

קובץ גליונות

חג הסוכות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

היופי החן והפאר הסגולה והשמירה אצלך בסוכה

ציור אומנותי מהודר ומפואר של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל יחד עם אביו מרן הסטייפלער זצ"ל ורבו מרן החזו"א זי"ע במסגרת עץ יוקרתית ואומנותית.

להזמנות: 053-41-30-502

גודל 50/70
במחיר:
900 ש"ח

גודל 70/100
במחיר:
1200 ש"ח

מבצע ענק
לקוראי
ה"קובץ גליונות"
10% הנחה עד חג
הסוכות בלבד!!!

בברכת

חג כשר ושמה

מערכת

"קובץ גליונות"

זמנים לחג הסוכות

בחסות:

גיליונות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ח	ר"ת
ירושלים	5:39	6:49	7:25
בני ברק	5:53	6:51	7:26
קרית ספר	5:47	6:50	7:25
בית שמש	5:38	6:50	7:26
אופקים	5:47	6:51	7:27
חיפה	5:46	6:50	7:26

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

מבצע מיוחד

זה תורה מדי שבוע... מגיעים לאותה ההפצה ובדיוק הכיס/הארנק רית או שיש רת כסף גדול ואין צורך,
ולפעמים מכשירי האשראי לא פעילים...

מהיום חוסכים את כל הבלגן! משלמים מראש סך 200 ש"ח בלבד (ניתן לחלק לכמה תשלומים)
וע"י כך הנך זכאי לקבלת קובץ אחד מדי שבוע, מאחד המוקדים ברחבי הארץ.

אלא צורך בחיפוש אחר התשלום ולא צורך לתת בהתקפה ואחרי זה לשלם לשלם
לא להסתפק כמה ח"כים וכו'...

הזכות לקבלת קובץ היא מיום התשלום עד לחג הסוכות תשפ"ד

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

המלאך' עלי לשמי רום ואנו נותרנו יתומים.

ללכת בדרך

של רשנבה"ג רבינו בעל 'הדרך אמונה' צוקלה"ה

המהדורה החדשה

עם חוספות רבות
ותיעוד נדיר של חיי מדין זיע"א בשנה האחרונה
ובולל תמונות מסע ההלוויה הענק.

אורח חיים

לימוד הלכה למעשה

מדי חדש בחדשו

סיפורים במעגל השנה

חיי אצילות

מסכת חיים מקודשת

בחייל המלאך

מידות, ערכים והנהגות

רב מכר!
המתנה המזלצת
לחג הסוכות!

פורמט אלבומי מהודר
מבית היוצר של האמן
יואל וקסברגר

גודל 25X25

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות!

סניף ירושלים:
מלכי ישראל 2

סניף בני ברק:
רבי עקיבא 112 | הלפרין 18

www.mwaxb.co.il

להזמנת כמויות: (עם אפשרויות הטבעה)

053-4130-502

hamalach.co.il

♦ לשמחת לב תופשי התורה ♦

הגנו להודיע כי יצא לאור מהדורה נוספת
של ספר

חדושי רבנו הגרי"מ

על התורה ומאמרים

מאת

רבנו שר התורה

מרח הגאון האדיר

רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצוק"ל

'דרכי חושן'

הדרך לחושן - משפט!

מאת הראב"ד הגאון הגדול רבי יהודה סילמן שליט"א

כולל שני חלקים

משנת חושן

ביאור דברי השו"ע והרמ"א
מקורות וטעמים, נידונים וחידושים
הכרעות האחרונים להלכה

ביאורי חושן

הרחבת ביאור ההלכות
סוגיות ומערכות
נידונים נוספים

ובסופו

חלק השו"ת

שאלות ותשובות
סוגיות ומערכות כלליות
לפי סדר השו"ע

עם 'מפתח מקורות' ו'מפתח ערכים' כמפורט בהקדמה

וסגנונו כעין פירוש - 'משנה ברורה'

- ברשת חנויות הספרים 'יפה נוף פלדהיים'.
- בבית המחר - רח' אשל אברהם 6, בני ברק.
- בבית העורך - הרב יצחק סילמן - רח' נורוק 44, בני ברק.

- בתי כנסת ובתי מדרש המעוניינים להכניס את הספר לאוצר הספרים יוכלו לקבלו **בחינם**
בבית המדרש 'זמם ולילה' - רח' חגי 8, בני ברק, בתיאום מראש בטל' 052-7134545

ניתן
להשיג:

משה תיקן 'שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום'

יצא לאור הספרים

חידודי המועדים - עיונים וחידות בעניני המועדים

(שני חלקים על כל המועדים, למעלה מ-1300 עמודים, ובחלק ראשון, כמאה חמישים עמודים על ימים נוראים, למעלה ממאה עמודים על חג הסוכות, כמאתיים עמודים על חנוכה, ולמעלה ממאתיים עמודים על פורים)

הספרים שיצאו לאור בצורה מפוארת ומהודרת, מכילים אוצר בלום של שאלות וחידות בכל עניני המועדים בדרך שאלה ותשובה,

אשר נשאלו במשך השנים ע"י הרבנים הר"ר מרדכי זיסקינד הגר, והר"ר מאיר שולביץ, במדור 'משיב כהלכה' (המתפרסם בעלון החשוב מעדני אשר), ולבקשת רבים אנו מפרסמים זאת כעת, את כל השאלות והחידות יחד עם התשובות.

את הספרים יהיה ניתן להשיג במחיר

מסובסד

50 ש"ח לסט

בתי כנסת וישיבות יכולים לקבל בחינם

כמו"כ מי ששלח במשך השנים תשובות למדור (לפחות 4 פעמים) יוכל לקבל זאת בחינם.

את הספרים יהיה ניתן להשיג החל מיום שישי בבוקר י"ב תשרי

בירושלים: רחוב רמת הגולן 4 בטלפון: 0533154010

בב"ב: בטלפון 053-3145900

חדש בעולם הישיבות והסמינרים!

ספר

'שיח שידוך'

אוצרות מגדולי הדורות בעניני הזיווג, חיפוש הזיווג,
סגולות, הכנות, פגישות, זמן השידוך ועוד ועוד

ועל כולם קרוב לשלוש מאות תשובות, הוראות והדרכות חדשות
שלא נדפסו עד היום מאת מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצ"ל
ומרנן החזון איש, הקהילות יעקב והאילת השחר, ועוד ועוד

מחיר מיוחד לרגל ההוצאה

בסך 40 ₪ בלבד

ניתן להזמין דרך מערכת ההפצה שע"י "קובץ גליונות"

053-3145900

(משלוח חינם ברחבי הארץ בכפוף למוקדי ההפצה)

גיליון מס' 489 חג הסוכות
תשפ"ג שנה אחת עשרה

לכל ידידינו היקרים
חג סוכות כשר ושמח
בברכה מרובה
יצחק גולדשטון
ig0533145900@gmail.com

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח "החלאלאך"

א. לגבי ברכת לישב בסוכה בלילה הראשון כתב הפרי מגדים (משב"ז סוס"י תרמ"ג, ובא"א סי' קפ"ח סק"ט וסי' תרל"ט סקט"ו): לילה ראשונה חובה מן התורה וצריך לאכול כזית פת מה' מיני דגן דוקא, כמצה ט"ו ט"ו מגזירה שוה כו', ויראה שצריך לאכול בכדי אכילת פרס כמצה בסוכה דגזירה שוה גמורה היא גם י"ל שלא יעשנה עשירה ממי פירות וכדומה וכו', בליל א' דסוכות אין יוצא ידי חובתו כי אם בפת היוצא במצה לא בעשירה, ומכל מקום מעט מלח לא הוה עשירה ובמזה הטעם שמחמם וצ"ע. עכ"ל. וכן היה מהדר בזה רבינו זצלה"ה, ובחלות שהיה בוצע עליהם בליל א' דסוכות היו נותנים רק מעט שמן ומלח וקצת שמרים.

ב. הנה רבים מהאחרונים שהביאו את הפמ"ג הבינוהו כפשוטו שאין לטעום עם הכזית של הברכה מאומה מלבד טעם המצה, אכן שמעתי מרבינו ז"ל שאינו כן ואפשר לקיים גם בכזית זו את המנהג לטבול בדבש בימים הנוראים, ולא חשיב שמבטל טעם המצה, וכן הביא משמו בס' חג האסיף (עמ' ע"ז) דחומרת הפמ"ג היא רק על עצם אפיית הפת שתהא עשויה ללא תערובת מי פירות, אבל גם הפמ"ג מודה שמוותר לאכול הפת בליפתן, ואולי יש גם הידור מצוה בזה עכ"ל. [רק שצריך להקפיד לאכול תוך כדי אכילת פרס] ובאמת כבר כתב כן הצ"ח (פסחים ק"ח א') דבסוכות יכול לאכול הכזית מתובלת בתבלין ובמיני מתיקה, אבל בפסח את המצה צריך לאכול כמות שהיא שהרי אסור לבטל טעם מצה, והחילוק בזה הוא כמו שהביא בס' תשובות והנהגות (סוף ח"ד, בהנהגות הגר"ח אות ע"ג), בשם הגר"ח סולוביצקי ז"ל דבסוכות הכזית הוא היכ"ת לקיום הישיבה בסוכה משא"כ בפסח שהמצה היא עצם המצה (וזה דלא כת' יד אליהו סי' כ"ג).

ג. וכתב רבינו זלה"ה: ולענ"ד גם בכזית ראשון של סוכה צריך שלכם, וכן מצאתי במנ"ח מצוה שכ"ה אות י"א דהא ילפא ממצה, וא"כ צריך ליזהר גם בזה שלא יהא המעש"ר בכזית הזה. (ביאור הלכה פ"ו מתרומות ה"ב ד"ה כהני חזקה) ותחילה הביא שם רבינו ז"ל את חששת מרן החזו"א שחייב הפרשת מעשר ראשון פוגם בבעלות, וז"ל: בדבר שצריך לכם כגון מצה ומרור ואתרוג, חשש מרן שהמעש"ר לא מקרי שלכם כיון שהוא ממון השבט, ואם יתברר מי הוא לוי יצטרכו לתת לו, ולכן צוה לקרות שם מעש"ר באתרוג אחר שאין מברכין עליו, וכן במצה יקראו שם מעש"ר לא בהמצות שאוכלין בליל הסדר שצריך שלכם, עכ"ל. וכיון שקשה למצוא בא"י קמח שלא מעורב בו מעשר ראשון, היתה הרבנית ע"ה טוחנת את המצות שנותרו מפסח ועושה מהם קמח, והיתה מקפידה את הקמח הזה כדי שלא יתליע, ובערב סוכות אפתה מזה חלות קטנות (ס' להדבק ח"ב עמ' 211) והגם שהיה בזה צמצום, ראיתי שחילקה ממנו לעשרות והיתה קוראת להם בחיבה 'החלאלאך', ואמרה לי שהרב אמר שיש בחלה אחת קטנה שיעור כביצה ואפשר לחלקה לב' אנשים. וכן שמעתי מרבינו זצ"ל דבירו' (סוכה פ"ב ה"ז) משמע דסגי בכזית, והמ"ב (סי' תרל"ט סק"ב) מחמיר שאם יש לו יותר נכון שיאכל יותר מכביצה לצאת דעת הסוברים דבעינן שיאכל שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה. עוד הורה שאפשר קודם לחלק הלחם משנה לכל המסובים וא"צ להסמיק אכילת הכזית לברכת המוציא. ואמר רבינו שנשים פטורות מעניין זה ככל מ"ע שהז"ג.

בל תאחר

ד. כתב השער הציון (סי' תרל"ט ס"ק ס"ז) דמה שאמרו שראוי להמתין בלילה הראשון עד חצות כדי שיפסקו הגשמים בשביל לאכול הכזית בסוכה אם הזמין אצלו אורחים עניים והם תאבין לאכול ומצטערים אין לו להמתין וכו', ואפשר עוד דלענין עניים דקיימי אם יעכבם מלאכול איסורא נמי איכא, דהם אינם מחוייבים לצאת כל הדעות ואיכא חשש דבל תאחר, עכ"ל. וכע"ז כתב המ"ב גם בס' רע"א סק"א דהיכא שיש לו אורח עני לא יאחר סעודת שבת בכל גווני דכיון דהם מוטלים עליו לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר [וכן הביא בס' דבר אברהם ח"ב סי' ב' בהגה"ה וז"ל: והנני להזכיר בזה מה ששמעתי הערה נפלאה בשם הרהגה"צ מוהר"ר ישראל מאיר מראדין שליט"א דהמארח עני לסעודת שבת מיד בבואו מביהכנ"ס צריך למהר לסעוד דהא קיימי עניים ולא לתור עבר בבל תאחר], ואמר רבינו זצלה"ה דזה רק לשיטתו דהיכי דקיימי עניים עוברים בבל תאחר בכל רגע [כמבואר כע"ז בש"צ סי' תמ"ד סק"ד], אבל לדברי מרן החזו"א אין עוברים בבל תאחר אלא כשעבר היום. וכ"כ רבינו בד"א (פ"א א) מביכורים ה"ד ד"ה ה"י) שמעתי מאמרו"ר זלה"ה בשם החזו"א זצ"ל שלא הסכים לזה ואמר שגם שלא בזמנה אין עובר כל רגע אלא כל יום שכל המצות מצותן כל היום וע"י חזו"א סוף נגעים עכ"ל. ומ"מ אמר רבינו זיע"א שאם רעבים ורוצה לגמלם חסד יאכל מיד.

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית מ' ברכה רבקה רוזנברג ב"ר שלמה אריה הכ"מ

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

❧ היום ❧

ירח האיתנים תשע"ט, סיכום מיוחד במחיצתו של רבינו זצוק"ל

ליל ב' דראש השנה - הגאון... שאל את מרן האם יש דין הקבלת פני רבו ברגל בר"ה, מרן הבין את כוונתו והשיב בחיך (באידיש): טעית בכתובת...

מוצאי צום גדליה - הגעתי בלילה זה לישון בבית מרן. מרן התישב על המיטה ולפני שקרא קר"ש אמר [בכעין תוכחת מוסר לעצמו] את הפסוק בקהלת [פרק ד' פסוק ה'] "הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו", וביאר, כשם שהכסיל שמתעצל ולא טורח במאכלו, אין לו מה לאכול עד שכביכול צריך לאכול ידיו ובשרו, כן הוא הנמשל במי שלא לומד תורה, בהתחלה שוכח קצת, אחר כך שוכח עוד ועוד עד שלא נשאר לו כלום!

שב"ק וילך - שובה - נשאל מרן במהלך הסעודה, לגבי מה שרגיל לומר בשם החזו"א זצ"ל, שאף אם שכח יעלה ויבא בכ"ז עולה למאה ברכות, האם כן הוא גם בשוכח המלך הקדוש, והסתפק בזה מרן.

הוסיפו ושאלו: יש מי שרצה לומר שעשרה שהתפללו במנין ואחד שכח ואמר האל הקדוש במקום המלך הקדוש, לא הוי תפילה בציבור כיון שנמצא שתפללו רק תשעה, האם נכון הדבר. ואמר מרן שפשיטא שאינו נכון, ונחשב לתפילה בציבור [ואין בזה סתירה למה שהשיב לגבי מאה ברכות, ודר"ק].

עשרת ימי תשובה - כשהלך בבית, נאנח מעט בהליכתו. שאלתי: האם משהו כואב לסבא? וענה "כואב לי העבירות".

ליל יום הכיפורים - מרן יצא בס"ד לתפילות בלדרמן. מרן שב לביתו מותש וחלש מהתפילה הארוכה וחשבתי לעצמי שמיד יפנה לנוח, אבל מרן למרות חולשתו הרבה במשך למעלה משעה ישב ואמר את התהילים ורק לאחר מ"כ פנה לנוח. וכן ביום הכיפורים, ג"כ חזר ממוסף חלש מאוד ולא הלך לנוח עד שגמר אמירת התהילים.

מוצאי יום הכפורים תשע"ט - הגעתי לבית מרן, הבית עוד שרה באווירת הקדושה מהיום הקדוש ומרן ישב ולמד. ר'... ביקש ממרן שילך לנוח מעט מכיון שנשאר רק עוד ארבעה דפים לסיום ה"חובות", ואח"כ ישלם. מרן סירב ואמר, "אני כבר גומר", והמשיך ללמוד עד קרוב לשתיים עשרה בלילה.

י"ד תשרי - בע"ת שאל, איך להתקרב לקב"ה? השיב לו מרן: ע"י לימוד תורה. וכששאל מה הדרך ליראת שמים? השיב: להתפלל.

הגאון... נכנס ואמר שיש קהילה אצלם של בעלי בתים שקבלו על עצמם לא לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה לרפואת שני חולים, וביקש אם מרן יכול לכתוב להם חיוזק. כתב מרן: מצוה גדולה, ויכולה היא שתגן. חיים קניבסקי.

י"ט ראשון סוכות - שאלו בסעודה, מה שהסטיפלר זצ"ל אמר ללמוד מוסר עם הילדים, עד מתי ללמוד איתם? והשיב מרן: עד שלהם יהיה ילדים משלהם...

מוצאי י"ט ראשון - התקיימה שמחת בית השואבה בבית מרן. מרן אמר את שיר המעלות הראשון והאחרון, ובאמצע נגנו וכיבדו את שאר הקהל באמירת המזמורים.

במהלך שמחת בית השואבה ביקשו ברכה לילד כבן שלש, וסירב מרן לברכו כי לא לבש כיפה, ורק אחרי שהלבישו לילד כיפה, התרצה וברך.

ליל י"ז תשרי - שאל אחד שהציעו לו שידוך גיורת, האם זה חסרון? ענה מרן בפליאה: ואהבתם את הגר!

י"ז תשרי - היום היארצייט של הרבנית ע"ה א"ח למרן. מרן אמר את הקדיש שאחר עלינו לשבח.

[סיפר לי אאמו"ר ששאל פעם את מרן הגרא"ל זצוק"ל למה מרן הגר"ח אומר קדיש על הרבנית שלא כדרך העולם שהבעל לא אומר קדיש אלא רק הבנים, ואמר מרן הגרא"ל זצוק"ל שהוא מדין הכרת הטוב, וכשאמר זה למרן, אמר: נכון].

יום שישי ד' דחזה"מ סוכות - אחד ביקש ברכה לזכור הלימוד. אמר מרן, לזכור הלימוד? ללמוד מאה ואחד פעמים! לילדה שנושר השיער, שאל האבא מה לעשות? ענה מרן, שילמד מסכת נזיר ויסתדר א"ה.

אברך שאל, שעושה בר מצוה היום בלילה לבנו, והכין סעודה גדולה. והעירו לו שאע"פ שסעודת בר מצוה עושים בדרך כלל בלילה, אבל קי"ל שכבוד יום עדיף משל לילה ואולי עדיף שיעשה בשבת בבוקר, האם נכון כן? ענה מרן, יכול לעשות בלילה.

ביקשו ברכה עבור תומך תורה "שכמה שיתן שיהיה לו פי חמישים", אמר מרן "אם מגיע לו".

ליל שב"ק חזה"מ סוכות - חצי שעה לפני חצות התעורר מרן משנתו ואמר לי "אע"פ שאני אוזן בלא קמא, חלמתי שאני לומד זבחים..."

קם בחצות ללמוד כדרכו, ולאחר מכן חזר לנוח. בארבע לפנות בוקר התעורר ושאל: "מה שלום דוקטור רוטשילד? נפטר? חלמתי עליו" (א.ה. לאחר מ"כ התברר שבאותו הזמן באמת הוא נפטר, וכידוע שהיה מקורב מאוד למרן ואביו זצוק"ל ואכמ"ל).

הושענא רבה - מרן נשאר ניעור כל הלילה, כמנהג, למד כל החובות ואמר את כל התיקון. אחה"צ למד שנים מקרא ותרגום עם רש"י על וזאת הברכה, וכן למד ספרי וסיים את הספרי. אח"כ למרות העייפות הגדולה לאחר לילה ללא שינה ניגש לארון הספרים והוציא מדרשים על וזאת הברכה, ולמד ילקוט שמעוני ומדרש רבה.

שאלו למרן, בדבר מי שהציעו לו להיות סנדק בברית לנכדו בתור סבא, אבל הוא חושב שיותר מתאים וראוי לתת לאחד מצדיקי הדור, וביקשו לשאול למי ליתן? אמר מרן: הוא גם צדיק... אמר השואל, הוא אמנם צדיק אבל לא מצדיקי הדור, ולדעתו יותר מתאים לכבד מישהו מצדיקי הדור, נענה מרן ואמר, דווקא בגלל שמסרב לקחת סימן הדבר שהוא צדיק... וראוי שיקח את המצווה לעצמו.

יום ג' איסרו חג - שאלו, אברך שאין בידו אמצעים רבים אלא רק חובות, ומציעים שידוך לביתו בחור מאוד טוב האם לגשת, והשיב מרן, כן.

יום רביעי י"ד תשרי - שאלו למרן בשם קבוצה של בעלי בתים שסיימו ללמוד מסכת שבת, וכעת שואלים מה ללמוד הלאה. אמר מרן, שילמדו עירובין. הוסיף השואל לטעון שמכיון והם בעלי בתים ולא רגילים בלימוד כ"כ לכאורה יהיה קשה להם ללמוד עירובין? וענה מרן: זה לא קשה! וחזר ואמר בעוז: אם לומדים טוב, זה לא קשה!

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕯 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ה', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

שְׁנֵים קָדְמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

נשמח לקבל מוקדאינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

אֲדוֹנֵנו הַגָּאון הַחֲסִיד רַבִּי אֱלִיהוּ זִי"ע מוֹיִלְנָא

שעבירה היא כמו אש שורפת (אורחות יושר סימן י"ג).

הגהות הגר"א

אמר רבינו כי במסכת תמורה יש ברש"י הרבה 'לישנא אחרינא', כי היה לו גמרא ירושלמי ושם היה גירסא אחרת ממה שבידינו, וצריכים כל פעם להבין איזה גירסא היתה לפניו, ובהגהות הגר"א שעל רש"י רואים דברים מפליאים, האיך שכיון לאמת, כי הוא כותב כיצד צריכה להיות הגירסא, ובאמת בשיטה מקובצת שנדפס רק שנים אחרי כן רואים שהוא צדק.

והוסיף: כאשר החזון איש ראה את הגר"א בסדר זרעים, אחרי שהוכנס בדפוס וילנא, הוא התבטא פעם 'שהוא סידר מחדש את זרעים', כי הרי אין לנו גמרא בבליית על זרעים.

במסכת ביכורים פרק ב' הלכה ב' יש שם דבר שאף אחד לא ידע להסביר אותו, והגר"א פירש אותו, וכותב שהפירוש יקר ואין לגלות אותו רק לצנועין. ואכן כיון לאמת כי כגירסתו כתב הר"ש סיריליאנו (כל משאלותיך, עמוד של"ג)

חשיבות התלמיד חכם

שאלו את הגר"א אם כל מה שכתוב בראשית חכמה בעונשי הגיהנום וכו' אכן זה כך? אמר הגר"א: כן אבל עם התלמיד חכם מתחשבים אחרת לגביו (כל משאלותיך עמוד נ"ג).

ברכת הגר"א

העיד רבינו: סיפר לי דודי רבי מאיר קרליץ זצ"ל, שהוא הכיר זקן מופלג בוילנא, שסיפר לו הזקן, שפעם אחת הגר"א בא ליקח מים מן החבית הגדולה שהיתה בבית הכנסת, אבל המים נגמרו, והוא היה ילד והבחין בזה, ורץ הביתה להביא לו כוס מים. והגר"א שמח ובירכו, שיחיה מאה שנה.

וכשהזקן ההוא כבר היה בגיל תשעים ושמונה נחלה, וכבר חשבו שזה הסוף, אבל הזקן אמר למשפחה שאין צריך לדאוג כי הרי הגר"א אמר שיחיה מאה שנה. ואכן כך הוה.

חסורי מחסרה

בשם הגר"א ז"ל, שבכל מקום בש"ס שכתוב 'חסורי מחסרה והכי קתני' יש טעם על פי קבלה מדוע מלכתחילה לא כתבו הברייתא באופן הנכון.

לא לעזוב שידוך

אמר רבינו שלא נכון לעזוב שידוך אחרי שכבר קבעו בני הזוג וסיכמו על הנישואין, ובשם הגר"א אומרים שעדיף לינשא ולהתגרש מאשר לעזוב שידוך.

והעובדא היתה, שאימי ע"ה היתה מנהלת הבית של פליטות המלחמה, ובחור חשוב אחד, שהיה רק עוד קודם המלחמה בוילנא, בא אליה הרבה לבקש שתמצא לו שידוך והיא אכן ניסתה כמה פעמים אבל אף פעם לא הצליחה, ופעם סיפר לה שהוא יודע את הסיבה.

וסיפר. שכשהיה חתן גילה בעיה רפואית אצל הכלה והלך לשאול פי רשכבה"ג רבי חיים עוזר מוילנא, ואחרי שהוא שמע את השאלה הוא השיב לו שבמקרה שלו לא יעזוב, ואמר לו בשם הגר"א שעדיף לגרש אשה מאשר לעזוב שידוך. והסברא בזה כי הוא חשב שאחרי הנישואין הוא יוכל להסתדר ולהתרגל לבעיה ההיא, אבל אותו שואל קיבל את הדברים בתמימות, ונשא אותו ולמחרת החתונה כתב לה גט, ולכן לא זכה להינשא את סוף חייו.

קדושת הסיפורים אודותיו

נשאל רבינו על ספרי צדיקים שאין בהן שום פסוקים וחז"ל, האם יש בהן קדושה. והשיב שיש, כי כל ספר שמביא יראת שמים כגון סיפורים על הגר"א וכדו' יש קדושה ומותר להניחו גם על גמרא, והוסיף בלשונו - וכי הספר 'עליות אליהו' אודות הגר"א ז"ל אין בו קדושה? (רשימות הגר"א מן)

תלמידי הגר"א

אמר רבינו: מוחזק אצלנו שאנו נחשבים תלמידי תלמידי וכו' של רבינו הגר"א ז"ל והולכים בעיקרי פסקיו.

והרבה מאוד מההנהגות בהלכה של רבינו הם על פי הגר"א ז"ל. ויסופר, שכעשרים שנה לפני פטירת רבינו, כשהחל נכדו רבי אי"ש שטינמן לסדר לדפוס את הנהגותיו של רבינו, והביא לו לעבור על הדפים, התפלא רבינו באומרו בענווה מפליגה: מה הענין בזה, והרי אין בי משהו מיוחד, אני עושה הכל על פי מה שכתוב במשנה ברורה או בהגאון ז"ל, או מה שראיתי בבית אצל החזון איש ואצל אבא ז"ל...

היכן תלמידי הגר"א

סיפר רבינו: שאלו פעם את החזון איש היכן תלמידיו של הגר"א, הרי היו לו תלמידים, והיה צריך להיות שתלמידיו יהיו גם כן 'גר"א קטן'... וענה החזון איש שלהגר"א לא היו תלמידים! היו באים אליו רק כמה פעמים בשנה.

הגר"א מוואליזין היה תלמידו של הגר"א בקבלה, אבל לא נחשב תלמיד לגמרי רק בדברים כלליים (ספר כל משאלותיך, עמוד רכ"ז)

כל מה שאומר לך בעל הבית עשה

'פעם אחת בהיות הגר"א בדרך, ולן אצל איש ישר - הולך, בערב נתן הבעל הבית לפניו לאכול והפצירו לאכול, וישם בפיו והקיא, כי נתקלקלה אצטומכתו, ויבא בעל הבית ומצא הקערה שלימה כבתחילה, ויפצר אותו עוד פעם ויחל לאכול, והקיאן שוב, ועשה כך ג' או ד' פעמים. ושאל אותו אחד מגדולי תלמידיו המפורסמים שהיו עמו בדרך, מדוע מצער נפשו כאשר לא תוכל שאת אותו העת לאכול, והשיב הלא אמרו חז"ל כל מה שאומר לך בעל הבית עשה, ובכל מקום שנאמר עשה, אפילו בדברי סופרים שיעורו לקיים עד שתצא נפשו' (בן הגר"א בהקדמת השולחן ערוך אורח חיים).

ואמר רבינו כי אף שעובדא זו נכתבה על ידי בנו של הגר"א, אינו מאמין לה כי בודאי לא התכוין בעל הבית לזה (רשימות הגר"א מן, וראה בנוסח אחר בספרו כל משאלותיך עמוד תרס"ו).

שיעור ביטול תורה

אמרו על הגר"א שאמר בשעת פטירתו כמה רגעים ביטלתי מן התורה (אורחות יושר סימן ב', וראה שם שכתב שזה דווקא לבעלי מדרגה גדולה, אבל בסתם איסור דברים בטלים הוא שאם מדבר עשר דקות כבר צריך להיות אכפת לו).

סימן מובהק לחילוני

סח רבינו: מספרים על אדונו הגר"א מוילנא זי"ע, שפעם יצא עם אחד מתלמידיו לגן מסוים ובאותו הזמן שהה שם גם מלך רוסיא והתחפש כאדם פשוט, וכשראה המלך ההוא את הגר"א ירק בגנאי לעברו, אמר הגר"א לתלמידו, זה סימן מובהק שהוא עמלקי אמיתי. (וכנראה לא יכול הגר"א היה להרוג אותו משום סכנה).

המתיקות שב'ביאור הגר"א'

ידוע כי 'ביאור הגר"א' שעל שולחן ערוך הוא מקורות לדברי השולחן ערוך, ברמזים וקיצורים של עין שם ושם וכו'. ובדרך כלל הלומדים מתקשים ללמוד בו במרוצה, יען כל מקור ומקור צריך עיון כדי להבין להיכן ירמזון מיליו.

אבל כשהיה רבינו לומד בחברותא שולחן ערוך והיו מגיעים לביאור הגר"א, היה קורא במהירות את כל דבריו, כי הכל היה נהיר לו, וכשראה שהחברותא אינו מבין היה אומר מיד בעל פה את הסוגיות אליהם מציין הגר"א, והיה אצלו כמין שעשוע שנהנה ללמוד את דבריו.

יראת חטא

מספרים על הגר"א שפעם נגע בשבת בלי כוונה במוקצה, ונתעלף. וזה ענין יראת חטא, שזה מראה שיש לו אמונה חושית, שמרגיש

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• מרשכה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

וביום טוב יש מצוה של שמחה, לשמוח שמחה אמיתית של מצוה, אך כאמור יש להבין כיצד שייך ציווי על שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי שבא מעצמו.

הטבע מתעורר לשמחה של מצוה

ומוכרח מזה שבאמת שמחה זו קיימת בטבע האדם, **וביום טוב יש סייעתא דשמיא מיוחדת שהטבע מתעורר יותר לשמחה של מצוה**, כי מאחר שהתורה ציוותה לשמוח ביום טוב, בודאי שכל אחד יש לו האפשרות לקיים את זה.

וכמו שביארנו במקום אחר במה שציוותה התורה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ולכאורה האין שייך לצוות לאהוב, הרי אהבה זה דבר טבעי, ואי אפשר להכריח לאהוב את מי שאינו אוהב.

ואמרנו לבאר בזה, כי מאחר שהתורה ציוותה כן, מוכרח שהאהבה קיימת בטבע האדם, כמו שכתוב (קהלת ז, כט) אשר עשה האלוקים את האדם ישר והמה יבקשו חשבונות רבים, והאדם בטבעו הישר אוהב את הבריות, כפי שרואים במציאות שילדים קטנים שאין להם חשבונות אוהבים זה את זה, ורוצים להתחבר זה עם זה, אבל כשגדלים יש יצר הרע המפתה בחשבונות ונגיעות נגד הישרות ומונע אהבת הבריות. ועל כך ציוותה התורה 'ואהבת' – לסלק את כל החשבונות ולהתנהג כפי הטבע הישר באהבת הבריות, ודבר זה הוא ביד האדם, להתגבר על היצר הרע, על ידי שילמוד ספרי מוסר, ויעשה חשבונות, כמאמרם (אבות ב, א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.

וכך גם ביום טוב שיש מצות שמחה, אף על פי ששמחה היא דבר טבעי, ומה שייך לצוות על זה, אבל כיון שזוהי המצוה סימן שכך הוא טבע האדם! ויש סייעתא דשמיא מיוחדת ביום טוב **שכך טבע הבריאה** שאדם יכול להיות במדרגת שמחה של מצוה.

שמחת יום טוב בבשר קדשים

הרמב"ם בתחילת הלכות חגיגה כתב כי השמחה האמורה ברגלים היא בשלמי שמחה, וכמו שכתוב (דברים כז, ז) "ויובחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני השם אלו קידש". וכן כתב בספר החינוך (תפח) "הענין הראשון הרמז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה, וכענין שכתוב ויבחת שלמים והדר ושמחת בחגך".

ומבואר כי עיקר שמחת יום טוב היא באכילת בשר שלמים, ואמרו חז"ל (חגיגה ח, א) "ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאים ידי חובתם בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ושוק", והיינו שמקיימים מצות שמחת יום טוב באכילת בשר קדשים.

והענין בבשר קדשים הוא מפני **שאיכלת דבר קדוש מקדשת את האדם**, וכל קשר עם קדושה נותן שמחה, כמו שכתוב (דה"א טז, כז) "עוזה וחדווה במקומו", וככל שאדם מתקדש יותר כך הוא שמח, כמו שרואים את כל הגדולים והאנשים הקדושים שתמיד יש להם מצב רוח טוב, כי **הקדושה נותנת שמחה**.

כל קשר עם קדושה נותן שמחה

וכל ענייני עבודת השם, העסק בהם מוכרח להיות מתוך שמחה, תורה בשמחה, ותפילה בשמחה, וכבר כתב במשנה ברורה (א, יב) כי אף שראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, מכל מקום התורה והתפילה צריכים להיות בשמחה.

ועיקר מצות תלמוד תורה היא לעסוק בתורה מתוך שמחה ומתיקות, כפי שאנו מבקשים בברכות התורה "והערב נא השם אלו קינו את דברי תורתך בפנינו". וכן כתב האגלי טל בהקדמה "עיקר מצות לימוד התורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבור תלורה".

ובחיזוי רבי אברהם מן ההר (נדרים מה) כתב בענין מודר הטאה מחברו: "לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה ששיג ומבין בלימודו", והיינו שעיקר מצות תלמוד תורה היא ללמוד עם הנאה ושמחה, ואם הלימוד אינו משמח, חסר בשלמות עסק התורה.

כל קשר ושייכות עם קדושה נותן שמחה, ואפילו מחשבה קדושה גם כן משמחת, כפי שאנו אומרים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", וביאר בסידור הגר"א בשיח יצחק שמבקשי השם שמחים מפני שהם מחפשים קרבת אלוקים, וזוהי מחשבה קדושה, שהמחשבה עצמה נותנת שמחה והרגשה נעימה מאד.

ארבעה ימים שבין יום כיפור לסוכות

מצינו במדרש (תנחומא אמור כב) שיום טוב הראשון של סוכות הוא 'ראשון לחשבון עוונות', והיינו שמיום כיפור ועד סוכות לא נכשלים בעבירות, מפני שטרודים בעשיית הסוכה וארבעת המינים ושאר צרכי החג, ואין פנאי לעשות עבירות, רק מחג הסוכות ואילך.

ובביאור הגר"א (או"ח תרכד, יד) הביא בשם מדרש כי **הימים שמיים כיפור עד סוכות הם יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת**, והיינו שהשפעת יום כיפור נמשכת גם בימים אלו, ויש בהם קצת קדושה מיום כיפור, ולכן לא נכשלים בהם בעבירות, אבל מיום הראשון של סוכות הוא כבר 'ראשון לחשבון עוונות'.

אמנם ודאי שלא כל אחד נכשל בעוונות מחג הסוכות ואילך, ויש צדיקים שאין להם עבירות, ובפרט שאמרו בלשון חשבון 'עוונות', והרי עוונות הם במזיד, ולא יתכן שצדיקים יעשו עוונות במזיד, אלא הכוונה שחלק מהציבור נכשלים בעוונות, אבל בודאי יש צדיקים רבים העוסקים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים ולא נכשלים בעוונות, ואצלם אין זה ראשון לחשבון עוונות.

וראוי שכל אחד יחשוב לעצמו, האם אצלי זהו 'ראשון לחשבון עוונות', וכי אני מוכרח להיכשל בעבירות, הלא אין זה מוכרח!

סוכות וימים נוראים – וגילו ברעדה

הנה אלול ועשרת ימי תשובה הם זמנים של יראת שמים, ואחר כך בא חג הסוכות וזמן שמחתנו שיש בו השפעה של שמחה של מצוה, ואם כן גם צריכה להיות השפעה של **יראת שמים עם שמחה**.

ולכאורה כיצד יכולה להיות שמחה יחד עם יראה, הרי היראה היא פחד, וזה לכאורה סתירה לשמחה! אבל באמת זה לא סתירה, ומקרא מפורש בתהלים (ב, יא) עבדו את השם ביראה וגילו ברעדה, היינו שצריכה להיות יראה ורעדה, אבל יחד עם זה גילה! וגילה היא יותר משמחה, כפי שמוכרים אשר ברא ששון ושמחה ורק לאחר מכן גילה, ומשמע שזה יותר משמחה, ועל כל פנים מפורש ששייך שמחה יחד עם יראת שמים.

ומצינו גם במסילת ישרים פרק י"ט שהביא מדברי חז"ל, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, היינו שבתפילה צריכה להיות שמחה, שמתפללים לפני מלך שאין כמוהו, ומדברים אליו והוא שומע ורוצה לשמוע, והרי תפילה היא בודאי עם יראת שמים, כיון שעומדים לפני המלך, ויש בזה יראה לעמוד לפני המלך, אבל יחד עם זה יש גם שמחה, לבך שמח עליך! כי יראת שמים אינה סתירה עם שמחה.

ורק יראת בשר ודם אינה שמחה, אבל יראת הרוממות יכולה להיות עם שמחה, וכן יראת הרוממות של אדם גדול, כגון כשעומדים ליד החזון איש, מצד אחד יש בזה יראה, יראת הרוממות, אבל זו גם שמחה והרגשה מאד נעימה, שנמצאים ליד החזון איש! וזוהי יראה עם שמחה. לכן **יראת שמים אינה סתירה עם שמחה**, והתפילה היא עם יראה, אבל יחד עם זה 'לבך שמח עליך', כי קרבת אלוקים מוסיפה שמחה.

כיצד שייך לצוות על שמחה

אנו אומרים בתפילה ותתן לנו השם אלו קינו באהבה מועדים לשמחה, היינו זמנים של שמחה, שיש בהם חיוב של שמחה – שמחת יום טוב, וכן חגים וזמנים לששון, יש גם חיוב של ששון, וידוע מהגר"א ששמחה וששון הם שני עניינים.

ויש להתבונן כיצד שייך לחייב חיוב של שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי, וצריכים סיבה שתגרום לשמחה, כגון אם אדם מקבל דבר חדש שהוא חפץ בו מאד, הוא שמח בזה, אבל אם אינו מקבל שום דבר ואין סיבה הגורמת שמחה, כיצד ובמה ישמח, וכי לשמוח ולרקוד סתם בלי סיבה נחשב שמחה?

והלא כבר נאמר (קהלת ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה", היינו שיש שחוק ויש שמחה, וישחוק אינו דבר חיובי אלא הוללות, ואמנם אפשר לחיד, אבל אם צוחקים בקול רם, על זה נאמר (שם ז, ו) "כקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסיל", ואין זה מתאים למי שהוא בר דעת.

"ולשמחה מה זה עושה", ב'שמחה' תלוי מה היא הסיבה של השמחה, כי יש שמחה טובה ויש שמחה לא טובה, יש שמחה שיש לה חשיבות והיא מדרגה, ויש שמחה שאינה מוצדקת, שמחה לא אמיתית, וזה תלוי 'מה זה עושה', מה הסיבה שגורמת את השמחה: אם אדם שמח במצוות, שהמצוה משמחת אותו, אז זה דבר טוב, וזוהי מדרגה, אבל אם אדם שמח במה שהוא אוכל ושותה, ושאר הנאות העולם הזה שגורמות מצב רוח טוב, זה רק כמו "כדורי הרגעה", ששוכח לזמן קצר מהצרות ומהקשיים שיש לו.

שמחת יום טוב הפשוטה – כל אחד בראיו לו

בשערי תשובה לרבינו יונה (ד, ט) כתב שענין שמחת יום טוב הוא לשמח במצוות היום. אכן מצינו גם דרגה יותר פשוטה של שמחת יום טוב, המבוארת ברמב"ם (הלכות יו"ט, יז) ובספר החינוך (מצוה תפח), וזה לשון הרמב"ם: אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארים בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו, כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממנו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביון, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים והאומללים, עכ"ל.

ותחילה מבואר בדבריו, שעיקר שמחת יום טוב האמורה בתורה היא לשמח בשלמי שמחה, כי כשאוכלים בשר שלמים שהוא בשר קדוש הנאכל בירושלים, זה מקדש את האדם, וכמו שדברים טמאים אסורים מטמאים ומטמאים את הנפש, כך להיפך דברים קדושים מקדשים את הנפש ומוסיפים קדושה, והקדושה נותנת שמחה! כיצד ויש הרבה פסוקים על זה שאדם שמתקדש הוא שמח, וזו שמחה טבעית, שהוא שמח ממילא, שמחת הנפש, שמחה שבאה מהפנימיות, שהיא הרגשה של אושר מיוחד, הרגשה נעימה מאד, מכוח הקדושה. וזוהי השמחה באכילת בשר שלמים.

אבל הרמב"ם מוסיף, כי אף על פי שהשמחה החשובה ביותר היא בזבחי שלמים, מכל מקום יש עוד שמחת יום טוב גם בלי זה, והיא השמחה לכל אחד בראיו לו, כגון אנשים בבשר ויין, ונשים בבגדי צבעונים, וקטנים בקליות ואגוזים, וגם לשמח אחרים, את הגר היתום והאלמנה, כל אחד בראיו לו, כפי מה שהוא שמח בעצמו. וזה צריך ביאור, כי השמחה בראיו לו, היא שמחה גשמית, באכילה ובשתיה, שהבשר משמח והיין משמח, ומה המצוה בזה, וכי כשאדם שותה קצת יין והוא שותי ושמח, זה נקרא שמחת מצוה! ולשמחה מה זו עושה, ומדוע זה מצוה?

שמחת אכילה ושתיה לשם מצוה

ובאמת הרמב"ם בעצמו המשיך וכתב שם (בהלכה כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא יימשך ביון ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסף בזה ירבה במצות שמחה, שהשמחה והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", ע"כ.

והיינו שגם בשמחת האכילה והשתיה, המצוה היא רק באופן שיש בו עבודת יוצר הכל, דהיינו שאוכל ושותה כדי לשמח מפני שהוא חייב לשמח, וזוהי כוונתו, שהוא אוכל בשר ושותה יין **מפני שהתורה חייבה אותו בזה – כדי שישמח!** והוא עושה את כל הפעולות האלה המשמחות אותו 'לשם מצוה', לשם שמים, מפני שכך המצוה, שהתורה מחייבת והקב"ה מחייבו כן, וזוהי מצות השם, לאכול ולשתות כדי לשמח ביום טוב.

ובאופן כזה, שהשמחה באה מחמת המצוה שבוה, והוא אוכל ושותה בכוונת מצוה, זוהי שמחה של מצוה, שמחת יום טוב, ולא שמחת בשר ויין, כי המצוה משמחת אותו, והמצוה גרמה את השמחה.

וזה כבר דרגה שאינה קשה כלל, והיא דרגה קלה מאד, לקיים שמחת יום טוב על ידי האכילה ושתיה בכוונת מצוה, שהוא עובד השם באכילה ובשתיה, מפני שמתכוון בהם לשם מצוה, והשמחה בזה היא שמחה של מצוה!

עבודת השם בכל צרכי הגוף

ובאמת הרמב"ם כתב עוד (הלכות דעות ג, ג) שאדם שכל מעשיו לשם שמים, כל צרכי הגוף שלו הם עבודת השם, ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב כי צרכי הגוף הם ארבעה: אכילה ושתיה, שינה, מנוחה, וגם שמחה, כי כמו שהגוף צריך אכילה ושתיה ושינה וצרכי הגוף, כך גם צריך להיות בשמחה, ובלי שמחה הגוף ניוזק. וכל צרכי הגוף הם חיוב לאדם, שהתורה מחייבת אותו בזה, כי הוא עבד השם, וצריך שיהיה לו כוח לעבודת השם, וכמו חיל בצבא המלך, שהמלך מחייב אותו לאכול ולשתות, ובלי זה הוא מורד במלכות, כי לא יוכל למלא את תפקידו, כך גם אנו מצווים בעבודת השם ויש לנו תרי"ג מצוות, וכדי שנוכל לקיימם בשלמות, צריכים שהגוף יהיה בריא, ולשם כך חייבים לאכול, וזה הכשר מצוה, והאוכל בכוונה זו הוא עוסק במצוה.

וכתב הרמב"ם שם כי אדם שזוהי כוונתו וכל מעשיו הגשמיים הם לשם שמים, אזי גם כשהוא ישן הוא עובד השם, והשינה שלו היא עבודה למקום, ואף על פי שהוא ישן מפני שמוכרח לישון והטבע דורש את זה, אבל הוא עושה חשבון שיש משוה יותר חשוב מהטבע, הציווי! דבר השם! והוא מחשיב את המצוה שבוה, ולכן הוא ישן, כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, ובאופן כזה גם השינה שלו היא עבודת השם, והוא עובד השם בשיתו.

וכמו שמצינו (סוכה כה, א, וברש"י שם) בשלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה, מדין העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפילו בשעת השינה שאינם עוסקים ממש במצוה הם פטורים מן הסוכה, והטעם בזה מפורש בראשונים (מרדכי סוכה סימן תשי"ב) כי על ידי השינה חוץ לסוכה שהיא יותר בנוח, יוכלו למחר לעסוק במצוה יותר בשלמות, ולכן גם השינה חוץ לסוכה היא מצוה אצלם, ונקראים בזה עוסקים במצוה ופטורים ממצות סוכה.

מצות שמחת יום טוב למעשה

וכך גם ביום טוב אפשר לזכות ולקיים מצות שמחת יום טוב על ידי מחשבה אחת, שיכוון במעשים הגשמיים המשמחים לשם מצוה, ואין זה קשה, לחשוב

בכל פעם שהוא אוכל, בכל סעודת יום טוב, שהוא עוסק במצות שמחת יום טוב, כי הוא חייב בזה, שהתורה מחייבתו לאכול ולשתות בשעור הנותן לו הרגשה נעימה, מפני שההרגשה הנעימה היא שמחת יום טוב, ואם עושים את זה מחמת החיוב – זוהי שמחת המצוה ועבודת השם.

וזוהי גם בנוגע לעצמו, וגם למשפחה, אשתו ובניו הקטנים ובני ביתו, כשמשמח אותם כל אחד בראיו לו, הרי הוא מקיים בזה מצות שמחת יום טוב.

וכן לשמח אחרים, כגון כשהולך ברחוב ביום טוב, ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות, הרי זו גם כן מצות שמחת יום טוב, והוא עובד את השם בזה, **עובד השם עם סבר הפנים היפות!**

וזה מצוה שבאה מזמן לזמן, שמקיימים אותה עם סבר פנים יפות לכל אחד ואחד, והיא מצוה עשה מתרי"ג מצוות, מצות שמחת יום טוב – שנכלל בה גם לשמח אחרים, וכשיעבור היום טוב כבר לא תהיה מצוה זו, ואמנם יש עוד מצוות ומחשבות אחרות שצריכות להיות, אבל ביום טוב זוהי מצוה עשה מיוחדת שהזמן גרמה.

ונמצא שגם מי שאינו בדרגה שהמצוה משמחת אותו, אם הוא עושה את צרכי גופו מחמת המצוה, שכן כל צרכי הגוף הם מחמת המצוה, הרי הוא עובד את השם בזה, והשמחה בזה היא שמחת מצוה.

ואם אנו עושים כך לאחר המשפט של הימים הנוראים ושמחים בחג הסוכות בשמחת מצוה, הרי זו אהבת השם, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט שהשמחה במצוות היא ענין מאהבת השם, וכל שמחה שמחמת המצוה היא שמחת המצוה, כי המצוה גרמה את השמחה, וזו אהבת השם, שעל ידה זדונות נעשות זכויות.

אבל התנאי לזה הוא שבאמת זו תהיה כוונת השמחה, לשם מצוה ועבודת השם, ובדינו לעשות זאת, בצורה קלה מאד, רק לזכור ולא לשכוח, שאנו מקיימים מצות שמחת יום טוב בכל צרכי הגוף הנותנים הרגשה טובה, ולא רק באכילה ושתיה, כי הם רק דוגמא, וגם שינה וכל צרכי הגוף, כלשון חז"ל לשמח 'בראיו לו', כל מה שראוי שמשמח ונותן הרגשה טובה ונעימה, זוהי שמחת יום טוב, ועל ידי זה אפשר לזכות בדין בהושענא רבה.

מצוה מיוחדת לשמח אחרים ביום טוב

בשמחת יום טוב מלבד עצם הדבר שצריכים להרגיש את חשיבות המצוות והיום טוב, יש ענין נוסף שאמרו חז"ל (פסחים קט, א) חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שטאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך, והמשך הפסוק שם: אתה ובנך ובתך ובעבדך ואשתך והוליו והיתום והאלמנה אשר בשעריך, היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמח אחרים, ומי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמח אותו, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב שמי שאינו משמח אחרים ביום טוב לא קיים את המצוה בשלמות: "והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניינים והגרים והחלשים שטאמר אתה וגוי והוליו והיתום והאלמנה וכי **והעובר על זה ואינו משמח עצמו ובניו ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצוה הרגל ביטל עשה זה**", עכ"ל.

ואמנם ענין זה לשמח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שטאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ. וגם בכל השנה זו מצוה גדולה וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה, אבל ביום טוב יש מצות עשה מיוחדת על זה, לשמח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזוהי **מצות הרגל**.

שמחת בית השואבה במקדש

שינוי בסוכה דף נ"א כי בשמחת בית השואבה שבבית המקדש היו מרקדים חסידים ואנשי מעשה, והריטב"א בדף נ"ג שם כתב "והיו יודע שכל השמחה היתירה הייתה בהלל ולהודות להשם על הטובה שעשה לישראל להשרות שכנתו בתוכנו, וגם כנגד העולם הבא הנתון לצדיקים, לפיכך לא היה אלא על ידי גדולים וחסידים".

וכוונתו לבאר מדוע רק החסידים ואנשי מעשה היו ראויים לרקוד בבית המקדש, מפני ששם לא היו שמחים על ידי הנאות גשמיות וכמו הדרגה הפשוטה של מצות שמחת יום טוב, אלא היו שמחים בהודאה והלל להקב"ה על שהשרה שכנתו בתוכנו ועל העולם הבא, שזוהי דרגה גבוהה יותר של שמחה.

ובגמרא שם אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיו שמחים שמחת בית השואבה לא טעמנו טעם שינה, היינו ששמחת יום טוב הייתה גדולה כל כך שלא היו יכולים לישון, **וכמו אדם שמקבל בשורה טובה שאינו יכול להירדם מרוב אושר ושמחה, כך היו במדרגה ששמחת המצוה מונעת שינה מעיניהם ומעוררת ומרקידה אותם!**

וזוהי הדרגה הגבוהה ביותר של שמחת יום טוב, ומדרגה זו שייכת רק לחסידים ואנשי מעשה, אך גם פשוטי העם היו מגיעים לשמחת בית השואבה, לראות מה היא שמחה אמיתית, וכפי שיש בימינו חילוניים שבאים לשמחות של בני תורה ומתפעלים לראות שמחה אמיתית, ואמרו חז"ל (ירושלמי סוכה ה, א) למה נקרא שמה 'בית השואבה' שמשם שואבים רוח הקודש, היינו שגם האנשים הפשוטים היו שואבים משם הפעשה של קדושה.

מדו בד

מתורתו של רבנו ראש הישיבה מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א

חג הסוכות

חג הסוכות - זמן שמחתינו

חג הסוכות הוא המועד האחרון בסדרן של רגלים כמבואר בגמרא (ר"ה ד.) והנה כל המועדות נזכרו בתפילת המועדות כזמנים מיוחדים, פסח נקרא זמן חרותינו, שבועות נקרא זמן מתן תורתנו, וסוכות נקרא זמן שמחתינו, וצריך ביאור במה נתייחד חג הסוכות להקרא זמן שמחתינו יותר מכל הרגלים, והרי מצות ושמחת בחגך יש בכל המועדות, ודעת השאגת אריה (סימן ק"ב) דגם בראש השנה יש מצות שמחה, וצ"ב.

והנה בספר החינוך (מצוה שכ"ד) כתב וז"ל:

לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף, וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו;

מבואר בדבריו דכל המועד בא כיון שהוא זמן שמחה בלאו הכי ורצה הקב"ה לזכותינו שתהא השמחה שמחת המצוה, אולם לכאורה עדיין לא דמי לפסח שנקרא זמן חרותינו, כלומר שזמן זה הוא הזמן המסוגל שבו יצאנו לחירות מגלות מצרים, ומפני כן נתייחד זמן זה למעלה להיותו מועד, ונמצא מהותו של המועד שהוא זמן חרותינו, וכן שבועות הוא זמן מתן תורתנו, אבל לקבוע שמו של חג הסוכות לזמן שמחתינו מפני שבפועל הוא זמן שמחה הוא ענין הצריך ביאור. והנה חג הסוכות בא אחרי יום הכיפורים שאמרו עליו חז"ל בגמרא (תענית ל.) לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים יום סליחה ומחילה, ושמחה על דבר זה היא באמת השמחה הנעלית והראויה ביותר, שזוכים לרחוץ ולהטהר מזוהמת העונות המרחיקות אותנו מהקב"ה, ונראה דבשביל זה נתן לנו הקב"ה את חג הסוכות לזמן שמחה על טהרתנו ומחילת עונותינו.

ונמצא שחלוק ביסודו שמחת שאר המועדות משמחת חג הסוכות, דבכל המועדות כיון שהוא יום סגולה ומועד זה מחייב שמחה, ונצטוונו ושמחת בחגך, אבל בסוכות כל עיקרו לא בא אלא לשמחה, והרשב"ם בפרשת אמור (ויקרא כ"ג ל"ט) כתב שחג הסוכות בא לשמחה ולהודאה, יעו"ש.

ויש להוסיף מה שנתבאר כבר (יעוין 'מדו בד' יו"כ) דמכא תשובה מיראה זוכים רק שזדונות נעשים לשגגות, ותשובה זו היא עד ה' אלוהיך, ואף שבדאי גם היא דרגה גבוהה, אבל עדיין זקוקים לסליחתו ומחילתו של הקב"ה, ויש גם דבר המעיב ומונע הדבקות בו בשלימות, וזהו מה שאומרים בליל יום הכיפורים ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה, דכל השבים בתשובה זוכים שזדונותיהם נעשים לשגגות, וכעת נשאר לבקש מחילה על השגגות.

אולם התשובה המעולה היא תשובה מאהבה שהיא אל ה', ובה זדונות נעשים כזכויות, וכבר אין על מה לבקש סליחה ומחילה שכבר בטל כל רועם החטא ואדרבה נעשו לזכויות, ותשובה מאהבה לא יתכן

אלא על ידי אהבת ה', ולזה אי אפשר להגיע בלא שמחה, ששמחה מביאה לידי אהבה, ואיתא בתנא דבי אליהו רבא (פי"ח) שאין שמחה אלא בדברי תורה.

ועל כל פנים סגולת מועד זה של חג הסוכות, שהוא זמן שמחתינו לרומם הכלל כולו ולזכותינו לשלימות הכפרה, ולכן הושענא רבא שהוא יום סיום החג הוא יום הדין, ואמנם אין ברור לנו כל הצורך ענין הדין בו שכבר החתימה נעשתה ביום הכיפורים, אולם מבואר שהוא יום מסירת הפתקה, ומצינו ענין זה גם בבית דין שיש משא ומתן וגמר דין, שהוא חייב אתה ליתן לו, ובחיוב קנס כבר חל בזה החיוב, אולם יש ענין נוסף יותר על זה (יעין ב"מ ט"ז) צא תן לו, (ונתבאר בארוכה ובכמה אופנים בשיחות הושענא רבא).

ובזה מבוארים היטב דברי הרמב"ם בפ"ח מסוכה הי"ב וז"ל:

אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה וכו';

והביאור כנ"ל דחג הסוכות כל תכליתו הוא כדי שישמחו בו, וגם זוהי השמחה המעולה שבכולן, שעל ידה זוכים לידי אהבת השי"ת ולבוא לתשובה מאהבה.

ביאור השמחה במצות ניסוך המים

שמחת בית השואבה, עניינה איתא בגמרא (סוכה מ"ח:) שנאמר 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה', ובירושלמי (הובא בתוס' סוכה ז:) איתא שואבה שמשם שואבין רוח הקדש, וזה ענין נוסף שמכא קדושת ירושלים ועליה לרגל זוכים לרוח הקדש, וכנראה חג הסוכות מיוחד בזה, אבל בבבלי מבואר שהשמחה היא על שאיבת המים, וצריך ביאור במה נתייחדה מצוה זו יותר משאר קרבנות, וענין ניסוך המים הוא קרבן, וניסוך היין הרי חשוב הוא ממנו ומדוע בזה אין עושים שמחה כשיוצאים להביא היין מן היקב, ורק כשיוצאים לשילוח להביא מים לניסוך המים שמחים כל כך, מה פשרה של שמחה זו שעליה נאמר במשנה (ריש פרק החליל) שמי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, וצ"ב.

והנה ניסוך המים הרי הוא קרבן, והבאת קרבן הוא ענין גדול, ויכול אדם להביא קרבנו מן הפרים, והפחות מזה מביא איל או כבש, והפחות מביא שתי תורים, ובדלי דלות מביא מנחה, וכאן מצינו קרבן חדש קרבן מים, והרי ענין הקרבן הוא נתינה, שנותן דבר ומקריב לגבוה כביכול, וצ"ב מה הביא במים וכי הרוצה להביא דורון למלך ואין בידו מאומה, האם ילך ויתן מים ממקום סמוך לארמון המלוכה בכוס ויגיש דורון למלך, הלא אין לך חרפה גדולה מזו, ויגרשהו המלך מעל פניו בבושת פנים, ומהו אם כן ענין ניסוך המים.

ובפרט יש להבין הרי ענין הקרבת הקרבנות ענינה הוא במסירות נפש המקריב לה' וכתב הרמב"ן (ויקרא א' ט') שהרי הוא כאילו הקריב האדם את עצמו רק זה אינו יכול לעשות, לכך חסד עשה ה' שיהא דמו כנגד דמו, נפש תחת נפש, איבריו כנגד איבריו. ומעתה יש להבין

איזה תועלת וכפרה יש בניסוך ג' לוגין מים.

וביאורו של דבר הוא כי עיקר תכלית האדם הוא לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, וזה ענין שמחת המצוה כמבואר ברמב"ם, אדם צריך לדעת שהשמחה הגדולה ביותר היא שמחת קיום המצוה, כי מה היא שמחה האם באכילה או שתיה הרי בזיון הוא זה, השמחה האמיתית היא שמחת קיום המצוה.

אלא שבכל מצוה שאדם מקיים הוא מרגיש שמחה בפעולת המצוה עצמה דרך דוגמא אם אביו מצוהו השקיני מים או תן לי איזה דבר, הרי כשמביא לאביו ומקיים רצונו יש לו הנאה מקיום רצונו של אביו במה שמילא לו סיפוקו ורצונו. אך אם יאמר האב לבנו הכה על זה הכותל כמה פעמים באמת יש דעות שאין בזה משום כיבוד אב, אך להדעות שיש בזה קיום מצוה, הרי אין נפשו מלאה מעצם הפעולה רק מהדיעה שקיים רצון אביו.

וכן הוא הדבר בקיום מצוות ה' יש מצוות שאדם מרגיש בנפשו סיפוק ושמחה מקיום מעשה המצוה כדוגמת המתענה ביום הכיפורים או הנוטל לולב וכיו"ב, אך כאן אמר הקב"ה לישראל אתן לכם מצוה כזו שאין בה דבר מלבד קיום רצון השי"ת, נסכו לפני מים בחג, אף שאין כאן הבאה מאתנו כלל אלא שואבים מים מהמעייין ומנסכים לפניו, כאן מתקיימת שמחת המצוה בשלימות גמורה, כי אין בה הבנה לתוכן המצוה אלא מקיימים אנו אותה כי רחמנא אמר הביאו, מצוה כזו אין לנו בשאר ימות השנה וכשזוכים לה בחג הסוכות השמחה היא גדולה מאוד.

ובכל המצוות האדם נמצא בנסיון שקשה עליו לייחד מחשבתו וכוונותיו לשמה לעשותם רק מחמת ציווי ה', כי מרגיש הוא גם איזה תועלת וסיפוק בעשייתם, אבל בניסוך המים אין נסיון כלל כי מה אנו עושים בזה מנסכים מים? הרי אין לנו השגה בענין המצוה, וזה הזדמנות של פעם בשנה לזכות לעשות רק מפני ציווי ה', והשמחה היא רק שמחת המצוה, זה שמחת המצוה האמיתית פעם בשנה שזוכים לעשות מצוה בלי חשבונות רק לשם מצוה.

[ולפ"ז נראה לומר חידוש דהרי יכול אדם להתנדב נסכים שמן ויין, והגרא"ז מלצר זצ"ל (פ"ט ממע"ה ק"ה"ב) נסתפק אם אדם יכול להתנדב בכל ימות השנה נסכי מים, כי הרי מצינו שיש קרבן כזה בסוכות ואז הוא קרבן חובה וא"כ גם בשאר ימות השנה יוכל להביא זה בנדבה, אולם למה שנתבאר נראה שאין זה שייך בלי המצוה, כי להביא מים סתם הוא בזיון זה אינו התנדבות, ורק יין ושמן יש כאן הבאה והתנדבות ולא במים, ואך בסוכות שאז ציונו ה' על הבאה זו, בזה שייך מצוותה ולא בשאר ימות השנה. ובאמת ולא מצינו ברמב"ם ובשאר ראשונים שאפשר להתנדב מים, וענינו כנתבאר]

והמוסר השכל בשבילנו זה שלא רק בניסוך המים להרגיש כך, אלא בכל המצוות לעשות רק מפני שהקב"ה צוה בלא חשבונות אחרים, וזה ביאור מה דאיתא בגמרא (ב"ק ל"ח א' ובכ"ד) גדול המצוה ועושה יותר ממי שאינו מצוה ועושה, והקשו התוס' (יעוין בדבריהם קידושין ל"א א') הא מי שאינו מצוה לכאורה גדול יותר, יעו"ש בדבריהם, ולדברינו הביאור בזה דאמנם מי שאינו מצוה ועושה יש בו מעלה שמעצמו עושה, אבל המצוה ועושה יש לו מעלה זו שיכול לקיים המצוה כי כך צוה ה', וקטן העושה מצוה הרי לא נצטוה על זה אבל גדול הקב"ה צוהו לעשות.

היום יש לנו רק זכר לשמחה זו, אבל צריך להיכנס לרוח הדברים, מקיימים מצוות ולומדים מדוע כי הקב"ה צוה, הקב"ה בכל יום עומד עלינו ומצווינו עשו כך עשו כך, והזוכה מקיים כי כך רצונו ית', ואז אין לך שמחה גדולה מזו, זה טעם החיים לא שאר הבלי העולם.

שבתי בבית ה'

בימים אלו אנו מוסיפין שחרית וערבית אחר התפילה פרק כ"ז בתהלים, ובו נאמר בקשת דוד המלך ע"ה שבתי בבית ה' כל ימי

חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויש להעיר מדוע על בית ה' ביקש שבתי לשון קביעות, ועל היכלו אמר רק לבקר, והביאור בזה שבבית ה' שכולל גם העזרה, הרי הותר למלכי בית דוד לישב בעזרה ושייך שישב שם, אבל בהיכל אין רשות לשבת שם, ומכל מקום ביקש שיזכה לבקר בהיכלו, וצ"ב מה היה עושה בהיכל ושמה היה משתחוה שם, וצ"ע.

והנה יסד הגרא"ל מאלין זצ"ל (ח"א סימן י"ט) בדין אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, דאין איסור ישיבה בעזרה, אלא אסור להימצא בעזרה כשאנו עובד את ה', וכשעומד נתחדש שהוא קיום דין "לעמוד לפני ה'" ושרי, ולכן הכהנים אוכלים קדשים בישיבה, כיון שאכילת הקדשים מצוה ומחלקי הקרבן היא.

ונראה דיש לבאר מה שלמלכי בית דוד הותרה הישיבה בעזרה, שהרי דוד המלך התפלל וביקש מאת הקב"ה שבתי בבית ה' כל ימי חיי, וחידש שיש בעצם הישיבה בעזרה מעלה נשגבה, והוא נתעלה למצב כזה שבישיבה בבית ה' בלבד כבר יש לו מעלה ותועלת, ודבר זה הנחיל לזרעו אחריו לדורות, ולכן מלכי בית דוד רשאים לישב בעזרה כי אצלם גם הישיבה היא קיום דין.

נגילה ושמחה בך - בהקב"ה

איתא בחז"ל (ילקוט פרשת פנחס סוף סימן תשפ"ב) :

וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד, ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד, וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך, בך בתורתך, בך בישועתך, אמר רבי יצחק בך בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורתך ב' תרי"ך עשרים;

ובמדרש שיר השירים רבה (פרשה א') מצינו תוספת דברים בזה : דבר אחר נגילה ושמחה בך, רבי אבין פתח זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום, אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך, בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, אמר רבי יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה ב"ת שנים כ"ף עשרים הרי בך.

ומאמר זה צ"ב שהרי מספקא ליה לרבי אבין אם השמחה היא בהיום או בהקב"ה, ועל זה פירש שלמה נגילה ושמחה בך כלומר בהקב"ה, ואם כן מהו שהוסיף בך בישועתך, והרי זה כמו צד הספק שנסתפק מעיקרא ונדחה שהשמחה היא בישועת ה' וכמו כן השמחה היא במתנת החג, ופשט מדברי שלמה המלך שהשמחה היא בהקב"ה בעצמו, וצ"ב.

אמנם ביאור הדברים הוא שנסתפק רבי אבין בדין מצות השמחה בחג מהו חיובה ודין קיומה, דיש לפרש שהמצוה היא לשמוח בסגולת החג שהיא מתנה טובה, ומעלות טובות בו בהיותו מקרא קודש ומועיל מאד להתעלות האדם, ובזה סגי לקיום המצוה, אמנם גם יש לומר דלא סגי בכך אלא המצוה היא גם לשמוח בהשי"ת, שעל ידי שנתן לנו מועדים לשמחה הרי זה גילוי קירבה, וכשם שהנותן מתנה לחבירו שמחת המקבל אינה רק בהמתנה עצמה, כמנהג תינוקות ששמחתם הוא בהקליות והאגוזים בלבד, אבל בר דעת שמח בגילוי הידידות והקירבה של הנותן, וכך היא המידה במצות שמחת החג, שמצותה לשמוח בהשי"ת שנתן לנו באהבה מועדים אלו.

ואתי שפיר דברי רבי אבין שאמר נגילה ושמחה בך בישועתך, כלומר שגם השמחה בישועה היא בהקב"ה, כי כשהושיעו מצרתו היה קרוב אליו.

מנהג דבר בעניני סוכות

מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

הסרת גג שע"ג סוכה כדי להכשירה

ע"י בהסיר הגג שע"ג הסוכה שלא לשם צל, תו ל"מ אף אם יבנה ע"ג גג אחר ויסירונו שלא לשם צל, שהרי אילו הסיר הראשון לשם צל תו לא מפסיל בשני כלל ול"ב בהסרתו לשם צל, וכסברת המג"א, ונמצא דהסרה ראשונה אינה בלחוד הוה מעשה, ואע"ג דנעשית שלא לשם צל, מ"מ שם מעשה בסכך עלה, ותו לית מעשה אחר לאכשורה, ודו"ק.

בדין מחיצת ארעי בסוכה

מחיצה בתוך הבית אם אינה מגעת לתקרה לא מהני להבדיל ולחצוץ לענין דבבר שהבית כוללו (כגון לענין עירוב בשבת בב' דיורין בבית אחד), אבל לכשעצמו כגון לסוכה בתוך הבית לכאן' מהני. וע"י מדין דסיכוך על גבי מטה בעובדא דשמאי שססיכך על גבי המיטה בשביל הקטן, והמיטה היא ארעי בבית. ויל"ע בהא דעושה אדם את חברו דופן לסוכה כדי שיאכל וישתה בה, אם בסוכה שבתוך הבית נמי מהני, או דלמא דהאדם הוא ארעי ביחס לבית ואינו נעשה מחיצה.

בדין מחיצה המתרת בסוכה

עושה אדם את חברו דופן לסוכה ואפי' ביו"ט אם אין חברו יודע שעשאו דופן, ויש להסתפק אם אחר שחברו עומד יכול להניח מחיצה מעליא כיון שעכשיו כל עוד חברו עומד שם אינו מחיצה המתרת כיון שחברו עומד כמחיצה, או דנימא שלאחר שחברו ילך נמצא למפרע שעשה מחיצה המתרת.

והנה אף את"ל דאסור לשום מחיצה מעליא שתתיר אחרי שחברו ילך, אכתי יל"ד אי שרי לשים המחיצה באותו מקום שחברו עומד [דהיינו לפניו ממנו לידו לצד הסוכה, אי אף חוץ ממנו, דהשתא אין על המחיצה שם עשיית מחיצה שהיא כעת דבוקה למחיצת האדם ורק עבוי מחיצה יש כאן כעת ומה שתעשה מחיצה כשילך חברו לא חשיב השתא כמלאכה].

בדין מזוזה בסוכה העשוי' בביתו

כתב הפמ"ג בס"ס תרמ"ג (והובא במשנ"ב ס' תרכ"ו) דמזוזה בסוכה פטור ומשמע חדר של כל השנה שדר בו תמיד ובסוכה מסיר הגג אפ"ה בסוכות פטורה דבשבעה ימים לאו קבע מקרי, ולפי"ז אם החדר הזה הוא פנימי יצטרך בסוכות להוריד המזוזה ולקבעה מימין הסוכה לחדר כעין הגרע"א הנודע, ולאחר סוכות יורידנה ויקבענה כקדם.

ויל"ע אימת הוה דירת ארעי אם הורדת התקרה ושימת הסכך או בעינן נמי חג הסוכות דלפני סוכות דר בה כדרכו אע"פ שהיא מסוככת כדרכה וכן במוצאי סוכות דר בה כך אע"פ שבמוצאי שמחת תורה עתיד הוא לקבע לה תקרתה הישנה מ"מ השתא מיהא דר בתקרה המצויה לו ולפי"ז לא יוכל לשנותה בערב סוכות אלא ברגע האחרון – ודו"ק – ובשמחת תורה שאינו יכול לשנותה מיד בלילה נמצא דידור בבית שאין לו מזוזה ויל"ע למש"כ הפמ"ג דאם יש לו בית אחר דבשבת ויו"ט מחויב לצאת מביתו אם נפלה המזוזה, וא"כ יאסר לו לדור בשמחת תורה בסוכה וגם יש לדון מצד בית האוצר לענין הרהיטים המצויים שם יעוין נח"צ סוף הל' מזוזה.

בדיני סיכוך ומעמיד בדבר המקבל טומאה

בדין הנחת סולם על הסוכה לסכך עליו כתב השו"ע ס' תרכ"ט סעי' ז' דיש להסתפק אם מותר, ולכן כתב הרמ"א דאין להניחו. וכתב המגן אברהם סק"ט שהוא מחמת הנקבים שתוחבים בהם את השליבות שהוא בית קיבול. ואם הנקבים הם מפולשים מצד לצד אין זה כלי. ובחזו"א או"ח סימן קמ"ג סק"ו דן שגם אם הנקבים מפולשים חשיב כלי קיבול ע"ש. וכל זה לא שייך בקורות שעושים בסוכה להעמיד הסכך (או אפילו לסכך עצמו) שנוקבין אותם בקצותיהם להשליבם זה בזה וכיו"ב, דמסתמא אין עליהם תורת כלי בשביל זה, ועוד דאין עשויין ליטלטל מלא וריקן, ועוד דעשויין לשמש עם הקרקע.

ואולי שימוש הקורות לקבלת הכלונסאות לא דמי לצינורות (ע"י בשו"ע יו"ד ס' ר"א סמ"ח דמשמש עם הקרקע ולא מקבל טומאה מחמת כן), דהתם אין להם שימוש כלל עם הקרקע, דשימושם הוא נפרד, אלא ששימושם הוא כשהם מחוברים עם הקרקע, ומשא"כ שימוש הקורות הנ"ל עיקר שימושם הוא לשם היותם בצורה זו חלק מבנין המשמש בתפקיד בית לו' ימים, ועיקר שימוש בית הוא שימוש עם הקרקע, [ויל"ע סוכה ל"א א'] ולהכי אולי ניתן לחשבם כמשמשים עם הקרקע שימוש משותף. [ויל"ע בחזו"א יו"ד קכ"ו סק"ט ד"ה ואם (ויעו"ש ד"ה ומיהו, ודו"ק) וצ"ע שם] ולא בעי "את" ממש בדוקא. וצ"ב.

גם יתכן, אולי, דצורה הנ"ל לאו שם כלי עלי, אלא צורת בניית בית. גם יש לעי' בזה בגדרי מטלטל מלא וריקן.

אבל יל"ע בעיקר דין כלי קיבול המשמש את הקרקע. דבהזו"א יו"ד קכ"ו ד' (ד"ה ובד"ה) כתב לענין אביק דטמא מדרבנן טומאה קלה אף דנעשה לשמש עם הקרקע. וע"ש להלן סק"ה ד"ה ולהאמור לענין פקק של עץ שחרז בו מקל להיות לו יד להכניסו ולהוציאו חשיב כלי קיבול ומק"ט אך אם עשאו מתחילה לסתימת המקווה הוא טהור מדין עשאו לשמש עם הקרקע. וצ"ב. ועי' באה"ל ריש סי' תר"ל בשם הגר"א (ומקור דבריו הוא מהריטב"א) דדבר המק"ט מדרבנן לא גזרו להעמיד בהם, ובמ"ב סי' תרכ"ט כ"ה כתב דכלי עץ הרחב קצת וראוי להניח עליו דבר י"א דמק"ט מדרבנן דדמי לבית קבול ואין להניחו על הסכך להחזיקו. ויש לחלק בין פסול דעיקרו מה"ת לפסול דעיקרו מדרבנן ועי' פמ"ג (שם א"א סקי"א שצידד להקל כדברי ביאה"ל הנ"ל וסיים שירא שמים יחמיר ע"ע). שו"ר בס' כו"ח החדש לרע"א (עי' כו"ח קמא ח"ב סי' מה שחזק ד' הפמ"ג להקל).

בדין שלא יהא סכך קודם לדפנות

אין לעשות הסכך קודם לדפנות כמבואר ברמ"א, ומיהו לכאן אין סדר לסיכוך ושפיר דמי להתחיל לסכך באמצע הסוכה [אע"פ שאינו סמוך לדופן, ואין בזה חסרון של סכך קודם לדפנות] ואי לאו הכי גם מן הצדדים לא יהני למאי דבעי' כל אורך הכשר סוכה, ועי'.

ועי' בקדם הסכך לדופן עקומה אם חשיב סכך קודם לדפנות (אפי' מסכך כשר תחת תקרה ומילתא דשכיחא הוא).

טלטול האסור מבית לסוכה

כתב המשנ"ב סי' תרל"ד סק"ה דמי שיש לו סוכה בשדה סמוך לביתו כגון בכפרים אסור להוציא מביתו לסוכה דרך רה"ר או כרמלית, וכן שני סוכות בחצר אחד שלא עירבו עירובי חצרות אסור לטלטל מזו לזו, ע"כ. [ולכאן לא איירי בשני סוכות מרוחקות זו מזו בחצר אחת, שהרי כבר כתב קודם שאסור לטלטל לסוכה דרך כרמלית]. ויתכן שכן הי' אז בהווה שהיו הסוכות של בעה"ב צמודות זו לזו ופתוחות מזו לזו, ופתוחות כ"א לבית של בעליה אסור לטלטל כלים ואוכלים ששבתו בבית, ובשבתו בסוכה יעוין מ"ב סי' ע"ש סק"ד ובשעה"צ. [ועיקר הענין כאן אתי לאשמועינן שלא התיר אמד"ר לצורך מצוות סוכה עי' פמ"ג בפנים. ולא נחתנין לגדרי דין בית דירה בעירוב].

אכילה קודם התמיד

בתרגום על קהלת (י טז) על הפסוק "אי לך ארץ כו' ושריד בבוקר יאכלו", כתוב שאכלו קודם הקרבת התמיד. משמע בזה דין חדש שאסור לאכול קודם הקרבת התמיד, ולכאן הוא כעין האיסור לאכול קודם שחרית. ותפילות כנגד תמידין תיקנום. ובפרט בימי בית ראשון שעוד לא קבעו אנשי כנסת הגדולה את התפילות כנגד התמידין. אבל כנראה אין כוונתו שיש איסור כזה, אלא כיון שהתמיד מכפר על ישראל, אינו דרך ארץ לשבת ולאכול בזמן שעוסקים בכפרתו. [אגב, מצאנו דין אחר שהובא מתרגום קהלת, בחי' רע"א (על שו"ע יו"ד שפג) גבי איסור קירבה לאשתו בימי אבל מהפסוק 'עת רחוק' ע"ש].

ולויים לשירם ולזמרם

בתפילת מוסף, ולויים 'לשירם' ולזמרם. ויש לברר מה הוא כפל הלשון, ולא מסתבר שהכוונה בפה ובכלי שהרי להלכה עיקר שירה בפה.

ויש לבאר ש'שירם' הוא עצם האמירה, ו'זמרם' הוא הנעימה ששוררו בה. והיינו להלכה דעיקר שירה בפה, אבל למ"ד עיקר שירה בכלי לכאן לא היה דין לשורר בנעימה, אלא רק לומר המזמור עם הכלי. (ולכאן גם פסולים יכולים לשורר בפה, כשם שלמ"ד עיקר שירה בפה היו פסולים כשרים לשורר בכלי).

[ובמדבר וכד', קודם שחיבר דוד לתהלים, אולי שוררו את המזמורים הנמצאים בתהלים שנתחברו מלפנים ע"י עשרה זקנים (ב"ב יד:), או שרו שבחים אחרים שחברו הקודמים, והיו אומרים אותם בנעימה].

וכענין זה מצינו בהלל, שאמרו חז"ל במסכת סופרים "שמונה עשר יום גומרים בהם את ההלל וצריך לקרותו בנעימה", ואנו מקיימים דברי חז"ל אלו בנעימה הנהוגה באמירת ההלל.

מנחת דבר בעניני ד' מינים מרבינו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

בדיני דיחוי באתרוג והדס

הקוטף אתרוג בחול המועד, ומביאו לבית וחל עליו שם טבל ומעשרו, יש לדון דליפסל מדין דיחוי, למאי דמיבעיא לן סוכה ל"ג א' ב' (ואע"ג דבידו הוא לעשרו, לכאורה לא איכפת לן בנראה ונדחה, יעו"ש תוס'). ובשוכה לעשר מערב יו"ט ורוצה לעשר ביו"ט, ויש לו תנאי מערב יו"ט, הוי לי' דיחוי מעיקרו ובידו, דלכאורה איפשיט דלא הוי דיחוי, וצ"ע היטב שם בתוס'.

וכל זה לרמב"ם דפוסל טבל כל ז', אך להנך דפסלי רק ביום א' מטעם "לכם", בלאו הכי י"ל דלא שייך כאן דיחוי, דאין כאן חסרון בעצמות האתרוג, אלא דאין כאן לכם מידי דהוי אשאל, והוא חסרון רק בקיום המצוה, ופשוט דלא שייך בזה דיחוי. (והוה כקונה אתרוג ביו"ט ומיהו לא דמי כ"כ).

הדס מחובר שנקטם ביו"ט ועלתה בו תמרה, לכאורה לא שייך דיחוי, דעדיין אין כאן מצוה כלל, וצ"ע.

הדס מחובר ותלשו ביו"ט (או בחוה"מ) ודאי כשר אע"ג דמחובר לא מהני למצוה (וצ"ע באחרונים) אפשר דהיינו משום דאין כאן לקיחה (ועי' בעציץ נקוב ועי' באינו נקוב). ול"ש לדיחוי, א"נ אפשר דאין זה ענף עץ עבות שנצטוינו לקחתו [וכן בשאר מינים, ועי'] (וצ"ת בנשמת אדם בשם ר' מנוח) ולפי"ז היו בו ענבים מרובים ומיעטן בעודו מחובר ביו"ט (או חוה"מ) ותלשו וכשר. שו"ר תוס' סוכה ל"ב א' ד"ה מעמוד הקודם מש"כ מההיא דע"ז ולפ"ז ל"ש.

בדין לכם בשאלה להנאת כילוי

יל"ע בקנין שאלה לשימוש שמכלה הגוף, [שכ' החזו"א אהע"ז ע"ג ו', דאף שכלה הקרן בשימוש מ"מ אין לה אלא דין שואל והגוף של בעלים הראשונים עד שתכלה הקרן], לענין דיני התורה במידי דבעי לכם אי מהני. ולכ' באתרוג למ"ד סוכה ל"ה א' דיוצאין במעשר שני אף למ"ד ממון גבוה משום דיש לו היתר אכילה דהיינו זכות אכילה, יהני בכה"ג דיהא לו באתרוג קנין שאלה לאוכלו, אך למ"ד שם דאין יוצאין באתרוג מעשר שני למ"ד ממון גבוה [יעו"ש, ובסוגיא דפסחים ל"ח א'. מיהו אין הדבר מוסכם וכמו שדנו בזה בדעת הרמב"ם דס"ל דיוצא אדם במצת מע"ש אף דס"ל דממון גבוה הוא] לכ' לא מהני כששאל לאוכלו.

אמנם יעוין בחזו"א או"ח סי' קכ"ד לדף ל"ח א' (ד"ה ולהאמור) דמבואר שם בתוך דבריו דאוכל משל בעה"ב יצא כיון שהמצה שלו לכלותה ועדיף ממע"ש דהכא ממון הדיוט עכ"ל לענינו, ובהמשך דבריו שם כתב דהוה ממון בעה"ב וכדמייתי עלה מנדרים ל"ד ב' באומר ככרי עליך, דאמר' עלה לאפקוי דאי' אזמני' עלה [ופי' ר"ן דאף דיהיב לי' במתנה שרי' לי', באזמני' עלי' אסירא לי' דחשיב ככרו של בעה"ב לענין מודר, וע"ש].

ולכ' כוונתו בכל זה בענין הנ"ל, בקידושין בהא שאת נותנת לפיך דהוא שאול לאכילה. וזה מחודש דמהני שאול לאכילה לענין לכם דמצה, אף דבעי במצה דין ממון [ולפי"ז אי"צ בעה"ב להקנות את המצה לאורחים המסובים קנין הגוף, אלא סגי בזה שמשאילה להם לאכילה, מיהו לא סגי ברשות בעלמא אלא בעי לכוון להקנותה להם בקנין שאלה ופשוט. ומיהו יש בזה עוד נידון עפי"ד תוס' פסחים כ"ט א' (ד"ה בדין) דמה שאדם נותן לחבירו לאכול הרי הוא שלו בשעת אכילה, מיהו אין הדבר מוסכם ודנים בה כמדומה מש"מ ב"מ פ"ח א' בשם רשב"א דכתב בחד תירוץ אהא דגזרו על דמאי אף דהוה לקוח ואין חייב מה"ת וליהוי ספק דרבנן לקולא, דהוא משום דזימנין דאורחים על שולחנו ולא אמרינן דבשעת אכילה הוי לקוח. ויל"ד מעוד דוכתי ואכ"מ, וע"ע ט"ז או"ח סי' תנ"ד ס"ד ומקו"ח ר"ס תס"ו].

והנה כל האמור הוא לענין מצה, אבל לענין אתרוג למ"ד דבעי דין ממון לא יהני קנין שאלה אפי' לכליו והיינו משום דבמצה מתקיים הלכם באכילת המצה שנחשבת באכילת המצוה כשלו שלא נשאר אז לבעלים כלום ועל כן סגי בקנין שאלה לאכלה באכילת מצוה (ולא בעי קנוי לכל אכילה אף לא של מצוה), אבל באתרוג שקנין האתרוג בעצמותו שייך להבעלים בעת קיום המצוה, ואחרי כן, לא סגי בקנין שאלה לכליו למ"ד דבעי דין ממון, דבעינן שיהא שלו בקנין הגוף, ובקנין שאלה לכליו למ"ד דבעי דין ממון, דבעינן שיהא שלו בקנין הגוף, ובקנין שאלה לכליו נשאר הקנין באתרוג לבעלים ולא מהני.

בדין נטילת המינים בזה אחר זה

בחזו"א או"ח סי' קמ"ט סק"א כתב דלשיטת הבה"ג דד' מינים יכול ליתלן בזה אחר זה, גם ג' הדסים וב' ערבות יכול ליתלן בזה אחר זה [אבל לא ג' פעמים בהדס אחד, וכן בערבה]. יעו"ש טעמו. ולפי"ז לסוברים דבשאר ימים אין המינים מעכבין זה את זה אפשר ליתול גם הדס אחד או ערבה אחת. וצ"ת בפוסקים. – עי' עוד לענין ברכה בהפסיק בינתיים דיברך כל פעם על נטילת עץ עבות או ערבה.

והנה בנתכוון לשניהם לא אמרינן דיצא באחד מהם ואידך לאו כלום הוא דהי מינייהו מפקת (וגדרי כל שאינו בזה אחר זה יל"ד). ולכן אינו יוצא כלל, ודו"ק בגוונא דהי' חציצה באחד מהם.

ועי' רש"י ערובין צ"ה ב' ד"ה ורבן. לענין מניח ב' תפילין ביחד בשבת ויצא לרשות הרבים דיוצא באחד (וחייב על שני. ויל"ע בחי' הגראמ"ה). ויל"ד לפי"ז לנד"ד. ויעוי' משנ"ב הלכ' ציצית בבאה"ל סי' י"א ס"ג ד"ה ונעשו וכו' דאם נתפרק חוט אחד לב' ולא נשאר כדי עניבה כשר אך כדי שלא יעבור בבל תוסיף יאמר בפירוש דלא ניחא לי' בתוספות וכו'. והנה פשיטא לי' למשנ"ב דשייך במצוות לצאת בחד מינייהו. וכן"ל.

בדין הקנאת אתרוג בחצר ע"י כלי

בספר מחנה אפרים הלכ' קנין חצר סי' י"א הוכיח מגמ' ב"מ ס"ז ב' ואפי' מתמרי דאבודיא דכלים קונים אע"פ שאין להם תוך. ובחי' ר' מאיר שמחה ב"מ שם כתב לדחות הראי'. והנה יש לנו כלים דפיל קידושין כ"ה ב' דמביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו עי"ש בקמאי. [מיהו קצת בפנים יש לומר דבעי]. עוד יל"ד מגמ' דב"מ ט' ב' משוך בהמה זו וקני כלים שעליה, וצ"ע שם בסוגי', ולכ' אין מעלה בבע"ח לענין זה.

ונפ"מ השתא לאתרוגים שמקנים ביו"ט ראשון במתנה על מנת להחזיר ומחזירים לפעמים לכלי קיבול שאין כולו בפנים [ובולטים למעלה].

ובקנין יד נודעים דברי הגרע"א תשו' קמא סי' רכ"ב כ"ג שלא יבלוט הגט למעלה מידה, ולכאו' הכוונה מחוץ לידה ולא למעלה ממש ויל"ע לשונו במפתחות שם. ובס' אמרי בינה חו"מ קונטרס הקנינים סי' ו' כתב בשם הגרע"א שלא יבלוט למעלה יעו"ש. וצ"ב. ובנתה"מ סי' קצ"ח ג' כתב דמהני בולט למעלה נגד אויר ידו. וצ"ע באמרי בינה שם.

סוכה או לולב איזה מהם עדיף

יש לדון במה שנסתפק המטה אפרים (סעיף כ"ב) אם יש לפני אדם (שאינו לו לא לולב ולא סוכה) ב' אפשרויות, או לילך למקום שיש שם לולב ביום א' דסוכות, או לילך למקום שיש שם סוכה לליל ט"ו. דאת"ל דעשה דליל ט"ו דסוכה הוה כעשה שלפני הדיבור בלבד, וכמזה, א"כ לדעת השאג"א הנ"ל עדיפא מצוה דלולב שהיא לאחר הדיבור ממצוה דאכילה בסוכה בליל ט"ו דחשיבא כנאמרה רק לפני הדיבור (לדעת המט"א גופי') וכן"ל. ועי'.

ויש לנו ג' טעמים להקדים לולב לסוכה, טעם המטה אפרים משום שנוהג גם בשאר הימים מדרבנן משא"כ סוכה ולפי"ז אם ודאי שבשאר הימים יהי' לו לולב ורק ביו"ט ראשון יש לו או לולב או סוכה אז אין קדימה ללולב [ואדרבה אולי עדיף סוכה משום שזמן מצוותה קודם שהוא בלילה ולולב ביום] והטעמים הנ"ל שלולב קודם שנאמר לאחר הדיבור משא"כ סוכה שחשובה כלפני הדיבור ולכך לולב קודם וטעם שני שלולב מהותו הלל וקודם לסוכה ולפי"ז לשני הטעמים האחרונים קודם מצוות לולב לסוכה גם אם יהיה לו לולב לשאר הימים וביו"ט ראשון א"א שיהיה לו אלא או לולב או סוכה, קודם לולב שמצוותה יותר חשובה.

בדין נטילת לולב בשעת ההלל

הקשו הראשונים בסוכה אמאי צריך לקרא לפסול סוכה גזולה תיפוק ליה דהוא מצוה הבאה בעבירה, והרמב"ן בפסחים ל"ה ת"י בשם תוס' קדמונים שמהב"ע אינו פסול בסוכה אלא רק במצוות מסוימות, ומהם מצוות לולב שהלולב הוא הילול לשם הקב"ה, ויש להוסיף שהנה שיטת הבה"ג דהלל הוא דאורייתא והקשה הרמב"ם בספר המצוות דהא הלל יסדו דוד ומה שייך לדאורייתא ות"י הרמב"ן שם בספר המצוות שיש מזמורים שנוסדו קודם דוד המלך עי"ש והרמב"ן שם הביא עי"ז דברי הגמ' אפשר ישראל עושין פסחיהם ונוטלים לולביהם ואינם אומרים הלל. והנה בנטילת לולב ליכא דין אמירת הלל מה"ת, ולכאורה הקשר שביניהם הוא משום שבנטילת לולב בעצמה יש הילול להקב"ה ועל כן מתחייבת מכוח זה אמירת ההלל ג"כ. ולכן שפיר פוסל בזה מצוה הבאה בעבירה

ויש להסתפק במצווה שמהותה הלל אם יש לה עדיפות על מצוות אחרות, והנה בגמ' מנחות מ"ד אמרינן אליבא דרבי שאם לא הביא מנחת נסכים, ונסכים איזה עדיף, ואמרינן שם נסכים עדיף דאומרים עליהם שירה ואף ששם איירי בנסכים שלא בזמנם דהוא בעי' במסכת ערכין אם אומרים עליהם שירה מ"מ עדיף וכמבואר שם בתוס', ומוכח דכיון שאומרים עליהם שירה ממילא סוג וענין מצווה כזאת עדיף אף בשעה שאין שירה, וא"כ יש לומר כעין זה גם בלולב דעדיף על מצוות אחרות והיינו דכיון דמהותו הוא הלל הוא עדיף על מצוות אחרות וקודם לסוכה. [ואף דלא דמו הענינים, מ"מ מסברא יש לדון בנד"ד כעין הנידון שם].

הוראת חכם באתרוג המחייבת נטילה

ב' חכמים שכל אחד הורה על אתרוג אחר והיתה בהם אותה שאלה, זה הורה לפסול וזה הורה לכשרות, אם אין אתרוגים אחרים יכול ליטול איזה שירצה (ודו"ק לענין ברכה), דממ"נ אין א' כשר יותר מהשני. ואם יש אתרוגים אחרים אם נטל הנפסק לכשרות שוב א"צ ליטול עוד א' ואם נטל הנפסק לפסול צריך ליטול אחר.

אתרוג מוקצה ושאינו ראוי לשבעה

בנידון דשול"ת נחלת אבות (לשעהמ"פ) אי יוצא באתרוג התלוי לנוי בסוכה דלא חזי לאכילה ז' ימים. [ועי' אמרי בינה. ועי' בה"ל תרל"ח בשם חת"ס]. ולכ' לפי"ז גם באינו ראוי ליום אחד גם לא יצא וא"כ אתרוג שתלשוהו ביו"ט אם נטל לא יצא. ועי' בתוס' ביצה ח' א' לענין כיסוי הדם אי נדחה איסור מוקצה בשביל מצוה.

אתרוג של טבל ומודר הנאה

המודר הנאה מלולב, כתב הרמ"א בסי' תרמ"ט ס"ב בשם הרשב"א בתשו', דאינו יוצא בו ידי חובה ביום הראשון משום דלא הוי לכם. (ולענין לצאת בו כל ז' לשיטת המחבר שם ס"ה יעו"ש בביה"ל). והרשב"א בתשו' שם דן דלא מהני בזה הא דאי בעי מיתשיל וכדמוכח מתרומה טמאה ביד ישראל, וכפי הנראה הכוונה בתרומה טמאה שירש מאבי אמו כהן טבל דאמרינן מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי, דבישראל סתם שהפריש לא הוי לכם גם בתרומה טהורה, (ויל"ע שעה"מ פ"ח מחמץ ומצה, וצ"ע שם), ובדבריו כתב לדחות הראי' מתרומה טמאה, שהרי אם ישאל עלי' יהא שוב טבל ואסור

להפריש תרומה מטבל ביו"ט, [ולא רק משום איסור מוקצה דאיירי בי' הרשב"א אלא גם משום ענין זה דמצוה שאם ישאל על ההפרשה נמצא שלקח טבל למצותו ולא יצא ידי חובתו]. ולפי זה יצא חידוש לשיטת הרשב"א דטבל שיש עליו תנאי מערב יו"ט יוצאים בו ביו"ט, ולא נימא שאחר שכבר נטל שוב אין צריך להפריש ולצורך מחר אסור להפריש, וממילא לא יצא, דודאי הא ליתא דחשיב ההיתר להפריש כעת ומשום דבלא זה לא יצא ידי חובה.

דין לכם בנטילת ד' מינים בזה אחר זה

נטל ד' מינים בזה אחר זה יצא ידי חובה, כמבואר בשו"ע סי' תרנ"א סי"ב, וביום הראשון יתכן דצריך שיהיו קנויים לו קודם נטילתן, אף שהבעלים מוכן להקנותם לו בעת שירצה. וכן במש"כ המג"א שהובא במשנ"ב שם ס"ק נ"ג וכפירוש הגר"א שם, דבעינן עכ"פ שיהיו כולם לפניו בסמוך לו, לכאור' פשוט דבעי גם שיהא קנוי לו. ובשאר ימים לכאור' בעי רשות הבעלים גרידא [בלא הקנאת שאלה], ותו לא.

חזרה ממצוה לאחר עשייתה

הנטל את הד' מינים בזה אחר זה, יש לעיין אם חזר בו באמצע מנטילת הקודמים אי מהני לבטל מה שלקח [ויחזור ויקח כעת כולם ביחד]. ויל"ד בכהאי גוונא גם לענין בל תוסיף, [אי איכא בזה אחר זה בל תוסיף], אם מהני חזרתו לבטל איסור ההוספה. ועי' בבל תוסיף במצוה התלוי' בדיבור כגון קריאת שמע וכיוון באמירת קל מלך נאמן למצות קריאת שמע, אי מהני חזרה מהמצוה, וצ"ב.

הקנאת ד' מינים לספק קטן על תנאי

כתב בשו"ע דלא יתן הד' מינים ביום ראשון לקטן דאינו יכול לחזור ולהקנות, ויש לעיין מהו לתת הד' מינים למי שהוא ספק גדול ספק קטן רק על מנת שהוא גדול [ועל מנת שהוא קטן נימא כשי' דליכא בזה חינוך, ותו הא הוה ספק דרבנן, ואם בחזקה דרבא נסמוך דהוא גדול] ואח"כ יקנה בחזרה דליהני ממנ"פ, ולא נימא דילמא קטן הוא והוה מוחזק ול"מ הקנאתו לדון בזה ממנ"פ - קם דינא - ותלי' בגדר הדין בעלמא בזה.

חינוך קטן בלולב האסור

קטן שנטל לולב שיש בנטילתו משום מצוה הבאה בעבירה, אפי' אם לקח מעצמו הלולב, לא פטר את אביו בנטילה זו מצות חינוך. דכהאי גוונא לא יצא הקטן ידי המצוה, [אף דלדי' לא שייך טעמא דמצוה הבאה בעבירה]. ויתכן דדומיא דגדלותו בעינן. (ואי לאו הכי, י"ל קושית הטורי אבן ר"ה כ"ח א' ד"ה בשופר).

בענין הקנאת אתרוג בחצר ע"י כלי ובקנין יד

במחנ"א הלכ' קנין חצר סי' י"א הוכיח מגמ' [ב"מ ס"ז ב' ואפי' מתמרי דאבודיא] דכלים קונים אע"פ שאין להם תוך. ובחי' רבי מאיר שמחה ב"מ שם כתב לדחות הראי'. והנה יש לנו קנין פיל בתוך כלים בקידושין כ"ה ב' לר"ז דמביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו של הפיל, ועי' בקמאי שם. [מיהו קצת בפנים יש לומר דבעי]. עוד יל"ד מגמ' דב"מ ט' ב' משוך בהמה זו וקני כלים שעליה, וצ"ע שם בסוגי', ולכאור' אין מעלה בבעלי חיים לענין זה.

ונפ"מ השתא לאתרוגים שמקנים ביו"ט ראשון במתנה על מנת להחזיר ומחזירים לפעמים לכלי קיבול שאין כולם בפנים [בולטים למעלה].

בקנין יד נודעים דברי הגרע"א תשו' רכ"ב כ"ג שלא יבולט למעלה מידה, ולכ' הכוונה מחוץ לידה ולא למעלה ממש ויל"ע לשונו במפתחות שם. ובס' אמרי בינה חו"מ קונטרס הקנינים סי' ו' כתב בשם הגרע"א שלא יבולט למעלה יעו"ש. וצ"ב. ובנתה"מ קצ"ח ג' כתב דמהני בולט למעלה נגד אויר ידו. וצ"ע באמרי בינה שם.

מצוות סוכה – מבחן המלכויות

"ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגתם חג לה' שבעת ימים, והקרבתם עלה אשה ריח ניחוח לה' וגו'" (במדבר כט, יב-יג)

יש לתמוה על שינוי הלשון בין חג הסוכות לשאר המועדים המוזכרים כאן, בפרשת פנחס. בשאר המועדים, מיד לאחר שהתורה מזכירה את החג נאמר גם ענינו של החג, על פסח נאמר (שם כח, טז, יז) "ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה', ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבעת ימים מצות יאכל", ורק אח"כ נכתבו קרבנות החג. על חג השבועות נאמר (שם כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", על ר"ה נאמר (שם כט, א) "ובחדש השביעי באחד לחדש וגו' יום תרועה יהיה לכם", ועל יוה"כ נאמר (שם כט, ז) "ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו". בכל המועדים האלו נכתבו קרבנות היום רק לאחר שנכתב ענינו של המועד. יש להבין איפוא, במה שונה חג הסוכות, שבו לא הזכיר הכתוב כלל את עניני החג, לא את מצות סוכה ולא מצות ד' מינים, אלא רק כתב "וחגתם חג לה' שבעת ימים". ויעויין במשך חכמה מה שכתב בזה.

ונראה לבאר, דהנה בחג הסוכות הקריבו שבעים פרים, ונאמר בגמ' סוכה (נה:): "הני שבעים פרים כנגד מי, כנגד שבעים אומות וכו'". אמר רבי יוחנן אוי להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן", ופרש"י שהמזבח כיפר עליהם לענין זה שירדו להם גשמים. ויעויין בזכריה (יד, טז-יט) שניבא על העתיד לבוא: "והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צב-אות ולחג את חג הסוכות. והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלם להשתחוות למלך ה' צב-אות ולא עליהם יהיה הגשם. ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה אשר יגוף ה' את הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הסוכות. זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הסוכות".

מעתה, כיון שלאומות העולם יש שייכות לקרבנות חג הסוכות, אפשר להבין מדוע לא הזכירה התורה מצות סוכה וד' מינים. כי הרי פרשה זו עוסקת בפירוט קרבנות מוסף היום, ובפירוט הקרבת הפרים של מוספי חג הסוכות אשר נועדו עבור אומות העולם. מובן אם כן שאין מקום להזכיר ביחד עם זה את מצוות היום – סוכה וד' מינים, כיון שלמצוות אלו אין כל שייכות עם אומות העולם. שהרי נאמר על מצות סוכה "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" (ויקרא כג, מב-מג), ונאמר בגמ' (ע"ז ג.) "אמרו לפניו (אומות העולם לקב"ה) רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה וכו' מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא". והסיבה שאין לגוים שייכות למצות סוכה, היא מאותו טעם שגוי שמביא קרבן לבית המקדש יכול להביא רק קרבן עולה שהוא כליל לה', כיון שאין לו שייכות לקרבנות שבהם יש אכילה לאדם ואעפ"כ הם קדש קדשים. כך הוא גם לגבי מצות סוכה, שהאדם, עם גופו וגשמיותו, נכנס לסוכה וחוסה בצילא דמהימנותא, וכדברי הגמ' (סוכה ט.): "כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר 'חג הסוכות שבעת ימים לה'', מה חג לה' אף סוכה לה'". הגוים אינם מסוגלים כלל לתפוס ולהבין את החיבור בין גשמיות לרוחניות.

וכך גם מצות ד' מינים שאין לה כל שייכות לאומות העולם, שהרי נאמר במדרש (ויק"ר לב.) "א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין בידה אנן ידעין דהוא נצחוייא. כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישאל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצחוייא, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון".

וכיון ששתי מצוות אלו מיוחדות בכך שאין לגוי כל יכולת לקלוט אותן בדעתו, ולא יכולה להיות לו שום הבנה במצוות אלו, לכן לא הזכירו אותן בפרשת מוספי המועדים.

*

ונראה להוסיף עוד בענין זה, בביאור חוסר האפשרות של אומות העולם להבין ולהתחבר אל מצות סוכה.

בספר דברי אליהו להגר"א הביא מה שביאר הגר"א עה"פ "וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א): "פעם אחת בחוה"מ סוכות בעת שמחת החג שאל הגר"א זצוק"ל מנין שקיים אברהם אבינו מצות סוכה ולא היה מי ששייב לו על זה. ויען ויאמר איתא במדרש 'וה' ברך את אברהם בכל' – זו סוכה, והיו כמתמיהים, ויאמר בכל"ר ר"ת 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג, מב), 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות' (שם), 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' (שם פס' מג)."

אמנם צריך להבין מה הכוונה בזה, ומדוע כשהקב"ה מברך את אברהם 'בכל', הכוונה דווקא למצות סוכה? מה התייחודה מצוה זו יותר מכל שאר המצוות שבתורה?

ונראה לומר, דהנה בביאור ענין מצות מלכויות בר"ה שמעתי מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שדבר זה נרמז בתהלים (לו, ז): "צדקתך כהררי א-ל משפטך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה'". ולכאורה, אם משפטו ית' הוא 'תהום רבה', היאך אפשר להגיע עי"ז לישועת ה'? והתשובה לכך היא – "אדם ובהמה תושיע ה'", וכמו שדרשו חז"ל (חולין ה.) על פסוק זה: "אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה", כלומר שמקיימים את רצון ה' בתור גזירת מלך גם אם אין הם מבינים את טעם הדבר. כאשר האדם מקיים את רצונו ית' בלי חשבונות, ע"י זה זוכה לישועתו ה'.

כאן נרמז ענין מלכויות – לשמש את הקב"ה כעבדא קמי מריה. כי כמו שעבד מקיים את רצון רבו לא משום שהוא עצמו חושב שצריך לעשות כך אלא רק משום שכך הוא מצווה, כך גם אנו צריכים לקיים את מצוותיו ית' רק משום שזה הוא רצון ה', ובקיום מצוות באופן כזה אנו ממליכים על עצמנו את הקב"ה.

וחשבתי להוסיף בזה, דהנה נאמר במסכת ע"ז (ג.) שלעתיד לבוא יבואו אומות העולם לקב"ה ויבקשו חלק לעוה"ב ויטענו שלא ניתנה להם האפשרות לקיים את מצוות ה' ולקבל על כך שכר: "אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם וכו' מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא וכו' והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי".

ביאור הדבר, שאמנם המצטער פטור מן הסוכה, ובמצב זה באמת לא יבואו אליו בתביעה על כך שלא קיים מצות סוכה, אך תגובת האדם למצב זה מגלה באיזה אופן הוא מקיים את המצוות: האם עושה זאת מחמת הכרע הדעת שלו, או בבחינת 'אדם ובהמה', כלומר כעבד קמי מריה העושה את רצון רבו רק משום שזהו רצון רבו ולא משום שהוא עצמו רוצה בכך. כי באמת לאומות העולם תהיה קושיא חזקה מאד על ציווי ה', והדבר יראה להם כסתירה גלויה – מצד אחד הקב"ה מצוה עליהם לקיים מצות סוכה, ומצד שני הוא מקדיר עליהם חמה וגורם להם להיות מצטערים הפטורים מן הסוכה. וכיון שקיום המצוות שלהם נובע רק מחמת הכרע הדעת, ממילא הם מגיעים למסקנה שאין הגיון במצוה זו, וכתוצאה מכך "כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא". אך כלל ישראל שונים בתכלית מאומות העולם, והם מקיימים את מצוות ה' לא משום שהם עצמם רוצים כך אלא רק משום שזו היא גזירת מלך. וכך המשילו חז"ל את מי שירדו גשמים על סוכתו ומנעו ממנו לקיים מצות סוכה – "משלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו", והרמ"א (תרל"ט, ז) פסק שכך צריכה להיות ההנהגה למעשה: "כשיוצא מן הסוכה מכח הגשמים, אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע כעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו".

מצות סוכה היא איפוא המבחן של מלכויות, כי על ידה נבחן האדם, האם הוא מקיים את מצוות ה' מפאת שה' הוא מלך המצווה אותו.

לאור דברים אלו נוכל להבין את דרשת חז"ל שמה שהקב"ה בירך את אברהם 'בכל' היינו מצות סוכה. כי הרי התבאר שיסוד מצות סוכה הוא מלכותו ית', וכמו כן מצינו שאברהם הוא יסוד מלכות שמים, וכמבואר בתוס' (ברכות מ: ד"ה אמר): "ברכות של שמונה עשרה אין בהן מלכות, (דכיון) דאינן באין בפתיחה ובחתימה אין שייך מלכות, אבל אלקי אברהם הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו". מובן איפוא שכשאברהם נתברך 'בכל' היינו במצוה שיסודה מלכות, כי אופן קיומה צריך להיות כעבד החוסה בצל רבו.

*

והנה כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"א) על בני נח: "כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם". ובכס"מ כתב על דברי הרמב"ם "ומה שכתב והוא שיקבל וכו' נראה לי שרבינו אומר כך מסבירא דנפשיה ונכוחה היא".

ונראה לומר שדברינו הנ"ל הם המקור לדברי הרמב"ם. כדי שבן נח יכול להימנות לאחד מחסידי אומות העולם, לא די בכך שיקיים בפועל שבע מצוות בני נח, אלא צריך שע"י קיום מצוות אלו הוא ימליך על עצמו את הקב"ה. המלכה זו נעשית רק אם מקיים את המצוות מחמת שכך צוה המלך, ולא מחמת שכך הוא עצמו הכריע בדעתו. וכך הוא גם המבחן שעושה הקב"ה לאומות העולם לעתיד לבוא, כשמצוה עליהם מצות סוכה ומיד גורם להם להיות מצטערים הפטורים מסוכה, ובתגובתם לכך ניכר מחמת מה קיימו את מצות סוכה.

*

למתבאר בענין חוסר השייכות בין אומות העולם לבין מצות סוכה, מובן מאד שבפרשת פנחס, העוסקת בקרבנות חג הסוכות שבהן יש לאומות העולם חלק, אין מקום להזכיר מצוה סוכה, כי הרי זו מצוה הרחוקה עד מאד מכל מהלך החיים שלהם, שעל פיו אף אם אדם עושה מצוה, זה רק מחמת שכך הכריע בדעתו. משא"כ מצות סוכה שאופן הקיום שלה צריך להיות בבחינת 'נכנע כעבד'.

(נכתב ונערך ע"י א' השומעים והי' למראה עיני מרן שליט"א)

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

סוכות תשפ"ג | גליון יח

דיני ישיבה בסוכה

לכוון בכל פעם הטעם של הישיבה בסוכה

ה[ראוי לכוון בכל ישיבה בסוכה במשך שבעת ימים את טעם מצוות ישיבת סוכה - "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל למען ידעו דורותיכם וכו' אני ה' אלוקיכם", וע"כ ראוי לומר קודם כל סעודה נוסח ה'יהי רצון' ששם מפורש הטעם זכר לענני הכבוד.

פטור "הולכי דרכים" בהולכים לטייל

ו[מותר לצאת לטייל בחג הסוכות עם בני משפחתו, ובשעת הליכתו בטיול הוא פטור מהסוכה כדין הולכי דרכים. מיהו מ"מ אין ראוי לבלות ח"ו חג הסוכות בטיולים ולבטל מצוות סוכה, אלא ישתדל בכל יום לאכול סעודת היום בסוכה, ויש צדיקים ואנשי מעשה שמדקדקים לא ליבטל ממצוות סוכה בכל משך החג, וכל הלבבות דורשים ה'. (תשו"נ ח"ו ס' קמ"ו).

חובת הכנסת כלים נאים

ז[נהגו לעשות סוכה נאה מפני נוי מצוה, אמנם הכנסת כלים נאים לסוכה אינו רק מדין נוי מצוה אלא הוא מצד עיקר הדין של תשבו כעין תדורו - שנוהג בסוכתו כביתו עם כלים נאים. (תשובות והנהגות ח"א ס' שע"ח).

נשים אם מברכות כל שבעה

ח[נהגו האשכנזים שנשים מברכות לישיבה בסוכה. מיהו נראה שראוי לנהוג כן דווקא בלילה הראשון שיש חיוב לאכול בסוכה כמו מצה בליל פסח, אבל בכל שבעה [שאינו חיוב לאכול בסוכה אלא רק אם קבע עצמו לאכילה או שינה] לא יברכו. (תשו"נ ח"ב ס' ש"ז אות ו').

שולחן בסוכה גם בשעת השינה

ט[סיפר לי הגאון רבי שמואל גריינמן זצ"ל (ממקורבי מרן בעל חפץ חיים זצ"ל), שזכה להיות בחג הסוכות עם הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל, וראה היאך החפץ חיים מקפיד שהשולחן יישאר בסוכה בזמן השינה בלילה, ופירש לו ה"חפץ חיים" זצ"ל טעמו, שברמ"א (סימן תר"מ) איתא שאם מצטער בסוכה משינה אינו יוצא גם באכילה, דבעינן סוכה הראויה לכל מילי, וא"כ הכא שהשולחן חוץ לסוכה אינה ראויה לקיים בה מצות אכילה, ולכן צריך לכתחילה להחזיק בלילה השולחן בסוכה, אמנם נראה דזהו רק לצאת ידי המצווה כהלכתה לכתחילה, אבל את עיקר המצוה יוצאין גם בלא זה. (מועדים וזמנים ח"א ס' פ"ז).

גדר מצוות עשה דישיבת סוכה

א[ב"יסוד ושורש העובדה" מזהיר שלא לשהות בבית שלא לצורך אפילו לרגע אחד, כיון שבזה מבטל המ"ע של סוכה, אבל כבר השיגו על זה הפוסקים שאין בזה ביטול מצוות עשה דתשבו כעין תדורו, כיון שעיקר הדין הוא לנהוג כביתו, והרי גם בביתו מצוי שהוא יוצא מביתו והולך לעסקיו. וכן אמר רבינו החזו"א זצ"ל על אחד שנהג לא לצאת כלל מהסוכה שאין זה כעין תדורו אלא כמו בית הסוהר. אמנם מידת חסידות שלא לעזוב את הסוכה שלא לצורך. (מועדים וזמנים ח"ו ס' ס"ה, ושם ח"א ס' פ"ט, ועוד).

ברכת לישיבה בסוכה

ב[ידוע שיטת הגר"א שיש לברך בכל פעם שנכנס לסוכה גם ללא אכילה. אמנם י"ל שגם לשיטת הגר"א אם נכנס רק דרך עראי [וכגון לשתות תה או לאכול פירות או ללמוד בדרך עראי] ולא לקביעות אין צריך לברך, ורק אם הולך לישון שם או יושב שם בקביעות לשוחח או ללמוד צריך לברך. (מועדים וזמנים ח"א ס' פ"ט, ותשובות והנהגות ח"א ס' שע"ח).

ברכת לישיבה בסוכה קודם למזונות

ג[הנוהגים לברך "לישיבה בסוכה" על מזונות, יזהרו להקדים ברכת לישיבה בסוכה קודם ברכת מזונות, ומשום דלדעת הפוסקים שאין מברכים 'לישיבה בסוכה' על מזונות, הוי הפסק אם מברך לישיבה בסוכה אחר מזונות.

ועוד נראה שאף האוכל מזונות בבית חבירו [אשר לדעת הרבה מגדולי הפוסקים מברכים אף שלא אוכל],

יקדים ברכת לישיבה בסוכה קודם למזונות כיון שיש פוסקים שפוטרים גם בזה מברכת לישיבה, ולדידהו כשמברך לישיבה בסוכה הוי הפסק בין ברכת מזונות לאכילה. (תשובות והנהגות ח"א ס' ר"ב).

שתיית מים או אכילת שיירי מאכלים באמצע הסעודה

ד[השותה מים באמצע הסעודה נראה שהדבר תלוי, אם שותה בישיבה לא יאכל חוץ לסוכה כי אפשר שהשתיה נגזרת אחר האכילה והוי קבע כאכילה עצמה, (עי' בשעה"צ ס' תרל"ט אות כ"ט וע"ע במאירי סוכה כ"ו). אבל אם שותה בעמידה הוי דרך עראי ופטור מסוכה, וכן אם נשאר בפיו שיירי מאכל ובלעו מחוץ לסוכה הדבר תלוי, שאם אכלו בישיבה חייב בסוכה אבל בעמידה הוי דרך עראי ופטור מסוכה. (תשו"נ ח"ב ס' ש"ה).

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מן שליט"א

נטילת ד' מינים

רבינו ממתין ומצפה עוד זמן רב קודם הנץ לזמן שיאור היום ויוכל לקיים המצווה דד' מינים כהלכתה, ומיד בהגיע נץ החמה קורא קריאת שמע ואז ניגש בחביבות יתרה לקיום מצוות נטילת ד' מינים, הנמשך במשך זמן רב עד שגומר ליטול כל הזנים השונים של האתרוגים המונחים על שולחנו לפי הסדר שמסדר תחילה, (ויבואר לקמן).

חביבות מיוחדת נודעת אצל רבינו שליט"א לאתרוג בעל מראה צהוב ממש, גדול, נקי, עם בליטות, עם גידול נאה.

רבינו מקפיד ליטול בכל יום חמישה אתרוגים מחמשה זנים, מהרי"ל דיסקין-ברוורמן, חזון איש-ליפקוביץ, אתרוג תימני (עם פיסס), אתרוג מורקאי, אתרוג ינעבע, (ולתוספת חומרא והידור נטל לפעמים גם אתרוג ששי של חזון איש-הלפרין), ועל כל אחד מהאתרוגים נוהג לעשות נענועים, באתרוג הראשון עושה נענועים ארוכים דהט"ז - של שלושה נענועים קטנים בכל הולכה והובאה, ובשאר האתרוגים עושה נענועים כרגיל כמקובל. [ויסיפר רבינו כי מן הגרי"ז זצ"ל היה קורא לאתרוגים של החזון איש, "אתרוגים פון רוח הקודש"].

במוצאי שנת השמיטה מעדיף לברך על אתרוג שהיה מופקר ממש, דכיון דאתעביד ביה מצווה חדא ליעביד ביה מצווה אחריני

אומר "הודו לה' כי טוב" בשעת הנענועים שלאחר ברכת הלולב, ואף מקפיד לשורר ניגונים תוך כדי הנענועים, וכמו שהביא לזה יסוד גדול עפ"י הלכה בספרו תשובות והנהגות.

לפני התפילה נוהג בנענועים כמנהג ספרד, דרום צפון מזרח למעלה למטה מעריב, ובתפילה נוהג כמנהג כל הציבור - מנהג אשכנז.

ברכת האתרוג הוא על זן חזון איש או מהרי"ל דיסקין, - הנאה ביותר מביניהם. ויש שנים שנוטל רבינו גם לולב נוסף שיש בו הדסים משולשים מתוך קנה אחד כשיטת רש"י, [והיינו תשעה עלים בכל שורה, שלושה שלושה היוצאים מתוך קנה אחד].

ביו"ט ראשון לפני התפילה מקנה את האתרוגים לבנו, ועושה עמו תנאי כפול (כמנהג בית בריסק עפ"י הגהות מיימוניות), "אם תחזיר לי זה שייך לך לגמרי ואתה יכול לעשות עמו כרצונך, ואם לא תחזיר לי לא הבאתי לך מעולם, והכל כפי משפטי התנאים", (ולפעמים אומר "אם יוחזר" - ולא "אם תחזיר" כדי לרבות גם אם יוחזר על ידי אחרים), ובנו מקנה לכל הקהל ולאחר מכן מחזיר לו.

בשנים קודמות היה עושה נענועים דהט"ז גם בהלל בהודו לה' הראשון ובאנא ה' הראשון, אך בשנים האחרונות עושה הנענועים כרגיל.

מקפיד לאחוז הלולב והאתרוג בידו עד אמירת תתקבל בקדיש שאחר ההושענות, שכן מובא בכך החיים.

ובהושענות אומר בכל יום האושפיזין של אותו היום, כגון ביום הראשון אומר רחמנא אדכר לן זכותא דאברהם רחימא.

הנהגת מרן רבינו שליט"א בתנאי דאתרוג בשנות ילדותו

בראשית שנות המלחמה, הגיע ללונדון רק אתרוג אחד מארץ ישראל שהיה וודאי בלתי מורכב, וכל שאר האתרוגים שהיו בלונדון, אף שנמכרו בתואר "אינו מורכב" אך לא היו "וודאי" בלתי מורכב, ורבים עמדו בתור להמתין לקיים המצווה על האתרוג היחיד שהיה וודאי אינו מורכב.

והנה רבינו היה אז צעיר סמוך לגיל בר מצווה ובלא חתימת זקן, וממילא היה נצרך להמתין עד סוף התור, שהלא עפ"י דין אי אפשר להקנות לנוער בלא חתימת זקן במתנה על מנת להחזיר, והיה רבינו נבון מפני שאם היה ממתין עד סוף התור, היה עליו להתענות עד סיום התור - בשעה שלש אחה"צ בערך, ועפ"י דין אסור לאכול קודם קיום מצוות עשה דאורייתא, ונמצא שע"ז יתבטל מצוות שמחת החג.

וגל כן נטל רבינו בבוקר בלא ברכה אחד מהאתרוגים שהיו מצויים

בלונדון - שהיו בחזקת בלתי מורכב, והתנה קודם הנטילה, "אם לא אטול אתרוג אחר כך, רצוני לצאת עכשיו, ואם אטול אחר כך אתרוג אחר ואצא בו, אז אני מכוון להדיא עכשיו שלא לצאת", ואח"כ בשעה שלוש נטל את האתרוג מארץ ישראל שהיה בחזקת וודאי בלתי מורכב, ובירך עליו, כיון שמיד כשנטל את האתרוג בשעה שלש, הוברר למפרע שלא יצא באתרוג שנטל בבוקר, ושפיר היה יכול לברך עליו, והתיר לעצמו לאכול כבר בבוקר ולא לבטל מצות שמחת יום טוב, כיון שיסוד האיסור לאכול לפני שנוטל לולב הוא שמא ישכח, וא"כ באופן זה שגם אם ישכח, יוצא באתרוג בחזקת בלתי מורכב בבוקר, לעניין האסור דרבנן אכילה קודם, סמך שיוצאין באתרוג שבחזקת בלתי מורכב.

חול המועד סוכות

מנהג רבינו לברך בכל פעם שנכנס לסוכה - קודם שמתיישב בכסאו, - וכדעת הגר"א דברכת לישב בסוכה קאי על כל ישיבה בסוכה.

מקפיד מאוד לומר לפני כל אכילה המחויבת בסוכה, הנוסח לשם מצוות סוכה וכדכתיב למען ידעו דורותיכם וכו', וזהו מפני ב' טעמים, האחד לחוש לדברי הב"ח דאם אינו מכוון טעם המצווה אינו יוצא המצווה כהלכתה, והשני מפני שאם אינו מכוון כלל לשם מצוות סוכה, יש לחוש דהוי כמבטל מ"ע, וכשם שכתב המשנ"ב לגבי הלובש ד' כנפות עם ציצית בלא כוונה דמבטל מ"ע, ולכן יש לזכור עכ"פ לכוון לקיים מ"ע דסוכה.

נוהג לערוך מידי לילה בלילות חול המועד, "זכר לשמחת בית השואבה" באמירת ט"ו פרקי שיר המעלות בשירה ובזמרה בניגון ידוע, ואח"כ נושא מדברותיו אודות מעלת בעל האושפיזין ואודות תפקידו בעת הזאת להידבק בדרכיהם ובמידותיהם של בעלי האושפיזין.

באחד מימי החג יוצא רבינו לה' הצופים לראות את מקום המקדש [וכמבואר בקדמונים שכן נהגו ישראל לאחר החורבן לעלות לרגל מתוך השתוקקות לבניין בית המקדש], ומתפלל שם בבכי על צער השכינה, ואומר הפיוט "מפני חטאינו גלינו מארצינו", וכן תהלים פרק ע"ט - אלוקים באו גויים בנחלתך וגו'.

לילה ראשון של סוכות

בליל יו"ט סוכות לאחר תפילת מעריב מכריז רבינו לבני הקהל, שכל אחד יזכיר לבני ביתו שכדאי לאכול כביצה פת כדי לצאת דעת הר"ן, ולקיים המצווה באכילת פת לבד בלא דברים המלפתים את הפת, ולמהר באכילה תוך כדי אכילת פרס, ולכוון באכילה הטעם כי בסוכות הושבתו את בני ישראל וגו' - כמבואר בב"ח.

לאחר התפילה ממתין רבינו לזמן רבינו תם, ונוטל ידי וצועע על לחם משנה הנאפה במיוחד עבורו לליל סוכות - בחלה הנילושה מקמח ומים בלבד ללא שמן וכדומה, לצאת שיטת הפמ"ג בס' תרל"ט דביללה הראשון דסוכות צריך לאכול כזית מלחם עוני הנילוש בלא שמן ומי פירות, וכפי שהעלה רבינו בספרו מועדים וזמנים, [ומקפיד רבינו לבצוע דווקא על חלה נאה וגדולה הנאפית עבורו במיוחד בלא שמן ומי פירות, ודלא כמנהג הרבה בתים בישראל היוצאים ידי חובתם ב'פיתות', וזהו לכבוד החג - לברך על חלות גדולות ונאות].

ביו"ט ראשון קודם השקיעה נוהג רבינו מידי שנה בשנה לאכול מזונות לסעודה שלישית - לצאת דעת הפוסקים דיש חיוב סעודה שלישית ביו"ט, וכן נוהג הרבה פעמים לאכול מלווה מלכה במוצאי יו"ט.

ויצוין כי מנהג רבינו בסיכוך הסכך, להניח כפות תמרים ועל זה קנים, ועל הקנים עוד הפעם כפות תמרים, וכמו כן מקפיד לסכך באופן שלא יהיו חורים כלל בהסכך, ואמר שזהו עפ"י קבלה ושכן נהג מהר"א מבעלזא.

מערכי תורה

חג הסוכות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

עשרה ימים שבין יוה"כ והושענא רבה

בש"ל"ה (מסכת סוכה פרק תורה אור) כתב דיש ב' מניינים של עשרת ימי תשובה, יש מנין אחד מר"ה עד יום הכיפורים, והוא עיקר עשי"ת, ויש עוד מנין של עשרת ימי תשובה מיום הכיפורים עד הושענא רבה, שהם ההשלמה והמילוי של עשי"ת הראשונים, והם ענפים מעשי"ת הראשונים. וצריך להבין מה שייך שני פעמים עשי"ת, ומה צריך שני פעמים עשי"ת.

ונראה לבאר הענין בזה, דהנה ביאור (פרק ב') כתוב 'כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו', ובמדרש תנחומא (פר' וישלח) דורש מקרא זה על יום הכיפורים. והיינו דיום הכיפורים נקרא 'יום נורא'. ובגמ' בר"ה איתא דאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ, אע"פ שיש בהם כל התנאים של מועד לומר הלל, מ"מ אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. והרמב"ם בפירוש המשניות לפי שלא היו קורין הלל לא בר"ה ולא ביוה"כ לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה. והיינו כי ר"ה ויוה"כ הם ימי פחד ומורא, ולכן נקרא שמם ימים נוראים, שיראים ממה שנעשה בימים ההם, ויש בהם יראה מן הדין. ועל כן התשובה הנעשית באותן הימים היא בכלל תשובה מיראה.

אכן בחג הסוכות אומרים הלל, ואדרבה הם ימי שמחה, והרמב"ם כתב שיש בהם שמחה יתירה יותר מכל המועדות, א"כ התשובה באותן הימים היא בכלל תשובה מאהבה. ולפי זה יש לבאר דזהו הענין של ב' המניינים של עשי"ת, דהמנין הראשון מר"ה עד יוה"כ שהם ימי דין ויראה, הם ימים לתשובה מיראה, והמנין הנוסף מיוה"כ עד הוש"ר שהם ימי שמחה, הם עשרה ימים לתשובה מאהבה, שמיוה"כ מתחיל סדר של תשובה מאהבה, וכמו שלתשובה מיראה צריך עשרה ימים לתשובה, כך יש עשרה ימים לתשובה מאהבה, וזהו ביאור הענין של ב' העשי"ת.

ונראה לומר שכך הוא סדר התשובה, שבתחילה עושים תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, דהנה בפרשת נצבים כתוב והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' ושבתי עד ה' אלוך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' אלוך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוך שמה וגו' והביאך ה' אלוך אל הארץ וגו' והיטבך והרבך מאבותיך. ואחר כל זה כתוב עוד פסוק 'אתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו וגו', וצריך ביאור דהרי כבר כתוב למעלה ששבו בתשובה, והקב"ה הביאם אל הארץ, וא"כ למה חוזר הכתוב עוד פעם שיעשו תשובה.

ונראה לבאר דבתחילה מדבר הכתוב מתשובה מיראה, כמו שאומר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, [או אפילו מתשובה מיסורים, כמבואר בגמ' ביומא ג' מדרגות דתשובה], ומכח תשובה זו יגאלו ויבואו לארץ, כי הקב"ה מקבל כל תשובה, וכמו שמבואר ברבנו יונה, ואח"כ הכתוב מדבר מתשובה מאהבה, ותשובה זו באה מכח מה ששבו בתשובה מיראה, דמכח זה זוכים ל'ומל ה' אלוך את לבבך ואת לבב זרעך בכל לבבך ובכל נפשך', וכמו שכתב רבנו יונה שזו הבטחה לבעל תשובה שהקב"ה מסייעו וזוכה לתשובה מאהבה.

הרי מבואר בכתוב שיש סדר בתשובה, שתחילה היא תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, ובכל שנה, התורה נותנת זמן של תשובה מיראה, והתעוררות של תשובה מיראה, ואח"כ בא הזמן של תשובה מאהבה, וזהו ענין העשי"ת השניים, שהם משלימים את עשי"ת הראשונים, והם המילוי של עשי"ת הראשונים, וכמו שתולים כל עשי"ת הראשונים, כן תולים כל עשי"ת השניים, עד שבהושענא רבא הוא גמר יום כיפורים ואז נשלם החתימה.

ד' מינים - שם ה'

במדרש (רבה ויקרא ל' ב') איתא 'וא"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין, ולית אגן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסיב באיין בידיה אגן ידעין דהוא נצוחיאי, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בר"ה, ולית אגן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אגן ידעין דישאל אינן נצוחיאי, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. מבואר דע"י הד' מינים נודע שישראל נוצחים את אומות העולם. וצריך להבין מהו הענין שיש בד' מינים שבהם נודע נצחונם של ישראל על האומות.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הבית יוסף (או"ח סימן תרנ"א) שכתב צריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים, ולא להפריד האתרוג מיתר המינים, שלא להפרידה מן הבנין, וכתב הבית יוסף כי דבר זה לא נתבאר בגמרא ולא בדברי הפוסקים, אבל מצא כן בדברי הרקאנטי שכתב שסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יו"ט הראשון של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק הה"א אחרונה מן השלש אותיות הראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו. ורז"ל רמזו סוד זה וכו' פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח, וענף עץ עבות זה הקב"ה

שנאמר והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות תראה שכל המינים האלו רומזים בשם יתברך. ומבואר מדבריו דהארבע מינים הם שמותיו של הקב"ה, ובצירוף הד' מינים יש צירוף שמו של הקב"ה. וזהו הביאור במה שאומרים ביהי רצון קודם נטילת הד' מינים 'יהי רצון מלפניך וכו' בפרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ אבות וערבי נחל, אותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים ביד, ולידע איך שמך נקרא עלי ויראו מגשת אלי. והביאור הוא כדברי המדרש שהביא הרקאנטי שהד' מינים הם שמו של הקב"ה, וזהו המקור לנוסח של היה"ר. וזהו הביאור גם במה שאומר 'תקרב אחד אל אחד', ר"ל שלא יהיו רחוקים זה מזה, אלא יהיו קרובים וסמוכים, ורק בזה נשלם כתיבת שם ה' כמבואר בדברי הבית יוסף.

והנה הרמח"ל בדרך ה' (חלק ד' פרק ח' אות ב') כתב 'ואור השם ברוך הוא מאיר על ראשם של ישראל ומעטירים, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם, על ידי נטילת הלולב ומיניו, והוא מה שאמר הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך וכו', ועל ידי פרטיות מצות הלולב, בנענועיו והקפותיו, משתלם ענין זה להתחזק שליטת השם ברוך הוא על ראשם של ישראל, ולהפיל אויביהם לפניהם ולהכניעם תחתם, עד שהם בעצמם יבחרו להיות להם לעבדים' וכו' עכ"ל, ומבואר מדברי הרמח"ל דע"י הד' מינים מאיר על ראשם של ישראל אור השם, ובזה מתקיים בהם 'וראו כל עמי כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', אשר לכאורה אינו מבואר מה ענין ד' מינים שעל ידם נקרא עליהם שם ה'.

אכן לדברי הרקאנטי הרי שהד' מינים הם שמו של הקב"ה, וממילא כשאוחזין הד' מינים הרי אוחזים בזה את שמו של הקב"ה, ומתקיים בזה כי שם ה' נקרא עליך. וכן הוא גם נוסח היהי רצון שאומרים 'ולידע איך שמך נקרא עלי ויראו מגשת אלי'. היינו שע"י הד' מינים יהיו האוייבים יראים מגשת אליו. והביאור הוא כנ"ל.

ובזה מבואר הענין דע"י הד' מינים נודע נצחונם של ישראל על האומות, דהענין הוא כי בנטילת הד' מינים אנו אוחזים את שם ה' בידינו, וממילא מתקיים על ידי זה הכתוב 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ועל כן בזה אנו אוחזים את הכח לנצח את האומות ובזה נודע שישאל נוצחים ומכניעים את הגויים.

ד' מינים - כלי המקדש

בגמ' סוכה דף ל"ב ע"ב אמרינן דשיעורי הלולב ההדס והערבה, הם באמה בת חמשה טפחים. והנה בעלמא שיעור אמה הוא באמה בת ששה טפחים, והכא בד' מינים שאני, ושיעורו הוא באמה בת חמשה טפחים, ושיעור דאמה בת חמשה טפחים מצינו בכלי המקדש, כמבואר בגמ' במנחות דף צ"ז, דרבי יהודה סבירא ליה דאמת כלים של מקדש, היא אמה בת חמשה טפחים. ובשו"ת משכנות יעקב תלה ההלכה דשיעור ד' מינים אם הוא באמה בת ה' טפחים, במה שקיי"ל ההלכה כן בכלי המקדש, הרי דגם תליין זה בזה להלכה.

ומזה דארבע מינים נשתנה שיעורו להיות כשיעור של כלי המקדש, יש ללמוד מזה דארבעת המינים יש בהם ענין של כלי המקדש, ומישך שייכי בעניינם להיות ככלי המקדש, ואשר לכן שייך ששיעורם הוא כשיעור כלי המקדש. ובמדרש בפרשת אמור איתא דד' מינים הם שרביטו של מלך, ומבואר דד' מינים הם ככלי שרת.

ובזה יש להביא סמך וטעם למה שכתוב בשם האר"י ז"ל (הובא במ"ב סי' תרנ"א סקל"ד) שייברך תחילה בסוכה על הלולב, (ועיי"ש בשעה"צ מש"כ בזה), ועיינן עוד בשערי תשובה סי' תרנ"ב שהביא שמקצת מהמהדרים נהגו לברך על הלולב בהנף החמה בתוך הסוכה. ובכתר ראש הביא שכן נהג הגר"ח מוואלוז'ין. וצריך לבאר מהו הענין ליטול הד' מינים בתוך הסוכה, ומהו השייכות שיש בין מצות ד' מינים למצות סוכה.

ויש לבאר בזה, דהנה הסוכה יש בעניינה את ענין המשכן והמקדש, וכמבואר ביוצרות לשחרית שיסד פיוט על הפסוק בתהלים 'ויהי בשלם סוכו', שמפרש הפסוק על מצות סוכה, וכן בשיר של יום שעפ"י הגר"א אומרינן פרק זה, והנה פשטיה דקרא מיירי מבית המקדש, וכמבואר במדרש שוחר טוב שם, ומבואר דיש בסוכה ענין שהסוכה היא כבית המקדש.

ובזה יש ליתן טעם במנהג ליטול הד' מינים בסוכה, דכיון דהד' מינים הם ככלי המקדש, והסוכה היא כבית המקדש, א"כ שייכים נטילת הד' מינים לסוכה, דהמקום הראוי לקיום מצות ד' מינים שהם ככלי המקדש הוא בסוכה דיש בה בחינה שהיא כבית המקדש.

זקני מרן הגרי"ז זצ"ל לא הסיח דעתו מהמצות המוטלות עליו לרגע אחד, ועוצמת החיוב והשעבוד היו מוטלים עליו עד כדי כך, שגם במהלך השנה היו לבו ודעתו נתונים על המצוות העתידים לבא, בחג הסוכות של שנת ת"ש עם פרוץ מלחמת העולם השנייה היה הזיידע בוורשא, בעקבות המלחמה וההפצצות הכבדות לא היה ניתן להשיג ארבע מינים, ואכן בכל וורשא, על כל רבבות יהודיה וגדוליה, לא היה בנמצא ד' מינים, זולת אצל זקני זיע"א והאדמורי"ם מליובאוויטש והרא"מ מגור.

מהיכן היו לו לזיידע ארבע מינים באותה עת? היה זה הלולב שנטל בשנה הקודמת, ונשאר מונח אצלו, הזיידע לא היה מוציא את הלולב מתחת ידו, אלא משמרו לשנה הבאה, כי השגת לולב בפולין, היה דבר שכרוך בקושי גדול, ועל כן הייתה הדאגה נטועה בליבו, כי מי יבטיחו שגם בשנה הבאה ישיג לולב, על כן היה שומר את הלולב לשנה הבאה, כבר בסיום חג הסוכות של שנה זו, היו עיניו ולבו על מצות ארבעת המינים של שנה הבאה. אבל פלא הפלאות הוא כי לוורשא הגיע הזיידע לא ישירות מביתו בבריסק, בתחילת הקיץ בחודש סיון נסע לצורך בריאותו לעיירת המרפא קרעניץ, ובזמן שהייתו שם פרצה המלחמה, בעת פרוץ המלחמה תוך כדי הנסיון לשוב לבריסק, נמלט לעבר העיר וורשא, הרי שבעת יציאתו מביתו בתחילת הקיץ נטל את לולבו עמו, הגם שבדעתו היה לשוב לביתו מקרעניץ לבריסק עוד לפני ראש השנה, אף על פי כן, מחשש מה ילד יום, וגם שנה קודם נאלץ לשהות שם גם בימי הרחמים והסליחות, על כן, כבר נטל עמו את לולבו לכל אשר יפנה, כי לעולם לא הסיח דעתו מעול המצות.

דרך חיים

שיחת מורינו ראש הישיבה
הגאון רבי חיים מדרכי אוזבנד שליט"א
ישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה

"כי נר מצוה ותורה
אור ודרך חיים
תוכחות מוסר"
(משלי ו, כג)

חג
הסוכות
תשפ"ג

קדושת ימים טובים ומועדים

קדושת ימי חול המועד

נדבר כמה מילים בעניינו של יום, באופן של שמחת המועד. בספר דרך ה', בחלק ד' (פ"ו) הוא מדבר דברים גבוהים ועמוקים, ובתוך הדברים הוא כותב על ענין הציצית וענין התפילין, אני יקרא רק כמה מילים, גם בלי להבין מה מדובר, אבל זה נותן לנו קצת השגות וקצת רושם.

"אך ענין התפילין הוא יותר גדול מן הציצית הרבה, והוא, כי נתן הבורא יתברך לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתברך ויתעטרו בו, באופן שכל בחינותיהם הנפשיות והגופיות יחסו תחת האור הגדול הזה, ויתקנו בו תיקון גדול, והוא מה שאמר הכתוב, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ע"י לבישת התפילין כל יהודי מביא על עצמו המשך ממש מקדושתו יתברך.

"והנה נצטוונו להתעטר בעיטור זה כל הימים, חוץ מימי הקודש שהם עצמם אות לישראל, ומצידם מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחר". הוא מבאר את דברי הגמ' (מנחות לו, ב), "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות", שאת הקדושה שכל יהודי היה יכול לקבל ע"י הנחת תפילין, בשבת וביום טוב הוא לא זקוק לזה, כי מקבלים את זה מצד הימים עצמם.

והוא מוסיף, "מה שאין כן שאר הימים, שאי אפשר להשיג העיטורים אלא בהשתדלות הזה, וגם אחר ההשתדלות עצמו, אין מעלת העיטור המושג בו, כמעלת העיטור הנמשך מאליו בימי הקודש, אלא פחות ממנו הרבה", זאת אומרת, את אותה קדושה שאפשר לקבל ע"י התפילין - "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" - מקבלים את זה והרבה יותר מזה בימים טובים, מי שדעתו רחבה יודע על מה מדובר.

ואנחנו הרי נוהגים כשיטת הפוסקים שבחול המועד לא מניחים תפילין, זאת אומרת, שמה שכתוב בגמ' יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות זה כולל חול המועד, שכל אדם מישראל יכול לקבל מצד עיצומו של יום הרבה יותר ממה שיכול לקבל מצד הנחת תפילין.

הרמב"ן אומר בפרשת יתרו על הפסוק (שמות כ, ה) זכור את יום השבת לקדשו, "שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשינו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה', כמו שנאמר (מ"ב ד, כג), מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת, שהיה דרכם כן, וכך אמרו רז"ל (ר"ה טז, א), מכלל דבחודש ושבת בעי למיזל".

הגמ' אומרת שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ומבאר הרמב"ן, שהסיבה היא בגלל שזה זמן שהלבבות והמוחות יכולים יותר להפנות מעסקי המחשבות והבלי הזמנים ולתת בו עונג לנפשינו, לכן צריך לנצל אותו ללכת לחכמים ולנביאים, כיון שזה זמן מסוגל לקלוט יותר דברי תורה.

מסתמא כולם יודעים את דברי הירושלמי שהביאור הלכה מביא (סי' תקנ"ג), "אמר רבי אבא בר ממל, אילו היה מי שיתמנה עמי הייתי מתיר

מלאכה בחול המועד, כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ועוסקין בתורה, וכדון אינון אוכלין ושותין ופוחזין".

יש לנו כמה ימים בשביל לזכות למתנות האלו, "והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך", יש ברכה שהקב"ה מברך אותנו במועדים, "לחיים ולשלום לשמחה ולששון", זו ברכה שמקבלים במועד והיא נשאר לנו לכל השנה כולה, אנחנו חוזרים כסדר על האימרה הידועה של ר' יצחק הוטנר, "מע זאגט נישט ס'איז אוועק גינאנגען א יום טוב, מע זאגט ס'איז צוגעקומען א יום טוב", [לא אומרים שנגמר היום טוב, אומרים שנוסף לנו עוד אחד], נוסף לכל יהודי עוד יום טוב.

העבודה היום מעין העבודה שתהיה בזמן המקדש

כל היום טוב מסתובב סביב הבקשות בתפילה שנזכה לבנין בית המקדש, שיקויים בנו (תהלים פד, ג) "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'", הפסוק הולך על כלל ישראל שמתגעגע לעבודת בית המקדש, ואנחנו מתפללים על זה כסדר, במוסף תיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה את נוסח התפילה מלא געגועים ורגשי קודש, "רחם עלינו", "שובה אלינו בהמון רחמך", "בנה ביתך כבתחילה", ומה נעשה כשהקב"ה יוריד מהשמים את בית המקדש? "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו", "ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך", למה אנחנו משתוקקים, לעשות את העבודה.

אם נעשה את העבודה שמוטלת עלינו כהיום, אם ננצל ונראה לפניו יתברך כמה אנחנו רוצים ומשתוקקים לעבוד אותו בהאי עבודה שהוא נתן לנו היום, אז אנחנו יכולים לומר, רבש"ע, תבנה את ביהמ"ק, הרי אם היום אנחנו עושים את מה שרצונך, אז כך גם נעשה כשתבנה את ביהמ"ק.

אנחנו מבקשים "רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל ובתפילתם", שהקב"ה יהיה מרוצה מהתפילות שלנו, ומה יהיה הפועל-יוצא הישיר מזה, "והשב את העבודה לדביר ביתך ואישי ישראל", אם הקב"ה יראה שאנחנו עושים את העבודה בשלימות היום, אז הוא יתן לנו את כל העבודה כולה, אה, נכספה וגם כלתה נפשי.

הרי נתאר לעצמינו איך יראה יום טוב בעזר ה' כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, מה נעשה בירושלים עיר הקודש, "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" (פסחים פה, ב), כל בית ישראל עומדים על הגגות בירושלים ואומרים הלל. אנחנו אומרים כל יום הלל, מודים ומשבחים, "אודך ה' כי עניתני", "זה היום עשה ה'", הלל של המועדות, המוספין של המועדות, הסעודות של המועדות, כל פרט ופרט שם זה תלמוד תורה, אנחנו יכולים לקיים את ה"כלום אסרו מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ועוסקין בתורה".

הקב"ה שם אותנו בבית בלי כל מיני דברים שאפילו בזיון להזכיר אותם, יש הרי כאלו שאצלם מועדות זה טיולים וכדו', מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקינו מיושבי קרנות.

יתן הקב"ה שאנחנו ננצל את היום טוב, ללמוד כמו שצריך, להתענג על ה', זה זמן שמי שיותר בן תורה נהנה מכל רגע, אין אצלו כזה דבר שאין

לע"ג
מנשה בן יעקב ז"ל
חנה בת ר' משה ע"ה
תנצבה.

לע"ג
מרת חיה עלקא פייגא בת הרב אלתר יצחק ע"ה
גלב"ע ח' אלול תשנ"ט
תנצבה.

לע"ג
מרת רבקה בת הרב יצחק שמעון ע"ה
גלב"ע כ"ו תשרי תשנ"ב
תנצבה.

הקב"ה יזכינו לנצל את היום טוב, ולהרגיש את האושר, וכך בעזר ה' נזכה שמהיו"ט הזה יצא לנו לכל השנה כולה, "והשיאינו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון", "קדשינו במצותיך ותן חלקינו בתורתך, וטהר ליבנו לעבדך באמת, וישמחו בך ישראל מקדשי שמך".

מה לעשות, רח"ל על אלו שצריכים לחפש מה לעשות... לנו יש כל כך הרבה מה לעשות, זה הרי אף פעם לא נגמר, אם זה ללמוד מסכתא או לחזור, אם זה ללמוד ענייניו של יום, "אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו ומה יפה ירושתינו".

גילוי ריצוי יום הכיפורים בסוכות

עוד נדבה בבוקר בבוקר במשך יומיים י"ב וי"ג, ובי"ד "ויקחו כל חכמי לב", ובט"ו התחילו בעשיית המשכן, ואז חזרו ענני הכבוד.

ובחתם סופר כתוב קרוב לדברי הגר"א, שבחטא העגל לא נסתלקו ענני הכבוד אלא החוטאים נפלטו מענני הכבוד, והוא עושה חשבון אחר איך בט"ו בתשרי התחילו במלאכת המשכן, ואז הקב"ה החזיר את כולם לתוך ענני הכבוד, וזה היה הגילוי על הריצוי של יום כיפור.

ועל פי זה ביאר, "לקדוש ה' מכובד זה יום הכיפורים, וכבדתו - ליום כיפור, על ידי - יום טוב ראשון של חג", שבזה שיושבים בסוכה זכר לענני כבוד שקלטו את כולם שזה היה הסימן על סליחת יום הכיפורים, זהו כבודו של יום כיפור, שאמנם בו ביום הקב"ה נתרצה להם בשמחה ויאמר ה' סלחתי כדברך", אבל עדיין לא נתגלה הריצוי עד סוכות.

"לך אמר ליבי בקשו פני, את פניך ה' אבקש"

יש חיבור הלכות לולב להראב"ד [מודפס בחידושי הרמב"ן], יש מחלוקת גדולה מאוד בפסול יבש, בגמ' כתוב שיבש פסול כל שבעה, והראשונים שואלים הרי הפסול של יבש זה הדר, והפסולים האחרים לא נוהגים כל שבעה, ויש אריכות בראשונים. וכמדומני שהראב"ד אומר שיבש יותר גרוע מהדר, בגלל שלולב היבש הוא כמו לולב שמת, ומסמך פסוק, "לא המתים יהללו קה", [כמדומני שמתכוין לומר שיבש זה לא לולב בכלל], ועל זה לשון הראב"ד, "כך דעתי נוטה, וכך ליבי מסכים עם שכלי", דבר ראשון כך אני אוהז, ועוד, שכן ליבי מסכים, ליבו של הראב"ד אומר כך.

יש סיפור מפורסם שהחפץ חיים ישב פעם באסיפה עם גדולי ישראל ואמר על משהו שהוא יהרג ואל יעבור, קם אחד ושאל איפה זה כתוב, החפץ חיים הצביע על ליבו ואמר, "פה זה כתוב", בלב של החפץ חיים שלא הכניס לשם אף פעם משהו אחר חוץ מתורה ויראת שמים.

יש במלבי"ם דבר נפלא מאוד, כשדוד המלך נרדף אחרי שאול, דוד תפס אותו במערה ובמקום להרוג אותו כרת את כנף המעיל שלו, וכתוב בפסוק (שמואל א כד, ו), "ויך לב דוד אותו על אשר כרת את כנף אשר לשאול", ושואל המלבי"ם, מעיקרא מאי קסבר והשתא מאי קסבר, הרי לכתחילה הוא אחז שצריך לעשות את זה, הרי שאול היה רודף ועל פי דין הוא יכל להרוג אותו, ויש בפוסקים נידון איך היה מותר לו לא להרוג אותו.

ומבאר המלבי"ם, אחרי שדוד עשה את המעשה, הלב שלו הרגיש לא טוב עם זה, "ויך לב דוד אותו על אשר כרת", אע"פ שקודם לכן הוא הרי הכריע שכן צריך לעשות, אבל אחרי שהוא כבר עשה את זה היה לו פירכא על הפסק, הוא אמר, אם הלב שלי מרגיש לא טוב עם זה שמע מינה שזה שלא כדין, ליבו של דוד המלך יכול להכריע נגד מה ששכלו הכריע.

זה מה שנקרא דעת תורה, אדם שהלב שלו כמו החפץ חיים, יכול לפסוק בהרגשה לבד.

בדרשות חתם סופר לשבת שובה (דף כט ע"א) שואל, כתוב בפסוק (ישעיה נח, יג), "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד וכבדתו", ואומרת הגמ' (שבת קיח, ב), "וקראת לשבת עונג זה שבת, לקדוש ה' מכובד זה יום הכיפורים", ובילקוט שם (רמז תצו) כתוב, "וכבדתו זה יום טוב ראשון של חג", ולשון "וכבדתו" הוא שאתה מכבד את יום כיפור על ידי היום טוב ראשון של סוכות. ומה הענין ליום טוב ראשון של סוכות יותר משאר יום טוב.

והנה ידועים דברי הגר"א בשיר השירים (א, ד), שביאר, למה חג הסוכות לא נקבע בניסן הרי הוא זכר לענני הכבוד שניתנו בניסן, אלא, משום שזה לא זכר לענני כבוד שקיבלנו בהתחלה אלא זכר לענני כבוד שחזרו בט"ו בתשרי אחרי שנסתלקו בחטא העגל, שהרי ביום כיפור היתה הכפרה לישראל, ולמחרת משה חזר וציוה על מלאכת המשכן, "והם הביאו אליי

"לך אמר ליבי בקשו פני, את פניך ה' אבקש" (תהילים כז, ח), אומר רש"י, "בשבילך בשליחותך אומר ליבי בקשו כולכם ישראל את פני, ואני שומע לו, את פניך ה' אבקש", דוד המלך אומר, הלב שלי אומר לי בשליחותו של הקב"ה, כביכול הלב של כל אדם מישראל מדבר אליו בשליחותו של הקב"ה ואומר לו את המילים בקשו פני.

היה אחד מגדולי גאוני ליטא, ר' עזרא אלטשולר, הרב של העיר ויינוטא, חיבר ספרים 'תקנת עזרא' על מסכתא מעילה ועל רמב"ם הלכות מעילה, גאון עולם ממש. ר' מרדכי גיפטר זכרוננו לברכה סיפר שכשלמד בטעלז היתה חתונה והויינוטער רב הגיע לשם, ובחורים נגשו לדבר איתו על זבחים דף פז, אז הויינוטער רב אמר להם שקודם צריך לראות את הגמ', אז משהו רצה ללכת להביא גמ', אז הוא אמר, לא התכוונתי להביא... הוא חזר על הגמ' רש"י ותוס' בעל פה, ואחרי זה אפשר לדבר...

אחד מהספרים שלו נקרא תיקון האדם, זה בנוי על יסוד של תוס' בכמה מקומות בשם רבינו תם, על דברי הגמ' (יבמות סא, א ועוד מקומות), "אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם", שלכן עכו"ם לא מטמאים באוהל, וכתוב בתוס' שכשכתוב "אדם" זה ישראל וכשכתוב "האדם" זה עכו"ם.

ר' עזרא אלטשולר פירש על פי דברי תוס' את כל המקומות בתנ"ך שכתוב אדם והאדם, ואחד מהדברים, [כך ר' מרדכי חזר], כתוב בפסוק (משלי כז, יט), "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם", והוא ביאר כך, כשאדם מסתכל לתוך נהר הוא רואה צורה של פנים, וכמו אותו יחס שיש בין הפנים שבמים לפנים האמיתיים, שזה פנים זה רק נראה כמו פנים, כך אותו יחס יש בין לב 'האדם' ל'אדם', כי לב יש רק לאדם מישראל, אבל לאומות העולם יש רק דבר שנראה כמו לב.

ר' מרדכי חזר על הווארט שלו ואמר, דבר יקר מאוד, מה זה ליבו של אדם מישראל, "לך אמר ליבי בקשו פני", דאס איז א הארץ [זה הלב], שמדבר איתו ואומר לו בקשו פני.

שמחת רחג והקבלת פני רבו ברגל

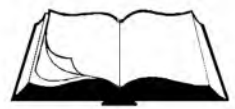
בסוכת מודינו ראש הישיבה שליט"א

בימי חול המועד הבעל"ט

פרטים בקו 0795-12-18-10

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

תשרי תשפ"ג

ד' מינים וסוכה בשנה שמינית, הל' סוכה

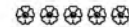
גליון 482

זוה"מ, שמונת תורה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה
נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

ארבעת המינים וסוכה בשנה שמינית

אתרוג

▲ אתרוג להלכה, נוהגים כרוב הראשונים שסוברים שהולכים אחר החנטה שהיה שביעית, וצריך לנהוג בו כל דיני שביעית, אסור לסחור בהם, וקונים ע"י אוצר בית דין (ע"י רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד' הל' י"ב, וב"חוט שני" ו"דרך אמונה" שם, וע"י "חזון איש" ס' ז' ס"ק ט"ו, שגם הרמב"ם מודה בזה שאם החנטה היתה שביעית, אפילו לקטו בשמינית, מעיקר הדין יש בו קדושת שביעית).

מותר לעשות מהם מרקחת וחייבים בביעור, ולכתחילה יש להפקירם לפני חודש שבט (כיון שקשה לקבוע בזה דבר ברור, ע"י ריזב"ז ס' ח' סעיף י"ג, "מנחת שלמה" מה"ת ס' קל"ב אות י"ב).

לשלוח אתרוג לחו"ל

▲ מרן ה"חזון איש" זצ"ל התיר לשלוח לחו"ל במקום שיש חשש שתבטל שם מצות ארבעה המינים (וכן ציוה שיאכלוהו מיד לאחר סוכות, משום דאז מקרי נמי הוצאה לאכילה. ע"י "חוט שני" פ"ה ססק"מ, ו"דרך אמונה" פרק ח' ס"ק צ"ו), וכמו כן הורה החזו"א שיהיה לא לקחת את האתרוג מהעושה סחורה.

אתרוג שביעית בהבלעה

▲ יש מקומות שמוכרים ס' ד' מינים ביוקר, ונותנים אתרוג שביעית של אוצר בית דין בהבלעה, דהיינו שלוקחים יותר כסף על הסט, ונותנים את האתרוג במתנה. וכבר הורו בזה גדולי הפוסקים שכל ההיתר לאסוף אתרוגים ע"י אוצר בית דין הוא רק לחלקם במחיר הקרן, דהיינו ההוצאות, אבל לעשות סחורה בהבלעה אין בזה שום היתר ("מעדני ארץ" שביעית ס' ז' אות א' ד"ה עפ"ז, ומכתב שפרסמו באלול תשס"ח בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, בעל "שבט הלוי" זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל).

אתרוג של אוצר בית דין

▲ הנוטל בעצמו אתרוג מפרדס שהוא באחריות של הבית דין, ונתבע לשלם ע"י שלוחי בית דין עבור ההשתתפות בהוצאות, אם הוא מסרב לשלם, נחלקו הדעות אם יוצא באתרוג זה יד"ח, יש סוברים שאינו יוצא ידי חובתו (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל), ויש סוברים שיוצא ידי חובתו ("חוט שני" קונטרס "אוצר בית דין").

היחוד באתרוג של שביעית

▲ יש סוברים שמצוה להדר ולקחת אתרוג של שביעית לצורך מצוה (כשאין בו חשש של שמור ונעבד), הואיל ואיתעבד בו מצוה חדא של שמירת דיני שמיטה, ליתעבד בו מצוה אחרית (ספר "דגל ירושלים" בשם הריזב"ז).

עוקץ של האתרוג

▲ העוקץ של האתרוג, אף שהוא עץ בעלמא, כיון שהוא צורך כשרות האתרוג, ועיקר גידול האתרוג הוא לצורך מצוה, מסתבר שגם זה הפקר לצורך הפרי, ובעה"ב לא יכול לעכו מלקחת האתרוג עם העוקץ (בעל "שבט הלוי" זצ"ל), וב"חוט שני" כתב דהעוקץ הוא חלק מהפרי, שהרי אתרוג בלי עוקץ נקרא חסר.

לולב

▲ אין קדושת שביעית בלולב, הגם שהחנטה היתה שביעית, ואע"פ שבגמ' (סוכה ל"ט). מבואר שיש בו קדושת שביעית, משום שבזמנם היה מיועד לשימוש כמטאטא, משא"כ בזמנינו, שאינו עומד אלא לשם מצווה – אין בו קדושת שביעית, וכן מקובל בשם מרן ה"חזון איש" זצ"ל שדעתו נוטה שמקילים בקדושת שביעית בלולב, ולעצמו החמיר לא לקחת ממשומר ("ארחות רבנו" ח"ב עמ' שכ"ו).

לולב דרי

▲ רוב הלובים מיובאים ממזרים או משאר ארצות הגויים, ואין

הדסים

▲ מובא בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל שבוה"ז שנוטעים ההדסים לשם מצוה ולא לצורך הריח, בוודאי אין בזה קדושת שביעית, ובשם מרן ה"חזון איש" זצ"ל מקובל שהוא לא לקח הדסים ממשומר, וגם נוהג שלא יהא בו איסור סחורה ("דרך אמונה" פרק ז', "ציון ההלכה" ס"ק רכ"ב). ולכן גם בהדסים ראוי לקנות רק כשיש בהם הכשר שנעשה בכשרות.

במקומות שמגדלים הדסים לשם ריח, וכמו שנהוג אצל בני ספרד, שלכבוד שבת מרחיחים בהדסים כל השנה, לכו"ע יש לנהוג בהם קדושת שביעית וכדלעיל.

הכשר טוב

▲ צריכים להקפיד לקנות הדסים רק אצל אנשים שידועים שלא עבדו בהם באיסור במשך שנת השביעית, מכיון שהדסים צריכים הרבה טיפול ועיבוד כדי שיגדלו משולשים ומהודרים, ואסור לגזום הדסים כדי שיצאו משולשים, וכן אסור לעשן תחת ההדסים לצורך זה ("חוט שני" פ"א ה"י), ויש כאן גם איסור משום זיקת שביעית וכנ"ל, ושלא יהיה עכ"פ מסייע לידי עוברי עברה ולכן יש לכתחילה לקנותם בהכשר מאוצר בית דין או שיש להם הכשר טוב.

ערבה

▲ אין קדושת שביעית נוהגת בערבה, שזה רק עץ בעלמא, וכן מותר להשקותם לצורך מצוה במקום הפסד, דאינם עומדים לדבר אחר חוץ מאשר למצוה שהרי הם עצי סרק ("חוט שני" שם). ואם נזרעו בשביעית, החוששים משום נעבד, יש לחוש גם לזה ("דרך אמונה" פרק ח' ס"ק פ"ו) ולכן גם בערבות עדיף לקנותם בהכשר.

קניית סכך

▲ עצים לצורך סכך, אין בהם שום קדושת שביעית, כיון שהם עצים בעלמא, ובה יש להקל לקנותם אפילו ממי שאינו שומר מצוות, ואין בו איסור משום זיקת שביעית וכנ"ל, כיון שלא מצוי בהם שום עבודה כלל, והם גדלים מעצמם בלי טיפול (הגר"נ קרליץ זצ"ל), ובודאי אין לחשוש שנטעו העצים בשנה השביעית, דהרי בשנה ראשונה לא גדלים ענפים גדולים שאפשר לגזמם עבור סכך.

הלכות עשיית סוכה

מקלות אפיית מצות לסכך

▲ שאלה: האם אפשר לסכך במקלות הדקים של אפיית המצות (שמכניסים עליהם את המצות לתוך התנור כשהם בגדר בצק), היות שאלו רק פשוטי כלי עץ, ואין עליהם בית קיבול כלל?

תשובה: כל פשוטי כלי עץ שיש בו שימוש על ידו (הגם שאין בו בית קיבול), מקבל טומאה דרבנן, כגון שולחן מדפים, מקלות שבעזרתם תולים כביסה וכדומה, וכן מרא (כף) ומגרפה (משנ"ב ס' תרכ"ט ס"ק ח' ס"ק כ"ה).

לפי"ז מקלות שבהם מכניסים את המצות לתנור נחשב לשימוש אדם ואין לסכך בו (ע"י שעה"צ שם ס"ק ב, וע"י "תפארת ישראל" מסכת כלים פרק ט"ו משנה ב' שלפי רבנן אין זה נחשב לכלל).

חיבור הסכך או המחצלת עם מסמרים של עץ

▲ שאלה: האם מותר לחבר את הסכך לדפנות עם מסמרים?

תשובה: יש כאן ג' ספיקות: א. משום מחובר לקרקע. ב. משום מעמיד. ג. משום מיחזי כבית.

א. מצד מחובר לקרקע דסכך שמחובר לקרקע פסול, כמבואר בשו"ע (ס' תרכ"ט י"ג) מכיון שהוא תלוש ובסוף חיברו – כשר (משנ"ב שם ס"ק י"ג).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ב. מצד מעמיד בדבר שפסול לסכך בו, אם קובעים עם מסמרים של עץ מותר, ואפילו אם קובעים במסמרים של ברזל, אם בלי זה היה עומד ברוח מצויה ומסמרים אלו הם רק לחיזוק גם מותר, וכמבואר ב"חזון איש" (או"ח סי' קמ"ד ס"ק ב').

ג. מצד מיחזי כבית, כתוב בשעה"צ (סי' תרל"ג ס"ק ו') שאם קובע את הסכך במסמרים מיחזי כבית ופסול (ע"י תוספות סוכה ב'. ד"ה כל), אולם ה"בית יוסף" (שו"ס תרכ"ו) כתב בשם ה"תלומד הדש"ן שמותר לחבר את הסכך במסמרים לקירות (ע"י משנ"ב סי' תרכ"ט ס"ק ל"ו). וע"כ תלוי שרק אם נראה ע"י החיבור כמו בית, הוא פסול ("שבט הלוי" ח"י סי' צ"ג).

אבל מותר לקשור את הסכך בחבל (אפילו מקבל טומאה, אם זה רק לחיזוק) שאין הדרך לבנות ביתו ע"י קשירה (הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

הלכות ישיבה בסוכה

חסד או סוכה ואתרוג

◀ **שאלה:** האם רב בית הכנסת לביל סוכות ישאר לומר "גוט יו"ט" למתפללים או ילך מיד לביתו כדי לקיים מצוות ישיבה בסוכה שכל רגע ורגע היא מצוה מן התורה?

תשובה: פשיטא שבין אדם לחברו עדיף, ובודאי יש לו להישאר ולאחל לכל אחד "גוט יו"ט" בלב שלם (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

מעשה שהיה באחד שקנה אתרוג יקר, ולאחר שחברו (בעל עגלה) סיפר לו שסוסו מת ואין לו פרנסה, מכר את האתרוג ונתן את הכסף לחברו בעל העגלה לקנית סוס, וקנה לעצמו אתרוג פשוט, ואמר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שכולם באו עם 'אתרוג' מהודר אבל הוא בא עם 'סוסי' מהודר!

הולך מהסוכה לבית באמצע אכילה

◀ **שאלה:** הסוכה נמצאת במרפסת הבית, וכשרוצה להיכנס לביתו הולך כשני מטר תחת כיפת השמים. האם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם יצא מהסוכה לבית?

תשובה: בברכה שאינה טעונה ברכה אחרונה במקומה (כגון "בורא נפשות"), אם יצא מביתו חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה, ולכן אם הוא באמצע שתיית משקין או אכילת פירות יש סוברים שאם זוהי המרפסת הפרטית שלו אין זה נחשב שינוי מקום, אבל אם הסוכה בחצר השייכת לכולם נחשב כשינוי מקום וחייב לברך (בעל "שבט הלוי" זצ"ל), ויש סוברים שבכל אופן חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה דסו"ס יצא תחת כיפת השמים (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

והעצה לכך היא שיעשה איזה גהמסוכה לבית, כדי שלא ילך כלל תחת כיפת השמים, ומסתבר שיכול לעשות גג ע"י חוטים מלבד, וזה נחשב לאוהל, ולא הוי שינוי מקום (וכעין המבואר בשו"ע או"ח סי' שטי"ז סעיף ב' שאם יש אוהל ע"י לבד מותר להוסיף עליו בשבת, ע"י שם).

מירך ברכה בסוכה ואח"כ נכנס לביתו

◀ **שאלה:** מירך על שתייה בסוכתו, והלך לחדר סמוך להביא ספר, האם צריך לחזור ולברך על השתייה?

יסוד השאלה הוא, בכל השנה כשמברך בחדר אחד אמרין שדעתו לאכול גם בשאר חדרי הבית, אבל בסוכות שמקפיד לאכול דוקא בסוכה, אי"כ שמא זה נחשב לשינוי מקום.

תשובה: וי"ל אפילו שמקפיד בפועל לאכול רק בסוכה, מ"מ דעתו לאכול את כל האוכל הנמצא בביתו כמו בכל השנה (רק שמביאו לסוכה כדי לאכול שם), ולכן אין צריך לברך על אוכל שנמצא בתוך ביתו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סוכה בלי מזגן

◀ **שאלה:** אדם ישן בסוכה ומצטער מפני החום כיון שרגיל במזגן, אם נחשב בזה 'מצטער'?

תשובה: אם באמת קשה לו לישון בלי מזגן הוא פטור מלישון שם כמבואר במשנ"ב (סי' תר"מ ס"ק כ"ט), שכל שאיננו דעת מצטערין בזה נחשב למצטער, ע"י שם. וכעין זה אדם זקן שיש לו דברים המצטעים אותו מחמת גילו, כתב ה"אשל אברהם בוטשאש" (שם) שמשערים את הצער לפי בני גילו האם גם הם מצטערים כמותו, ע"י שם.

אולם אדם כזה קודם סוכות חל עליו חיוב להתקין סוכה שראוי לו, דהיינו לשים שם מזגן, ושמה בלי זה נחשב לפושע, וכמו אדם שאומר שזוהי טרחה גדולה להכין לעצמו סוכה, ודאי חייב בכך, וה"ה לענין מזגן (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

נענועים

הלל בציבור או עם נענועים

◀ **שאלה:** האם עדיף לומר הלל עם הציבור בלי לומר הלל ביחידות עם לולב ונענועים?

תשובה: עדיף הלל ביחידות עם לולב ונענועים כיון שזוהי מצוותו של ההלל ("ואבני ישפה" תפילה פ' ט"ז סעי' י"ז בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וב"תורת המועדים" ס"ק כ"ח בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, תוספות פסחים ל' ד"ה בעידנא, כתבו שאפשר עדיין לברך, ונחשב עובר לעשייתו עד לאחר הנענועים). ומ"מ אם אפשר לבקש מחברו להשאל לו רק לשעת הנענועים שבאמירת הלל עדיף לעשות כן ויתפלל גם בציבור.

דין "לכם" בנענועים

◀ **שאלה:** האם יש דין "לכם" גם בנענועים (נ"מ אם שואל בשעת נענועים יכוון לזכות בו)?

תשובה: יש סוברים שדין "לכם" נאמר גם על הנענועים שבהלל (הליכות שלמה" סוכות פ' י"א סעיף י"ט בשם הגר"י מבריסק זצ"ל) והגר"ש"י אוערבך זצ"ל הסתפק בזה (שם).

נפל הפיטם ביום הראשון

◀ **שאלה:** לאחר נטילת ארבעת המינים נפל הפיטם ונפסל האתרוג, ורוצה בכל זאת להחזיקו בשעת אמירת הלל (שמתבייש לעמוד בבית הכנסת בלי אתרוג), האם מותר לטלטלו?

יסוד השאלה הוא, מכיון שנפסל האתרוג ביום הראשון האם חל עליו שם מוקצה כיון שהוקצה למצוותו, ואינו ראוי לשאר תשמישים, גם לא למצות לולב.

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תרנ"ג) אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין אלא כיון שנחלקו אם מברכים עליו או לא יש להימנע מלהריח בו, ע"י שם. נמצא שבעצם הוא ראוי להרחיח ורק משום ספק ברכה (ובאופן שיברך על אתרוג אחר מותר לכתחילה להריח גם אתרוג זה), אין זה מוקצה כלל, ויכול לטלטלו בשעת אמירת הלל.

ורק כאשר הבעלים מקפידים מאוד שלא להריחו יש לדון אם נחשב עומד רק למצוה לחוד, אבל בדרך כלל אנשים לא מקפידים שלא להריח וכן ראיתי כמה אנשים שמריחים את אתרוגיהם בשעת הנטילה (וע"י "ארחות שבת" פרק י"ט ס"ק קכ"ד, ויל"ע).

מהלכות חוה"מ

ניקוי כתמים

◀ מותר לנקות כתמים אם יש בו צורך המועד, שאין זה בכלל כיבוס שאסרו חז"ל ("הלכות חוה"מ" בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל, ובעל "שבט הלוי" זצ"ל ויש סוברים שאם הבגד התלכלך לפני החג וידע מזה, והיה יכול לנקותו לפני החג, אסור לנקותו בחג (שש"כ פ' ס"ו, ע"ב).

ברירת כביסה

◀ **שאלה:** האם מותר לברור סוגי כביסה בחוה"מ, כדי שיהא מוכן לכבסו מיד במצאי יו"ט אחרון?

תשובה: מכיון שגם בבגדים יש מלאכת בורר וכמבואר במשנ"ב (סי' שיי"ט ס"ק ט"ו), הרי זה מלאכה דאורייתא שלא לצורך המועד, ואסור.

תיקון ספר תורה בחוה"מ

◀ **שאלה:** באמצע קריאת התורה בחוה"מ התגלתה אות שיש לה הפסק ופסול, האם אפשר לתקנה כדי להמשיך לקרוא בו?

תשובה: אם יש ספר תורה אחר, עדיף לסגור את ספר התורה אפילו באמצע הקריאה, להכניסו ולהוציא את הספר השני (הגם שיש כאן טרחה דציבורא), ולא לעשות כתיבת אומן בספר תורה (משנ"ב סי' תקמ"ה ס"ק א', שעה"צ ס"ק ב').

שמחת תורה

קדיש לאחר קריאת התורה

◀ ע"י משנ"ב (סי' תרס"ט ס"ק ט"ו), בימינו המנהג לביל שמחת תורה לקרוא ג' גברי בפרשת "וזאת הברכה", וצריכים לומר קדיש אחר הקריאה, ואין סומכין על הקדיש שאחר "עלינו" משום דהוי הפסק (וידרך החיים" דיני שמחת תורה דין ב').

יש סוברים שאומרים אחריו "חצי קדיש" (קיצושו"ע סי' קל"ח ז', סידור "בית יעקב") וכן נוהגין בהרבה מקומות.

ויש סוברים שיש לומר אחריו קדיש שלם (בלא "תתקבל"), לפי שזהו סוף תפילה וסוף ענין, ולא דמי לקריאת התורה שאומרים אחריו רק חצי קדיש, דהתם עדיין אין זה סיום התפילה, שהקדיש לאחר "ובא לציון" שידך לתפילה ואומרים בו "תתקבל" (ספר "שלמי תודה" על ענייני סוכות, סי' צ' ס"ק ד', בשם הגאב"ד דמיר רבי ברוך קמאי זצ"ל).

"כל הנערים"

◀ **שאלה:** ממתן יש להכניס ילד לביהכ"נ לחתן "כל הנערים"?

תשובה: מהיום הראשון שנוולד (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

מכירת "אתה הראת" ושאר המצוות

◀ **שאלה:** הקונה "אתה הראת" עבור לימוד ש"ס עד שמחת תורה הבא, ועדיין נשאר לו הרבה, האם אפשר להתיר הנדר?

תשובה: לכתחילה בודאי אסור להתיר נדרי מצוה, ולכן עליו להשלים לימוד הש"ס אפילו בשנה הבאה עד שיגמור, ואם בכל זאת זה מפריעו מסדרי הישיבה, יש לעשות שאלת חכם (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

וזהו תוכחת מגולה, שהרבה קונים עבור דפים ומסכתות ובסוף לא מקיימים נדרם, ולכן לכתחילה צריך לומר "בלי נדר", כדי לא להיכשל בהל' נדרים.

ועצה טובה שיחזרו לתיקון של פעם, שבמקום למכור עבור אלפי דפים או לימוד כל ספר "שמעתנא", שרק מכביד על הבחורים וכו' היה עדיף שימכרו עבור מבחן על פרק או שני פרקים, או על המסכת הנלמדת בישיבה, או להיבחן על השקלא וטריא, או על הבנת העניינים שע"י מתחזק הלימוד של הבחורים וסדרי הישיבה!!!

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

ארבעת המינים במוצאי שביעית

שנעבדו בשביעית לא נאסרים שהרי אין בהם קדושת שביעית.

וכן בלולב כיון שהוא 'עץ' יש להקל ולומר שאין בו קדושת שביעית, ואף אם נעשו בו מלאכות האסורות בשביעית, לא נאסר הלולב מחמת כן משום 'נעבד'.

ג] אומנם חשש רבינו מרן הגר"ש אלישיב לפסול את ארבעת המינים ואפילו ערבות שבוודאי נידונות כעץ ופשוט שאין בהן קדושת שביעית, משום 'מצוה הבאה בעבירה'. ובד' מינים הוא חמור יותר, מפני שכל 'צירתו באה מוכח העבירה ובלא העבודות האסורות לא היו האתרוג או שאר המינים כשרים לברכה, וכל כשרותו באה רק מוכח העבירה שנעשתה. ולכן בזה נאסר אף לאחרים שלא עברו את העבירה.

אך אם בלא העבודות היה האתרוג כשר, וניתן היה קיים בו המצוה, אין זה בגדר 'מצוה הבאה בעבירה' למרות שהעבודה האסורה הוסיפה לשפר ולהיטיב את האתרוג או שאר המינים. אך גם בזה לכאורה כיון שהאתרוג נהיה 'מהודר' בכח העבודה האסורה, שמא יש בזה 'הידור' הבא בעבירה' ואין לו שום ריווח שמשקיע וקונה אתרוג יפה שכזה.

ד] החילוק בין 'נעבד' למצוה הבאה בעבירה: אף אם הפרי היה קיים בלא העבודה האסורה, בכל זאת איסור 'נעבד' אוסר מחמת מה שנוסף בפרי, את כל הפרי כולו. אך 'מצוה הבאה בעבירה' שייך רק במקרה שבלא העבירה לא היתה המצווה מתקיימת כלל. אך כשהיה אתרוג כשר אף בלא העבודה האסורה, למרות שהעבודה האסורה הוסיפה לו נוי והידור, אין בזה פסול של מצוה הבאה בעבירה.

סילוק מזיק גורם למצווה הבאה בעבירה
שאלה עושה מלאכות שמונעות מהגעת מזיקים מהפרי, כקציצת הקוצים שלא ינקבו ויפסל הפרי, וכן הלכשת שרול לשמירת נוי האתרוג. האם נידון כמצווה הבאה בעבירה.

ברכה על אתרוג שספק נעשו בו מלאכות

שאלה מהן הפעולות המותרות בשביעית באתרוגים והאם מותר לברך על אתרוג שספק אם נעשו בו מלאכות.

תשובה כל המלאכות הנעשות לאוקמי – להחיות את העץ שלא ימות בלעדיו – מותרות (רמב"ם שמיטה א, י). ונחלקו הפוסקים האם מותר לעשות מלאכה כדי שלא ייפסדו הפירות, וההוראה להקל וכמש"כ בשו"ת מהר"ל דסק"ל (ק"א, ה, רנח).

ולכן אסור להשקות את העץ יותר מהמינימום הנצרך, כדי שלא ייהרס העץ או ייפסדו הפירות, אך אסור לעשות מלאכה לצורך יופי הפירות ובכלל זה שלא לעטוף את האתרוגים כדי שלא ייפגעו מענפים וקוצים.

ואם נעשו בהן מלאכות מעין אלו, הפירות אסורים ככל פרי שנעשתה בו מלאכה בשביעית המושביחה את הפרי מדין 'נעבד'. אומנם כשמוספק אם נעשו בו מלאכות אסורות, שבלעדיו לא היה הפרי כשר לברכה, יש להקל. ולסמוך על השיטות שנעבד לא אוסר את הפרי (הרמב"ם בתשובה הראב"ד וכן החו"א צידד להתיר בזה). ואף שבידושים נהגו לאסור נעבד, אך בספק יש להקל.

כמו כן ניתן להקל לקטן שהגיע לחינוך ולנשים, וכן בשאר הימים יש להתיר לכתחילה אפילו לברך עליהם. ורק לגדול ביום ראשון ראוי להחמיר.

ביאור הדברים א] אין איסור 'נעבד' אלא בדבר שיש בו קדושת שביעית. כפי שמי שלא הפקיר ונאסר הפרי מדין 'שמור' אין זה אוסר את האילן, כך 'נעבד' אוסר דווקא את פירות השביעית ולא את האילן עצמו.

ב] בהדסים שלא ברור שיש בהם קדושת שביעית (משום שיש לדון אם נדונים כעץ בעלמא ואינם קדושים, או שעומדים לרח למרות שימוש רוב הדדסים למצוה, ובכלל האם 'דח' הוא שימוש המחיל קדושתו). ומחמת כן אין ההדסים נאסרים אם נעשו בהן מלאכות אסורות, כפי שאילנות

"והיית אך שמח" - לשון הבטחה

הפלא יועץ (סוכות) כותב דברים מבהילים על כוח השמחה המושפע מסוכות "וציוונו שמחה של מצוה והיא סימן טוב לכל השנה שכתבו גורי האר"י ז"ל שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח וכעין דברי רש"י (דברים טז, טז) "והיית אך שמח" "אין זה לשון ציווי לא לשון הבטחה".

כאמור, מהנהגה בימי הסוכות נלמדת ההנהגה לכל השנה, כך גם בהנהגת השמחה: תעבוד על עצמך בשבוע זה להיות שמח, וזוהי תלמוד – ואף יסייעו בידך משמים – לשמח בכל השנה כולה.

הענן השביעי הגן עליהם בנידויים

חיבה יתירה מתגלה בישיבתנו בסוכה שהיא זכר לשבעה ענני כבוד שהגנו על עם ישראל בהליכתם במדבר ארבעים שנה. מבואר במדרש (תנחומא במדבר א, ב) כי "אתה הולך לפניו ומכה להם נחשים ועקרבים, ומשווה להם את ההרים ואת העמקים, ושוורף את הקוצים (ואת הסירות) ומעלה עשן, ורואין אותו כל מלאי מזרח ומערב, והיו אומרים אומות העולם: מי זאת עולה מן המדבר וגו' (שיר השירים ג, ג) וגו'".

יש להבין לאיזה צורך שימש הענן שהיה תחתיהם אחר שמוכל צדיהם כבר הוקפו בהגנה מושלמת.

ונראה מרש"י (דברים ה, ד) "ורגלך לא בצקה לא נפחה כדרך הולכי יחף" וכותב המשכיל לדוד (שם) נראה מזה שהיו הולכים יחפים במדבר, ולזה שימש הענן השביעי להגן עליהם שלא ינזקו מקרקע העולם. אכן הם הלכו יחפים מחמת שהיו מנודים

"לפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשה"ר ורכילות ושאר דיבורים האסורים" (משנה ברורה תרלט, ב) תמיהה רבה עולה מדברי המשנה ברורה. אמנם קדושת הסוכה גדולה, אך עיקר ציווי הסוכה הוא "תשבו כעין תדורו", וכי בבית בו דר בכל ימות השנה הוא נוהר כל כך ממיעוט בדברי חול, בורח מלשון-הרע וכל-כולו דיבורי קדושה ותורה?

וכן מביא הבאר היטב מהשל"ה הקדוש שצריך להיזהר מכעס בסוכה, הרי בכל השנה בביתו הוא לא מצליח להיזהר לגמרי מהכעס, ואיך יקיים בזה "כעין תדורו".

אלא שלא נצטוונו לשבת בסוכה "כעין דרתם" אלא "כעין תדורו". עליך לשבת בסוכה כדי ללמוד כיצד עליך לדור בביתך בכל ימות השנה. ואמנם לא קל לשבת בדירת עראי, אך התורה ציוותה לעשות כן כדי שנדע ונפנים שהעולם עראי, כנגד הדמיון המנסה לצייר לנו שאנחנו קבועים בכל ענייני העולם.

עלינו לזכור כי כל בית יהודי הוא בית ה' בית להשראת השכינה, עלינו להפנים את התחושה עליה מורה השו"ע כבר בהלכה הראשונה (א"ח א, א) מפני שהיא היסוד לכל הנהגת האדם השלם, שלא תהיה דומה ישיבתו ועסקיו בביתו כישיבתו ועסקיו לפני מלך רם ונשא. באמצעות ישיבתנו בסוכה, נוכל להפנים זאת. שבוע אחד בשנה נצטוונו "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" (סוכה ב, א). עלינו לצאת מהנהגות הביתיות הקלוקלות, ולנהוג כאורח בדירת עראי שכל הנהגתו אומרת כבוד ורוממות.

הלכה למעשה

ענפי דקל שנעשו בו מלאכות אסורות בשביעית

שאלה האם יש לפסול ענפי דקל שנקצצו מעץ שנעשו בו עבודות אסורות בשביעית.

תשובה כיון שאף ללא העבודות היה הענף יוצא, אין חסרון של 'מצוה הבאה בעבירה' ואף לא של 'נעבד'.

שאלה האם מותר לשלוח אתרוגי שביעית לחו"ל.

תשובה אם הוא 'שעת הדחק' שלא הצליחו המזון העם הדרים בחו"ל להשיג בנקל אתרוגים, הורה מרן הגר"ש אלישיב שניתן לסמוך על הרי"ב (ז, ה) בהוצאת כמות קטנה.

שאלה האם ראוי ליטול אתרוג שהיה ראוי לברכה אך בלא פיסט, ורק מחמת העבודות שנעשו בו הפיסט קיים בו.

תשובה כיון שאתרוג שנפל לו הפיסט (לאחר שכבר היה בשעור אתרוג בש"ח) הוא בעיה של 'חסר' הרי שכל כשרותו באה רק מכח העבודות האסורות, ולכן אין ליטלו משום 'מצוה הבאה בעבירה'.

שאלה האם לאתרוג יש 'זמן ביעור' למרות שהוא "דר באילנו משנה לשנה".

תשובה למרות שבמציאות קשה להורות על הזמן בו הוא מתכלה מהשנה, אך הורה מרן הגר"ש אלישיב שיש להחמיר ולהורות שהנכונה הוא זמן ביעור (וכן בדרך אמונה צד"ח ל, ד, קסח).

תשובה מרן הגר"ש אלישיב חשש אף בזה, משום שללא העבודה האסורה, היה האתרוג נפסל מהמזיקים החיצוניים.

מצוה הבאה בעבירה כאשר עבד בשוגג

שאלה כאשר החקלאי שגג בחושבו שהפעולות שעשה להציל או להשביח את הד' מינים מותרות, האם הוא בגדר 'מצוה הבאה בעבירה'.

תשובה אף שנחלקו האחרונים האם יש פסול 'מצוה הבאה בעבירה' בשוגג, אך ודאי שלכתחילה אין לברך על פרי זה משום "בוצע בדרך טא"ח" (סנהדרין, ג).

פיטם הקיים מכוח המלאכה

שאלה האם ראוי ליטול אתרוג שהיה ראוי לברכה אך בלא פיסט, ורק מחמת העבודות שנעשו בו הפיסט קיים בו.

תשובה כיון שאתרוג שנפל לו הפיסט (לאחר שכבר היה בשעור אתרוג בש"ח) הוא בעיה של 'חסר' הרי שכל כשרותו באה רק מכח העבודות האסורות, ולכן אין ליטלו משום 'מצוה הבאה בעבירה'.

כמאמר המוסגר: סיפר לי מו"ד מרן רבינו זצוקללה"ה: הביאו לפני אתרוג משנת השמיטה 'שאפילו בשנה רגילה לא ראיתי כמוהו' ושלחתיו, מפני שהבנתי שנעשו בו מלאכות שלדעתי אסור לעשות.

סוד גדלות האר"י

בהלכות שמחת תורה (משני"ב תרס"ט, יא) כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון "יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו' ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דהע"ה מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכו' משם האר"י ז"ל. והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה שמח בכל עוז בשמחה של מצוה וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו".

מי לנו יותר מכך שהאר"י הקדוש אשר אין לנו כלל תפיסה בדרגותיו העצומות והנשגבות בנגלה ובנסתר. בתורת הנגלה ידוע, כי כל מקום שמביא המג"א 'הובא בכתבים' כוונתו לכתבי האר"י, ובנסתר הרי לא קם כמותו אף בדורות שלפניו, השגות שאי אפשר להאמין שילוד אשה זכה להן.

בפשטות ניתן לחשוב כי זכה בהשגותיו העצומות ודרגותיו הנשגבות מתוך סיגופים קשים ומרים, על ידי טבילות קרח ושלג ומתוך תעניות רצופות וקשות, בהן פשט מעצמו את כל הגשמיות, ובכך התעלה לגובהו מרומים.

אנו איננו יודעים מה הסיבה שגורמת לנו כל עליה שהיא, אך האר"י הקדוש ידע את הסיבה בעקבותיה התעלה, וגילה לתלמידו ר' חיים ויטל – וכתב זאת המושג ברורה בהלכות שמיני עצרת (תרס"ט, יא) – כי זכה להעפיל לדרגתו מחמת השמחה הרבה שהיה שמח במצוות, כלשונו "שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה שמח בכל עוז בשמחה של מצוה". החיי אדם (ס) בהלכות זהירות במצוה מביא את דברי האר"י, ומציין שזהו אחד מהדברים שחייבים להיזהר בהם כתנאי לקיום המצוות. הרי לנו כי הדרך היותר מועילה להתעלות במעלות מסילת הישרים העולה בית ה', היא על ידי השמחה בקיום המצוות ובעבודת ה' בכלל.

אל תגידו: 'עבר החג'

כמה וכמה פירושים מביא האבודרהם על תפילת 'והשיאנו' הנאמרת בכל יום מימי החג, ובהם "שהוא מלשון משא בני קהת כלומר הטעינו את ברכת מועדך והטעם שתזכנו לעלות לירושלם ונקריב עולת ראיה".

סבי גאב"ד טבריה הגאון רבי רפאל הכהן קוק זצ"ל היה מאמץ פירוש זה – 'הטעינו' והיה מפרש כדרכו: זו תפילה לקב"ה ש"טעין" עלינו את ברכת החג לימים הבאים, לימי החולין, להמשך השנה, שסגולות החג לא יעזבו אותנו לעולם. והיה חוזר ואומר: 'אל תגידו עבר החג, אלא התווסף החג'.

יהי רצון שנוכח אף אנו ש"תווספו" עלינו הימים הגדולים לשמחה בשמחת אמת, שמחת התורה והמצוות, ולפתקא טבא לאורך ימים ושנים טובים.

לשמים לאחר חטא העגל (יבמות עב, א).

חיבה עצומה התגלתה בהנהגה זו של הקב"ה לבניו שחטאו, כאשר מחד היו מנוודים מכוח החטא ולכן חייבם הקב"ה ללכת יחפים, ומאידך לא רצה שיתנפחו הרגליים בדרך הולכי יחף במדברות, ולכן נשא אותם על גבי עננים. כעין אב שכוּעס על בנו ומוענישו ולוקח ממנו את הנעליים החדשות שקנה עבורו, אך כשיוצאים מהבית כיון שהוא לא רוצה שרגלי הבן יפצעו מהקוצים והדרדרים, נכמרים רחמיו עליו והוא נושא אותו בזרועותיו.

ואמנם ענני הכבוד היו בצאתם ממצרים, אך כל מהות הסוכה היא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת" (ויקרא כג, מג) וזה לא רק מלמד על מה שהיה, אלא מלמד אותנו שהקב"ה הגן מכל האבנים ובליסטראות שזרקו עלינו מכל עבר, והם היו המקלט שלנו בדרך לארץ ישראל.

וכאשר מקיימים מצות סוכה כראוי ומחדירים את הידיעה שהקב"ה מגן עלינו בכל מצב ותולים בו את מבטחנו, ממילא לא דואגים משום דבר ועי"כ זוכים לשלווה ורוגע המקנים שמחה אמתית.

וכעין שאמרו כי "המצטער פטור מן הסוכה", מי שנכנס באמת בכל רמ"ח ושם"ה שלו למציאות הסוכה אכן נפטר מכל המצערות שלו, והסוכה פוטרת אותו מכל צער.

ואכן המתבונן בסוכה מקבל פרספקטיבה שונה לכל השנה כולה. כשמתבוננים ממה עשוי הבית והגג עשוי חורים רבים דרכם חודרת השמש ודולף הגשם, מקבלים פרופורציות לדיוקים וקטנות בכל ענייני העולם הזה. כי הלא זהו רק זכר למצב שבו חיו אבותינו ארבעים שנה.

וכפי שעורר המשגיח הגה"צ ר' גדליה אייזמן כי מחמת הגאווה האדם אינו רגוע, משום שאינו מעמיד בפרופורציה נכונה את הדברים. האדם לא שם לב שהמניע שלו ברוב הוויכוחים הוא הפרינציפ, כלומר הגאווה.

הסוכה משרה על האדם רוגע ונותנת לו פרופורציות נכונות לחיים במהלך השנה כולה.

למה אין אושפיזין בפסח?

כאשר נשאל מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל מדוע אין אושפיזין בפסח, נענה ואמר: והיכן תכניס אותם, בסלון שלך? רק לסוכה הקדושה הם יכולים לבוא...

בתפילה הנפלאה הנאמרת בכניסה לסוכה, אנו מבקשים "ומאושפיזין עילאין תהיינה אזני קשובות רב ברכות".

מה עושים האושפיזין כשהם נכנסים לסוכה, האם הם יושבים ושותקים? תפילה זו מלמדת אותנו כי הם מברכים אותנו. תפילתנו אם כן שנוכח ע"י הנהגה ראויה להקשיב לאותן הברכות מפייהם הקדושים, ואכן בעלי העבודה זכו לשומעם עד כדי כך שמתפללים "תהיינה אזני קשובות".

בית הוראה הכללי
ירושלים

מאגנת
התורה והפוסק קדושים

מוקד ההלכה
שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

נדרים

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

אכילה בליל א' של סוכות

עצי סוכה אסורים בהנאה

סוכה ט. דאמר רב ששת משום רבי עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה', ותניא רבי יהודה בן בתירה אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה' אף סוכה לה'.

וע' תו' פסחים כו. שאין מעילה שלא כדרך הנאה, וע' במל"מ פי"ד מאבל הכ"א שבמת אין איסור הנאה שלא כדרך הנאה, משום דמת ילפי' מע"ע ועגלה ערופה אסורה משום קדשים.

ויל"ע אם י"ל כן גם בעצי סוכה דהואיל וילפי' מחגיגה א"כ לא יהא בהם איסור שלא כדרך הנאה, ואמנם בחגיגה אין מעילה דקדשים קלים אין בהם מעילה, אבל י"ל שד' התו' בפסחים כ"ו אינם רק לגבי מעילה

אלא לגבי כל איסור הנאה של הקדש שהרי מה"ט ריב"ז נהנה שלא כדרך הנאה מהיכל. *ויל"ע אם מהני התפסת נדר בעצי סוכה כמו שאפשר להתפיס בדבר הנדור שהרי עצי סוכה הוי כהקדש דילפי' מחגיגה.

*ולענין שאלה י"ל דלא מהני כמו שאם הגיע ליד גזבר לא מהני שאלה.

וע' נדרים נ"ט שאין שאלה על תרומה אחר שהגיע ליד כהן, ובפי' הרא"ש מבואר דלא מהני שאלה, ובשם ר"א מיי"ץ שכוונת הגמ' שהכהן לא יכול להשאל ומבואר שהישראל יכול להשאל.

וע' פסחים מ"ו ב' בתו', ובשו"ע יו"ד רנ"ח ס"ו כ' גבי נדרי צדקה שנשאל עליה כ"ז שלא הגיע ליד גזבר, וכן בסי' רכ"ח סמ"ב.

והנה בעיקר מה דלא מהני שאלה אחר שהגיע ליד כהן, ע' בנובי"ת יו"ד קנ"ד שאין נאמן שיש לו חרטה ופתח אלא לגבי עצמו ולא לגבי אחרים, וע"כ כל שהגיע ליד גזבר אין נאמן.

ובש"ך חו"מ רנ"ה סק"ו מבואר שאחר שהגיע ליד גזבר הוי כמעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, ויעוי' בחזו"א יו"ד קנ"ג סק"ו.

והנה ס' הנוב"י ל"ש כאן שכאן הוא בינו לבין עצמו, אבל ס' הש"ך י"ל גם כאן שכיון שצריך ישיבה בסוכה כדי שיחול עליה איסור הוי ג"כ כמעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה.

[א.ה. יעוי' בעונג יו"ט ס' מ"ט אם יש דין מעילה בעצי סוכה, והט"ז תרל"ח ג' הוכיח מדאין הסוכה נאסרת בהזמנה דל"ה קדושה ממש רק דילפי' דאסור לבטל קדושתה, אך כשהסוכה בנויה אין איסור ליהנות, ובערל"נ כ' דבלא קרא דדמי לחגיגה היה מועיל פדיון, ויעוי' ברשב"א ביצה ל: דלכך לא פקע בכדי ויעוי' ברמב"ן שבת מה; אמנם בקב"ש ביצה אות ס"ט כ' לתמוה על הרשב"א דל"ה קדושה מכח האדם, וכ' 'דובר פשוט הוא דלא מהני שאלה בעצי סוכה, וכן המתפיס בהן אינו כמתפיס בדבר הנדור'.]

ענבי הדס

א. בסוכה לב: תנן הדס כו' או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעוטן כשר, ואין ממעטין ביום טוב. ובגמ' לג: אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא ענביו שחורות, אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר, אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין, דאמר רבי

סוכה כ"ז א' אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידק נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, והתם מנלן אמר קרא בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה.

והנה בפסחים ק"כ אמר רבא מצה בזמן הזה דאורי' ומרור דרבנן, ומאי שנא מרור דכתיב על מצות ומררים בזמן דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור, מצה נמי הא כ' על מצות ומררים, מצה מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצות, ורב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה דרבנן. ויל"ע דלכא' לרב אחא בר יעקב שמצה בזה"ז דרבנן והיינו שאין מצה דאורייתא בלא פסח, א"כ לכא' א"א ללמוד לסוכה שכזית בסוכה היא

דאורייתא שהרי הוא בלא פסח, ואם נימא דמ"מ נלמד בג"ש לסוכה וממילא ע"כ דבסוכה הוא דאורייתא גם בלא קרבן, א"כ נחזור ונלמד בג"ש איפכא שיהא גם בפסח חיוב לאכול מצה בלא קרבן פסח כמו בסוכה, [כמו שמצינו כע"ז שדין יהרג ואל יעבור ברוצח הוא מס' דמאי חזית וילפי' לעריות אף דל"ש שם הס' דמאי חזית, וכ' בחמדת שלמה דממילא נלמד איפכא שגם ברוצח שוב יש יהרג ואל יעבור גם באופן שאין את הס' דמאי חזית].

רוב בהדס

בשו"ע סי' תרמ"ו ס"ה למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות, ולעיכובא ברובו, ובמ"ב הביא שה"ה אם נשר עלה אחד מכל קו ונשארו ב' שהם רוב ג"כ כשר. ובבאוה"ל נסתפק אם היו ז' קנים ונשרו ג' קנים לגמרי שזה כשר כמש"כ בשו"ע שאם רוב ההדס נשאר עבות כשר, וגם מאותם ד' קנים שנשארו נשר עלה אחד, והיינו שהרי בס"ה היו כ"א עלים ונשרו ג' קנים שלמים דהיינו ט' עלים, ועוד ד' עלים מתוך ד' הקנים שנשארו ונמצא שנשרו י"ג עלים מתוך כ"א, וכ' דלכא' א"א להכשיר באופן זה, והיינו שיש כאן רוב של כל קו וקו, ואותם קנים הם בס"ה רוב של ההדס. והנה מצינו כע"ז במס' הוריות ה. הורו ב"ד ועשו ז' שבטים או רובן על פיהן מביאין פר דברי ר"מ ופרש"י הורו בית דין ועשו שבעה שבטים או רובו של כל שבט ושבת דשבעה שבטים וכגון דהוי רובן של ישראל מביאין פר.

והנה לולא ד' רש"י הי' אפ"ל דאירי שבכל שבט למשל ק' בנ"א, וז' שבטים היינו ז' מאות, ורוב של כל שבט היינו נ"א מכל שבט, ובס"ה שנ"ז בנ"א, והר"ז מיעוט מכל הצבור, אלא שיש כאן רוב של ז' שבטים, וז' שבטים הם רוב של כל השבטים, ואילו רש"י בא לאפוקי וכו' שרוב שבטים היינו רק אם הם רוב של כל ישראל, והיינו שבאופן הנ"ל לא חשיב רוב אלא רוב של רוב, והנ"ל שרוב של ד' קנים ואותם ד' קנים הם רוב של ההדס לא מהני.

והנה בשו"ע תרמ"ה ס"ג בריית עליון של לולב כך היא כשהם גדלים, גדלים שנים שנים ודבוקים מגוב, וגב של שני עליון הוא הנקרא תיומת, נחלקה התיומת (ברוב העליון) פסולה, ובמ"ב סק"א כ' ברוב כל עלה ועלה, ולכא' הר"ז רוב מכל עלה, ואותם עלים הם רוב מכל העלים, ולכא' הוי ג"כ רוב של רוב, וכן ברמ"א תרמ"ה ס"ב כ' וכן אם נתקשו העליון כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול וכל זה ברוב עליון, ובמ"ב סק"א כ' ברוב העליון, ורוב כל עלה ועלה ע"כ, וצ"ע.

וצ"ל שמיעוט עלה ועוד מיעוט עלים שאינם נחלקים אינם מצטרפים לדבר אחד, משא"כ עלים שנשרו בהדס שמצטרפים הרי נמצא שנשרו רוב עלים.

שמ"ע אין יכול לברך על הסוכה, והט"ז כ' דכיון שקיבל שמיני עצרת הוי כעבר חג הסוכות ויכול לאכול חוץ לסוכה, (ובד' מהרש"ל מבואר שלא פקע יו"ט של סוכות).

והשתא לפי ה"ז אם בשעה אחרונה של סוכות קיבל עליו שמיני עצרת ויצא לסוכה אחרת לא ביטל מצותה של ראשונה כיון שע"י שקיבל עליו שמיני עצרת כבר פקעו ממנו דיני סוכות.

והנה בלבוש סי' רס"ג והובא בחי' הגרע"א סי' רס"א ש"א שאם קיבל שבת מהני שישאל לחכם כמו בנדר, והביא שבאליהו רבה פקפק בזה.

וא"כ נמצא שאם ישאל על קבלת תוספת של שמיני עצרת נמצא שאותו זמן הוא סוכות ואם יצא סוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשונה, וא"כ באופן זה משכח"ל שבנה סוכה ביו"ט ראשון באופן של חילול שבת לר' אליעזר שמכשירי סוכה דוחים שבת, ובסוף סוכות קיבל עליו שמיני עצרת ואכל בסוכה אחרת ושוב נשאל על קבלת שמיני עצרת ונמצא שחזר להיות בסוכות וא"כ אכל בסוכה אחרת וביטל מצותה של ראשונה ונמצא שחילל שבת שלא כדין.

והנה לכא' בד' הלבוש י"ל שהוא מדין נדר ולכן מהני שאלה, וא"כ לא חל עליו באמת יו"ט של שמיני עצרת, וא"כ פשוט שלא נפקע ממנו סוכות, אולם י"ל שגם להלבוש ע"י קבלת תוספת חל עליו היו"ט ומ"מ כיון שבא ע"י פיו מהני ע"ז שאלה כמו נדר, (וע' בחו"ב על שבת ס' ו' סק"א שנקט שלפי הלבוש חל עליו שבת ויו"ט ונפ"מ לענין שפטור מתפילין), ולפ"ז שפיר משכח"ל מש"כ.

[ויש לדון בדין מומר לשבת כמומר לכל התורה ודנו אם מומר ללאוין בשבת שאין בהם מיתה, וע' חזו"א יו"ד סי' ב' סקט"ו שני' שנסתפק בוה, ובאחיעזר ח"ג סי' פ"א אות כ"ג הק' למ"ל קרא שלא לעשות מלאכה ע"י בנו, ותיפו"ל משום לא תאכלום, ותי' בשם הגר"ח דנפ"מ דהוי לאו דשבת דחמיר דהוי כעובד ע"ז, והוכיח מיבמות דף ו' גבי' לאו דמחמר דחמיר כמו כל לאוין דשבת.

וכן יש לדון לענין קיבל שבת ועשה מלאכה אם אסור משום מעשה שבת, ויש לדון בתרתי גם לענין מה שאסרו מדרבנן, וגם לפי ר' יוחנן הסנדלר בכתובות ל"ד שאסור מה"ת אם גם בזמן תוספת נאסר מה"ת. וע' בס' ארחות שבת שנקט שאין איסור מעשה שבת בזמן תוספת].

סעודת סיום לפני הסיום

מעשה שעמדו לעשות סיום בליל שבת והזמינו מקצת אורחים לסעודת שבת אבל הסיום עצמו רצו לעשות במנזן אחר הסעודה, ובירכו ברהמ"ז בינתיים האם הסעודת שבת שאכלו קודם חשיבא ג"כ סעודת סיום.

ונ' דכיון שקבעו זאת על הסיום אף שעדיין לא עשו סיום חשיבא ג"כ סעודת מצוה, ורא' שבשמחת תורה עושים את ההקפות קודם הסיום ואף בליל ש"ת, וע"כ שאפשר לעשות את השמחה גם קודם הסיום.

נשילת ידים למוסף בשמחת תורה

הנה לפני כל תפילה צריך נט"י, ולפני מוסף אין נוטלים ידים כיון שנמצאים בבית הכנסת, וע' מ"ב רל"ג סקי"ה שכו' ובשבת שמפסיקין במכירת המצוות צריכין ליטול שנית לתפלת המוסף אא"כ לא הסיח דעתו משמירת ידיו, והא"ר כתב דכ"ז שהם בבה"מ מן הסתם אין כאן היסח הדעת וכן המנהג.

וא"כ לכא' כשעושים הפסקה בראש השנה או בשמחת תורה, כיון שיוצאים לכא' צריך לחזור וליתול ידיים למוסף, וכן כשיוצאים ליזכור.

עוד אי' בגמ' ת"ר אין ממעטין ביום טוב, משום ר' אלעזר ברכי שמעון אמרו ממעטין, והא קא מתקן מנא ביום טוב, אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה, ורבי אלעזר ברכי שמעון סבר לה כאבוא, דאמר דבר שאין מתכוין מותר.

והנה במס' מעשרות פ"א מ"ג גבי עונת המעשרות תנן וכל השחורים משינקידו. ובירושלמי (ה"ב) וכל השחורין כגון ענבי הדס וענבי סנה, משינקידו, תני רבי חיננא בר פפא משיעשו נקודות נקודות שחורות.

ב. והנה לפ"ז שענבי הדס חייבים במעשר, א"כ כשאמרו בגמ' שליקטן לאכילה היינו שעושרם קודם לכן, וכיון שביז"ט אין מפרישין תרו"מ הרי צ"ל שהפריש תרו"מ מערב יו"ט.

ויש לדון באופן שהענבים אינם מרובים מעליו שכשר ולא עישרם נמצא שחלק מההדס הוא טבל, והרי אין יוצאים בתארוג שהוא טבל, ע' סוכה לד: דפליגי בתארוג של דמאי משום דאי בעי מפקר נכסיה, אבל טבל ודאי שאין יוצאים, וכאן נמצא שחלק מההדס הוא טבל. וצ"ל שהרי יוצא יד"ח בהדס עצמו ולא בענבים שלו, וע"כ אין עיכוב מה שהענבים הם טבל.

ג. ובמק"א כ' לדון אם יש ערבה גדולה וחלק ממנה אינה שלו אבל החלק שלו הוא יש בו שיעור לצאת בו.

ועמש"כ בצה"ל על סוכה סי"ט אודות ערבה שנכפפת בראשה וא"כ אין זה דרך גידולה אבל במה שאין נכפף יש שיעור, וכן אם מכר את ראש הערבה ובמה שנשאר שלו יש שיעור, ושאלתי ד"ז **לכבוד רבנו הגר"ח קנייבסקי זללה"ה** ואמר שאין יוצא בחלק מערבה, **ובכבוד רבנו זללה"ה** בעל אילת השחר אמר שיוצא יד"ח באופן זה, והשתא אם נימא שא"א לצאת בחלק מערבה, יש לדון אם מקצת ההדס הוא טבל כגון שיש בו ענבים שחייבים בתרו"מ אם יוצא בו, ויש לחלק שענבי ההדס אינם חלק מהמצוה וע"כ אין מעכבים לצאת בהדס, וה"נ אם מכר הענבים לאחר.

ד. במדרש רבה [אמור פרשה ל'] אי' שלולב יש בו טעם ואין בו ריח היינו שלתמרות יש טעם ואין ריח, ולהדס יש ריח ואין טעם, והרי מצינו בו טעם בענבי הדס, וצ"ל שאין זה עיקר הפרי כמו בלולב שעיקר הפרי הוא תמרות, וע' בשו"ע סי' ר"ג.

וע' שו"ע או"ח ר"ג ס"ה בני אסא אף ע"ג דבישלו והויין כפירות, אינו מברך אלא שהכל. וע"ש במ"ב (סק"ו) בני אסא היינו ענבים קטנים שרגילין להמצא בהרסים, (סק"ז) אלא שהכל, דלא חשיבי והו"ל כפירות שמוציאין אילני סרק ע"כ.

יצא מהסוכה ביום אחרון לר' אליעזר

מצינו אופן שאדם נשאל לחכם וע"כ מתחייב למפרע משום חילול שבת. הנה ר' אליעזר ס"ל במס' שבת (קלא.), שמכשירי סוכה דוחין את השבת. ובסוכה כז. ועוד שאלו (את ר"א) כגון אני ישיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי, ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי, מהו שאצא מסוכה לסוכה ואפטר אמר לו לא שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשונה.

ולפ"ז מי שישב כל ז' ימי הסוכות בסוכה אחת ובשעה אחרונה של סוכות יצא לסוכה אחרת ביטל את המצוה של סוכה ראשונה, ולפ"ז אם עשה חילול שבת כשהקים את הסוכה הראשונה שמכשירי סוכה דוחין שבת, ובשעה אחרונה של החג יצא לסוכה אחרת ביטל מצותה של ראשונה ונמצא שחילל את השבת.

והנה בט"ז סי' תרס"ח הביא ממהרש"ל שבשמיני עצרת לא יאכל עד שתחשך כיון שקודם לכן צריך לאכול בסוכה, וכיון שעושה קידוש של

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 77

נטילת ד' מינים – יאמרו לפניו בריותיך אנחנו!

סוכות תשפ"ג

אנחנו בריותיו של הקב"ה

במאמר זה נעסוק מעט בענין הנענועים, ובמה שיש לנו לכוון בהם. אך תחילה אקדים ואומר, כי כוונות אלו האמורות כאן, אינן מיועדות בהכרח רק לאנשים רמי מעלה שיש להם עסק בנסתרות ובקבלה, אלא זו היא הכוונה הפשוטה המחוייבת על כל אחד ואחד, ואפילו נשים יכולות לקיים הנענועים בכוונות אלו. וארע פעם שנכנסתי לבית מדרש חשוב של תלמידי חכמים העוסקים בקבלה, וראיתי שהרוחות שם סוערות וגועשות, ברתני על מה ולמה המהומה, אמרו לי שזה עתה שמעו על אחד הסמינרים שמלמדים שם את התלמידות כוונות וייחודים גבוהים שעליהן לכוון בשעת הנענועים, ועל זה יצא קצפם, שהרי אמרו כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות. עניתי ואמרתי להם, איני יודע מדוע צריכים ללמד כוונות עמוקות, די להם אם ילמדו אותם את הכוונות הפשוטות, שאלו הן כוונות שכל אחד ואחת יכולים לכוון וצריכים לכוון, וזה מטרת הנענועים.

אך טרם נכנס לבאר ענין הנענועים, יש לנו להקדים כמה דברים גדולים שמלמד אותנו הרמב"ן ביסוד כל המצוות. וזה לשונו בסוף פרשת בא: "וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין קל-עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה באלוקו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפילות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילת הרבים – זהו שיהיה לבני האדם מקום, יתקבצו ויודו לקל-שבראם והמצילים, ויפריסו זה, ויאמרו לפניו: בריותיך אנחנו!"

למדנו מהרמב"ן דבר נורא, בשביל מה אנחנו צריכים בית כנסת, מה המטרה בזה שאנו עושים מקום שמתקבצים כולם יחד ובאים להתפלל? המטרה היא: שבאים כולם יחד ומפרסמים את המציאות הפשוטה שאנחנו בריותיו של הקב"ה, פשוטו כמשמעו! אנחנו לא נמצאים כאן בעולם מאז ומתמיד, אלא מישוהו ברא אותנו, מישוהו יצר אותנו, אנחנו הבריות שלו! לפעמים אדם יכול להתהלך כאן בעולם מתוך תחושה שהוא נמצא כאן כבר אלפי שנים... אדם חי חמישים שנה פה בעולם, והוא לא זוכר שלפני חמישים ואחד שנים הוא לא היה כאן, עד שהקב"ה החליט לברוא אותו, ואז הוא נברא. הוא יציר כפיו של הקב"ה.

וזה אומר הרמב"ן, שההכרה הזו היא תכלית בתי הכנסיות, שמתקבצים שם בני אדם ומפרסמים ואומרים: בריותיך אנחנו. וזה גם תכלית כל המצוות כולן, שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו! שנודה להקב"ה על זה שהוא ברא אותנו, זה לא מובן מאליו מה שאנחנו כאן, ואנו צריכים להודות לו על זה.

לפעמים קל יותר להרגיש את זה על תינוק קטן שזה עתה נולד, וזכרנו כיצד לאחר שנולד אחד מנכדי ובא התינוק עם אמו לשחות בביתנו, לקחת אותו בידי והתחלתי לשבח את הבורא עולם על שהוא ברא כזו בריה נפלאה, הרי לפני זמן קצר לא היית כלל בעולם, והנה הקב"ה ברא אותך ויצר אותך! וככל שמתבוננים יותר ויותר בפלא העצום הזה, כך חודרת ההבנה וההכרה הזו אל תוך הלב.

וכדוגמה, נעמיד נגד עינינו את הציוור המופלא של כל הגידים והוורידים שיש באדם, הלוא זו מערכת אינסטלציה משוכללת מאין כמותה, צינורות ע"ג צינורות המעבירים את הדם בדיוק למקומות הנכונים, המצינור העבה מתפרדים ויוצאים הרבה צינורות דקים יותר, ומהם יוצאים עוד ועוד צינורות, לכל אחד יש תפקיד ומטרה בגוף האדם, זה מטרתו להוציא את הדם מהלב, וזה מטרתו להוליכו לידים, וזה לרגליים, וכן הלאה לכל אברי האדם. מי הוא האינסטלטור המקצועי הזה, שהצליח לתכנן ולסרטט מערכת כה סבוכה? וכי יכולים אנו לחשוב שנוצרה המערכת הזו מאליה? אין זה אלא שהבורא יתברך ברא כל אחד ואחד, והוא זה שיצר אותו על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, אין פלא גדול מזה!

זכורנו לפני שנים רבות, צעדתי עם תלמיד חכם חשוב בשבילי שדה אחת, והנה לפתע אנו רואים שלדה של גולגולת מוטלת על הארץ, בדרנו ושמענו שזו גולגולת של חמור אשר לפני זמן רב נטרף ע"י חיות רעות, אלו אכלו את כל הבשר שהיה בו ולא נותר אלא שלדה של עצמות יבשות בצורה של גולגולת. נטלתי אותה בידי והבאתי אותה אל ביתי, אמרתי אני רוצה להראות לכל הילדים שלי את הגולגולת הזו כדי שיכירו את הבורא עולם, כשמתבוננים ביצירה המופלאה הזו, ורואים איך היא בנויה בצורה כל כך מתוכננת, לפרטי

פרטים עד הפרט האחרון, כאן יש שקע לאוזניים, וכאן לעיניים, והנה שתי הלסתות מכוונות זו כנגד זו, באופן שהשיניים שבלסת העליונה יהיו מכוונות במדויק כנגד השיניים התחתונות. ואמרתי אז, אם היו מבקשים ממני לייצר כזה דבר, הלוא תחילה הייתי מוכרח לצייר בתבנית את צורת הגולגולת, ובאמצעות התבנית הזו לייצר את הגולגולת. וגם אילו הייתי עושה כן, ספק רב אם היה עולה בידי להביא לתוצאה כה מדויקת. התבוננו נא וראו, מי הוא זה אשר יצר את התבנית הזו עבור ראשו של החמור הלז? הלוא כבר מבטן אמו הוא יצא כך, עם כל אבריו וגידיו מסודרים להפליא. כשמתבוננים בזה רואים דבר אחד ויחיד: רואים בורא עולם! רואים אותו בחוש על יצירה ויצירה שהוא יצר כאן בעולם.

כמו כן אם נתבונן בפלאי הבריאה שאנו רואים בכל משפחת הצומח, כיצד מכניסים גרעין קטן לאדמה, ולפתע פתאום אותו גרעין צומח עץ שלם עם עשרות פירות! האין זה פלא? מי יצר את כל זה, וכי מאליי צצו ועלו מן האדמה כל הפירות הללו. הלוא השכל מחייב אותנו להבין שכל פרי ופרי הוא יצירה של הקב"ה, הכל זה בריותיו ית'.

וזה לא רק חמור ובעלי חיים, ולא רק עצים וצמחים, אלא כל אחד ואחד מאתנו הוא יציר כפיו של הקב"ה, הוא יצר אותנו ותכנן אותנו בצורה כל כך מדויקת ומופלאה, ועל פלא זה משבח דוד ואומר: "לא נִכְחַד עֲצָמִי מִמֶּנָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בִּסְתֵּר רַקְמָתִי בַּתְּחִיתֹת אֶרֶץ הַבּוֹרָא עוֹלָם תִּפְסֵם מִן הָאֲדָמָה אֶת הַחוּמָּרִים הַנְּחוּצִים לַבְּרִיאת הָאָדָם, וְזוֹה יִצֵּר אֶת אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּמֵאֵז וְאֵלֶּךְ בְּכָל תִּינוּק חֲדָשׁ שְׁנוּלָד - הַקֶּב"ה יוֹצֵר אוֹתוֹ בְּצוּרָה פְּלֵאטָה, בִּסְתֵּר."

וההבנה הזו, היא התכלית של כל המצוות כולן, כמו שכתב הרמב"ן. ויתירה מזו, אנו רואים בתפילות הימים הנוראים, שההבנה הזו היא גם תכלית הבריאה כולה, שכאשר אנו מתפללים שיתגלה כבוד מלכותו ית' בעולם, אנו אומרים: וידע כל פעול כי אתה פועלת, ויבין כל יצור כי אתה יוצר! זו היא התכלית של גילוי כבוד שמים בעולם, שאז יבינו כולם וידעו שהם יציריו של הקב"ה.

עוד נקודה שצריך להעמיד עליה את הדעת, שמלבד מה שהקב"ה יצר אותנו, הוא הרי גם זה שמחיה אותנו בכל רגע ורגע. ולא רק מחמת עצם הדבר שהוא מהווה את כל הבריאה, אלא משום שכל מזונותינו ומחייתנו הכל מאתו יתברך, שהרי מיד כאשר יוצא האדם לאוויר העולם הוא אוכל את החלב של אמו, מי יצר את החלב הזה, מי עושה את זה שיהיה לאמא בכל יום חלב חדש טרי ומזין? הלוא הוא יתברך! ולאחר מכן כאשר מתחיל לאכול לחם, מנין הגיע הלחם הזה, וכי מאליהם עלו החיטים מהאדמה? הלוא הוא יתברך הביא לנו אותם! וכן שאר פירות וירקות שאוכל האדם וניזון מהם כל ימי חייו, כולם הם מעשי ידיו של הקב"ה, ומהם אנו ניזונים ומכוחם אנו קיימים. וכל מה שזורם בגופנו הכל זה אוכל שהקב"ה ברא ובגופנו הוא הופך להיות דם ובשר גידים ועצמות, אבל הכל מגיע ממה שאנו אוכלים – שאת זה הקב"ה ברא. נמצא שכל מציאותנו, הן עצם בריאותנו והן המשך קיומנו כאן בעולם, הכל זה יצירה של הקב"ה!

ויתכן שגם לזה כיוון הפייט שאומרים בימים נוראים: "אדם יסודו מעפר", אין הכוונה רק לכך שיצירתו של האדם היא מן האדמה, אלא גם כל מחייתו ומזונותיו של האדם הם מן האדמה, נמצא שכל יסודו ועיקרו של האדם – מן האדמה הוא.

המסקנה המתבקשת מההכרה הזו היא: אם הקב"ה יצר אותנו, ממילא אנחנו שייכים לו! הוא הבעלים שלנו! וכמו שאמרו בגמ' (ב"ב כג, ב) שכאשר נכסיו של האדם משביחים – השבח שייך לו, ארעאי אשבח, וכמו שאנו מבינים שאם התרנגולת הטילה ביצה, הביצה שייכת לבעל התרנגולת, כך הקב"ה שהוא יצר וברא אותנו – אנחנו שייכים לו.

ויעוין ברמב"ם (פ"א מהלכות רוצח ושמיה"ל ה"ד) שכתב במה שאסרה תורה "ולא תקחו כופר לנפש רוצח - אפילו נתן כל ממון שבעולם, ואפילו רצה גואל הדם לפטר, שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקדוש ברוך הוא", כלומר שגואל הדם חושב שהנרצח הוא קניינו שלו, כגון אם בנו הרי הוא מרגיש שלקחו לו את הבן שלו, וממילא אם הוא מוחל לרוצח או שמתרצה בכופר שמשלם לו יש מקום לפטרו מגלות. אך מלמדת אותנו התורה כי לא כן הוא, אין נפשו של הנרצח קניינו של גואל הדם אלא קניינו של הקב"ה, הגואל בכלל לא בעלים להחליט אם הוא מוחל או לא. וכך אנחנו גם צריכים להרגיש כל אחד על עצמו, להבין שאנחנו קנויים בקנין גמור להקב"ה, הוא הבעלים שלנו ואנו שייכים לו.

הנענועים – לרקוד לפני הש"ת

לכשתמצי לומר, היסוד הזה הוא נקודת העבודה של חג הסוכות! להכניס לראש ולהחדיר לעצמות שאנחנו בריותיו של הקב"ה. אנחנו לוקחים את ארבעת המינים, לולב וערבה, הדס ואתרוג, אשר הם מסמלים את כל סוג הצמחים והאילנות שיש בבריאה, הם הלולב יש בו טעם ואין בו ריח, ההדס יש בו ריח ואין בו טעם, הערבה אין בה לא מזה ולא מזה, והאתרוג יש בו גם טעם וגם ריח, ובנטלנו אלו ארבעת המינים הרי אנו מכריזים כי כל הצמחים והאילנות שקיימים בעולם, כולם הם של הקב"ה.

והנענועים האלו, הם כמו ריקוד שרוקדים כל המינים הללו לפני הש"ת, זו היא מהותה של הנטילה, וכמו שאמרו בתוס' (סוכה לז, ב ד"ה בהודו) שענין הנענועים נרמז בפסוק "אז ירננו כל עצי הער מפני ה'" (ויקרא רבא ל) והענין בזה הוא שכיוון שכל הצמחים הם מעשי ידיו של הקב"ה, אנו נוטלים אותם ומרקידים אותם לפניו, והרי הם כאילו אומרים בשירה לפני הקב"ה: בריותיך אנחנו!

והטעם שאנו מנענעים את המינים הללו לכל רוחות השמים, הוא משום שאנו באים להורות בזה כי כל הצמחים והאילנות שקיימים בכל העולם – כולם הם בריותיו של הקב"ה. כאשר אנו מנענעים לצד מזרח, אנו אומרים שכל מה שצומח במזרח, הן בארצנו והן בשאר הארצות [כגון: ירדן, עירק, פרס, פקיסטן, סין, יפן והפיליפינים] – הכל הוא ברייה של הקב"ה. וכן כאשר מנענעים לצד דרום מכריזים את אותה הכוונה על הגדל בדרום [כגון: סעודיה, תימן, עזן, צמר, סודן, אפריקה, אתיופיה, אוסטרליה ודרום אמריקה עד הקוטב הדרומי]. וכאשר מנענעים לצד מערב מכריזים כן על הגדל במערב [כגון: ארצות אירופה ויבשת אמריקה המרכזית], וכן הנענועים לצד צפון מורים על כל הגדל בצפון [כגון: לבנון, סוריה, טורקיה, רוסיה, צפון אירופה ואמריקה הצפונית, עד הקוטב הצפוני].

וכל אזור ואזור בעולם יש לו אילנות מיוחדים שגדלים רק בו, יש פירות שגדלים דווקא באזורים חמים, ויש שגדלים דווקא באזורים קרים מאוד, וכן כיוצא בצימחים שונים. ועל כן אנו מנענעים לכל הרוחות, להורות שכל האילנות והפירות על כל מיניהם וסוגיהם כולם באים יחד לרקוד לפני הש"ת על שהוא ברא אותם ויצר אותם. ובנענועים אלו טמונה קריאה לכל הבריאה כולה: בואו ותרקדו אתנו ביחד לפני הש"ת, ותאמרו לפניו 'בריותיך אנחנו'!

וכן מנענעים למעלה ולמטה, להורות גם על הבריאה שבשמים – שמש ירח וכוכבים ושאר הבריות שם, והבריאה שבארץ – הכל זה יצירה של הקב"ה, ואנו מכריזים בריקוד שהכל בריאה של הקב"ה. והענין הזה שהנענועים הם ריקודים לפני הקב"ה זו לא כוונה נסתרת ועמוקה במהות הנענועים, אלא זה הפשט הפשוט ביותר, זו היא פעולת הנענועים – לרקוד! אם ייכנס לבית הכנסת נכרי אחד וישאל מה אתם עושים פה עם העלים האלה, זה מה שנענה לו – אנחנו רוקדים איתם לפני הקב"ה!

וכשם שאנו אומרים בברכת ק"ש דשחית: הכל ירוממוך סלה – יוצר וכל! כל הבריאה מרוממת את הקב"ה, בכך שהיא יודעת ומכריזה שהוא יוצר הכל, הוא ברא אותה ויצר אותה יש מאין, ועל זה גופא מרוממים אותו ומשבחים אותו. ובחג הסוכות, אף רוקדים לפניו.

בריותיך אנחנו!

אך יש כאן עוד תוספת, לא רק הצמחים רוקדים לפני הקב"ה בנענועים האלו, אלא אף בני האדם רוקדים עמהם. ודבר זה יש לנו ללמוד מדברי המדרש ש"ש, שענין הנענועים רמוזים בפסוק "אז ירננו כל עצי הער", ובמדרש שם דרשו גם המקרא שקודם לכן: "יעלו שדי וכל אשר בו" – 'שדי' זה העולם, שכן אנו מוצאים בכמה מקומות שהעולם התכנה בתואר 'שדה', ו'כל אשר בו' אלו הבריות! נמצינו למדים כי בשעה שאנו מנענעים את ארבעת המינים, אנו מכריזים ואומרים: כל הבריאה כולה היא ברייה של הקב"ה, גם הצמחים שאנו מחזיקים בידנו, וגם אנחנו בעצמנו – כלנו עומדים כעת לפני הקב"ה, ששים ושמיים, מכריזים ואומרים בריותיך אנחנו.

ומלבד זאת אנו מוצאים שהארבעת המינים מכוונים כנגד גופו של האדם, כמ"ש במדרש: "הלולב דומה לשדרה של אדם, וההדס דומה לעינים, והערבה דומה לשפתים, והאתרוג דומה ללב" (תנחומא אמור כח) נמצא כי בנטילת המינים הללו אנו כביכול נוטלים את עצמנו ומרקידים את כל גופנו אל מול הש"ת, ומודים לו על שהוא בראנו. ואת זה אנחנו מכריזים כשאומרים "הודו לה' כי טוב", על זה גופא אנו מודים לו, וזהו אנו רוקדים ושרים לפניו, על כך שהוא ברא אותנו. וכאשר אנו מנענעים את הד' מינים לכל קצוות העולם, אנו אומרים כי כל האנשים הקיימים בכל העולם, במזרח במערב בצפון ובדרום – כולם הם בריותיו של הקב"ה, הוא ברא את כולם על כל השוני שיש ביניהם, כל אחד ואחד וסגנונו המיוחד לו, כל האנשים על דעותיהם השונות, כולם הם בריותיו של הקב"ה.

שייכות ד' מינים לחג הסוכות

והנה מצות נטילת ארבעת המינים – נצטוונו בה דווקא בחג הסוכות, ויש לבאר ייחוד עבודה זו ושייכותה למועד הזה, לפי שאמרו חז"ל "בחג נידונים על המים" (ר"ה טז, א) חג הסוכות הוא הזמן שבו הקב"ה קובע כמה מים יושפע על העולם, והלאו מים הוא יסוד הקיום של העולם, כי אין הצמחים יכולים להתקיים בלי מים, ואף כי האדם אינם יכולים להתקיים ללא מים, נמצא שבחג הסוכות מוטל על כף המאזניים כל המשך קיום העולם. וזו הסיבה שהצטוונו במצוות ניסוך המים, בכדי לעורר רחמי שידון אותנו לטוב בענין זה.

לפיכך אנו נוטלים את ארבעת המינים, שהם מייצגים את כל הצמחים ובני האדם, כאמור, ואנו מכריזים ואומרים שהם בריותיו של הקב"ה, ובהם אנו ממשיכים שפע של רחמים וטובה על העולם, שישפיע הקב"ה עוד קיום לעולם, וכמאמרם ז"ל (סוכה לז, ב) "מוליק ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים".

ולכן מנענעים גם בשעה שאומרים "אנא ה' הושיעה נא", כי באים אנו לומר שכל הבריאה כולה, בצד מזרח ומערב, צפון ודרום, למעלה ולמטה – כולם מתפללים ומבקשים מאת הקב"ה שיושיע אותם וישפיע עליהם את כל הטוב שהם זקוקים לו.

כללו של דבר, בחג הסוכות, העבודה היא להפנים ולהחדיר שאנחנו בריותיו של הקב"ה, וזו היא עבודת הנענועים – לרקוד לפני הש"ת באמירה זו: בריותיך אנחנו! והכוונה האלו הן כוונות פשוטות שכל אחד ואחד יכול לכוון אותם וצריך לכוון אותם, וגם נשים יכולות להבין את זה, וכי הן לא צריכות לדעת שאנחנו בריותיו של הקב"ה?

תכלית מצות ישיבת הסוכה

הוא גם לנטוע בלבנו את ההכרה וההידיעה שהקב"ה שליט על כל הבריאה, ושביכולתו ית' לעשות בבריאה כרצונו, ושהוא נלחם עבורנו את מלחמותינו, רב את ריבנו ודן את דיננו, ומציל אותנו מיד כל האויבים הקמים עלינו, וכפי שאנו רואים בברכת ק"ש לאחר שמזכירים את יציאת מצרים אנו מוסיפים לספר בניסיו שהוא מציל אותנו בכל הדורות ומדריכנו על במות אויבנו. והוא היסוד שלימד אותנו משה רבינו לפני פטירתו מן העולם: אשרי ישראל מי כמוך עם נושע בה' מן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחש אויבך לך.

כמו כן חג הסוכות בא ללמד אותנו שהקב"ה מכלכל עושי רצונו, והוא מספק להם כל צרכיהם, מזונות, בית לדור בו, כסות ללבוש, וכל מה שהם צריכים הוא נותן להם, כמו שבמדבר כאשר הלכו ישראל אחריו בארץ לא ידועה ובטחו בביטחון שלם בחסדו ית', כן עד עצם היום הזה ולדורות עולם, מי שבטוח בהקב"ה ובחסדו הקב"ה מספק לו כל צרכיו על הצד הטוב ביותר. וזו התכלית של מצות ישיבת סוכה, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת את בני ישראל, וממילא יבין שכן היא דרך הנהגתו ית' לדורות שהוא מעמיד לנו כל צרכינו בכל עת.

האם יש קדושת שביעית בלולב

בגמ' בסוכה (מ, א) אמרו שאין קדושת שביעית בעצים, והטעם מפני שקדושת נהגת רק בדברים שהנאתן וביעורן שווה, ועצים עיקר השימוש בהם הוא להסקה, שהנאתן אחר ביעורן, ולכן אין בהם קדושה. ולגבי לולב אומרת הגמ' שיש בו קדושה, כיון שלולב מיועד לטאטא את הבית, והנאתו בשעת ביעורו, כן פ"י רש"י שם. אולם הרמב"ם בפי' המשניות כתב שאין קדושה בלולב, וביארו האחרונים שהרמב"ם פ"י את הגמ' שם, שכיון שסתם עצים להסקה הן עומדין, לכן גם עצים שהנאתן בשעת ביעורן כמו לולב אין בו קדושה, כיון שאזלינן בתר סתם העצים.

ונראה שגם לרש"י יש קדושה בלולב, כ"ז רק בזמנם שהיה עומד לשימוש של טאטא, והיה הנאתו בשעת ביעורו, אבל היום שאינו עומד להיות מטאטא, ואין ממנו הנאה בשעת ביעורו, ממילא הרי הוא כדיון כל העצים שאין בהם קדושה. ולפי"ז אין להימנע מלשרוף את הלולבין בשריפת חמץ, וכמו"כ מגדלי הלולבין אין צריכין להפקיר את הלולבין, ואין לחוש בזה לאיסור שמור, וכן עמא דבר. [מתוך ספר עוטה אור שביעית]

מעלת המסורת באתרוג מרוקאי

מינים שונים ומגוונים של אתרוגים מציפים את הרחוב בערב חג הסוכות, אחד המינים המוכרים הוא אתרוג מרוקאי, אשר יש לו מסורת רבת שנים של כשרות מיוחדת. דודי, הגאון רבי יעקב טולידאנו זצ"ל, רכש לעצמו מנהג יפה להביא בכל שנה למור"ר מן הגרא"מ שך זצ"ל אתרוג מרוקאי מהודו, ועליו היה מברך בנטילת לולב. באותה השנים, התפרסמו ערעורים וספקות לגבי כשרותו של אתרוג המרוקאי, ובאותה שנה כאשר הביא דודי את האתרוג למרן זצ"ל, אמר לו שהשנה הוא אמנם יטול את האתרוג, אך לא יברך עליו, מחמת אותם ערעורים. כאשר שמעתי כן, טענתי בפניו: הלא אתרוג זה, הוא האתרוג שסביב בירך עליו, וגם סביו של סבי בירך עליו, ומן הסתם גם רבותינו הראשונים שגרו בספרד לקחו את האתרוגים שלהם ממרוקו הסמוכה, ואם כן יש לנו מסורת רבת שנים שהאתרוג הזה כשר ומהודר, וכיצד יכולים פתאום לערער על כשרותו? שמע כן הרב שך, וחזר בו, ואמר: אמנם יש עליו ערעורים, אבל מסורת גוברת על כל ערעור, והיא זו שמכריעה את הכף!

חג הסוכות תשפ"ג

מישפטי התורה

הליכות חיים

הליכות והלכות בדף היומי

בס"ד

כתובות צח:

שליח שהרוויח ע"י שליחותו, למי הרווח?

שאלה

אדם שלח שליח עם כסף או עם כרטיס האשראי שלו, שיקנה עבורו סחורה מסוימת, שיש לה מחיר קבוע באותה חנות. אלא שבגלל קשריו של השליח עם המוכר או יכולת השיכנוע שלו, הוסיף המוכר סחורה נוספת או מתנה מסוימת עבור הקניה הזאת. א. למי שייכת המתנה או תוספת הסחורה שהתקבלה. האם היא שייכת למשלח שהוא בעל הכסף שעמו נעשתה העסקה. או לשליח שבגללו התקבלה תוספת זו?

ב. מה הדין בנידון השאלה, אם המוכר יאמר בפירוש, שנותן את התוספת לשליח בלבד?

ג. מה הדין במקרה דומה, כשסיכמו ביניהם מראש, שהשליח יקנה עם הכסף שלו, ולאחר מכן המשלח ישלם לו את כל ההוצאות שהיו לו מחמת הקניה עבורו?

ד. מה הדין, אם אדם שלח שליח עם כסף או כרטיס אשראי, שיקנה עבורו מכשיר חשמלי מסוים שנמכר באלפיים שקלים בחנויות שבעיר או בחנות המסוימת שאליה שלחו. אולם השליח ידע שחנות אחרת בעיר מפרסמת, שהקונה אצלה את המכשיר באלפיים שקלים, יקבל מאוורר מתנה. ולפיכך טרח השליח וקנה באותה חנות את המכשיר החשמלי. למי שייך המאוורר שקיבל? ה. מוסד תורני ששולח לחו"ל באופן קבוע מתרים עבור המוסד שלו. או בעל עסק ששולח בתדירות אחד מעובדיו לחו"ל לצורכי העסק. והנה מקובל אצל חברות התעופה, שכל כרטיס טיסה שנקנה - מזכה את קונהו בכמות מסוימת של נקודות זכות שרשומים לזכות הנוסע. ולמשל עבור ארבעה כרטיסי טיסה שאותו אדם טס ליעד מסוים בחו"ל - מקבל כרטיס טיסה חמישי חינם לאותו היעד. למי שייך הכרטיס החמישי שהתקבל במתנה?

תשובה

התשובות כתובות לפי סדר השאלות.

א. בנידון השאלה - השליח והמשלח שותפים בשווה במתנה או בתוספת שהתקבלה. לפיכך אם שייך לחלקה לשניים - כל אחד מהם יקבל מחצית מהתוספת. ואם זה חפץ אחד - אז אחד יקבלו, והשני ישלם לו מחצית משוויו.

ב. אם המוכר אמר, שנותן את התוספת לשליח בלבד - בנידון זה נחלקו רבותינו הראשונים, והפוסקים. ולכן מצד היושר - ראוי שגם במקרה זה יתחלקו באופן שווה בתוספת. אבל אם השליח שמוחזק בתוספת מתעקש להשאירו אצלו - לא ניתן להוציא זאת ממנו. 1

ג. התוספת או המתנה שהתקבלה שייכת לשליח בלבד, למרות שהמשלח ישלם לו לאחר מכן את הוצאותיו. 2

ד. המאוורר שייך - למשלח בלבד. אמנם ישנם מקרים שמגיע לשליח תוספת לשכר עבודתו, כגון, אם טרח באופן ניכר כדי להשיג את המתנה שקיבל.

אולם אם השליח קנה בכספו את המכשיר החשמלי - המאוורר שייך לו בלבד, למרות שהמשלח ישלם לו אח"כ את הוצאותיו. 3 ה. גם בנידון כרטיסי הטיסה, תלוי הדבר בכספי מי נקנו ארבעת כרטיסי הטיסה הראשונים. אם נקנו בכספי המשלח - שייך כרטיס הטיסה החמישי שניתן בחינם למשלח בלבד, והשליח אינו שותף עמו בו, למרות שנקודות הזיכוי והכרטיס רשומים על שם השליח. ולכן עליו לשלם למשלח את שוויו.

אולם אם השליח קנאם בכספו - הכרטיס שקיבל בחינם שייך לו בלבד, למרות שהמשלח ישלם לו לאחר מכן את עלות הכרטיסים. ואם כל אחד שילם מכספו למשל עבור שני כרטיסי טיסה - יתחלקו ביניהם בשוויו הכרטיס שניתן בחינם. 4

מקורות

1. כתוב בגמ' בכתובות (נח): שאם אדם שלח שליח עם כסף לקנות עבורו סחורה מסוימת שיש לה מחיר קבוע, והוסיף לו המוכר במודע תוספת מעבר למה שמגיע לו, אומר רבי יוסי - שהמשלח והשליח חולקים בתוספת. אבל אם אין לחפץ שנקנה מחיר קבוע כמו: קרקע או עתיקות וכדו', ההזלה במחיר שייכת למשלח בלבד, מכיון שהוא בעל הכסף. ולא נחשב שהשליח גרם להזולה, אלא זהו מחיר החפץ אצל מוכר זה, כמבואר שם ברש"י ד"ה דבר שאין לו קצבה וע"ש.

והנה נחלקו רבותינו הראשונים לגבי קניית חפץ או סחורה שיש לה מחיר קבוע, אם המוכר הוסיף במודע סחורה נוספת עבור המחיר שהשליח שילם. מהי סברת רבי יוסי שאמר - שחולקים המשלח והשליח בתוספת? רש"י שם בד"ה דבר שיש לו קצבה, וכו' סובר, שזה נובע מספק למי המוכר התכוון לתת את התוספת לשליח או למשלח, ולכן מחמת הספק יתחלקו ביניהם.

[ועיין בט"ז חו"מ (סי' קפג, ו) ובנתיבות שם שביארו, למה לא נאמר לפי רש"י, שמחמת הספק - הכל יהיה לשליח שמוחזק בתוספת,

ועל המשלח שבא להוציא מחצית מהתוספת - להביא ראיה לדבריו וע"ש.]

על כל פנים לפי רש"י, אם יאמר המוכר בפירוש, שנתן את התוספת לשליח - התוספת שייכת לשליח בלבד, והמשלח אינו שותף עמו. וכדברי רש"י, כתב גם בשו"ת הרשב"א (בתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' ס) וציין שם, שזוהי גם דעתו של רב האי גאון, וכמותם פסק הרמ"א בחו"מ (סי' קפג, ו).

אמנם דעתם של רוב רבותינו הראשונים: הרי"ף (נז: בדפי הרי"ף), הר"ן בחידושי שם, הרא"ש שם (ס"ק טו), ובעל העיטור, וכן דעת הירושלמי בב"ק (פ' ט', הל' ה). וכמותם נקטו לדינא: הט"ז בחו"מ (סי' קפ"ג, ו), הש"ך שם (ס"ק יב), והנתיבות שם בחידושים (ס"ק יג), שהסיבה ששניהם חולקים ברווח היא - מכיון ששניהם גרמו לרווח. השליח ע"י קשריו או דיבוריו עם המוכר, והמשלח בגלל שהוא בעל הכסף שגרם למוכר להרוויח מקניה זו. נחשבים הם כשותפים שווים בגרימת הרווח, ולכן הם חולקים בו באופן שווה.

נמצא שלפי שיטתם, אפילו אם יאמר המוכר שנתן את התוספת לשליח בלבד, הם יתחלקו באופן שווה ברווח. כי השליח לא היה מקבל מתנה מהמוכר, אם לא היה לו את הכסף של המשלח. וכתבו שם: הט"ז, הש"ך, והנתיבות - שכך נוהגים להורות למעשה, ובפרט שזוהי גם דעת הירושלמי.

אמנם מוסיף שם הקצות (ס"ק ז) שאפילו לדעת הרי"ף והרא"ש, אם המוכר היה אומר שנתן את התוספת למשלח שהוא בעל המעות - התוספת שייכת למשלח בלבד, כי במקרה זה, השליח לא פעל מאומה אצל המוכר לתת אותה. נמצא, שהמוכר נתנה למשלח - רק בגלל שכספו גרם לו להרוויח מהקניה, והשליח שימש כהיכי תמצי בלבד לעשיית המקח, ולהוליך אח"כ את המתנה מהמוכר למשלח.

מסקנת הדברים עד כה: א - כשהמוכר נתן תוספת במתנה ולא אמר בפירוש למי הוא נותן את המתנה - לכל הדעות השליח והמשלח הינם שותפים במתנה כדברי רבי יוסי בגמ', והכרעת השו"ע בחו"מ (סי' קפג, ו).

ב - אם המוכר אמר שנתנה לשליח, אם השליח ישאל מה ראוי לו לעשות, התשובה היא, שיתחלק בה באופן שווה עם המשלח, כהכרעת רוב רבותינו הראשונים, והפוסקים בתראי מפרשי השו"ע. אולם אם השליח שמוחזק במתנה יתעקש לקחתה לעצמו - הוא רשאי לעשות כך, כהכרעת הרמ"א ע"פ שיטת רש"י, שו"ת הרשב"א, ורב האי גאון. ובמקרה זה הוא יהיה פטור אפילו בדיני שמים מלהתחלק עם המשלח במתנה, כמו בכל אמירת קים לי.

ג. אם המוכר אמר שנתן את התוספת למשלח - לכל הדעות היא שייכת למשלח בלבד.

2. גם לדעת הרי"ף, והרא"ש, הסיבה שהמשלח שותף בתוספת הינה - בגלל שגם הכסף שלו גרם לרווח שקיבל השליח. אבל כאשר השליח קונה בכספו הפרטי, נמצא שביחס למוכר - הכסף

שלו גרם למוכר להרוויח מהמקח, ובגלל כסף זה נתן לשליח את התוספת. וכ"ש אם מצטרף לכך גם קשריו, ודיבוריו של השליח עמו, שודאי שרק בגלל כספו של השליח וקשריו הוא קיבל את התוספת, ולכן אין למשלח כל שייכות לרווח זה.

לפיכך אפילו אם המשלח התחייב לשליח שיחזיר לו אחר כך את הכסף ששילם עבורו, אולם היות ואת המתנה נותן המוכר ולא המשלח, והוא נתנה לבעל הכסף שגרם לו את הרווח מהקניה, שבנידון דנן זה היה השליח שקנאו מכספו, גם לדעת הרי"ף, והרא"ש - המתנה שייכת לשליח בלבד.

3. לשון רבי יוסי בגמ', וכן כתב השו"ע בחו"מ (סי' קפג, ו) שם ז"ל: היה שער קצוב וידוע - והוסיפו לשליח במנין או במשקל או במידה, כל שהוסיפו לו המוכרים - הרי הוא על שניהם. ע"כ. כלומר, דינו של רבי יוסי קיים, רק אם ברור לנו שהיה במקח זה הוספה מיוחדת מצד המוכר בגלל השליח, או לשיטת רש"י אפילו אם זה רק בגלל שאנו מסופקים אולי המוכר התכוון לתת זאת לשליח. משא"כ בנידון השאלה, החנות פרסמה ברבים שנותנת מאוורר לכל מי שקונה אצלם מכשיר חשמלי באלפיים שקלים. נמצא שאין המאוורר נחשב כתוספת שנגרמה מחמת השליח, אלא זוהי התמורה שכל קונה מקבל בחנות זו כשקונה באלפיים שקלים, ובעל החנות נותן את המאוורר רק לבעל המעות שגרם לו את הרווח הממוני, ולא מעניין אותו מי ביצע בפועל את הקניה.

טעם נוסף, שרק המשלח זכה במאוורר הוא - מאחר וכתב שם הקצות (ס"ק ז) שאם המוכר אמר שנתן את התוספת למשלח, במקרה זה אין השליח שותף ברווח, למרות שהוא ביצע את הקניה, והשליח נחשב - כשליחו של המוכר להעביר את המתנה למשלח. אפילו לדעת הרי"ף, והרא"ש.

א"כ כל שכן בנידון דנן, שהמוכר פרסם זאת ברבים שהמאוורר ניתן לכל אדם בתמורה לאלפיים שקלים שיקבל ממנו. והיות והכסף שקיבל - שייך למשלח בלבד, לכן המוכר הקנה לו את המתנה הזאת.

מסקנת הדברים - המאוורר שייך למשלח בלבד משני טעמים. א - כי בחנות זו המאוורר אינו נחשב כתוספת לסחורה שנקנתה, אלא הוא חלק בלתי נפרד מהתמורה עבור הסחורה שנקנתה, דהיינו - שתמורת אלפיים שקלים ששולם עבורה, מקבלים גם מאוורר.

ב - נחשב הדבר כאילו המוכר אמר בפירוש - שנתן את המאוורר לבעל המעות בלבד, ולא משנה לו באיזה אופן מועבר אליו כסף זה.

ולכן מסיבות אלו, אם השליח יקנה שם בכספו הפרטי - המאוורר שייך לו בלבד, כי המוכר מקנה לו אותו כחלק בלתי נפרד מהמקח. והעובדה שאח"כ המשלח יחזיר לשליח את הכסף - אינה קשורה כלל למוכר, ואינה מעניינה, כי הוא נתן את המאוורר לבעל האלפיים שקלים שגרם לו לרווח.

כלומר, שעם ישראל יהיה בהנהגת הקב"ה בלבד, ולא יהיו קשורים כלל לשרים שבשמים, שמכוחם שאר האומות מקבלים את כוחם. וכמו שנאמר בסוף דברים (לב, ט) "כי חלק ה' עמו - יעקב חלק נחלתו". שעם ישראל כל כוחו, מהותו, והנהגתו הוא מהקב"ה בלבד. ולזכר ענני הכבוד השניים - אנו עושים את הסוכות.

ההבדל המהותי שבין ביהמ"ק, והמשכן

והנה אע"פ שגילויי שכינה בדרגתו הגבוהה ביותר, וכן האפשרות שניתנה לכל אחד מישראל לזכות ברוח הקודש - היתה רק בבית המקדש בעת שמחת בית השואבה, שם שרתה השכינה בגילוי מיוחד, ומציאות זו לא היתה להם במשכן שהיה במדבר, כי במדבר גילויי השכינה היתה בדרגה פחותה מכך. אולם מצד שני, בזמן בית המקדש כדי לזכות להשראת השכינה, היה צריך כל אחד לעלות למקום המקדש, ולראות את עבודת הכהנים במקדש וכו', כמבואר בתוס' ב"ב (כא. ד"ה כי מציון וכו').

משא"כ כשהיו במדבר, המשכן והשכינה שבתוכו הלכו עמם כל הזמן, ולפיכך כל אחד מבני ישראל זכה - שתשרה השכינה עמו, בתוכו, ועם משפחתו שגרה עמו באותה סוכה שעשה להם הקב"ה במדבר. והתקיים בהם כל האמור בפסוקים "והתהלכתי בתוכם", "ושכנתי בתוכם", וכלשון הנביא על תקופה זו, "ואהיה מתהלך - באהל - ובמשכן". כלומר, כביכול הקב"ה התהלך והשרה את שכינתו באופן אישי על כל אחד מבני ישראל. ולזכר ענני כבוד אלו, והמעלות הגדולות שזכו יוצאי מצרים מחמת עננים אלו - נצטוונו לעשות לדורות את הסוכות.

השכינה שורה בסכך סוכתו של כל יהודי

כתב רש"י במשנה בתחילת מסכת סוכה וז"ל: על שם הסכך - נקראת סוכה. כלומר, עיקר כשרות הסוכה, והקדושה ששורה בסוכה תלויה - בסכך בלבד, שנקרא בווהר הקדוש (פ' אמור קג:) "צילא דמיהמנותא" דהיינו - צל האמונה, וכל החוסה בצל הסכך - חוסה בצילו של השכינה. וכפי שהאריך לבאר זאת השל"ה הקדוש (מסכת סוכה, פרק תורה אור) שגם בזמן הזה כמו שהיה בסוכות שבמדבר - השכינה הקדושה שורה ונמצאת בגילוי מסוים בסכך שבכל סוכה וסוכה שנעשית כהלכתה. ומי שיושב בסוכה - נחשב שיושב וחוסה בצל השכינה עצמה. לפיכך כתב הרשב"א בחידושי למסכת ביצה (ל:), ובעבודת הקודש (בית מועד, שער ב, אות ט), שאע"פ שכתוב בגמ' סוכה (נח) שכל סוכה שנעשתה לשם צל, אפילו ע"י גויים או פסולי עדות, כשרה לכתחילה וניתן לאכול, ולישון שם. אולם השכינה הקדושה שורה רק על סכך שהונח על ידי יהודיים יראים שכשרים לעדות, ולא בסוכות שעשו גויים וע"ש כי קצרת.

כתוב בספר ויקרא (כג, לד) "חג הסוכות, שבעת ימים - לה". ואמר על כך רבי יהודה בן בתירא במסכת סוכה (ט) כשם שחל שם שמים על קרבן חגיגה - כך חל שם שמים על הסוכה, וסיבת

לאור האמור, אם השליח קנה מכספי המשלח, אפילו אם טרח לקנות דווקא בחנות זו, והיה רשאי מצד המשלח לקנות בחנות אחרת בעיר, שלא מקבלים שם תוספת מאוורר, בכל זאת מכיון שהמאוורר היה שייך למוכר, והוא הקנה אותו רק לבעל המעות, לכן המשלח בלבד יקבלנו. אלא שאם היתה לשליח טירחא מיוחדת לקנות דווקא בחנות זו, ומקובל שעבור טירחא כזאת משלם המעביד לפועל תוספת לשכר עבודתו, במקרה זה יקבל השליח מהמשלח תוספת שכר עבור עבודתו.

4. הנימוקים לתשובה בנידון דנן, הינם על פי האמור במקורות במס' 2-3. שמכיון שחברת התעופה נותנת את נקודות הזיכוי לכל אדם שרוכש כרטיס טיסה אצלם, בגלל הרווח הממוני שנגרם להם מהכסף שקיבלו, ואין להם שום הבדל מיהו האדם שרכש את כרטיס הטיסה, האם הנוסע בפועל או האדם ששלחו. נמצא שנקודות הזיכוי ניתנו אך ורק כתמורה לכסף שקיבלו, ולכן הן שייכות רק לבעל הכסף שממנו נרכש הכרטיס, אע"פ שהכרטיס נרשם על שמו של הנוסע.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

קדושת הסוכה

אמרו חז"ל (הובא באריכות בטור בתחילת הל' סוכה סי' תרכה) שני טעמים לחג הסוכות. א - כשיצאו בני ישראל ממצרים, עשה הקב"ה במדבר סוכה לכל משפחה בנפרד לצורך מגורים. ב - זכר לענני הכבוד שעשה להם הקב"ה במדבר.

ביאור הגר"א, שהיו במדבר שני סוגי ענני כבוד

כתב הגר"א ז"ל בכמה מקומות בפירושו על התנ"ך, שהיו לבני ישראל שני סוגי ענני כבוד השונים במהותם אחד מהשני. הענני כבוד הראשונים היו להם, כשיצאו ממצרים עד שחטאו בחטא העגל, שאז הם הסתלקו מהם. ומטרתם היתה להגן עליהם מפני השמש והגשמים, ליישר את דרכם במדבר, ולהרוג את הנחשים, ושאר כל האויבים והמזיקים שבאו להזיק להם.

אמנם לאחר שהקב"ה קיבל ביום כיפור את תפילותיו הרבות של משה רבינו, ומחל להם על חטא העגל, ציווה במקביל על משה לומר לבני ישראל, לעשות עבורו משכן, שיהיה מקום להשראת השכינה ביניהם. וכאשר ב-טו בתשרי החלו לבנות את המשכן, באותו היום - זכו לענני כבוד חדשים שהיו בדרגה גבוהה הרבה יותר מהענני כבוד הראשונים. שהעננים השניים היו עמם במדבר מיום בניית המשכן, ובמשך ארבעים שנה עד שנכנסו לארץ. כמו כן, כל אחד מבני ישראל ראה אותם, וכן הם נראו גם לשאר אומות העולם, והם היו עדות והוכחה שהקב"ה מחל לישראל על חטא העגל, והשרה מעתה את שכינתו בתוכם. והקב"ה כרת ברית עם משה, שעננים אלו ישארו עמם בתמידות, וקיבל את בקשת משה הכתובה בפ' כי תשא (לג, טז) "ונפלינו אני ועמך, מכל העם אשר על פני האדמה".

אמור, קד). - "אושפיזין". כלומר, אורחים שבאים עם השכינה ולא זזים ממנה. אלא שבכל יום אחד מאותם האורחים הוא הראשון לשרת את השכינה, והשישה האחרים באים עמו אחריו. ולכן כתוב בנוסח שמודפס בסידורים למשל ביום הראשון [מתורגם ללשה"ק]: בבקשה ממך אברהם האורח מהשמים שיושב עמי, ועמך - גם כל האורחים שבאו מהשמים שהם יצחק, יעקב וכו'. כלומר, בכל יום נמצאים גם כל שבעת האושפיזין בסוכה, כי גם הם לא עוזבים את השכינה שנמצאת שם. ומקובל מחז"ל שזה קורה בכל סוכה, וסוכה, אע"פ שבעינינו הגשמיות איננו רואים זאת.

חלק מהטעמים לשמחה המיוחדת בחג הסוכות

לאור האמור מובן יותר למה ציוותה התורה לשמוח בחג הסוכות - יותר מאשר בפסח, ושבעות. מלבד שני הטעמים שהוזכרו בחז"ל ועוד, א - כי חג הסוכות שנקרא בתורה "חג האסיף", יש בו שמחה מיוחדת לאנשים שאספו עד יום זה את התבואה, וכל שאר גידולי השדה שצמחו להם בשנה האחרונה. ב - בגלל שהוא בא לאחר יום כיפור, בו זכינו שהתכפרו לנו כל חטאינו, ובגלל זה אנו שמחים במיוחד.

אמנם לאור האמור לעיל, וכפי שכתב המהר"ל באריכות בספרו גבורת ה' (פרק מו) שמחתנו הגדולה נובעת גם, מאחר ובימי הסוכות - כל אחד מאתנו חוסה בצל השכינה הקדושה שנמצאת בסכך של הסוכה. ומעתה הננו דבוקים בה ועוזבים את דירת הקבע המחוברת למהות העולם הזה. וממילא אין דבר שמשמח את הנפש היהודית יותר מאשר דביקות בבורא ית"ש.

ומאחר והשכינה נמצאת בסוכה - נעשה המקום קדוש. ולכן נאסר שיהיה שם קלות ראש, ודיבורים שאינם ראויים. וכן נצטוונו להוציא מהסוכה כל כלי שאינו נקי כמבואר באריכות בשו"ע (ס' תרלח - תרלט) שעקב קדושת השכינה שנמצאת שם, אסור לעשות ולהשהות שם שום דבר שפוגע בקדושה.

עת הרצון להתפלל לקב"ה בסוכה

והנה לאחר שהתבאר לנו שבכל סוכה כשרה שנבנתה כראוי, שורה השכינה הקדושה עם שבעת האושפזין בכל שבעת ימי החג, לכן ראוי לכל אדם לנצל מציאות זו, ועת רצון מיוחד זה, ולהרבות בתפילה בתוך הסוכה עבור צורכי כלל ישראל, וצרכיו הפרטיים והמשפחתיים. והקב"ה ברחמיו המרובים יקים לנו במהרה את סוכת דוד הנופלת כלומר, יביא במהרה את משיח צדקנו מזרע דוד המלך, ונזכה במהרה לראות בעינינו את גילוי השכינה הגדול שיהיה בבנין בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

קדושת הסוכה לה' הינה - בגלל שהשכינה שורה שם, ומקומה נמצא בסכך. והוסיף על כך השל"ה הקדוש, שלכן הגמטריה של המילה "סוכה" - 91, שזה שווה לגמטריה של שני השמות הקדושים שהם: הויה - 26, ועם השם אדנות שהוא - 65. הסכום שלהם ביחד הינו גם כן - 91. כלומר, השכינה הקדושה עם שמות הקדוש - נמצאת בכל סוכה וסוכה של יהודי שנעשתה כראוי ובאופן הקדוש ביותר.

מעלת מי שגר בסוכה

לאור האמור, כל יהודי שעוזב בשבעת ימים אלו את ביתו הקבוע המגן עליו מפני החום והקור, למרות שכעת מתחילים ימי החורף הקרים והגשומים, כדי לגור בסוכה הארעית, כפי שציוונו הבורא ית"ש לעשות, וכדי לחיות ולחסות תחת צל הסכך שהוא - צל השכינה הקדושה. בכך הוא פועל על עצמו, ומכריז ברבים, שהינו מאמין בקב"ה בלבד ומעדיף לבטוח ולחסות בו למרות שחי בסוכה ארעית, ואע"פ שבביתו הקבוע יש לו את כל גשמיות העולם הזה.

ולכן מובן למה דווקא ביחס לסכך ששם שורה השכינה בסוכה - נאמרו הלכות רבות כיצד לעשותו, ולא ביחס לדפנות הסוכה. כגון שצריך לעשותו דווקא מדבר שתלוש מהקרקע דהיינו, שאין לו שום חיבור עם העולם הזה. ומדבר שאינו מקבל טומאה, כי במקום שהשכינה שורה - אין לטומאה שום אחיזה. וכן צריך לעשותו דווקא מדבר שגדל בארץ אבל תלוש ממנו, כי רצון הקב"ה להשרות את שכינתו אצל אנשים שלמרות היותם בשר ודם, וחיים בעולם, ואוכלים כאן את מזונם לקיום גופם, אולם הם קידשו את עצמם להתרומם ולא להיות מחוברים כחלק בלתי נפרד מהאדמה, אלא התחברו לתורה, לקיום המצוות, ולכל הקשור לעבודת הבורא ית"ש, שהינו מעל טבעו של עולם. וכלשון חז"ל, שאין חדש תחת השמש, אבל יש חדש בעולם - שמעל השמש, שהוא - התורה, שהלומדים אותה מחדשים בה כל הזמן דברים שהינם מעל הטבע, ומתעלים בכך להדבק בקב"ה ובמצוותיו.

תפקיד האושפיזין, ומעלתם

כתוב במגילת אסתר (א, יד) שכל מלך גדול ששולט על העולם, יש לו שבעה שרים רואי פני המלך, היושבים ראשונה במלכות, ושנמצאים עמו כל הזמן. באופן הזה להבדיל אלפי הבדלות כמובן, קורה גם במלכות שמים. ולכן כאשר השכינה הקדושה בשבעת ימי הסוכות עוזבת את מקומה בשמים, ובאה לשכון בסכך הסוכה של כל יהודי, הולכים עמה גם שבעת השרים שרואים באופן קבוע פני מלכו של עולם שהם נשמות אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד. שנקראים בלשון הזוהר (פ)

העלון יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן לשלוח הערות הצטיין **הוא** לפקס 153-2-5869690 או ציין **ע** מס' פקס או צורק קבלת תשובה. וכן למייל rav5869690@gmail.com

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

חג הסוכות תשפ"ב ❖ גליון תמ"ו

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

הגליון של חג הסוכות נתרם והופץ לעילוי נשמות רבינו הגדול שר התורה

הגאון האמיתי האי חסיד האי עניו רבי אברהם בן אליהו משה צוקלה"ה

שמבורו אנו דולים מים טהורים וזכים להשקות להצמאים לתורתו העמוקה האמיתית הרחבה והנפלאה המתוקה מדבש ונופת צופים

לקראת יום היארצייט שחל בכ"ה תשרי

יהא הלימוד לעילוי נשמתו הטהורה תנצב"ה

יתברך התורם בברכת התורה, וזכות רבינו יעמוד לו להתברך בכל הברכות, ויזכה במלא חפניים שמחה ואושר, וימלא ד' כל משאלות לבו לטובה

ענף ד' - נטילת לולב

ענף ה' - תפילות החג

ענף ו' - ענייני סוכה

ענף א' - ישיבה בסוכה

ענף ב' - דיני הסוכה

ענף ג' - סכך פסול

ענף א' - ישיבה בסוכה

יצא מהסוכה ונמלך וחזר

הנה עובדא הוה במי שעזב את הסוכה ורצה ללכת לבית הכנסת, וכשיצא מהסוכה ראה שכבר היו לו אורחים בחדר מדרגות ונכנסו לסוכתו ונמלך וחזר לסוכתו ואכל עמם.

ויש לדון האם צריך לברך שנית לישוב בסוכה.

א. פשט טליתו בטעות

הנה אע"פ דהסיח דעתו מסוכה, אמנם היה היסח הדעת בטעות, והנה בדעת תורה (אוי"ח סי' י"ח סעי' י"ד) דן במי שפשט טליתו אחר שהתפלל שמונה עשרה דשחרית, שסבר שגמר התפילה, ושכח שהיה באותו יום הלל ומוסף, מי אמרינן דחוזר ומברך על הציצית, דהרי הסיח דעתו, או דילמא אינו חוזר ומברך, דהרי הוה היסח הדעת בטעות. וכתב דיש לומר דבאמת הוה היסח הדעת וחוזר ומברך.

ואם כן הכי נמי נימא בנידון דידן דחוזר ומברך, דגם היסח הדעת בטעות הוה היסח הדעת.

ב. הסיח דעתו מאכילתו בטעות

הנה אייתי בדעת תורה דאיכא למילף ממגן אברהם (סי' ק"צ ס"ק ג') לא כך, דהרי כתב דאם בירך בטעות ברכה אחרונה על כוס של ברכת המזון, ודעתו היה לשתות עוד, אין צריך לברך ברכה ראשונה על מה ששותה אחר כך, דהיחס הדעת מאכילה בטעות לא הוה היסח הדעת.

אמנם בדעת תורה כתב לחלק, דהתם במגן אברהם תליא בסתמא, דכל זמן שלא היה דעתו להפסיק אין צריך לברך שנית, ואם כן על ידי האומדנא בטל ההיסח הדעת ונעשה כמו באופן דסתמא, משא"כ בטלית בעינן רצון חיובי להתעטף שנית, והרי אע"פ דהסיח דעתו בטעות אמנם מכל מקום לא היה דעתו לחזור וללבוש הטלית.

ואם כן לכאורה הוא הדין ביצא מהסוכה, לא סגי בסתמא אלא בעינן דעת לחזור להסוכה, ואם כן אע"פ שהסיח דעתו בטעות, מכל מקום אכתי ליכא דעת לחזור להסוכה.

[וגם באכילה צריך עיון דהרי חזינן דכתבו בפוסקים (משנה ברורה סי' תע"ז ס"ק ח') שאם שכח לאכול אפיקומן ואמר הב לן ונברך, אוכל האפיקומן בלא

פטור מצטער מהסוכה

הנה לכאורה מצאנו היכי תמצא שמצד החיוב שלו לשבת בסוכה, פטור מלהגיע להסוכה, אלא חייב להגיע להסוכה רק מחמת החיוב סוכה של השני, אמנם למעשה כשיגיעו להסוכה הוא יישב בהסוכה ולא השני.

א. מצטער להגיע לסוכה

הנה כשיש גשם בחוץ אינו חייב ללכת בגשם כדי להגיע לסוכתו, וכמו כן בהלך לישן בבית מחמת הגשם ואחר כך הפסיק הגשם, פטור לקום ממיתו כדי ללכת לסוכתו.

דהרי חזינן דפטורא דמצטער הוי לא רק כשמצטער בעצם הישיבה, אלא גם כשמצטער להגיע לסוכה, וראיה לכך, דאיתא בשולחן ערוך (סי' תרל"ט סעי' ז') דאם ירדו גשמים והלך לביתו ונכנס לישון, ופסקו הגשמים, אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותה הלילה אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר, דחשיבא מצטער לחזור לסוכה.

ב. לקחת בנו להסוכה

אמנם להכניס בנו שהגיע לחינוך לאכול בסוכה, יש לומר דחייב אע"פ שבדרך לסוכה יש גשם, דהרי לענין מצוות חינוך ליכא פטור מצטער. [ובלבי שוה אינן].

[א"ה. וכעין זה מצאנו עובדא בהגאון ר' חיים עוזר זצ"ל, שאמר שאע"פ שמצטער פטור מן הסוכה, דילפינן תשבו כעין תדור, אך לא נאמר שמצטער פטור מהכנסת אורחים. עיין בגליון חג הסוכות תש"פ שהבאנו מה שרבינו דן בהאי עובדא].

ג. הוא קודם לבנו

אך כשיגיעו להסוכה, אם יש מקום בהסוכה רק לאחד מהם, הוא קודם לבנו. נמצא דאע"פ שהחיוב לצאת מביתו להסוכה היינו דוקא מחמת החיוב חינוך של בנו, אמנם למעשה הוא יקיים המצוה ולא בנו. [אגב יש לדון, מהו כשאביו אורח אצל הבן, וישן בסוכת בנו, והבן צריך לישון. ולכאורה יש לו להעיר לאביו דמצותו קדים. א"ה. דהרי הוה סוכה שלם. אך יש לומר דיש לבן פטור מצטער שלא להעיר אביו. וצריך תלמוד].

ברכה מפאת תבא דרחמנא, ותיפוק ליה דהוה היסח הדעת בטעות. ואולי התם דאמר הב לן ונברך בעינן דעת חיובית כדי שיוכל להמשיך לאכול, משא"כ בגוונא דמגן אברהם דרך בירך ברכה אחרונה. וצריך תלמוד.

ג. סברת הבית מאיר

וכי תימא דסוכה שאני מפאת סברת הבית מאיר (מובא בשער הציון סי' תרל"ט ס"ק צ"ד) דמי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו, אינו מברך שנית, דחשיבא הכל סוכה אחת. אך הא חזינן דאף בטלית קאמר הדעת תורה דמברך שנית אע"פ שהוא אותה טלית.

אלא החילוק הוא בדבינא דהבית מאיר כיון דהכל סוכה אחת נמצא דלא הסיח דעתו ממצות סוכה, ואף כשהולך לסוכה אחרת הוה כיוצא על מנת לחזור לסוכה ידידה, משא"כ הכא דהסיח דעתו.

מיד יאכל יותר מכביצה

הנה איתא במשנה ברורה (סי' תרל"ט ס"ק מ"ו) שמנהג העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים לישב בסוכה אלא בשעת אכילה, אבל אם יושב שעה בסוכה קודם אכילתו אין מברכים, והברכה שמברכים אחר כך על האכילה היא פוטרת הכל שהיא העיקר.

אמנם כתב בשם האחרונים דנכון הדבר לצאת גם דעת שאר הפוסקים ולא לישב כך בסוכה בלי ברכה, ועל כן תיכף בבואו מבית הכנסת יברך על דבר שהוא מחמשה מינים ויאכל ממנו מעט יותר מכביצה ויברך לישב בסוכה ולא יברך אחר כך בשעת אכילה.

ושאלוני למה צריך לאכול יותר מכביצה, הא גם אם יאכל קצת, יצטרף להקביעות של האכילה אחר כך. וכמו שמצאנו לענין משקין וכדלקמן:

א. משקין באמצע הסעודה חשיבי קביעות

הנה מבואר בשער הציון (סי' תרל"ט ס"ק כ"ט) דהא דאמרינן דשרי לשתות משקין חוץ לסוכה, דוקא בשותה משקין לחודא, אבל משקין שבאמצע בסעודה אסור לשתות חוץ לסוכה, דגם הם חלק מהקביעות, והיינו דבעינן תשבו כעין תדורו, ואדם כאשר אוכל קבע לא ישתה חוץ לביתו והכי נמי בסוכה. [אמנם בשער הציון אסקה בצריך עיון].

וכן מבואר בדברי קמאי [ר"ן סוכה י"א א' בדפי הר"ף ד"ה אוכלין, ריטב"א סוכה כ"ה א'] וילף בר"ן (שם) מהא דאיתא (משנה סוכה כ"ה א') אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, דמשמע דשתיית עראי מותר ביחד עם אכילת עראי ולא ביחד עם אכילת קבע. וכך נקט בתשובות בנין שלמה ולהאון רבינו שלמה הכהן מוילנא סי' מ"ז.

מעתה כשם שמצאנו שמשקין באמצע הסעודה מצטרפין לקביעות האכילה, הוא הדין כל חלק מהאכילה חשיב קביעות. ותיקשי כהנ"ל.

ב. אין קשר בין ב' האכילות

אך באמת בלאו הכי תיקשי דהרי תמיד מברכין בהתחלת הקביעות אע"פ דאינו אוכל מיד כביצה ועוד, ואם כן מאי שנא הכא דבעינן מיד כביצה ועוד, ועל כרחך כיון דמפסיק ביניהם לא מצטרפי אהדדי.

אך באמת שפיר שאלוני, דאע"פ דמפסיק ביניהם, הרי במשקין אסרינן לשתות חוץ מהסוכה אף שהם נפרדים מהאוכל, אלא דאמרינן דכיון שיש קביעות הכל קבוע, ואם כן הכי נמי במקצת אכילה שנפרדת מכל האכילה מכל מקום נעשית הכל קבועה.

אלא יש לומר דכוונת המשנה ברורה בגוונא שאין קשר בין האכילה עכשיו והאכילה דאחר כך.

ג. שכח לברך יאכל מעט ויברך

הנה חזינן במשנה ברורה (סי' תרל"ט ס"ק מ"ח) בשם לבושי שרד, שאם שכח לברך לישב בסוכה וכבר אכל סעודתו, יברך ויאכל מעט. [ונפרי מגדים איתא שיאכל כית, ובמטה אפרים איתא שיאכל כביצה ועוד].

וצריך ביאור אמאי בעינן לאכול מעט, הרי כבר אכל כדי קביעות. ויש לומר דזה רק משום תקנת הברכה שהוא רק על אכילה.

ד. נמלך באמצע אכילתו

הנה להאמור, אם אכל חוץ לסוכה פחות מכביצה וגמר בסוכה, נמצא שעבר למפרע בזה שאכל חוץ לסוכה.

וכל זה כשהיתה דעתו לאכול בקביעות, אבל אם אכל פחות מכביצה שלא על מנת לגמור, ואחר כך נמלך וגמר, הנה באלף למטה (סי' תרכ"ה) כתב דאם התחיל לאכול בסוכה שלא על מנת לקבוע ואחר כך נמלך לקבוע לא מצטרפי. [ולענין כוית בלילה הראשונה יש לומר דמצטרפי].

ולאידך גיסא אם אכל בסוכה על מנת לגמור לאכול כביצה

ועוד, ונמלך שלא לגמור, יש לעיין אם אכילתו המועטת חשיב קביעות, ונפקא מינה אם מותר לו שלא לגמור דבזה יעשה שיהא ברכה לבטלה. וכן נפקא מינה לענין הסוכה כשנמלך ולא גמר אם תהא מותרת בהנאה. [וכל הנ"ל צריך עיון].

בירך ונפסל הסוכה

עובדא הוה במי שבירך המוציא לחם מן הארץ ולישב בסוכה, ולפני שהתחיל לאכול נפסלה הסוכה, הלכך חשב לאכול רק פחות מכביצה ועוד שפסול מסוכה, בשביל שברכת המוציא לא יהא לבטלה.

ויש לעיין האם באמת מהני שלא יהא ברכה לבטלה.

א. הפסק בין המוציא להאכילה

הנה יש לומר דלא מהני, דאכתי ברכת המוציא יהא לבטלה, דהרי אגלאי דהברכה דלישב בסוכה היה לבטלה, ואם כן יש כאן הפסק של דיבור בין הברכה דהמוציא להאכילה.

וכעין זה בבירך העץ על פרי, ואחר כך בירך שהחיינו, ונתברר שכבר אכל הפרי, דברכת שהחיינו הוה הפסק בין הברכה להאכילה. וכמו כן בבירך המוציא ועל אכילת מצה על מצה בליל ט"ו ונתברר שהמצה לא היתה שמורה. [וכן המצה שהכין לכורך לא היתה שמורה].

ב. הפסק בין הגפן לשתית היין

הנה אשכחן כעין זה לענין קידוש, דהנה כתב במגן אברהם (סי' תע"א ס"ק ל"ב) שאם הקידוש לא עלה לו, כגון שקידש על מים וסבר שהוא יין, וצריך לקדש שנית, אם היה דעתו לשתות יין בתוך הסעודה אין צריך לברך שנית בורא פרי הגפן, שהברכה דבורא פרי הגפן חלה על היין שישתה אחר כך בתוך הסעודה.

וכתב הגרע"א (גליון שם) דאינו כן, דבכל אופן צריך לברך שנית בורא פרי הגפן, דכיון דנוסח הקידוש שאמר על הכוס של מים לא הוי קידוש, אם כן הוי הפסק בין הברכה דבורא פרי הגפן לשתית יין אחר, ואם כן הבורא פרי הגפן הוה ברכה לבטלה.

ואם כן הכי נמי בנידון דידן, כיון דהברכה דלישב בסוכה היה לבטלה, נמצא דהוה הפסק בין ברכת המוציא להאכילה, ואם כן צריך לברך המוציא שנית.

ג. נפסלה רק לאחר הברכה

אמנם העירוני לחלק, בין אם הבחין שהסוכה היתה פסולה מקודם הברכה, דבזה דמי להגרע"א הנ"ל דהוה ברכה לבטלה, ובין אם נפסלה רק לאחר הברכה, דאז הברכה היתה כדינה, דנהי דאגלאי דהוי לבטלה מכל מקום הפסק לא הוה. ולענין צריך ראייה.

ד. נפסלה לפני שאכל כביצה

הנה לכאורה הכי נמי אף אם אכל פחות מכביצה בסוכה, ורק אז נפסלה הסוכה, מכל מקום אגלאי דברכת לישב בסוכה היה ברכה לבטלה, דהרי לא הספיק לאכול שיעור המחייב ברכה.

ולפי זה נמצא דאסור לאדם להמלך מלאכול לפני שאכל כביצה ועוד. אלא יש לדחות, דאם נימא דבכל קביעות, כל חלק ממנו נעשה קבוע, אם כן יש לעיין אם אפילו בנמלך ולא אכל כביצה מכל מקום כל חלק ממנו חשיב קבוע.

ה. הפסק בין קידוש לשתית היין

הנה איתא (משנה ברורה סוף סי' תרל"ט) דאם קידש בסוכה והתחיל לאכול ואחר כך ראה שיש גג על הסוכה, ידי קידוש יצא, ויצטרך לברך שנית לישב בסוכה.

וראייתו מקשים אמאי יצא ידי קידוש הא יש הפסק בין הקידוש לשתית היין על ידי הברכה דלישב בסוכה שהיה לבטלה.

ולענין לא אדע אם קידוש נפסל מכח הפסק דיבור, דמצאנו הכי רק בברכת הנהנין, כגון בגוונא הנ"ל בברכת בורא פרי הגפן שמתבטל מחמת הפסק בין הברכה לחשתיה.

ונפקא מינה אם כבר בירך בורא פרי הגפן מבעוד יום, ופורס מפה ומקדש ואינו מברך בורא פרי הגפן, אם סח בין הקידוש לשתיה, לכאורה יש לומר דשפיר דמי.

ואם כן הכי נמי בדינא הנ"ל (דסוף סי' תרל"ט) אע"פ שהפסיק בדיבור [על ידי ברכת לישב בסוכה שהיה לבטלה] בין הקידוש לשתית היין, לא הוה הפסק. ונהי דאשתכח ששתה הקידוש בלא בורא פרי הגפן מחמת שהפסיק, מכל מקום שפיר יצא ידי קידוש, וכמו בשכח לברך בורא פרי הגפן. [עי' בתשובות אמרי יוסף להג"ר מאיר אריק ח"ב סי' קע"ג].

ענף ב' - דיני הסוכה

ט"ו להקל, דספק דרבנן לקולא אף כשיש חזקת איסור.

ג. תרתי לריעותא

אבל באמת יש לדון להתיר גם אם נוי סוכה אסור מדאורייתא, דהא יש להנוי חזקת היתר ומספק שרי, ואף שיש חזקת הגוף שאסור, הנה זהו דינא דתרתי לריעותא.

[א"ה. היינו דמכין דאיכא חזקה דמעיקרא דחזקת היתר, כנגד חזקה דמעיקרא דחזקת הגוף, אזלינן בטר החזקה דמעיקרא דחזקת היתר דמסייע לו חזקה דהשתא דהרי נפל לפנינו, ואמרין דכמו שעכשיו נפל גם היה כך מקודם לפני שישב בסוכה, נמצא דאיכא תרתי לריעותא בחזקה דמעיקרא הנגדית, החזקה דמעיקרא והחזקה דהשתא].

ד. הלפניך אינו מורה על הדין

אך יש לדון דאין להתיר משום תרתי לריעותא, לפי מה שכתב הגרע"א (דרי"ח כתובות ט' א', ובתשובות שבסוף ספר דרי"ח) דתרתי לריעותא אמרינן רק כאשר מכאן ולהבא קם דינו הכי, והיינו שהחסר לפניך מורה את הדין שמורה החזקה דמעיקרא, כגון במקוה שחסר, החסרון מורה שהטובלים בו נשארים בטומאתם. וכן בסכין שנפגמה שהפגם מורה שהנשחט בו הוא נבילה. [וכך כתב בחזון איש].

[אף שמקושיית קמאי (רא"ש מובא בשיטה מקובצת כתובות שם) בפתח פתוח שמעינן דלא סברי לה כתיורץ הגרע"א, אך תירוצא דידהו דלא הוה חסר ואתאי, נימא דלא קיימא לך הכי, ואם כן הדין לסברת הגרע"א].

מעתה לדברי הגרע"א, הרי בנידון דידן אינו כן דהרי הא שהנוי עכשיו על הרצפה לפנינו, אינו מורה שהוא מותר בהנאה, דהרי דילמא נפל רק לאחר שכבר נאסר, ואם כן יש לאסור.

ה. חסר ואתאי

תו יש לדון דאין להתיר משום תרתי לריעותא, דהרי יש לדון אם בעינן חסר ואתאי בתרתי לריעותא.

אך יתכן שגם נפילת הנוי היא בבחינת חסר ואתאי. ועוד הא בחזון איש (יו"ד סי' רט"ו לדף ב' ב' ד"ה תוד"ה התם) הכריע דאמרין תרתי לריעותא אף בלא חסר ואתאי. [והוכיח הכי מהא דהשוחט בסכין ונמצא הסכין פגומה (סוגיא בחולין א' י') מטרפין מפאת תרתי לריעותא אע"ג דליכא התם חסר ואתאי].

ו. דבר שיש לו מתירין

תו יש לדון, דבאמת יש להחמיר גם אם נוי סוכה אסור רק מדרבנן, דהא אפשר להשתמש בנוי לאחר סוכות ואם כן הוה דבר שיש לו מתירין. ואף שיש חזקת היתר דשרי, הא יש נמי חזקת הגוף לאיסור, והוה חזקה כנגד חזקה, ושוב יש להחמיר, ואף שחזקת היתר איתרע, מכל מקום אם אין תרתי לריעותא הוה ליה ספק השקול. [אך אם הוה דיינינן רק על חזקת היתר, בזה היה מותר, אע"פ דיש לו מתירין. והגרע"א (גליון סי' ש"ח סעי' ז') נסתפק בזה, דלהסוברים דהרוב לא מהני, אולי גם חזקה לא מהני. וצריך עיון מהא דכתב ברמ"א (סי' שס"ה סעי' ז') במבוי שנטלו קורותיו או לחייו בשבת, וספק אם נסתר מערב שבת או לא, דאזלינן לקולא, דלכאורה יש ללמוד מהתם לקולא, דהרי גם התם הוה דבר שיש לו מתירין].

ז. העולה מן האמור

העולה מן האמור, אם איסור הנאה מנוי סוכה הוה מן התורה, יש להחמיר, כיון דליכא תרתי לריעותא לסברת הגרע"א, ואם כן יהא אסור בתורת ודאי משום חזקת הגוף, דאמרין דנפל ככל המאומר. ואם האיסור רק מדרבנן יש לדון להקל כד נימא כהפרי חדש הנ"ל. וכמדומה דבאמת האיסור הנאה מנוי סוכה הוה מן התורה דאמרין (שבת כ"ב א') אברהון דכלהון דם. [א"ה. היינו דילפינן איסור הנאה דנוי סוכה מכסוי הדם דכתיב "ושפך וכסה" במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל כדי שלא יהו מצות בויות עליו. חזינן דגם לענין נוי סוכה הוה דין דאורייתא].

צורת הפתח מהסכך

הנה איתא ברמ"א (סי' תר"ל סעי' ב') דהיכא דבעינן צורת הפתח להכשיר הסוכה, אין צריך קנה על גביהן, דסוף הסכך הוא גם הקנה העליון של הצורת הפתח. [אם הסכך והקנה מגיע לסכך].

ובחזון איש (יו"ד סי' קע"ב סק"ב ג') פליג דלא מהני הסכך לצורת הפתח. ומכל מקום מודה אם הסכך יורד למטה.

ותיקשי דאיתא ברמ"א (סוף סי' תר"ל) בשם הגהות מיימוני (פ"ה מהל' סוכה אות ל') דבעינן שהדפנות יהיו קודמים לסכך, אבל אם הסכך קודם לדפנות הוה תעשה ולא מן העשוי. ואם כן היאך מהני הנ"ל לענין צורת הפתח, הרי הדפנות אינם קודמים להסכך אלא הסכך והדפנות באים ביחד.

סוכה גזולה

הנה ילפינן בגמרא סוכה (כ"ז ב') דסוכה גזולה פסולה. והקשו תוספות (סוכה ט' א' ד"ה ההא) אמאי בעינן קרא שסוכה גזולה פסולה, הרי בלאו הכי מיפסל דבכל התורה כולה פסלינן מצוה הבאה בעבירה.

והנה ראיתי בספר בנין דוד (לרבינו דוד דוב טאוב זצ"ל, גאב"ד דאברזינסק, מסכת סוכה ל' א') שכתב ליישב דיש לומר דהיתה שאולה ושלח בו יד, דמפאת מצוה הבאה בעבירה ליתא דגם בלא העבירה היה יוצא בה, אמנם פסול סוכה גזולה איכא, דהרי לאחר ששלח בו יד הוה גזולה.

א. ב' טפחים פסול וב' טפחים גזול

הנה לענ"ד יהא תלמיא במה שדן הגרע"א (אותיות דהגרע"א סוכה י"ח א') ליישב קושיית התוספות, דנפקא מינה היכא דיש שני טפחים סכך פסול ושני טפחים סכך גזול, דליכא משום מצוה הבאה בעבירה, דהא בלא סכך זה גם כן כשר, דהוי ב' טפחים אויר וב' טפחים סכך פסול דכשר, ולוה איצטרך קרא דגזול הוה פסול בעצמותו דהשתא הוה ליה ד' טפחים סכך פסול. [וכך כתב הגאון פתח הבית בספר דבר בעתו על מסכת סוכה אות ל"ב, ששמע מתרצים כך בשם הגאון המנוח המפורסם החסיד מוהר"ר יוסף אבדי"ק פוזן והוא חתנא דהנודע ביהודה. ובכתיבי קהילות יעקב החדשים סוכה סי' קמ"ז מביא כך בשם רבי משולם איגרא].

וכעין זה יש לדון ליישב, דנפקא מינה בסכך כשר ועליו סכך גזול, דמפאת מצוה הבאה בעבירה ליתא דגם בלעדיו יש הכשר סוכה, אבל לבתר קרא מיפסל דהוה סכך פסול.

ב. אזלינן בתר השתא

אמנם כתב הגרע"א דליתא להאי תירוצ', דגם בלא קרא דסוכה גזולה, אע"פ דהסוכה בכללות אינו בא מכח עבירה דאף בלא העבירה הסכך היה כשר, מכל מקום השתא הסוכה מתכשרת לא על ידי אויר אלא על ידי הסכך הגזול, ואם כן הוה מצוה הבאה בעבירה.

והנה נהי דסכך גזול ג' טפחים פסול הסוכה, דחשבינן דבלעדיו היה אויר, וכמו דכתב במנחת חינוך (מצוה שכ"ה), חזינן דאזלינן בתר אילו לא היה. אך יש לומר דתרתי איתנייהו, דלא רק דיינינן מה היה אילו לא היה סכך הגזול, אלא דיינינן גם דהשתא האי סכך קא עביד למצוה ואם כן יצטרף בהדי ב' טפחים.

ג. השתא הסוכה גזולה

חזינן דסבירא ליה להגרע"א דלא אזלינן בתר מעיקרא מה היה לולא העבירה, אלא אזלינן בתר השתא, דהשתא נתחדש כאן דהסוכה הוא גם מכח העבירה.

[ולא דמי למה שכתבו תוספות (סוכה ל' א' ד"ה משום) דבאשירה ליכא מצוה הבאה בעבירה, דהתם אין האשירה סיבת המצוה, משא"כ בהנ"ל הרי עכשיו הסוכה כשירה מחמת סכך גזול].

מעתה הכי נמי אין לתרץ כתיורץ בנין דוד הנ"ל, דהרי אזלינן בתר השתא, והרי השתא דשלח בו יד נתחדש כאן מצב דהסוכה היא גם מכח העבירה.

נוי סוכה שנפל

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרל"ח סעי' ב') דאוכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי לנאותה אסור להסתפק מהם כל שמונה אפילו נפלו.

וכתב ברמ"א (שם סעי' א') דאיסור הנאה מסוכה ומנויה היינו דוקא בישוב בהסוכה פעם אחד, אבל אם רק הזמינה לסוכה ולא ישב בה, לא נאסרה, דהזמנה לאו מילתא היא.

ויש לדון בנוי סוכה שנמצא על הרצפה וספק אימת נפל, אם לפני שנתקיימה בסוכה ישיבת סוכה ושרי, או דילמא לאחר שנתקיימה ישיבת סוכה ואסירא.

א. דרבנן או דאורייתא

הנה תלמיא אם האיסור להשתמש בנוי סוכה הוה מן התורה או רק מדרבנן, דאם מדרבנן מספק ניזיל לקולא ומותר, ואם דאורייתא, ניזיל לחומרא ואסור.

ב. חזקת הגוף שנפל ככל המאומר

אבל באמת זה אינו, דהרי יש לדון להחמיר גם אם נוי סוכה אסור רק מדרבנן, דהרי יש כאן חזקת הגוף שנפל ככל המאומר.

אלא דתלמיא בדין ספיקא דרבנן בחזקת איסור, דעת הש"ך (יו"ד סי' קי"י דיני ס"ס אות כ') להחמיר, משא"כ דעת הפרי חדש (שם סי' ק

ובשלמא אם קני הסכך מונחים באותו רוח של הצורת הפתח, יש לומר דל מהכא האי קנה האחרון, באופן דגם בלא האי קנה איכא סכך כשר. אמנם אם הקנים מונחים בכיוון אחר מהצורת הפתח, נמצא צורת הפתח הוה מכח הרבה ראשי קנים של הסכך, ואין כאן קנה אחד שוכל לומר עליו דל מהכא, ואם כן תיקשי כהנ"ל.

א. לא מהני בבת אחת

הנה תליא מהו היכא דהוה דפנות וסכך בבת אחת. והנה אמרינן בגמרא (סוכה י"ג ב') בסיכך בענפי תאנים ובהן תאנים וכדומה, אם אוכל מרובה על הפסולת, פסולה. [דהפירות פסולים לסכך]. והקשו בתוספות (שם ד"ה אם) הרי אמרינן (חולין קכ"ט א') דבית שסיככו בזרעים טיהרו משום דבטלינהו, נמצא דהפירות בטלים להבית ופקע טומאתם וכשרים לסיכך. ותירצו בחד תירוץ דפסול משום תעשה ולא מן העשוי, דבעינן דלא מקבלי טומאה בשעת סיכך.

חזינן דאע"פ דהוה בבת אחת, דבשעה שמשכך נתבטלו הפירות להסכך, מכל מקום בעינן שלפני העשייה יהא כשר לסכך ולא סגי שיהא בבת אחת עם העשייה.

ואם כן לפי זה הדרא קושיין לדוכתא, דלכאורה הכי נמי לא מהני שיעשה הסכך ודפנות בבת אחת.

ב. מהכא יליף הקהלות יעקב לענין סופר

הנה יליף בקהלות יעקב (סוכה ס" כ"ד) מתוספות הנ"ל, לענין סופר שכתב מזוזה בדיו של חברו, ואחר כך הסכים בעל הדיו, דנימא דהוה תעשה ולא מן העשוי, דאע"פ דהסופר קנה הדיו בשינוי, אך מכל מקום הוי בבת אחת.

ענף ג' - סכך פסול

היחיד ספיקו טמא. ועיין בחזון איש בטהרות (ס"י ד' ס"ק ג') שנסתפק בזה, ובחזון איש במכשירין (ס"י ו' סק"ח) נקט דאינו נידון בחילופי הרשויות, אך אסקה בצריך עיון.

מהו לענין לסכך בו, דהנה אם נימא כהך גיסא דתפארת יעקב דסכך טמא פסול לסכך בו אע"פ דאינו מקבל טומאה, אם כן לכאורה הכא פסול לסכך דהרי הוא טמא. אלא יש לדון האם נימא דהכא כשר לסכך דנהי דמחלטינן דהוא טמא ודאי מכל מקום נימא דלענין שאר דיני התורה אזלינן בתר ספק ספיקא ואמרינן שהוא טהור.

אמנם אם נימא כגיסא הנ"ל דסכך כשר לסיכך אף אם הוא טמא כל זמן שאינו ראוי לקבל טומאה, אם כן יש לומר שכשר לסכך בו, דאע"פ שהוא טמא מכל מקום הרי לענין הנידון אם חשיב ראוי לקבל טומאה נימא דאזלינן בתר ספק ספיקא. אך יש לומר דמכל מקום אין לסכך בו דהרי יקבל טומאה.

ה. נפקא מינה בהנ"ל לענין אתרוג

הנה תליא זה נמי באתרוג של תרומה ויש ספק ספיקא דאינו נטמא אבל איירי ברשות היחיד ומטמאין ליה, האם אמרינן דממילא נפסל מכיון דאין בו בהיתר אכילה, או דילמא בשאר דיני התורה אזלינן בתר דין ספק ספיקא.

נפקותות בדין פרוץ כעומד

הנה איתא במשנה בסוכה (ס"ו א') המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה, אם יש ריוח ביניהן כמותן שמלא בסכך כשר, כשירה. ואמרינן בגמרא (שם) דהוה פרוץ כעומד וכמאן דאמר פרוץ כעומד מותר. [ודחינן דכמותן היינו במעדיף, או דאם היו נתונים שתי נותנין ערב].

והקשו היכי משכחת לה דהוה פרוץ כעומד, הרי איירי כשמונין השפודין שוה למנין הרווחים המלאים בסכך כשר, והשפוד הראשון הסמוך לדופן איכא למימר דופן עקומה, ואם כן לעולם תחילתו סכך כשר וסופו סכך כשר ורק באמצע סכך פסול, ואם כן מנין הכשר יתירה על סכך הפסול באמצע, ואם כן אין כאן פרוץ כעומד אלא הוה עומד מרובה.

תירוץ א' - לשבת תחתיו

הנה יש ליישב דאף כשהסכך הפסול סמוך לדופן, מכל מקום אי אפשר לדון דופן עקומה אלא אם כן הסכך הפסול לא יהא נידון כחלק מן הסכך אלא כדופן, משא"כ אם דיינינן דהוה סכך כשר משום פרוץ כעומד, אם כן נידון כחלק מן הסכך.

ונפקא מינה האם מותר לישב תחת השפוד, דאם הוה מכשירין משום פרוץ כעומד, אם כן כל שאין כאן שיעור של

ג. עבודה זרה אינו פסול מחמת הטומאה

הנה הגאון בעל זכר טוב שליט"א (מובא בקובץ ענינים שיי"ל על ידי בוגרי ישיבת סלבודקה ערב ראש השנה תשס"ו) אייתי בשם תפארת יעקב (הנדפס בסוף המשניות, ריש סוכה) שהקשה במסכך בעבודה זרה דדיינינן (עיין נודע ביהודה תניינא או"ח ס"י קל"ג) אם פסול משום האיסור הנאה וכתותי מיכתת שיעוריה, ותיפוק ליה דהא עבודה זרה ומשמשיה טמאין מדרבנן ויפסל הסכך מדרבנן. [הנה בדברי קמאי לא מצאנו נידון מסכך בעצי אשירה, דהמאירי (הובא במעשה רוח חלק א' בחדושים שבתחילת הספר, וע' במאירי עירובין י"ד ב') דדן במסכך בעצי איסורי הנאה, יש לומר דאיירי לענין סכך מכלאי הכרם].

אלא על כרחך שמעינן דהכל תליא בקבלת טומאה ולא בטומאה ממש. וכתב בעל הזכר טוב (שם) דאיכא בזה כמה גווני שמשכך בדבר שהוא טמא אבל אינו מקבל טומאה. א. בעבודה זרה שאינה מקבלת טומאה וכהנ"ל. ב. גולל ודופק. ג. עצים מבית המנוגע. ד. פסולת גורן ויקב שהיתה בבית המנוגע ולא פיננה.

ד. ב' צדדים שאינו מקבל טומאה

הנה יש לדון מהו כאשר יש ב' צדדים שאינו מקבל טומאה, כגון ספק כביצה וספק הוכשר, אך ברשות היחיד מטמאין אף באיכא ספק ספיקא לטהרה.

[כהאי גיסא בתוספות הרא"ש (חולין ל"ו א' ד"ה כגון) דגם בספק אם מקבל טומאה דיינינן חילוקי הרשויות, וכמו דדן הגרע"א בכלים (פרק י"ב משנה ו') בתנור שנחלק וספק אם ניתץ רובו דנימא ספק טומאה ברשות

סכך פסול, נ' טפחים לרוב הפוסקים, או אף ג' טפחים להראב"ד והר"ן, יכול גם לשבת תחתיו, אבל אם פרוץ כעומד פסול וכל ההכשר משום דופן עקומה, הך שפוד ראשון נחשב מהדופן ולא מהסוכה ואם כן אי אפשר לישב תחתיו.

תירוץ ב' - ז' על ז'

תו נפקא מינה בסוכה קטנה ובעיני ז' על ז', דאם פרוץ כעומד כשר, יש לחשוב את השפוד הראשון בתוך ז' על ז' והסוכה כשירה, אך אם פרוץ כעומד פסול, וכל ההכשר רק מפאת דופן עקומה, אם כן הוה פחות מ' על ז' והסוכה פסולה.

כעין זה באור שמח

הנה שמענין מב' נפקותות הנ"ל דאימנין אמרינן פרוץ כעומד ולא דופן עקומה, והנה מצאנו כעין זה באור שמח (פ"ה הל' סוכה הי"ד), דהנה הקשה ברמב"ן (מובא בר"ן סוכה מ' ב' בדפי הר"ף) דלמאן דאמר סכך פסול בדי' אמות למה לי הילכתא דדופן עקומה.

וכתב באור שמח דנפקא מינה שנחשב הסכך פסול חוץ מן הסוכה בתור דופן עקומה ועל ידי זה יוכשר ה' על ז' שלאחר מכן, וזה רק אם אמרינן דופן עקומה, אבל בלא דופן עקומה איכא גוונא דהוה פסלינן הסוכה מדין חמתה מרובה מצילתה.

אלא דברי האור שמח היינו דעל ידי הדופן העקומה תתכשר הסוכה ובלא זה יהא חמתה מרובה, אבל לעיל כתבנו באופן הפוך, דעל ידי דופן עקומה יפסל הסוכה ורק אם לא נימא דופן עקומה אלא פרוץ כעומד תתכשר הסוכה.

תירוץ ג' - הדופן אינו מגיע לסכך

תו נפקא מינה בדין פרוץ כעומד, כאשר אי אפשר למידן דופן עקומה, כגון שאין הדופן מגיע עד הסכך ובעינינו לגוד אסיק, ובה כתב בר"ן (סוכה ט' א' בדפי הר"ף) דלא אמרינן ב' הלכות ביחד, כגון גוד אסיק ודופן עקומה, ואם כן יהא כל ההכשר רק מדין פרוץ כעומד.

תירוץ ד' - במקום שאין דופן

תו נפקא מינה בדין פרוץ כעומד, דהנה יש לעיין בשני דפנות כהלכתן ושלישית שאינה גמורה, ויש סכך פסול הסמוך לדופן שלישית.

הנה מה שסמוך לדופן עצמה ודאי יש לדון בו דופן עקומה. אך יש לעיין בסכך פסול שנמצא במקום שאין שם דופן, [כגון שהשלישית היא שבע טפחים, ובה קיימא לן דסגי בזה, וגם צורת הפתח לא בעינן], האם יועיל שם דופן עקומה.

והנה אם אמרינן ב' הלכות בדופן עקומה, כגון גוד אסיק ודופן עקומה, מסתברא דגם בזה יועיל, אך אם לא אמרינן ב' הלכות, יש לעיין בבכהאי גוונא.

נמצא ד' נפקותות בדין פרוץ כעומד, תרתי קמייתא דלא נצטרך להגיע לדין דופן עקומה וממילא יוכל לשבת תחתיו או לצרף לז' על ז', ותרתי בתרייתא בגוונא דאין דופן עקומה.

תירוץ ה' - שפוד סמוך לרוח רביעית

תו העירו לתרץ, דלעולם איירי שהשפוד בסוף הסוכה ואינו סמוך לדופן אלא סמוך לרוח רביעית שהיא פתוחה, והרי בזה ודאי לא אמרינן דופן עקומה, ולכן בעינן לדין פרוץ כעומד.

אלא תיקשי דנימא על האי שפוד אחרון כמאן דליתא וממילא יהא עומד מרובה. ועיין לקמן.

סכך פסול כמאן דליתא

הנה סכך פסול בסוף הסוכה שאינו סמוך לדופן אלא סמוך לרוח רביעית שהיא פתוחה, כתבנו לעיל (בתירוץ ה' הנ"ל) דיש לדון דאינו פוסל הסוכה, דנימא על האי סכך פסול כמאן דליתא וממילא יהא עומד מרובה.

א. לב"ח לא אמרינן כמאן דליתא

הנה יש לדון דלא אמרינן כמאן דליתא, וכמבואר בדברי הב"ח שהביא בביאור הלכה (סי' תר"ל סעי' ה' ד"ה ובלבד).

דהנה איתא בשולחן ערוך (שם) דמחיצה שיש בה פירצה יותר מ' אמות לא חשיב דופן לסוכה, ודן בביאור הלכה (שם) האם נימא דהא דלא מהני היינו דוקא דעל ידי זה חשיב פירצה ולא פתח ואסור לישב במקום הזה לצאת ידי מצוה אף דמסוכך מלמעלה, אבל בשאר הדופן שנשאר שם שיעור סוכה ויותר אפשר דשרי, דלא גריעא זה מאם חסר ממקום הפירצה והלאה לגמרי דבודאי הסוכה היה כשירה.

אמנם כתב בביאור הלכה דמשמע מלשון הב"ח דבאמת עד ידי זה נפסד כל המחיצה.

מעתה הרי לדברי הב"ח דלא אמרינן כמאן דליתא, אם כן הכי נמי נימא בנידון דידן דלא אמרינן דהאי סכך כמאן דליתא ואם כן בעינן לדין פרוץ כעומד.

ב. שאני סכך שאי אפשר לחלקו

תו יש לדון כהנ"ל אף אם נימא דלא כחידושא דהב"ח, אלא כדצייד בביאור הלכה (שם) דבאמת אמרינן דל מהכא, דיש לדון דהיינו רק במחיצות, אבל סכך הוא אחד ולא שייך לחלקו שהסוכה נגמרת באמצע הסכך.

אך באמת אין הדבר ברור ושפיר יש לומר דהסוכה נגמרת היכן שהוא רוצה באופן דיסוד הנ"ל יהא רק להב"ח.

ג. חלק מהד' טפחים בולט לחוץ

הנה לכאורה יש כמה ראיות דיכול לומר דהסוכה נגמרת כרצונו אף באמצע ולהכשיר על ידי זה את הסוכה.

חדא, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרל"ב סעי' א') דאין ישנים תחת סכך פסול כל זמן שיש בו ארבעה טפחים. וכתב במשנה ברורה (שם סי' ק) דאפשר אפילו אם בפנים הסוכה אין בו כי אם ג' טפחים וטפח אחד בולט לצד חוץ אפילו הכי אסור לישב תחתיו. וכתב בביאור הלכה (שם) מהמגן אברהם בשם המאור, דאיירי בסוכה קטנה וכאשר נכח אלו הארבעה טפחים מהן לא ישאר הכשר סוכה. חזינן דבסוכה גדולה יכול לומר דהסוכה נגמרת כרצונו וכך מכשיר חלק מהסכך.

ד. לחלק ג' טפחים סכך פסול

תו מצאנו כהנ"ל, דהנה כתב בחזון איש (או"ח מועד סי' קמ"ד סק"ג) דיש לומר דבסוכה קטנה ויש סכך פסול, יותר מג' טפחים ופחות מד' טפחים, דיכול לקחת מהסכך פסול פחות מג' טפחים ולהכשיר הסוכה. חזינן מזה דיכול לומר דהסוכה תגיע רק עד מקום מסויים ולא תמשיך הלאה. [והחזון איש לא הכריע בזה כנגד המגן אברהם].

ויש לומר דגם אם נימא דבהנ"ל לא מהני, היינו דוקא התם שיש שיעור סכך פסול ג' טפחים ואם כן לא מצינן לחלק סכך הפסול, וכמו לענין ד' טפחים סכך פסול, אבל כשיש סכך פסול בסוף הסוכה וקאמר דהסוכה תגיע רק עד הסכך הפסול, בזה לכולי עלמא אמרינן דהסוכה נגמרת כרצונו ואף לדעת המגן אברהם.

ג' טפחים או ד' טפחים

הנה אמרינן (שולחן ערוך סי' תרל"ב סעי' א') דסכך פסול הוי בד' טפחים ובפחות מכן ישנים תחתיו.

וכתב במשנה ברורה (שם סי' ק) דהר"ן (ח' ב' ד"ה ולענין) ראב"ד (הובא בר"ן שם) חולקים וסברי דכל דהוי יותר מג' טפחים אין ישנים תחתיו. וכתב בשם החיי אדם (כלל קמ"ו סעי' כ"א) דנכון להחמיר לכתחילה. ובחזון איש (או"ח סי' קמ"ד סק"ד בדינים העולים) כתב להקל.

א. אין כל כך נפקותא

הנה לענין הא דנחלקו קמאי בסכך פסול יותר מג' טפחים ופחות מד' טפחים אם ישנים תחתיו, שמעתי מגאון אחד שליט"א דליתא נפקותא כולי האי.

דהנה בפסול דאורייתא בסכך מחמירין את שיעור הקטן, דכל טפח הוא 8 ס"מ, אמנם בפסול דרבנן יש להקל כשיעור הגדול, דכל טפח הוא 10 ס"מ.

מעתה הא בדאורייתא מחמירין דטפח רק 8 ס"מ, ואם כן יש להחמיר דד' טפחים שלא לישון תחתיו היינו 32 ס"מ.

אמנם לענין להחמיר בג' טפחים שלא לישון תחתיו, יש להקל עד 30 ס"מ, [והיינו כשיעור הגדול דכל טפח הוא 10 ס"מ], דהא בדיני דרבנן מקילין כהשיעור הגדול לענין לילך מחוץ לתחום, והאי דינא כיון דהוי בפלוגתא הפוסקים יש להקל בשיעור הגדול כיון דהחומרא רק לכתחילה, ואין צריך להחמיר שלא לישון היכא דאיכא רק 24 ס"מ. ולענין צריך עיון בזה.

ב. תקנתא לעשות מחיצת עשרה

הנה התקנה לסוכה היכא דהסכך פסול ג' טפחים ויותר, כתב בחזון איש (או"ח סי' קמ"ד סק"ד) לעשות מחיצת עשרה מתחת סכך הפסול, ואמרינן ביה גוד אסיק, וכך המחיצה מחלקת סכך הפסול לשנים, דעל ידי המחיצה אינו מצטרף סכך הפסול שמוחוץ להדופן לסכך הפסול

שבפנים הדופן בתוך הסוכה, וממילא לא נשאר בתוך הסוכה רק סכך פסול פחות מג' טפחים דאינו פוסל הסוכה. מעתה נראה דהיכא דהסכך פסול יותר מ' 24 ס"מ ופחות מ' 30 ס"מ סגי לעשות מחיצה גובה י' טפחים, אשר כל טפח שליש מהסכך הפסול, דממה נפשך אם יש כאן סכך פסול ג' טפחים, אם כן יש כאן גם מחיצת י' טפחים. ואם ליכא מחיצה עשרה טפחים, אם כן גם ליכא סכך פסול. [אלא דבמחיצה זו רק נשיר הסוכה, אבל לא נוכל לאכול תחת הסכך להסבירים דבג' טפחים אין ישנים תחתיו].

ובזה אשכחן פתרי דאיכא נפקותא רבתא בהאי דינא דיש לחוש לגי' טפחים שלא לאכול תחתיו, שכתבנו לעיל דליכא כל כך נפקותא, אמנם

ענף ד' - נטילת לולב

מהאי טעמא הנ"ל, ואם כן אתי שפיר].

אך אולי כוונת הירושלמי דמזוזה אינו חוב ידיה אלא חוב הבית ומשום הכי קילא. ואם כן בנידון דידן אינו כן.

ב. ביטול בקום ועשה

הנה יש לדון דאכילה בסוכה קדים, דהרי זה שיאכל חוץ לסוכה הוה ביטול עשה בקום ועשה, משא"כ ביטול עשה דלולב לא הוה אלא בשב ואל תעשה.

אמנם לכאורה אינו כן, דבאכילה מחוץ לסוכה אין כאן חומר דקום ועשה, מכיון דזה הוה רק שלילת קיום המצוה, כמו דחזינן דבעוסק במצוה אוכל חוץ לסוכה, והרי מחמת עוסק במצוה לא שרינן איסורים. ועיין באור שמח (פ"ד מהל' שבתות הי"ח, ט"ו מהל' מאכלי"א הי"ד) ולכן דדן בכהאי גוונא אם חשיב קום ועשה או שב ואל תעשה ואסיק דהוה שב ואל תעשה. [אמנם אם הסוכה רק ספק כשירה, בזה ודאי שיטול הלולב].

ג. אכילה בסוכה הוה כמה מצוות

הנה יש לדון דאיכא גוונא דסוכה קדים, דהרי כל האמור היינו דוקא באוכל כביצה ועוד, אבל אם חייב לאכול יותר מכביצה ועוד, נמצא דיש כאן כמה מצוות, ואם כן יש להעדיף הסוכה מהלולב, ואף באוכל כביצה ועוד ושותה מים יש יותר מצוות מלולב.

אך לפי זה סוכה קדים גם באוכל רק כביצה, דהרי יש לדון דבאכילת כביצה בסוכה כל חלק ממנה חשיבא קביעות, נמצא דיש הרבה מצוות, וכי תימא דיש לחלק בין כמה כביצים ובין כביצה אחת, זה אינו במשמע, [ויהא ראייה דכל חלק מכביצה לא חשיב קביעות]. [וצריך תלמוד].

וכי תימא דיש לדון דמכל מקום כל קביעות הוה רק מצוה אחת ולא כמה מצוות. אך הא פשיטא דמי שאכל חוץ לסוכה ודאי אסרינן להמשיך לאכול באותה קביעות, ולא אמרינן דכבר בלאו הכי ביטל מצוות סוכה, ואם כן חזינן דכל משך הקביעות הוה חיוב חדש, ואם כן שפיר כתבנו דאם יאכל חוץ לסוכה יש כאן כמה ביטולי עשה.

ד. לולב תדיר וסוכה מצוי

אך לאחר העיון נראה דלולב עדיפא, דהנה בשאגת אריה (סי' כ"א) דן לענין ספירת העומר וברכת המזון איזה מהם קדים, וכתב דתליא אם הוה ברכת המזון בשבת או בחול, דבשבת יקדים ברכת המזון דהוה תדיר כלפי ספירת העומר, [אף שג' סעודות בשבת דרבנן, לית לן בה, עיין להלן], משא"כ בחול יקדים ספירת העומר דברכת המזון דחול לא מקרי תדיר אלא מצוי. [אע"ג דספירת העומר דרבנן וברכת המזון מדאורייתא, אך השאגת אריה לשיטתו דאין לדאורייתא קדימה כלפי דרבנן].

ואם כן הכי נמי לולב כלפי סוכה, לולב דהוה חיובא הוה תדיר כלפי סוכה שהוא רק מצוי.

אך יש לעיין דהרי אכתי סוכה תדיר, דהרי איכא חיוב לאכול בו ב' סעודות ביום טוב, וכמו דחשבינן לברכת המזון דשבת ויום טוב תדיר מחמת החיוב סעודה, ואם כן שוב סוכה קדים. אך יהא הנידון כשכבר קיים סעודת יום טוב ומכל מקום צריך עכשיו לאכול.

[ועיין במטה אפרים (סי' תרכ"ה סעי' כ"ב) ובפרי מגדים (א"ח ריש סי' תרנ"א)] לענין סוכה בלילה הראשונה ולולב, אך שם הנידון בלילה הראשונה שהיא חובה, משא"כ בנידון דידן איירי בשאר הימים].

ה. כמה אינו תדיר או חד תדיר

וכי תימא דמכל מקום סוכה קדים, דבסוכה יש כמה מצוות, ואם כן עדיף מלולב אע"פ דלולב תדיר, אך הנה חזינן מהשאגת אריה הנ"ל דספירת העומר קדמה לברכת המזון משום דספירת העומר תדיר, אע"ג דבברכת המזון יש כמה מצוות דמשלם מ' זהובים, וספירת העומר הוה רק מצוה אחת ומשלם רק י' זהובים.

וקא נגעא בפיסקא דהפתחי תשובה (יו"ד סי' רפ"ה סק"ב) בחד

ד' מינים ביד אחת

הנה כתב בבית יוסף (סי' תרנ"א סעי' י"ב) בשם ארחות חיים (הל' לולב סי' ט) דבנטל ד' מינים ביד אחת לא יצא. דהרי אמרינן בגמרא (סוכה ל"ד ב') דלא אגדינן אתרוג עמהם משום דכתיב "כפות תמרים" ולא "וכפות".

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו) דיש להחמיר בשל תורה וצריך לחזור ולטלו. [אבל בלא ברכה, דהרי דעת הט"ז דיצא ידי חובתו כיון שלא היה האתרוג עמהם באגודה אחת].

ויש לעיין לדעת ארחות חיים האם לא יצא ידי חובתו כלל, או דילמא חד מהם מיהת יצא.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דחד מהם מיהת יצא, דהרי זה כמו אם נטל אתרוג ויצא ידי אתרוג, ואחר כך נטל לולב ואתרוג, שיצא ידי לולב, וכן משמע בחזון איש (א"ח סי' קמ"ט ס"ק א' ד"ה סוכה ל"ד). ואם כן הכי נמי נימא בנטל בתחילה ביחד דיצא מיהת אחד.

או דילמא יש לומר דלא יצא כלל, מפאת דבמכוון לצאת בכולהו גרע. [וזכר לדבר הא דכתבו תוספות בסוטה (י"ז ב' סוד"ה כתבה) דבב' אתרוגים לא יצא, ולא אמרינן דיצא בחד מיניהו].

ב. אחד מהם פסול

הנה מבואר בפוסקים [ועיין משנה ברורה סי' תרנ"א ס"ק מ"ו] דבמכוון לצאת בד' מינים ואחר כך ראה דחד מיניהו פסול, יצא עכ"פ במינים הכשרים, ואם כן הכי נמי בנידון דידן נימא דיצא עכ"פ במין אחד.

אמנם נידון דידן גרע, דבמכוון לתרווייהו מיפסלא. ופשוט. [א"ח. היינו דהתם המין הפסול כמו שאינו, משא"כ הכא דכולם כשרים ובכל זאת כוון לצאת בהם אם כן לא יצא כלל].

ג. לקח ה' מינים

הנה אם לקח ה' מינים וחשב דיוצא בכולם, יצא עכ"פ בד', אבל הכא לענין נידון דידן אינו דומה. [א"ח. דהרי התם המין החמישי הוא מיותר ואינו שייך להמצוה משא"כ הכא דכולהו הוה חלק מהמצוה והרי נטלם שלא כדין].

באלף למגן (סי' תק"צ סעי' י"ז בהג"ה) אייתי דברי מהרש"ם דבמכוון לט' טרומיטין בתרועה, ולא נתכוין לצאת בג' טרומיטין, אם כן בנתקלקל התרועה לאחר ג' טרומיטין, לא פעלו לו אפילו ג' ולא יצא אף לרש"י, ולהאמור אינו כן, שיצא עכ"פ בחלק מהם.

ד. חציצה

הנה שמעתי מגאון אחד שליט"א לדון דלא יצא ידי חובתו מפאת חציצה, והיינו דאיכא למילף מתוספות (סוכה ל"ז א' ד"ה כ) דאף בחציצה במקצת מיפסל. [וצריך עיון בגדרי הדין אם תליא בזה יכול וזה יכול, או זה אינו יכול וזה אינו יכול].

לולב או סוכה

יש לדון באדם הנמצא זמן קצר לפני השקיעה ביום טוב הראשון, ומוכרח לאכול ועכשיו יש לו סוכה ולאחר מכן לא תהא לו סוכה, ואם יטול לולב יצטרך לאכול חוץ לסוכה. איזה קדים לולב או סוכה.

א. לולב חובת גברא

הנה יש לדון דלולב קדים, דהרי איתא בירושלמי (סוף מגילה) דתפילין קודם למזוזה מפאת דמזוזה תליא אם יש לו בית ואינו מצוה אקרקפתא דגברא. מעתה הכי נמי אכילה בסוכה היינו דוקא כשרוצה לאכול. אם כן נימא דלולב קדים לסוכה.

[ואע"פ דבירושלמי (שם) הא נחלקו אמוראי אם תפילין קדים או מזוזה קדים, אך יש לומר דבאמת הא נקטינן כדעה הנ"ל, דהרי איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רפ"ה סעי' א') דתפילין עדיפא, והיינו

תדיר וכמה אינם תדירים, איזה עדיפה מעלת תדיר או מעלת רבים. ויש ראייה דהא במזוזה יש יותר משך לזמן המצוה מבתפילין ובכל זאת תפילין קדים, וכי תימא דכל משך זמן חשיבא כחדא, אם כן בלאו הכי ודאי דתפילין קדמו דמניחם כל יום, אלא

ענף ה' - תפילות החג

מעריב ויאמר מקרא קודש. ותליא בספיקן הנ"ל באות הקודש. [א"ה]. היינו האם חשיב שהשלים היעלה ויבא של אתמול].

ה. לא יתפלל שנים

הנה אשכחן בבן איש חי (פרשת משפטים אות ט"ז) שכתב על נידון דידן דלא יתפלל שנים. ותיקשי יאמר סוכות או מקרא קודש, ואם כן על כרחך חזינן כהצד הנ"ל דלא יועיל. [אך טענו דלדעת הבית יהודה חשיבא הכל יום טוב אחד ובוה פליג הברכי יוסף].

טעה בתפילת מוסף

הנה יש לדון מהו היכא דטעה בתפילת המוספין דסוכות וקאמר הקרבנות של יום אחר. כגון שאמר ביום הרביעי דחול המועד "ביום השני" שזה מספר יותר גדול של מוספין.

א. לחיי אדם אינו חוזר

הנה כתב בחיי אדם (ח"א כלל כ"ח סעי' ט"ז) ופסקו במשנה ברורה (סי' תפ"ח ס"ק י"ג) דאם סיים הברכה אינו חוזר, וטעמיה, דאפילו לא אמר הפסוקים של קרבנות רק אמר "ונעשה לפניך קרבנות המוספין", יצא, אם כן מה שהזכיר הפסוק של הקרבנות של יום אחר לא גרע, והוי כטעה והזכיר מאורע של יום אחר בתפילה דאינו חוזר. [ומצד הפסק לית לן בה דהא קיימא לן בשולחן ערוך (סי' ק"ח סעי' י"ב) בהפסיק בשוגג בדעיבד אינו חוזר].

ב. לשואל ומשיב חוזר

אמנם בשואל ומשיב (מהדורא רביעאה ח"ב סי' ק"ח) סובר לא כך, דבאמת לא יצא ידי חובתו, וטעמיה, משום דחשבון הקרבנות הוא פירושא דהא דקאמר "ככתוב בתורתך", ואם כן על ידי שהוסיף והזכיר מוספים של חג אחר גרע טפי מאילו לא הזכיר כלל חשבון הקרבנות, דהרי גילה בזה שמה שאמר "ככתוב בתורתך" היתה כוונתו על קרבנות אלו שאינם הנכונים.

ג. נפקא מינה לענין ראש השנה

הנה יהא בזה נפקותא בתפילת ראש השנה, דהנה איתא ברמ"א (סי' תקצ"א סעי' ד', משנה ברורה שם סי' י"ז) לענין מלכיות זכרונות ושופרות, שאם לא התחיל בשום פסוק רק אמר "ככתוב בתורתך" יצא, דבזה נחשב כאלו הזכיר הפסוקים בפיו, מעתה מהו אם קאמר פסוק דאינו מהני. דלחיי אדם יצא ולשואל ומשיב לא יצא.

ד. נפקא מינה באמר בשמיני עצרת חג הסוכות

בשואל ומשיב כתב לעיין בברכי יוסף (סי' תרס"ח ס"ק ב') שכתב דאם קאמר בשמחת תורה, ביום "חג הסוכות" הזה, לא מהני, אע"ג דאם קאמר "החג" לחודיה היה מהני. חזינן דבכהאי גוונא המוסף גורע. אמנם בדעת החיי אדם יש לומר דשאני התם דודאי הוי דבר אחד. [א"ה. היינו דשאני התם דהמילה "חג" הוא ממש ביחד עם המילה "הסוכות", משא"כ מספר הקרבנות אינו ממש דבר אחר עם מה שאמר ככתוב בתורתך].

לצרף ב' תפילות

מעתי' יש לעיין לדעת השואל ומשיב, מהו בקאמר פחות פרים, כגון ביום הראשון של חול המועד במקום לומר שנים עשר פרים אמר עשרה פרים, האם יצא ידי חובתו.

ואם תמצ' לומר דגם כך לא מהני, יש לדון מהו בהזכיר ביום הראשון דחול המועד רק עשרה פרים, וחוזר להתפלל מוסף שנית, האם יכול להזכיר במוסף השניה רק שני הפרים החסרים.

א. אינם מעכבין זה את זה

הנה הנידון היינו אם נימא דהפריים אין מעכבין זה את זה, כמו שכתב במנחת חינוך (פרשת אמור מצוה ש"כ) בדעת הרמב"ם (פ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"כ) דאינם מעכבים, [אך הקשה דבגמרא (מנחות מ"ד ב') מבואר דמעכבין], אם כן נימא דלא אמר דבר לא נכון רק לא הזכיר המספר המלא של כל הפריים שהקריבו אלא הזכיר רק חלק מהם. אמנם בפשוטו גם בכהאי גוונא לא מהני דמכל מקום חסר ליה פריים.

נזכר בשמיני עצרת

עובדא הוה בהושענה רבה במנחה, שאדם שכח לומר יעלה ויבא, ונזכר רק במעריב דשמיני עצרת, מה יעשה.

א. לא יזכיר חג הסוכות

הנה בטעה ולא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ראש חודש דצרף להתפלל שנית, ונזכר רק במוצאי ראש חודש, כתבו חכמי פרובינצ"א (מובא ברא"ש ברכות פ"ד סי' ב', ובתלמודי רבינו יונה ברכות י"ח א' בדפי הרי"ף) דהמנחה הוה כמאן דלא צלי וחיוב להתפלל פעמיים מעריב, אע"פ דבמעריב אינו יכול להשלים היעלה ויבא.

אמנם רבינו יהודה בתוספות (ברכות שם ד"ה טעה) והרשב"א (שם) פליגי על חכמי פרובינצ"א וסברי דלא יתפלל מעריב שנים כיון דאינו מרויח בזה כלום, דהרי לא יזכיר יעלה ויבא והשמונה עשרה כבר התפלל. מעתה בנידון דידן, הרי בליל שמיני עצרת לא יזכיר חג הסוכות אלא רק שמיני עצרת, ואם כן לדעת חכמי פרובינצ"א דמתפלל מעריב שנים אף שלא יזכיר יעלה ויבא, אם כן הכי נמי בנידון דידן יתפלל מעריב שנים אע"פ שלא יזכיר חג הסוכות. אך לדעת תוספות לא יתפלל שנים דהרי בנידון דידן נמי לא ירויח להשלים מה שהחסיר.

והנה בעלמא בהאי נידון מבואר בשולחן ערוך (סי' ק"ח סעי' י"א) שמתפלל מעריב שנים ומתנה בנדבה, אבל בשבת ויום טוב ליכא נדבה. ואם כן אינו יכול להתפלל שנית כלל.

ב. יאמר במעריב השני "חג הסוכות הזה"

אלא יש לדון שלעולם יכול להתפלל מעריב שנים, ובהאי מעריב לא יאמר "שמיני עצרת הזה" אלא יאמר "חג הסוכות הזה" ואם כן באמת מהני להשלים היעלה ויבא של הושענה רבה.

אלא הרי מצאנו דפליגי אם מהני, דהרי בטעה ואמר בשמיני עצרת את יום חג הסוכות הזה, דעת תשובות בית יהודה (מהר"י עיינאש, או"ח סי' ד', מובא בברכי יוסף סי' תרס"ח ס"ק ב') דמהני, אבל בברכי יוסף (שם) פליג וסובר דלא מהני, דמשום שיגרא דלישנא דקאמר, אם כן כוונתו לחג הסוכות ממש ולא לשמיני עצרת. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ב') מביא בזה פלוגתא רבנן בתראי.

ואם כן יהא האי נידון תליא בהאי פלוגתא, ואם כן מספק לא יוכל להתפלל כך דהיאך יתפלל מספק. [ואין כאן ספק ספיקא לחומרא דלא חכמי פרובינצ"א דמהני גם בלא מרויח כלום, שהרי קאמר חג הסוכות ויש סוברים דזה לא מהני]. [הנה יש להקשות בעיקר דינא דהברכי יוסף, דהרי מי שסבר דהוא יום חול ואמר יעלה ויבא מישגרא דלישנא של אתמול, ונתברר דבאמת היה ראש חודש. [או בפשוטו יותר שסבר שנמצא ביום אתמול ואמר יעלה ויבא]. מהו לדעת הברכי יוסף. ובפשוטו יועיל אע"פ דאין כוונתו על היום, מכיון דבאמת היום ראש חודש. ואם כן תיקשי דינא דהברכי יוסף].

ג. יכוון בהדיא לשמיני עצרת

אמנם הרי אם יאמר בשמיני עצרת "חג הסוכות הזה" ויכוון להדיא לשמיני עצרת, לכולי עלמא שפיר דמי. דהרי סברת הברכי יוסף היינו דוקא משום דבשיגרא דלישנא אמרינן דכוונתו לחג הסוכות ממש.

וכך כתב בהדיא בבכורי יעקב (סי' תרס"ח ס"ק ב') דגם לברכי יוסף מהני אם זכר בעת שאמר חג הסוכות דהוא שמיני עצרת רק שכח ששמיני עצרת יש לו שם בפני עצמו.

מעתי' יש לדון בנידון דידן מהו אם יתפלל שנית ויאמר חג הסוכות ויכוון בהדיא לשמיני עצרת.

[א"ה. וצדי הספק, מי אמרינן דלא יועיל דהרי מכוון בהדיא לשמיני עצרת נמצא שלא השלים היעלה ויבא של הושענה רבה, או דילמא נימא דיועיל, דעכ"פ אמר יעלה ויבא והזכיר המילים של חג הסוכות הזה].

וכך נימא דיועיל לבית יהודה אם כן גם לברכי יוסף יועיל, ואם נימא דלברכי יוסף לא יועיל אם כן גם לבית יהודה לא יועיל.

ד. מקרא קודש

הנה העירו דאיתא בברכי יוסף (סי' תפ"ז ס"ק א') בשם בית יהודה (שם) במי שטעה ולא הזכיר שם החג כלל בשמונה עשרה רק אמר מקרא הקדש הזה, אין מחזירין אותו. [ועיין בברכי יוסף שם שדן בדבריו]. מעתי' בנידון דידן בפשוטו נימא שיכול להתפלל פעמיים

ב. לצרף ב' התפילות

מעשה יש לעיין אם במוסף השני יזכיר אידך מוספין, כגון אם ביום הראשון דחול המועד הזכיר במוסף הראשונה עשרה פרים, ואחר כך כשחזור להתפלל מוסף הזכיר עוד שני פרים, האם מצרפין ב' התפילות.

והנה בראש חודש שחל בשבת, ושכח להזכיר שבת ואמר יעלה ויבא, ואחר כך חזר להתפלל שנית והזכיר להיפוך רק שבת ולא יעלה ויבא, מבואר בדברי הפוסקים דלא מהני ויחזור ויתפלל פעם שלישית, והטעם, דמכיון דהזכרה מעכבת, על כרחך אמרינן דבשכח הזכרה התפילה לא חשיב תפילה כלל, נמצא דשניהם אינם תפילה, והוה כמו בגוונא דהתפלל

שמונה עשרה ושכח ברכה אחת וחזר להתפלל שנית ושכח ברכה אחרת. [כך כתב מטה אפרים (סי' תקפ"ב סעי' כ"א, הובא בדעת תורה סי' קי"ד סעי' ו'), אבל עיין בגור אריה יהודה הקדמון (או"ח סי' י"ז, מובא בדעת תורה שם) דפליג. ועיין במנחת יצחק (ח"י סי' מ"ו)].

ואם כן הכי נמי נימא לענין נידון דידן דלא מצרפין ב' התפילות.

ג. נפקא מינה גם לחיי אדם

הנה יש בזה נפקותא גם לדעת החיי אדם, בגוונא שלא אמר "ככתוב בתורתך", דבכהאי גוונא מודה דצריך להזכיר מנין המוספין, מעתה אם הזכיר רק פחות מהמספר וצריך להתפלל שנית, האם בתפילה השניה יכול להזכיר רק כמספר החסרים. ותליא בהנ"ל.

ענף ו' - עניני סוכה [נמסר ע"י אחד מנכדי רבינו]

בעניני סוכה מאזמו"ר זללה"ה שנכתבו ע"י אאמו"ר שליט"א והיו למראה עיני מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א ושש בהם טובא

שאמר שכן דעת הפמ"ג², ועי' בהערה למטה] דמצין למימר דופן עקומה אף רק על מקצת מהסכך הפסול [ולא בעינן דתגיע עד הסכך הכשר], אי"כ מצין למימר דופן עקומה רק עד פחות מג"ט בסכך הפסול שבנידו"ד הוא מקום העמוד טפח, ויהא שרי לישב תחת הפחות מג"ט סכך פסול. [דתחת הדופן עקומה עצמה אסור לישב], וכבכל סוכה גדולה שיש בה פחות מג"ט סכך פסול.

ואף שכבר דנו בדברי הגרע"א וכנודע, מ"מ אחר שהנידון הוא בדרבנן [דהא מדא' הרי העמוד טפח מחלק בין ב' חלקי הסכך פסול וכדלעיל], שפיר אפשר להקל כוותיהו.

[עוד דן אאמו"ר זצ"ל דלכא' כיון דבלא"ה יש כאן ג' מחיצות ואין הנידון אלא להפריד בין ב' חלקי הסכך הפסול, אי"כ לכא' אף ללא מחיצת הטפח תיסיגי בלחי גרידא דהא מדא' לחי משום מחיצה, ומדרבנן עכ"פ תיסיגי בב' לחיים וכדאמרינן בעירובין צ"ב גבי כלאים וצואה וכו', ואין ביכרוני מה אמר בזה].

והנה היו אז במחיצת אאמו"ר זצ"ל ב' חכמים מובהקים ונתווכחו עמו, חכם אחד טען דכל מה דאמרינן דמחיצה טפח חשובה כגודרת את כל הרוח, זה רק כשיש זולתה רק ב' מחיצות דנמצא דמחיצת הטפח מכשירה את הסוכה [מדא'ן] ובוה שפיר אמרינן דחשיבא לגדור את כל רוח ג', אבל בדאיכא ג' מחיצות זולת מחיצת הטפח דבלא"ה יש כאן סוכה כשרה בזה לא חשיב הטפח כגודר את כל רוח רביעית ואינו יכול להפריד בין ב' חלקי הסכך פסול.

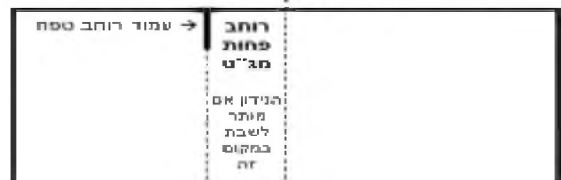
והחכם השני טען לאידך גיסא דעד כאן לא מצינו דביטלו חז"ל מחיצת טפח אלא רק כשמהוה את הסוכה דהיינו שמשמש כדופן שלישית בזה ביטלו חז"ל מטפח את השם מחיצה, אבל כשבלא"ה יש כאן ג' מחיצות, וכבנידו"ד, והטפח משמש רק לרוח רביעית בזה לא אשכחן דביטלו חז"ל ממנו שם מחיצה וחשיב שפיר אף מדרבנן להפריד בין ב' חלקי הסכך הפסול. ולא נראו לאאמו"ר ז"ל דבריהם³.

א' - אי דופן טפח ברוח רביעית חשיבא לחצות בסכך פסול

ב' - אי מצין למימר דופן עקומה רק על מקצת סכך הפסול

עובדא הוי בסוכה בת ד' מחיצות ושגודלה ד' אמות, ב' אמות מקורה בסכך כשר ובי' אמות מקורה בסכך פסול, ולכא' דינה דעד גבול הסכך הכשר כשירה מכאן ואילך פסולה. אלא שבדופן שתחת הסכך הפסול היה עמוד ברוח טפח שבלט לתוך חלל הסוכה, שהמרחק ממנו לדופן שתחת הסכך הכשר פחות מג' טפחים כזה

ב' אמות סכך כשר עד כאן : מכאן סכך פסול ב' אמות

ונשאל אאמו"ר זצ"ל אי שרי לישב תחת הפחות מג"ט סכך פסול שמהעמוד לסכך הכשר לכל רוחב הסוכה, והשיב דלכא' מדא' ודאי שרי, דהא מדא' סגי למחיצה ג' בטפח הסמוך לכותל [כמבואר בבה"ל סי' תר"ל ד"ה ויעשה], ואי"כ האי עמוד טפח אע"ג דגם זולתו איכא ג' מחיצות מ"מ נראה דהוי מחיצת סוכה, וכי היכי דבמחיצת טפח ברוח שלישית כתבו רבנן בתרא' דרואין כאילו נמשך וסותם את כל רוח ג' [ולא דמחיצת טפח סגי בעצמותה להכשיר סוכה אלא דינינן לה כגודרת את כל הרוח]. ה"נ במחיצת טפח ברוח רביעית נמי דינינן לה כגודרת את כל הרוח, וממילא בנידו"ד חייצא בסכך הפסול מדופן לדופן, והוי כאיכא בתוך הסוכה רק פחות מג"ט סכך פסול ושרי לישב תחתיו כמבואר בריש סי' תרל"ב.

אלא דמדרבנן מיהת הא לא סגי במחיצת טפח כמבואר בשו"ע סי' תר"ל ס"ב, ובוה קאמר אאמו"ר זצ"ל דכיון דדעת הגרע"א [וכמדומה

א עי' רש"ש סוכה דף ו' ע"ב ובדף ד' ע"ב ד"ה אמר, ובקה"י סי' ג']

ב הגרע"א בגליון שו"ע סי' תרל"ב מג"א סק"ג, והפמ"ג לכא' הכונה לסי' תרל"ב בא"א סק"א, אהא דלא מכשרין סוכה שיש לה סכך פסול רק עד ד' אמות מדין דופן עקומה, והק' הפמ"ג אמאי לא מכשרין עד ד' אמות וד' טפחים פחות ב' משהוין דהא סכך פסול פחות מד' טפחים שרי אף לישב תחתיו [להכרעת השו"ע] ואי"כ נימא דופן עקומה עד הסי"פ ד"ט פחות משהו ויהא שרי אף לישב תחת הד"ט, ותיק' "דכל שיש בבת אחת ד' אמות תו לא אמרינן דופן עקומה כלל ויש סכך פסול ד"א שלימות" [וכן הק' ותי' ברש"ש סוכה ד' א']. ומתבאר לכאורה מדברי הפמ"ג דרק באופן שיש סכך פסול ד"א בזה לא מצין לחלק את הסכך הפסול, אבל בסכך פסול פחות מד' אמות בזה שפיר מצין לחלק את הסכך פסול ולמימר דופן עקומה רק עד ד"ט פחות משהו.

ג עי' בספר זכרון שמואל להגר"ש רוזנבסקי זצ"ל סי' כח, ובספר חידושי מורנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א עמ"ס סוכה סי' ב' מה דשו"ט בדברי הגרע"א.

ד. גם מרן הגר"ד לנדו שליט"א בראותו הדברים אמר "שיתכן שהם חכמים מובהקים אולם סברותיהם בזה אינן מובהקות"

נתרם לזכר נשמת אור עולם

להבת אש, איש האלוקים ההולך לפני העם, בעבודתו הטהורה ותפילתו הזכה, בהשתפכות הנפש בשלהבת יוקדת, דברי תורתו והדרכותיו בקודש שבספרו הקדוש 'להבת דוד' מאירים ומלהיבים לבבות ישראל עד היום הזה

רבינו הקוה"ט רבי דוד מתתיהו בן רבינו הקוה"ט רבי יחיאל יהושע זצלה"ה מביאלא

עלה בסערה השמימה בעת רעוא דרעיון ביום כ"ה לחודש תשרי

נתרם בעילום שם ע"י אחד מיקירי חסידי ביאלא, יתברך התורם בברכת התורה, ויזכה במלא חפניים שמחה ואושר, וימלא ד' כל משאלות לבו לטובה.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו חלק מהדברים.

ניתן לקבל הגליון במייל: L5703949@gmail.com

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 337
אלול תשפ"ב

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

ומ"מ מבואר במג"א ובמשנ"ב שאם יעשה מחיצה של שתי וערב, דהיינו שיהיה מקלות לאורך ולרוחב, גם במאונך וגם במאוזן, נחשבת מחיצה שלימה, וכשרה גם לשתיים כהלכתן. וכמה פסים צריך כדי שיחשב שתי וערב, לדעת המשנ"ב בהלכות עירובין (סי' ש"ס סק"א) מספיק שיהיה פס אחד שוכב, ולדעת החזו"א צריך שיהיו קוים במאונך ומאוזן כל פחות מג' טפחים לכל צד, כמו רשת, שיהיה לבדו גם בשתי וגם בערב.

ויש לזון בסורג שהפסים שבו נמצאים באלכסון, שזה לא מאוזן ולא מאונך אלא שתיים יחד, האם נאמר שזה גם מאוזן וגם מאונך, ויש לבדו בשני הכיוונים, גם אם תמזוד מלמטה למעלה, וגם אם תמזוד מימין לשמאל, א"כ זה לבדו טוב שכשר למחיצה גמורה, או שמא עדיין זה לבדו גרוע, כי כשתמזוד באלכסון יהיה לבדו רק מצד אחד, ולא משני צדדים. ועיין בזה.

ברכת שנה טובה

לרבנים הגאונים שליט"א - העומדים בראשו ומתווים את דרכנו ומכריעים את ההלכות בשאלות הרבות, ליידינו החשובים - מאות רבני שכונות וישובים ובדקי העירובים שמתמסדים לתקן ולהדיר את העירובים. למאות התומכים והתורמים למוקד העירוב. לאלפי הקוראים בעלונים ובספרים שבהוצאתנו. שיזכו כל אחד בשמו הטוב לעסוק בלימוד הלכות עירובין ולהורות כהלכה לקיים ולשמור את השבת בהידור ובשמחה לראות בנים ובני בנים ת"ח עוסקים בתורה ובכל מעשינו תהיה ברכה והצלחה

עריכת תכנית לעירוב שכונת בשכונה מתחרדת בירושלים

במסגרת הסיוע להקמת עירובים שכונתיים, עסקנו בימים אלו בעשיית תכנית לשכונה ידועה בירושלים, שידוע שיש בה אנשים שונאי דת, וכבר היו מקרים שהם פגעו בעירוב במזיד, ולכן הבד"ץ הוציאו את השכונה הזו מהעירוב שלהם, אבל בשנים האחרונות הציבור החרדי מתפשט וגר גם בשכונה הזו, ויש בה כמה עשרות משפחות חרדיות, שמבקשות שיהיה להם עירוב שכונתי, או לפחות משהו אזורי, ולא רק העירוב של הרבנות שמגיע לגן חיות התנ"כי ועיר ירושלים. אבל הקושי הגדול הוא, איך יהיה ניתן להקים את העירוב באזור כזה, שלא יפריע לתושבים, והם לא יפריעו לעירוב. לפני כמה שנים כבר עשינו תכנית אחת, שבסוף לא נעשתה, אבל כעת אחד האברכים חקר ובדק ומצא דרך יותר סבירה, שבנויה על הרבה גדרות וקירות קיימים, ועי"ז בעז"ה יהיה ניתן לבצע את הקמת העירוב. לאחר שהתכנית היתה בידו, הוא קרא למוקד העירוב שיבדוק את הדברים גם מהצד הטכני, מה כדאי לעשות ובאיזה צורה, וגם מהחלק ההלכתי, שלפעמים יש דברים שנראים כשרים ובאמת יש בהם בעיה, וכן להיפך.

האם צריך צורת הפתח במעבר עם מדרגות

הגענו לשכונה והלכנו לאורך הגדרות בדקנו את כל הפתחים, ורשמנו באיזה מקומות צריכים צורת הפתח וכיצד לעשות אותם. בשכונה זו הסתמכו בינתיים על מחיצה ממדרגות, דהיינו במקומות שיש מעבר שיש בו מדרגות מחשיכים אותם למחיצה, שעי" צירוף של המדרגות נחשב שיש גובה י' טפחים צדפים. בדן זה הארכנו במק"א שהבה"ל (סי' שס"ב ס"ב) כותב להסתפק באופן שיש תל על גבי מחיצה, האם הם מצטרפים יחד לשיעור כשיש באמצע מדרגה, ומתוך דבריו מבואר שאם זה מדרגה באמצע התל, פשוט לבה"ל שהם מצטרפים יחד [אם עולה י' טפחים בתוך ד' אמות]. אבל במחיצה שיש באמצע מדרגה, אינה מצטרפת, כמבואר בדברי הרמ"א (סי' שנ"ח ס"ב) בדן ביטון מחיצת קרפף. והחזו"א חולק וסובר שגם בתל שיש בו מדרגה, אינו מצטרף.

סערה בעקבות הגליון הקודם בדיני דופן עקומה

הדברים שנכתבו בגליון הקודם עוררו סערה בבתי מדרשות רבים, אברכים שידועים הלכות סוכה התקשרו להעיר על הנושא ההלכתי שנכתב בגליון, ואנחנו קיבלנו בשמחה את דבריהם, דוקא זה מה שרצינו, שישמנו לב להלכות המעשיות בסוכות שלנו, שהרבה מהם אינן כתובות בספרים, ויש מכשירים אותם, ויש פוסלים.

הנושא היה בענין דופן עקומה בסוכה, כאשר החלק הפסול מסוכך עם רשת באורך חמשה טפחים [שיעור שצריך דין דופן עקומה]. וברשת הרי יש חורים גדולים שאמנם הם בשיעור לבד, אבל חמתם מרובה מצילתם, האם אומרים בזה דין דופן עקומה כיון שהרי הרשת ראויה להלכות מחיצה, או שמא צריך שיהיה סכך פסול כדיני סכך, דהיינו שצריך שיהיה כמות שעושה צילתה מרובה מחמתה. השארנו את הנושא בספק, ואחרי שבת פנו אלינו אברכים שטענו שברור ופשוט שזה כשר, ואין בכלל שאלה, איזה צד יש שיצטרפו שהחלק הפסול יהיה כמו סיכוך, הרי שמו הוא דופן עקומה, א"כ דינו כדיני דופן.

לעומת זאת היו אברכים שטענו שצריך לכתוב בגליון שזה פסול בלי להסתפק, והביאו ראיה מדברי הפמ"ג והביכורי יעקב (בתחילת סי' תרל"א ס"ב), שכתב הרמ"א שיש מחמירים אם יש בסוכה מקום של ז' על ז' טפחים שהסכך דליל וחמתו מרובה מצילתו, למרות שבצירוף כל הסוכה יש צילתה מרובה מחמתה. וכתב הפמ"ג [הובא במשנ"ב ססק"ד] שאם המצב הזה נמשך לכל אורך הדופן, באופן שבמקום שהצל מרובה נשאר רק ב' דפנות, צריך עיון על כשרות כל הסוכה, דהיינו שהדופן שבחלק הפסול אינה מתירה את הסוכה. והקשה הביכורי יעקב מדוע לא נאמר דופן עקומה על המקום שהסכך דליל, ולפחות במקום הצל יהיה כשר. וביאר שם שהחלק הזה שהסכך חמתו מרובה נחשב כמו אויר, ואין אומרים בו דופן עקומה. וביארו הלומדים כונתו כמו שביארנו, שדין דופן עקומה היא הלכה שנאמרה בסיכוך פסול, אבל אם אין צילתו מרובה שאינו נקרא סיכוך, אין אפשרות להחשיב אותו המשך דופן, כי סיבת הפסול שלו שהוא כמו אויר. הרי מבואר שלא אומרים דופן עקומה כשיש רשת מחוררת או דבר שאינו צפוף כדוגמת סיכוך.

יש אנשים שפשוט להם שכשי יש שפשוט להם שפסול

הנה בדבר זה אנו רואים כמה הנושא של מחיצות הסוכה היה גם כן כמו עירובין, הלכות שניירות פשוטות ומסורות לכל אדם לעשות כפי הבנתו, אבל כאשר מעיינים בהם ומתרגמים אותם לפרקטיקה, רואים שיש בהם הרבה מקרים מצויים שאינם מוכרעים, ואנשים פשוט להם להתיר או לאסור ולא יודעים כמה שחשוב לברר ולשאול, אולי הדין אחרת ממה שהם סבורים.

וגם בלימוד ההלכות, כשמתרגמים את ההלכות למעשה מגלים שהמשפט הקטן שכתוב במשנ"ב הוא בעצם הלכה מרכזית ואקטואלית להרבה סוכות בעיר. ויש הרבה סוכות שיש בהם בעיות מעיקר הדין, או דברים השנויים במחלוקת, ובעל הסוכה אינו יודע אפילו לשאול. ונפק"מ שעם יהיה לכל אדם עוד ידע בהלכות האלו, יוכל להבחין ולתקן את הסוכה שתהיה כשרה לפי כל הדעות, כפי שאנו לומדים במסגרת השיעורים של הלכות סוכה.

לבוד בסורג עם פסים אלכסוניים

נביא כאן עוד שאלה חדשה שהלומדים ידונו בה ויחפשו ראיות, בדן מחיצה של לבד, שהמשנ"ב (סי' תרל"א סק"ז) הביא את דברי המג"א שאם עשה לסוכה ג' דפנות של קנים עומדים עם לבד, אינה כשרה, כי רק בדופן שלישית הקילו בגמי לעשות לבד עם טפח שוחק, אבל בשתי הדפנות האחרות לא התירו, וצריך דופן שלימה. [דעת המג"א והמשנ"ב שאם יעשה מחיצה כזו מד' רוחות היא תהיה כשרה, אבל דעת החזו"א שבשתיים כהלכתן, דהיינו בז' על ז' טפחים שבפינה, צריך שתהיה מחיצה שלימה, ולא מועיל לכך מחיצה של לבד אפילו אם יעשה בכל הד' רוחות].

לשמיעת שיעורים בשאלות בהלכות סוכה - 0733-83-1195 שלושה 6

קו ישיר לשיעורי העירובין של הרב משה אנגלרד שליט"א 073-295-1621 שיעורים יומיים שלושה 4

שצריך כדי שהעירוב יהיה מסודר באופן מיידי. נקבנו לו בסכום המקובל כיום בעבודה כזו, והוא הסכים.

לאחר כמה שעות הוא שלח את הרב לומר שמישהו הביא לו עובד אחר יותר בזול, מדובר בקבלן שעושה עבודות עפר ובניה, שיש לו טרקטור ופועלים, לכן עדיף שהוא יטע את העמודים, ויעלה פחות אמרנו לו זכותך לעשות בזול, אבל שים לב שזה קבלן עפר ולא קבלן עירוב, הוא יכול להכניס עמודים יפה מאוד, אבל זה לא ענין לעשות מטע של עמודים, אלא צריך להעמיד אותם במקומות הנכונים, ויש בזה הרבה ענינים הלכתיים, מעבר לכך שהחוט יהיה קשור על העמודים, צריך שלא יעבור על בית ולא על רשות היחיד סגורה, ויהיה במקום שאפשר לבדוק אותו ולתקן אותו, ולא יכלול קרפץ, ושהעצים שיגדלו לא יפגעו בחוט, ועוד דברים שלומדים מניסיון רב. הצענו לרב שהוא ראה איתנו את המקומות, ולפחות שהוא יפקח על העובדים, אך שלא ישאיר אותם לעשות בלי פיקוח. אחרי ארבעה ימים התקשר הרב ואמר מתוך אי נעימות, "אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה", וביקש שמוקד העירוב יבצע את העבודה עם כל הנלווה אליה, כפי שדיברו מתחילה. קיבלנו את התפקיד למרות שהימים כעת ערבי חגים, והרי הם כבר חיכו חצי שנה, בכל זאת צריך לדאוג ליהודים שישמרו שבת וזה דבר שקורה ברוב המקרים, שמחפשים משהו בזול, עד שמבינים שלכל מקצוע צריך את המומחה שלו. ואף אדם לא יקח ערבי פועל בנין לעשות לו ארון בחדר הסלון.

כעת אנו נמצאים באמצע העבודות, שכוללות התקנת עמודים חדשים במקומות שחסר עמודים, ובמקומות שהסתמכו על עמודי עץ וקשרו את החוט מהצד, והעמידו קרש קטן לפניו גם כשברור שהוא לא מחתחת החוט כלל. וכן יש מקומות שצריך להחליף ראשי עמודים שאינם כשרים, וקשירת חוטים חדשים. יתן ד' שנזכה להשלים את העירוב במהירות ובכשרות, לזכות מאות דתיים שגרים ביישוב בשמירת השבת.

הזכויות ליום הדין שיש לשותפים במגבית "עירובין זה לזה"
יש לציין שהמיכשור של מוקד העירוב השתכלל מאוד בחצי שנה האחרונה בסייעתא דשמיא, גם במגוון כלים מתאימים, וביניהם קודח אדמה מיוחד שעובד על בנזין עם ראש מתאים לצורכי העירוב, וכן נרכש רכב חדש שמתאים לנסיעה בשדות ובהרים, ועבודות בשטחים. וב"ה הוא מאפשר לנו לפעול במקומות שלא היינו יכולים קודם לכן. כמובן שעדיין זה זורש שעות רבות של עבודה קשה, גם בזמנים עמוסים וערבי שבת וחג, והצוות מתמסר על חשבון הבית הרבה מאוד.

דברים אלו הם בזכות השותפות של הציבור איתנו, בנשיאה בעול ההוצאות הרבות. בשנה זו נערך לראשונה מציג גדול בחודש אדר, תחת הסלוגן "עירובין זה לזה" - עוד יהודי ישמור שבת בזכותך! כעת לקראת יום הדין, אנו יכולים לומר לתורמים היקרים - זה לא עוד יהודי אחד, זה לא עוד מאה, זה לא עוד אלף, זה עשרות אלפי יהודים, שבחצי שנה הזו נהיה להם עירוב ביישוב או בשכונה, שלא היה להם כבר כמה שנים. אין לשער ואין לתאר את גדול הזכויות שיש לשותפים איתנו בשבת אחת.

עם זכויות אלו אתם באים ליום הדין, והש"ת יברך את כל התורמים ומשפחותיהם, בשנה טובה ומבורכת, בבריאות ופרנסה טובה, ובנים ובנים עוסקים בתורה ובמצוות כל ימיהם.

כמו כן יזכו כל העוסקים במצוה בגופם, בודקי העירובים, העובדים המתקנים, וכל המסייעים, שיראו ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם,

בחצי שנה זו - עוד עשרות אלפי יהודים

שומרים שבת בזכותך!

גם מי שעדיין לא זכה - יכול להצטרף עכשיו

לתרום למוקד העירוב - שנגיע לעוד יישוב לתקן את העירוב

לתרומות בכרטיס אשראי - דרך המכשירים בבתי הכנסת

נדרים פלוס / קהילות - בקופת "מוקד העירוב בארץ הקודש"

או בתרומה ממוחשבת בטל' - 073-2757-008

מבצע בדיקת הסוכות

כמידי שנה נבצע בעז"ה בדיקות של כשרות הסוכות, במקומות שיש גגות, מזגנים, עצים וכדומה, המכסים חלק מהסוכה, וקשה לקבוע בבידור היכן המקום הכשר והיכן פסול.

לתיאום עם בודק לידיעת הכשרות של סוכתך

ולשאלות בדיני מחיצות, בקו הסוכות - 058-32-833-25

ושיעור רוחב המדרגה הפוסלת, הסתפק הבה"ל אם הוא בג' טפחים, או בד' טפחים. וכן בחז"א יש מקומות שכתב ג' או ד', ויש מקומות שכתב ד'. ולמעשה הוראת רבני זמננו שמעיקר הדין יש להקל שעד ד' טפחים מצטרפים המדרגות למחיצה, ואם רוחב המדרגה ד' טפחים, אינה מצטרפת למחיצה. אבל כשאפשר להדר עושים בכל זאת צורת הפתח, גם משום שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, חשש לדברי התוס' (עירובין דף כב:) שאם הרבים עוברים על המחיצה אינה מועילה, שנעשית מחיצה הנדרסת ברגלי אדם. על פי הלכה זו, עברנו בכל המקומות שהיו מדרגות, ומדדנו את רוחב המדרגות, חלקם היו פחות מד' טפחים, וחלקם היו יותר, ובמקומות שהיו יותר מד' טפחים, צריך לעשות צורת הפתח.

מדוע לא להשתמש במחיצה מגדר חי, שבדרך כלל

לאחר מכן היה קטע של גינה שהמחיצה היתה מגדר חי, שבדרך כלל ההוראה היא שלא להסתמך על גדר חי למחיצה, ולא משום הטעם שכתב השו"ע (סי' שס"ב ס"א) שהענפים מתנדנדים ברוח, כי הצמחים שמשמשים בזמננו לגדות הם סבוכים וקשים שאינם מתנדנדים ברוח, אבל יש בעיה אחרת שבמשך הזמן הגוזמים אותם ומשנים אותם והמחיצה נפסלת.

שאל האברך בתמיהה, מה כל כך הבעיה בגדר כזו, הרי מקסימום אם יתקלקל נחפש פתרון אחר. אמרנו לו שזה טוב לאדם שעושה עירוב לחצר פרטית, אבל אי אפשר לסמוך עליהם עירוב של שכונה, כיון שמצוי שזה משתנה וקשה למצוא פתרון להכשיר, והנסיון מלמד שגם מצוי שלא שמים לב לשינוי, וגם אם שמים לב אין כמעט מה לעשות לדוגמה אם הגנן של העיריה קיבל הוראה לקרוא החגים לגזום ישר ויפה בגובה שבעים ס"מ, כדי שבחורף יגדל מחדש, פתאום האחראי מגלה שאין מחיצה, והוא אינו יכול לתקן זאת בצורה מאולתרת. הוא לא יכול לקשור חוטים על הצמחיה היפה להגביה את המחיצה, ולא לשים רשת, אלא רק להתקין צורות הפתח עם עמודים וחוט, שגם עכשיו הוא לא רואה אפשרות לעשות אותם, ק"ו לא באופן מיידי. ומסתבר שגם לא יהיה עירני לשים לב לגיזום כזה, כשיהיה לאחר שנה או שנתיים שהוא בודק כבר רק את החוטים. וכן עוד בעיות מצויות בצמחים.

צמחים שיוצרים גג הבולט על מחיצת

במקרה זה הפתרון היה להשתמש בקיר הנמצא מתחתיהם, באופן ששטח העירוב הוא במקום הגבוה, והקיר מועיל לעירוב מדין גוד אסיק. אלא שאז התעוררה שאלה אחרת, כיון שהשיחים בולטים החוצה, הרי זה דומה לגג הבולט על מחיצות הבית, שכתב השו"ע (סי' שמ"ה סט"ז) שהגג נחשב פרוץ ונאסר, כיון שהחלק הבולט מונע מהמחיצות שלמטה לעלות ולגדור למעלה. א"כ גם כאן העירוב פרוץ החוצה, כי הקיר שתחת הצמחיה אינו יכול לעלות ולגדור את השטח שמעליו.

אמנם יש מחלוקת בין רבני זמננו איזה חוק צריך שיהיה בשיחים כדי שייחשבו כגג המפסיק. דעת הגר"מ לובין שליט"א שגם חוק של "מנח מידי ומשתמש" שראוי להניח עליו דברים, זה כבר נחשב מקום, וחשוב לפסול את הגוד אסיק. לעומת זאת הגר"מ רוזנר שליט"א סובר שדוקא אם ראוי לעמוד עליהם, ולמד דין זה מדיני סוכה, שסוכה על גבי סוכה פסולה, רק אם יהיה בסכך חוק לקבל כרים וכסתות של העליונה. משום כך בדקנו היטב את כל המסביב, ובס"ד מצאנו גדר ברזל שתשמש את העירוב במקום הצמחיה.

תיקון בעוד יישוב לזכות עוד מאות יהודים לקראת ימי הדין

השבוע הגענו ליישוב נוסף שאין בו עירוב כשר, והתחלנו בתיקון. ביישוב זה כבר היינו לפני כחצי שנה, וכבר ראינו אז שלמרבית הצער אין בו עירוב כשר, והראינו להם את הדברים, והם רצו מיד לתקן, אך התיקון התממה מאד, בתחילה הם חשבו שמישהו יעשה להם בחינם, אחר כך הוא ביקש רק חמשת אלפים שקלים, והם הבטיחו שישלמו לו ועדיין העבודה לא נעשתה, כי העובד ראה שגם בסכום הזה לא משתלם לעשות כל כך הרבה תיקונים, והודיע שהוא מתפטר מהתפקיד שהיה לו. בחדש האחרון היתה התעוררות ביישובים באותו אזור לתקן את העירוב, ואחד גרם לשני להתעשת ולתקן את העירוב, ולעצור את המצב שמחללים שבת מאות ואלפי יהודים רח"ל.

הרב של המושב פנה אל מוקד העירוב שבעקבות התפטרותו של מי שסמכו עליו עד היום בענין העירוב, אין להם מי שיועד למצוא את כל העירוב, ומבקשים שנערך שוב סיור מסודר ונרשום את כל התיקונים, כדי לצאת לעבודה ולעשות תיקון לפני יום כיפור. הגענו ובדקנו ורשמנו, ואחר כך ערכנו רשימה מסודרת של כמות העמודים החסרים, ושלחנו לרב הרב הפגיש אותנו עם אחד מהמיוחדים ביישוב שאמר שהוא מוכן להשקיע מה

להצטרפות למחזור הלכות סוכה בזמננו, במייל - T83320@GMAIL.COM

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

דברים בטלים בבית הכנסת מהווים סתירה לקדושה

במוצאי שבת - ערב ראש השנה, ליוו אלפים מתושבי בני-ברק למנוחות את הגאון רבי מנחם מנדל קליין זצוק"ל, רב ביהכ"נ 'כתב סופר'-בית אהרן, אשר התמסר מאוד למען שמירת קדושת בית הכנסת.

בחודש סיון תש"פ כשזכינו לשוב לבתי הכנסת שהיו סגורים בתקופת הקורונה, התחיל הרב זצוק"ל לחזק בקהילתו את נושא שמירת קדושת בית הכנסת באופן יסודי, הרב הסב את מסירת השיעורים הקבועים בשב"ק בבוקר ללימוד ענין קדושת ביהכ"נ, ובחכמה ובדעת הקדים את לימוד חשיבות העניין ללימוד ההלכות, כך שתחילה הציבור למד את חשיבות מורא בית הכנסת ולאחר מכן, לאחר למעלה מחצי שנה, החל ללמוד את הלכות ביהכ"נ.

אחד ממתפללי ביהכ"נ ששוחחנו עמו ציין שביהכ"נ זה הינו בס"ד אחד המקומות הבודדים שלא נדבקו בו במשך כל התקופת הקורונה אפילו לא פעם אחת [אף שלמרבית הצער גם מתוך המתפללים נעדרו מחשובי הקהל זצ"ל שנדבקו במקומות אחרים, מ"מ בביהכ"נ לא היתה כל הדבקה], והדבר בולט לכל רואה שהחזיקו בהחזיקו בו בפרהסיא במשך כל התקופה יחד עם השיעורים שמסר הרב זצוק"ל ממשיך ביתר שאת, **כמו"כ בבית הכנסת תלויים מודעות ונעימות אך באופן ברור, שלא לדבר דיבורים בטלים בביהכ"נ, וכן שלא לאכול בביהכ"נ.**

ברצוננו להביא חלק משיחת חזיון שדיבר הרב זצוק"ל [הדברים התפרסמו בקובץ שחובר ע"י הרב והקהילה 'קדושת בית הכנסת']:

הנה מצינו בהל' בית הכנסת כמה וכמה הלכות הנובעות מקדושת המקום, אולם עיקר חומרת האיסור והזהירות כתבו על איסור דברים בטלים. **וזה לשון השו"ע סי' קנ"א ס"א:** בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכו'.

ובמשנה ברורה: קלות ראש, כי הם נקראים מקדש מעט כמו דכתיב ואהי להם למקדש מעט [מקורו ממילה כ"ט] ובמקדש כתיב ואת מקדשי תיראו שיהא מוראו של השוכן בה עליו. **וכתב בסמ"ק שבוען קלות ראש בביהכ"נ נהפך לבית ע"ז ח"ו.** ושיחה בטילה, היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוש שרי בביהכ"נ אסור וכו', ובזוה"ק פ' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה. וכ"ש שיש לזהר בביהכ"נ וביהמ"ד מעון דבורים אסורים כגון לשח"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות, כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזולזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך. ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בביהכ"נ וביהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה.

ובספר חפץ חיים בפתיחה (עשין ז') הוסיף עוד על הדברים, וז"ל: אבל אם מדבר לשון הרע ורכילות בבית המדרש או בבית הכנסת, עובר עוד על מצות עשה ומקדשי תיראו ובית המדרש שלנו גם כן בכלל מקדש הוא כמו שמבואר בפוסקים, ונצטוונו בזה הפסוק לירא ממי ששוכן בו ולכן אין מחשיבין בו חשבונות כי אם של מצוה, כגון קופה של צדקה וכדומה, וכל שכן דאסור בהם שחוק והיתול ושיחה בטלה, ולא מועיל בזה שום תנאי כמבואר בשולחן ערוך אורח"ח בסימן קנ"א ס"א. ועל אחת כמה וכמה דאסור לדבר בהם לשון הרע או רכילות מפני אימת ה' יתברך השוכן בו, לבד מאיסורו החמור העצמי ובה שמדבר מראה בעצמו שאינו מאמין שהקב"ה ישרה שכינתו בבית הזה ולכן הוא מעיז פניו אפילו לדבר בבית המלך שלא כרצון המלך.

ובהערות שם הביא מהזהר הקד' (פר' תרומה, קל"א ב') וז"ל: [תרגום] ומי שמדבר בבית הכנסת בדברי חול או לו שמראה פירוד, אוי לו שגורע את

האמונה, אוי לו שאין לו חלק באלקי ישראל, שמראה שהרי אין לו אלוה ואינו נמצא שם, ולא פוחד ממנו, ונוהג בזיון בתיקון העליון שלמעלה]. למדנו מכל זה כמה חמור דיבורי חול ודיבורים בטלים בביהכ"נ היות והוא בית מקדש מעט ודיניו כדון בית המקדש, ובבאר מים חיים כתב בשם היראים שהוא סובר שדין זה הוא מהתורה, וכן כתב החי"א (כלל ט"ז).

ולכאורה יש לתמוה, מה הטעם שדוקא על איסור זה בפרט של דיבורי חול נאמרו דברים נוראים הללו עד שנאמר עליו שמראה שאין לו חלק באלקי ישראל, והרי בכלל הלכות אלו נאמרו דינים נוספים, כגון איסור אכילה ושתייה ועוד, ומדוע נאמרו דברים חמורים אלו בדוקא על דיבורים בטלים. כמו כן יש לתמוה במה שהעמיד הח"ח חומר האיסור של דיבור לשוה"ר ורכילות בביהכ"נ, דמשמע שהוא דוקא על איסור זה, ותמוה מה טעם לא נאמר כן אם יעבור על איסורים אחרים בבית הכנסת, הלא גם בזה יש מרד שעובר על דברי הקב"ה בביתו.

ואשר מוכח מכל זה, דיש חומרה מיוחדת בשמירת הדיבור במקום שיש קדושה, כי דיבור חול סותר את הקדושה, וכשמדבר דיבור חול ודברים בטלים במקום קדוש, זהו פגם ופגיעה בקדושה, אמת גם שאר איסורים הם חמורים כשעושה זאת במקום קדוש, אולם דיבורים אסורים הם מחללים את קדושת המקום ועוקרים אותה, ולכן חומרת דיבורים אסורים גדולה יותר משאר דברים כגון אכילה ושתייה בבית הכנסת.

יסוד זה שדיבורי חול ודיבורים בטלים מהווים סתירה לקדושה, מצינו בכמה מקומות.

באגרת הגר"א כתב בתו"ד: ובשבת ויו"ט אל תדברו כלל מדברים שאין נצרכים מאד, וגם בדברים הנצרכים למאד תקצרו מאד, כי קדושת שבת גדולה מאד ובקושי התירו לומר שלום בשבת. הרי מצינו שלא רק בבית הכנסת נאמר חומרת דיבורי חול, אלא גם בשבת קודש, וכמבואר בדבריו שהיות ויש לשבת קדושה גדולה, משום כך יש למעט בדיבור חול, והביאור הוא כדברינו שדיבור חול סותר קדושה, במקום שיש דיבור של חול אין הקדושה שורה, ולכן פירט הגר"א בדוקא איסור זה של דיבורי חול בשבת. עוד כתב שם הגר"א: **אבל בדברים האסורים כגון לשוה"ר וליצנות ושבועות ונדרים ומחלוקת וקללות, ובפרט בבית הכנסת ובשבת ויום טוב וכו'.** הרי שכלל בדבריו הזהירות בקדושת בית הכנסת וקדושת השבת, שיש בהם חומר מיוחד לדיבורים אסורים, הוא הדבר שנתבאר שדיבורים אלו פוגעים בקדושה. יתירה מזו מבואר בדבריו, שלא רק עוון לשוה"ר אלא גם נדרים ושבועות, כל הדברים התלויים בדיבור, על כ"ז הזהיר הגר"א יחדיו. [וראה עוד מה שכתב שם באגרת: ובפרט בשבת קודם האכילה ובתוך הסעודה, שלא ידברו דברים בטלים ח"ו, וכ"ש ח"ו בלשון הרע וכיוצא בהם].

דוגמא נוספת ליסוד זה שדיבורי חול וכ"ש דיבורים אסורים סותרים לקדושה, מצינו לענין קדושת הסוכה, כפי שכתב המשנה ברורה בהלכות סוכה (סי' תרל"ט סק"ב): **ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד, ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשוה"ר ורכילות ושאר דיבורים אסורים.** מה היא האזהרה המיוחדת על דיבורים אסורים בדוקא, והלא יש להזהר כמו כן שלא לעשות כל דבר חטא ועוון בסוכה, ולמה באה האזהרה בדוקא אודות דיבורים אסורים. אלא הוא הדבר אשר דברנו, יחודם של דיבורים האסורים שהם סותרים ועוקרים את קדושת המקום, וכפי שכתב המשנ"ב בראש דבריו **לפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד,** משום קדושת המקום באה האזהרה בפרט על דיבורים אסורים, שיש בהם סתירה ופגיעה לקדושת המקום.

ונודעים דברי הר"ן ריש נדרים בהשגתו על רבינו תם 'ותמינה עליו פה קדוש אין אמר דבר זה' [מקורו מהגמרא סנהדרין כ"ג א' שאמר כן ריש לקיש על רבי מאיר, וכן מצינו בכמה ראשונים שהשיגו בלשון זה, כגון הרשב"א יבמות ז' א' ב' על רש"י, והמאירי סנהדרין ע"ג א' על רש"י, ועוד], כי פה קדוש אינו יכול לומר דברים בטלים, וכפי שביארנו שדברים בטלים מהווים סתירה ישירה לקדושה, ולפיכך לא יתכן שפה קדוש יאמר דבר שאינו.

לעילוי נשמת מרן רשכבה"ג רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל

לדפואת הג"ד אלחנן בן שרה סימון, ראובן בן עלאת, דפאל בן רייזל. ולישועת שרה אסתר בת מיכל מיישל. ולע"ב הגאון רבי מנחם מנדל בהרה"ח רבי אריה זצ"ל

כמו כן ידועים דברי הירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) שהקב"ה היה צריך לברא שתי פיות, פה לדברי חול ופה לדברי תורה, וזאת מפני שפה המשמש לדברי תורה מהווים סתירה לדברי חול ומתאים שלא ישמשו בעירבוביא. וכדברים האלה מפורש יותר בדברי האור החיים הק' (במדבר ל"ו כ"ג): **ומצאתי לחסיד ישראל שכתבו** (אלשיך תצוה ל"ח ל"א) **כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ קדוש כי אין קדושה קדושת התורה ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול.** הרי מפורש בדבריו שדברי חול פוגמים בקדושת הפה הנועד לדברי קדושה.

ובספר קב הישר (פ"ג) כתב: ומזה תוכל לצייר שהמדבר דברים בטלים במקום קדושה המיוחד להיות מלא בהבל של שירות ותשבחות ותחנונים,

בא ותראה מה שכתב הזוהר ואנחנו עמו וצאן מרעיתו, ומחוייב כל אחד לגדור את עצמו שלא ידבר שום דבר חול בבית הכנסת שבעוון קל כזה לא יהיה לו ח"ו חלק באלקי ישראל כמו שכתב הזוהר, ועל אחת כמה וכמה שלא ידבר ליצנות או רכילות בבית הכנסת אשר דירת השכינה היא שם בבתי הכנסיות ובתי המדרשות.

לדברינו, אין הדגש משום שמשנה מיעוד המקום המיוחד לשירות ותשבחות, אלא עיקרו סוף דבריו משום שדירת השכינה שם, וקדושת המקום מהווה סתירה לדברים בטלים, וכפי שראינו שאין הדבר אמור בבית כנסת בלבד, אלא גם בסוכה ובשבת קודש, כי העיקר הוא שדברים בטלים מהווים סתירה לקדושה.

ביורי הלכה

ז. כתב המש"ב (סי' צח סק"ג): בשל"ה קורא תיגר על המביאים ילדים לביהכ"נ, והיינו קטנים שעדיין לא הגיעו לחינוך, מטעם כי הילדים משחקים ומרקדים בביהכ"נ ומחללים קדושת ביהכ"נ, וגם מבלבלים דעת המתפללים. ועוד, גם כי יזקינו לא יסורו ממנהגם הרע אשר נתחננו בילדותם להשתגע ולבזות קדושת ביהכ"נ. אבל כשהגיעו לחינוך אדרבא, יביאנו אתו לביהכ"נ וילמדהו ארחות חיים לישב באימה וביראה, ולא יניחנו לזוז ממקומו, ויזרזהו לענות אמן וקדש וקדושה, (עי"ש בשל"ה בסוף עניני תפילה וקריאה"ת). ועי' בתדב"א ח"א פ"ג, גודל העונש שיש להאב שמניח את בנו לענות דברים של הבל ותפלות בביהכ"נ. עכ"ל.

[מאת ספר 'חנוכת הבית' הנמצא בשלבי עריכה]

- 1 עי' שו"ת מהר"ם לובלין סוס"י נט, בית שלמה או"ח סי' כא וערוה"ש קנ"ד ז'. [ומהר"ם לובלין והב"ש הנ"ל כ' דקדושת פחותה]. וכ"כ עוד הרבה אחרונים כמובא במשכן דוד עמ' ט"ז. ובדברי פוסקי זמנינו: שבה"ל ח"ט סי' ב. הגריש"א, ישא יוסף או"ח ח"ב סי' מו. הגר"ק, משכן דוד עמ' י"ז.
- 2 ווי העמודים (נד' בס"ס שלה"ק) פ"ו אות לג.
- 3 ובפסקי הגריש"א כתב להקל לענין נישוק (שאסור הרמ"א סי' צח בביהכ"נ). וטעמו כפה"נ לפי שאין בזה קלות ראש ואינו אלא מדברי ספר חסידים והאגודה להראות שאין אהבה כאהבת המקום, עי"ש.
- 4 הגר"ק, משכן דוד פ"ה סעי' מד.
- 5 כמו שציין בזה באג"מ ח"א סי' מא ליומא ע.
- 6 הגר"מ לובין.
- 7 כמש"כ החי"א (כלל יז, סעי' יב) ובקצשו"ע (סי' יג סעי' ג) שג"ז מועיל לכניסה.
- 8 הגר"מ לובין.
- 9 ובגדולים יותר דעת המג"א (רפ"ב סק"ח) לביאור המחצה"ש שהוא חיוב מן הדין

סיפור השבוע

העונש במה שדיבר וזלזל בתפילה, שלא נדע מצרות.

כתוב בתיקוני זוהר תיקון י"ח דף ל"ג עמוד ב, צדיקים בהיכל המלך, בינונים נותנים להם את הבקשות מבחון, ור' שמעון שואל? מי נחתם בספר השלישי? כל אחד מבין לבד מהו הספר השלישי, **ומבאר הזוהר הם האנשים שמביישים את המלך בתפילה ומדברים דיבורים בטלים.** זמן התפילה הוא עת רצון, והתפילות עולות למעלה ופועלות ישועות גדולות. אם אדם מדבר בעת התפילה, הוא מזלזל בכבוד ה' וגורם רעה לעצמו וגם לכל המתפללים האחרים בביהכ"נ הוא סותם את ה"צינור", והתפילות אינן מתקבלות לרצון. מחמת זאת, אדם שהיה יכול לזכות באותה עת לרפואה שלמה, אינו נרפא ממחלתו. אדם שהתפלל על זרע של קיימא אינו נושע, וכן שאר אנשים נותרים במצוקה ובסבל. כל זאת, בגלל אותו אחד שדיבר בעת התפילה בבית הכנסת, ואין לשער עונשו של האדם הזה ר"ל.

[ומה יהא על אדם, שלא נוהר בכך בתפילות יום הדין, אך ליבו התעורר לתשובה לאחר מכן? כלום צריך הוא עכשיו לפחוד ולרעוד כל השנה? לא כך הדבר, עדיין יש לו תקנה ב"שערי אורה" מובא, שיש ליהודי היכולת לשנות את הדין שנגזר ב"ה, גם באמצע השנה - ע"י קבלה טובה. וז"ל: "אבל ישראל אינם כן שהם חלק שם ה' יתברך, ואע"פ שעמדו לדין ב"ה, כל יום שירצו יקרעו אותו הדין ויחדשו עליהם טובה, וזה שאמר בתורה, "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה" אלקינו בכל קראנו אליו".

סיפר מזכה הרבים הרב מיכאל גרינוואלד שליט"א, על ישועה מהמחלה: כאשר הייתי בחו"ל ניגש אלי בחור ואמר לי "לפני שנתיים נפגשתי איתך. לא רציתי לספר לך ממה אני סובל, ורק שאלתי אותך במה חשוב ונכון להתחזק. אמרת לי, שאקבל על עצמי לא לדבר בתפילה. באמת קיבלתי מיד את הקבלה על עצמי, וב"ה אני מקיים אותה מאז. עכשיו אני יכול לספר, שלפני שנתיים, בערך בתקופה שפגשתי אותך, אבחנו אצלי את המחלה בעמוד השדרה. הרופא אמר, שגם אם אשאיר בחיים, אין סיכוי שאוכל לצאת מהמיטה, אבל גם אין מדי הרבה סיכויים שאשאיר בחיים... מאז, פעם בכמה חודשים אני הולך לבדיקות, וברוך ה' - הכל תקין!"

מוסיף הרב גרינוואלד, ידוע, שפוסק הדור הרב וואזנר זצ"ל, אמר עשרות פעמים - בעת שבאו להזכיר בפניו על דבר המחלה הקשה - שבא הדבר לעורר אותנו על זהירות מדיבור בתפילה.

בבית כנסת אחד, ביום הכיפורים, דיבר אדם בקול רם באמצע חזרת הש"ץ. ניגש אחד מן המתפללים, וגער בו ברמז כדי שיחל. לאחר מכן ניגש אל אותו אדם שדיבר, והוכיח אותו על המעשה החמור. אותו אדם לעג לו, מה אתה רוצה ממני?

התחיל האיש לעורר את ליבו - יום הדין הוא זה, שבו נגזרים בני האדם לחיים או למוות, ואתה משחק עם זה? האם אתה כבר בטוח, שיש לך חתימה טובה? כשבועיים לאחר מכן, נתקע איזושהו פריט של משחק בגרונה של ביתו הילדה, והיא הפכה לצמח, ר"ל. אותו הדברן תלה את

גליקן זה נתנדב ע"י פ.ב.ש.ה.
לע"נ בעל החזון יחזקאל
להצלחה בכ"ע וכל מילי
המיטב וגמר חתימה טובה

סוכות תשפ"ג גליון כנד שנה ד

מליצי יושר

זרע שמשון

רבי שמשון חיים
ב"ר נחמן מיכאל נחמני זצ"ל
הבטיח למי שילמוד בספריו:
תשלומי תן וחסד ושלמה רבא
מן שמיא תנינכם תראנה בנים
ובני בנים כשתילי יחיתם סביב
לשולחנכם. חכמים ונבונים
ובתים מלאים כל טוב, גם עושר
גם כבוד לא יסופו מזרעכם וכו',
בני חיי ומחוני טוב.

מלא העומר

רבי אריה לייב ב"ר משה
צינץ זצ"ל בקש קודם
פטירתו שיתנו לו דף ורשם
בשארית כוחותיו:
מי שישתדל בהדפסת ספרי אהיה לו
למליץ. וכו"ל הגה"ק רבי צדוק הכהן
מלובלין ז"ל: הבטיח הטאן שיעשה
טובה לכל המשתדלים ורמסייעים
בהוצאת חיבוריו לאור, וכן היה באמת
שעשה טובה לכלם.
(הקדמה למלא העומר)

אבני נזר

רבי אברהם ב"ר זאב
נחום בורנשטיין זצ"ל
הבטיח קודם פטירתו:
אם ילמדו בספרים שלי,
אהיה למנן ולעזר גם אחר פטירתי
ממש כמו בחיים.
(ארץ צבי להגה"ק מקו"לגלב עה"ת
עמוד רמ"ב) וכו"ל השם משמואל:
ובטח יהיה למליץ יושר
למייסדים בה

ילקוט סופר

רבי יוסף לייב ב"ר אליעזר
זוסמאן סופר זצ"ל
כתב בצוואתו למי שילמוד או יפיקס דבריו
אני אסיב עמכם להמליץ טוב בערם
לפני אל חי, ואם יבואו על קברי
יתפללו ויאמרו איזה מזמורי תהלים
נ"ל אשתתוה גם אני לפני שומע
קול בכיות עמו ישראל ברחמים
ואצטרף תפילתי עמכם
לטוב להם כל הימים

לב העברי

רבי עקיבא יוסף
ב"ר יחזקאל שלעזינגר זצ"ל
כתב בצוואתו
בקשתי שטוחה שישתדלו
להדפיס ספרים שלי, ואני
תפילה להש"ת, צעק לבי אל ה'
בין בחיי בעוה"ז, ובעוה"ב אם
יהיה בכוחי, אקוה שלא להיות
כפוי טובה דל', ובעולם האמת
אקוה כי לא יבוש בי תומכי.

אתון דאורייתא

רבי יוסף
ב"ר יהודה ענגיל זצ"ל
העיד חתנו הגאון רבי יצחק
מנחם מארענשטער זצ"ל
בהספדו
רבינו בטרם עלה השמימה
הבטיח כל מי שייסייע בהדפסת
החיבורים שלו יהיה לו למליץ
יושר בעולם העליון

בן לאשרי

רבי יצחק ב"ר אשר
אשריל הברמן הרב
מרעננה זצ"ל כתב בספרו:
הנני מסר מודעה שהחלטתי להתפלל
בלי נזר בכל יום על כל אלה שיעיי
בספרי, וינידו בשמי דברי תורה
לאחרים שיושעו מכל צרה
שצריכים שיועה בעוה"ז ובעוה"ב,
וכל הלומד בספרי חכה לירוש',
הצלחה בכל טוב, בזה ובבא
יסנולה גדולה בבית לכל הדברים.

חזון יחזקאל

רבי יחזקאל ב"ר מרדכי
זלמן אברמסקי זצ"ל:
הגיד שלום איין זצ"ל בעת
הספדו בשעת הלילה הכריז:
נצטרתי מאת רבינו זצ"ל לפרסם,
שהבטיח שימליץ טוב לכל מי
שילמוד בספריו, וכן ימליץ טוב
לכל מי שיפיץ את חידושי תורתו.
(רבות אפרים אריה ח"ב עמוד
רמ"ח, מלך ביפ"ר פרק מ"ב).

די שטערקסטע סגולה פאר אלע פראבלעמען

פארוואס האב איך פראבלעמען אין שטוב? פארוואס גייט מיך אזוי שווער מיט פרנסה? פארוואס האב איך צער גידול בנים?
פארוואס קען די דאקטער מיך נישט העלפען? פארוואס האב איך נישט קיין מזל?

תירוץ

ווייל די מקטריגים לאזען נישט אז מיינע תפילות זאלען נתקבל ווערען
וואס איז די עצה? זיך איינקויפען מליצי יושר!

זייט מקיים די צוואה פון די זרע שמשון, פלאצקע גאון, אבני נזר, ילקוט סופר, לב העברי, רבי יוסף ענגיל, רעננה רב,
און ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל, וואס האבען מבטיח געווען צו זיין מליצי יושר

פאר ווער עס וועט פארשפרייטען אדער לערנען זייערע ספרים.

לע"נ אדמו"ר מזעוויל הרה"ק ר' יעקב ישראל קארץ ב"ר מרדכי בן ציון זצ"ל יא"צ ט' תשרי

בסוכות תשבו שבעת ימים. במדרש (וירא מ"ח ה'): כל מה שעשה אברהם למלאכים עשה הקב"ה לבניו שלש פעמים, במדבר, בארץ, ולעתיד, אמר "והשענו תחת העץ", והקב"ה פרע לבניו במדבר דכתיב "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", בארץ מנן "בסוכות תשבו שבעת ימים", לעתיד מנן שנאמר "וסוכה תהיה לצל יומם". וקשה דהלא הקב"ה לא עשה עבור ישראל סוכות אלא פעם אחת שהקים במדבר בעוני כבוד, אך בארץ לא עשה כלום, ורק ציוה עלינו לעשות סוכה. ואין לומר שכוונת המדרש לומר שהמצוה הזו היא בזכות אברהם, כי כל התורה והמצוות ניתנו בזכות אברהם (ע' שמ"ר כ"ח א'), וא"כ מדוע נקט דוקא מצות סוכה. ויש לתרץ דבאמת כוונת חז"ל הוא דמצות סוכה היא בזכות אברהם, דהנה אמרו חז"ל (ילקוט אמור רמז תר"ז) למה אנו עושים סוכה אחר יוה"כ, שמא יצא דגן של ישראל ביוה"כ לגלות, לכן עושים סוכה וגולים מבתיהם לסוכה. יוצא איפוא דמלבד עצם המצוה ושכרה, יש לישראל תועלת גדולה במצוה זו במה שנעשית בחודש תשרי אחר יוה"כ דוקא, ומה שקבע הקב"ה את מצות סוכה דוקא בזה הזמן שיועיל להמתיק את הגלות, היה בזכות והשענו תחת העץ שאמר אברהם. (זרע שמשון אמור ל"ח).

עת ללדת ועת למות (קהלת). יש לומר הכוונה, דאימתי הוא עת ללדת, בזמן שהוא עת למות, דאמרו (ב"ב טז): אילה - רחמה צר, ובשעה שכורעת לילד, מזמין לה הקב"ה דרקון ומכשפה וכו' ויולדת, ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד, מיד מתה. וכן אמרו שם: יעלה זו אכזרית על בניה, בשעה שכורעת ללדת, עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות, ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניו, ואלמלי מקדים רגע אחד או מתאחר רגע אחד מיד מתה. וזה שאמר: "עת ללדת", אז הוא "עת למות" אם לא היתה ויולדת. וכן האשה בעת לידתה היא בסכנה גדולה, דאפי' שאז הוא "עת למות", אבל הקב"ה מהפך זה לה "עת ללדת". (זרע שמשון קהלת אות ד').

חילוק בין שינוי השם ובין שינוי מעשה. התוס' (סוכה ל: ד"ה וליקנוה) כתבו בנוגע לולב הגזול, דעדיף שינוי השם החוזר, דקונה עם יאוש, משינוי מעשה החוזר, דאפילו עם יאוש אינו קונה. והקשה בכפות תמרים שם, דהא בב"ק (דף סו:) אמרו, שהטעם ששינוי השם קונה הוא מפני שהוא כמו שינוי מעשה, וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ואיך אפשר לומר דשינוי השם עדיף, ונשאר בצ"ע.

אבל בפני אריה (למהרא"ל צינץ שם) כתב, דבאמת ליכא מעלה בשינוי השם יותר משינוי מעשה. רק החילוק הוא, דשינוי מעשה החוזר לברייתו אינו שינוי מעשה כלל, דשום דבר לא השתנה בהחפץ עצמו, וגם עכשיו החפץ ראוי לתשמיש הראשון, והיות ואין כאן שינוי מעשה ממשי, לכך אינו קונה. משא"כ שינוי השם החוזר הוי שינוי שם ממש, דלעת עתה השתנה שמו שינוי גמור, אלא שאפשר שישתנה שנית ויחזור לכמות שהיה מתחילה, והיות וכעת יש כאן שינוי שם ממשי, לכן קונה ביחד עם יאוש.

וזה"ל: יש לבאר טעם החילוק ביניהם, דשינוי מעשה החוזר, כשחזר לברייתו נתבטל המעשה לגמרי ולא הועיל כלום. משא"כ בשינוי השם, על כל פנים אז היה נקרא בשם אחר, רק עכשיו נשתנה השם שנית, עכ"ל. ובדבריו מיושב קושית הכפות תמרים.

לזכות ח.ב.פ. ומשפ' להצלתה בכ"ע וגח"ט

קטן היודע לנענע, וברכת הגומל לקטן. בתשובת מהר"ם מינץ (סימן י"ד) כתב, דקטן אינו מברך ברכת הגומל, משום דאינו יכול לומר "לחייבים", כיון דאינו בר חיובא ועונשין, ע"ש. והשיג על זה האבני נזר (או"ח סוף סי' ל"ט), וז"ל: נראה דנוסח זה "הגומל לחייבים טובות" אינו מעכב, וראיה מהא דרב יהודה חלש ואתפח, עייל לגביה רב חנן ורבנן ואמרו ליה "ברוך רחמנא דיהביך לן ולא יהביך לעפרא", ענה בתרייהו אמן, אמר פטרתון מלאודוי (ברכות נד:), ולא יהא ברכת אמן יותר מאילו בעצמו בריך על שהבריא, ולא אמר "הגומל לחייבים טובות", ואעפ"כ נפטר, הרי דנוסח "לחייבים" אינו מעכב, ותמיהני על מהר"ם מינץ שכתב דקטן אינו מברך ברכה זו כיון דהוא אינו בר עונשין, ואם יאמר "גומל חסדים" סתם, הוי משנה ממטבע. והא מוכח בגמרא דהאי "לחייבים" אינו מעכב, וצ"ע.

ונראה לי לפסוק כוותיה בנוגע עיקר הדין [דאין הקטן מברך ברכת הגומל], אבל לא מטעמיה, אלא הטעם הוא דכיון דלכתחילה נוסח הברכה הוא "הגומל לחייבים טובות", וכיון שהקטן אינו יכול לברך כך, [דהרי אינו בר עונשין, ואי אפשר לומר "לחייבים"], לא שייך בו חינוך.

וראיה לדברי, דהרי קטן היודע לנענע חייב בלולב (סוכה מב.), אף דנענוע לא מעכב, מכל מקום כשאינו יודע לנענע אינו בדין חינוך, והכי נמי בנידון דידן, עכ"ל.

וכוותנו, דשיעור הגיל למצות חינוך אינו תלוי באפשרות שלו לקיים את דיני המצוה באופן שיצא בה ידי חובה, אלא צריך שיוכל לקיים באותו אופן שיקיים את המצוה כשיגדל, ולכן אע"פ שהנענועים הם תוספת על קיום המצוה ואינו מעכב, מ"מ כיון שזו היא אופן הקיום כשיגדל, הדין חינוך תלוי בה. וכן הוא בנוגע ברכת הגומל, דאע"פ דהנוסח "לחייבים"

א וכו"כ במרומי שדה (סוכה שם), וז"ל: אע"פ דע"פ דין תורה אין הנענועים מעכבין, ובהגהה בעלמא יצא ידי חובת המצוה, מ"מ אין מצוה לחנכו אלא באופן שיהיה עושה כשיגדל, שהרי עיקר החינוך הוא שיהא יודע לעשות אח"כ כשיגדל, עכ"ל. ודומה לזה כתב הבכורי יעקב (סימן תרנ"ז סק"ג), וז"ל: דכיון דטעמא משום חינוך הוא, כל שאינו יכול לחנכו כסדר שחיקנו חכמים לא חיקנו חכמים כלל, דהם אמרו והם אמרו, דאם יחנכו ליטול בלי נענוע, אדרבה אחי למסרך כן, עכ"ל.

וכ"כ הגר"ז (ערכין ב:), והוכיח מכאן דהנענועים הם חלק ממצות נטילת הלולב ואינם מצוה נוספת, דאם הנענועים הם מצוה בפני עצמה, מדוע קטן שאינו יודע לנענע פטור מעיקר מצות לולב שהיא נטילה לחודה, אך מכיון דנענוע הוא מעצם המצוה, לכן קטן שאינו יודע לנענע ולקיים את המצוה בכל פרטיה, לא חיקנוהו בלולב, וזו היא מצות חינוך, אלא בקטן הראוי לקיים את מצוה בכל פרטיה, עכ"ד. ברם זה דוקא בנענועים שבשעת נטילת

לכבוד עורך הגליון הנפלא מליצי

יושר

מצר"ב נדבתי 180 דולר לקוויטל לציונים הק', והטעם שנתעוררתי לכך, הוא כי שמעתי סיפור מהרה"ק ר' שלומקע זעווילער זי"ע, דאמר לאחד שביקש ממנו ברכה לזש"ק, שיתן לו סכום לצדקה, ונתן לו הסכום, ואח"כ נפטר ר' שלומקע. ובא האיש הנ"ל לבנו הרה"ק ר' גדליה משה זי"ע, ואמר לו: נתתי סכום גדול לאביך, ועזב אותי לאנחות. ואמר לו הרה"ק ר' גדליה משה בזה הלשון: "מה שהבטיח אבי בודאי יקיים, אך יש להזכיר אותו". והלך לציון של אביו, ומיד אח"כ נפקד, ע"כ הסיפור.

ולכן אע"ג דצדיקים מליצי יושר בודאי מקיימים הבטחתם להמליץ יושר לאותם המקיימים צוואתם, מ"מ לפעמים מועיל כשמזכירים אותם לקיים הבטחתם.

ברכה והצלחה

חיים ז. זילברברג - בית שמש

אינו מעכב, מ"מ אין בזה חובת חינוך, כיון דכשיגדל יברך עם הנוסח "לחייבים".

והוסיף האבני נזר וז"ל: אבל יש לדחות, [דאינו ראה מלולב, דליכא חיוב חינוך אלא אם יוכל לקיים המצוה באותו אופן שיקיים המצוה כשיגדל], דהרי בעינן שיהיה בלולב שיעור כדי לנענע (סוכה כט:) אף דנענוע לא מעכב, יש לומר ראוי לנענוע בעינו, (כדר' זירא ב"ב פא:), וכשאינו יודע לנענע לא חשיב ראוי לנענוע.

נוי סוכה למה לא מצינו בשום מצוה שיהיה הנוי שלה מצוה גדולה כ"כ כמו בניו סוכה דמצינו בגמ' (שבת כב.) "עטרה בקרמים ובסדינין המצויירין" וכו', והלוא זה אלי ואנוהו קאי על כל המצוות.

וי"ל דהנה על הפסוק "זה אלי ואנוהו", מתרגם אונקלוס "ואבני ליה מקדשא". ובגמ' דרשו התנאה לפניו במצות. ויש לומר דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהנה ידוע שהסוכה רומזת על בית המקדש, ובית המקדש נקרא נמי "סוכת שלום", וא"כ בסוכה שייכים שני הפירושים הנ"ל בדבר אחד, לכן המצוה של נוי גדולה כאן בסוכה יותר מבכל המצוות. (נאות הדשא ח"א רל"ז).

ברכת כהנים בתפילה בלחש. הטעם דברכת כהנים אינו בתפילה בלחש, משום דבעינן תיכף לנטילה ברכה (ע' תוס' סוטה לט.), ואיך יטלו ידיהם על הדוכן באמצע התפילה. ועוד, דברכת כהנים אינו חובת התפילה, דאז היה כהנים נושאים כפיהם גם בתפילה בלחש, אבל באמת החובה הוא לברך דוקא בסוף התפילה שהיא במקום עבודה. והרי בעבודה גופא כתיב (ויקרא ט:כב) "ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים", וברך פעם אחת בסוף כל הקרבנות, הכי נמי מברך פעם אחת בסוף סיום התפילות, דתפילה בלחש ותפילה בקול רם - ברכה אחת היא. (אבני נזר או"ח סימן תמ"ו).

תפילין בחול המועד. ז"ל אבנ"ז (או"ח סימן ב' אות ל"ב): בא נבוא לעיקר הלכה דשבת ויר"ט לאו זמן תפילין, אולי נוכל לברר מתוכה אם חול המועד בכלל, כי מאד קשה לומר כי הלכתא רבתי כזו לא תהיה מתבררת מתוך התורה הנגלית לנו ולבנינו שהיא עיקר תורתנו שניתנה לנו מסיני להורות מתוכה, והנסתר לפנימיות וסוד טעמי המצות ליחודי סגולה, והלכה זו [של תפילין בחוה"מ] יהיה הוראתה מתוך ספר הזוהר לבד, [שדבר זה אינו מסתבר].

ועוד, כי ידוע דחכמת הקבלה נקראת "נשמת" התורה, המתפשטת בתוך הלכות תורה שבעל פה שהם "גופי" תורה, וכמו שכל כחות נשמה נראים באברי הגוף, כן נראים פנימיות טעמי המצות שבזוהר בתוך התורה הנגלית, ובעל כורחין מאחר שהזוהר פסק דחוה"מ לאו זמן תפילין, מחויב להתברר זה מתוך סוגיית הש"ס. ובאמת קשה לומר ג"כ שלא יהיה שום מאן דאמר בגמרא שיאמר דחוה"מ אינו אות ומחויבין להניח בו תפילין, דא"כ יהיו הנוהגים להניח בו תפילין בטעות גמור, וכפי הנראה קודם שנתגלה ספר הזוהר היו כל ישראל נוהגין להניח בו תפילין, וא"כ היו כולם ח"ו בטעות גמור, וזה גם כן אי אפשר.

וגם שנאמר דרשב"י יחיד הוא בדבר שאומר דחוה"מ לאו זמן תפילין, וחכמים חולקים עליו בזה, והלכתא כחכמים, גם כן אי אפשר לומר, שבזה יפה טען בעל משנת חסידים בקונטרס תפילין דמארי עלמא שחיבר, דא"כ איך יחמיר רשב"י בעונש גדול על המניחין תפילין בחוה"מ מאחר שאין הלכה כמותו, ומצינו שהוא בעצמו הזהיר שלא לעשות כמותו במקום שאין הלכה כמותו, ואיך יניא את לב בני ישראל לבלתי הניח בו תפילין, מאחר שאליבא דהלכתא מחויבין להניח בו תפילין עכ"ד.

אולם בחמלת ה' עלי יגעתי ומצאתי תאמין, שתהילה לקל מצאתי דרך נכון לבאר דאפסקא הלכתא בש"ס דחוה"מ לאו זמן תפילין, ומ"מ גם האומרים

לולב, אבל הנענועים שבשעת אמירת הלל הוכיח הג"ר משה סולוביצ'יק (רשימות הגר"ד סוכה לז:) דהוי מצוה בפני עצמה, ואינו חלק מעיקר מצות הנטילה.

ב וברר קדמו בזה המאמר (סוכה לז:) וז"ל: ואע"פ שההושטה והנענוע אין מעכבין, ראוי לכן מיהא בעינו, שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו, עכ"ל. וכ"כ החתם סופר (סוכה מב:).

חוה"מ זמן תפילין, הגם דקי"ל שבת ויר"ט לאו זמן תפילין, הוא ג"כ דעת תנאים, אלא דלית הלכתא כוותייהו.

לזכות ע.ב.ב. ומשפ"ל להצלחה בכל"ע וגמח"ט

ראשון לחשבון עונות. איתא במדרש שיר השירים (פ"ג) עה"פ "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים", "מה יפית" בתשובה, "ומה נעמת" בסוכה. ונראה דהט"ז הביא מדרש תנחומא (פ' אמור) ולקחתם לכם ביום הראשון

- ראשון לחשבון עונות. והקשו דאם עוסק במצות מיוה"כ עד סוכות, א"כ אין לו עבירות ואיזה חשבון יש. וי"ל ע"פ דברי האר"י הקדוש ז"ל שפירש הפסוק (קהלת ז) "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", דבדאי אם עושה עבירות לא יקרא "צדיק". רק אפי' אם עוסק במצות, אבל אינו עושה כראוי בדחילו ורחימו כמט"כ (דברים כח:מז) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה", ואין "צדיק" בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" בעשיית הטוב. ועד יוה"כ עושין תשובה מיראה על העבירות ומיוה"כ והלאה עושין תשובה על העבירות שעשו בשעת קיום המצות, וע"ז עושין תשובה בסוכות שמוקפין ישראל במצות, וזה "ראשון לחשבון העונות" אלו, ועל אלו עבירות נאה ואף יאה לעשות תשובה, וזה "מה יפית בתשובה", "ומה נעמת" בקיום המצות "סוכה", דאז עושין תשובה מאהבה.

לזכות ח.מ.ב.ב. להצלחה בכל"ע וגמח"ט

אתרוג אם חי דבר חשוב דאינו בטל. לפום ריהטא לכאורה היה נראה דלא שייך באתרוג חשיבות לענין ביטול, כי דבר חשוב אינו בטל, הוא רק אם אשר הוא חשוב מצד עצמו, לא כן אם כל החשיבות הוא בשביל המצוה, דחשיבות המצוה אינו גורם. אמנם יש להקשות מדברי התרומת הדשן (מובא בשו"ע סימן תרע"ג סעיף א') דאם נתערב נר חנוכה, אז אפילו באלף לא בטיל, כיון שהוא דבר שבמנין, אע"פ דהחשיבות שלו הוא רק מצד המצוה וכו'. ונראה דזה רק בנר חנוכה דכבר נעשה המצוה, והוא חשוב ככר, אז אינו בטל, אבל באתרוג שעדיין לא נשתמש בו, מה חשיבות יש בו. (שו"ת ר' עקיבא יוסף אור"ח ח"ב סימן ת"ז)

הישן בסוכה אם צריך נטילת ידים בבוקר. ת"ח אחד רצה לחדש, כי בסוכה אין חשש בנטילת ידים [בבוקר], באשר אין רוח רעה שולט בה, כי הסוכה כדאי היא שתגן, והוא

מוסיף על השמועה כי לא נמצא מצוה אשר מקפת את האדם כי אם סוכה, וכן מצות יישוב ארץ ישראל, ואם אין ראייה לדבר, זכר לדבר, דכתיב "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון", ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והשבתי לו: אם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, ואין סומכין על הנס במקום סכנה.

ובאתי פעם אחת לנסיכון כזה בסוכה של מו"ח [הרה"ק ר' הלל מקאלמאי] זצ"ל להבדיל לחיים, בעיר סיקס, דכאשר ניערתי משנתו, היו המים שהכנתי לנטילת ידים קרח, ולא יכולתי להוציא אפילו טיפה אחת מרוב הקרירות, ולא ידעתי מה לעשות, וצעקתי עד שהביאו שכנים מים לנטילת ידים סמוך לאור בוקר, והיינו בצער על הזמן הרב ששהיתי בידים מסואבות. ולפי דברי החכם הנ"ל לא יאונה לצדיק כל און, וזכות מו"ח זצ"ל אשר היה ישן על מטתו אז, כדאי היה שתגן, וזכותו יגן עלינו. (שו"ת ר' עקיבא יוסף אור"ח ח"א סי' ג')

לזכות ד.ב.ר. להצלחה בחנותו החדש ובכ"ע וגמח"ט

הנוטל לולב לאחר שכבר קיים המצוה, אם מקיים מצוה עוד פעם. אמרו בסוכה (דף מו:): אמר ר' יוחנן אתרוג - במשך כל יום שביעי הוא אסור בהנאה, אפילו לאחר שיצא בו ידי מצוה נטילה, כיון שעדיין מוקצה הוא מהנאה, מכח הקצאתו למצות אתרוג. אבל ריש לקיש אמר דמותר בהנאה בשביעי. במאי קא מיפלגי, ריש לקיש סבר שהאתרוג רק למצוה אתקצאי, ומשעה שיצא בו ביום השביעי, ושוב אינו צריך אותו למצוה, בטלה הקצאתו. ור' יוחנן סבר אתרוג לכולי יומא אתקצאי.

וכתב הגר"י ענגיל (גלינוי הש"ס שם), דר' יוחנן ור"ל נחלקו אם המצות ד' מינים קיים גם לאחר שכבר נטל פעם אחת, דכשנוטלים פעם שנית מקיים עוד הפעם מצוה, דאז לכולי יומא אתקצאי, או דאינו מקיים עוד מצוה כשנוטל פעם שניה, [רק יש בזה משום חיוב מצוה ליטלם כל היום], ואז לא איתקצאי אלא לשעת מצוה ולא לכל היום.

וז"ל: בספר הפרדס לרש"י (סי' כ"ב) כתב וז"ל: ברכת התורה בקריאת התורה [בציבור], כל אחד ואחד העומד [לקרות בתורה] צריך לברך [ברכת התורה] משום חיבת התורה, אע"פ שכיון בברכת חבירו, ואע"פ שכבר בירך בבוקר. וכן אמרו גבי תפילין דכל אימת דמנחי מברכי, דהאהבה וחיבת המצוה גורם כל זה. וכן לגבי סוכה כל אימת דעייל ויתבי בריך. וכן לולב אע"פ שיצא בפעם ראשונה ידי חובת מצוה, חביבין המצוות בכל שעה לברך עליו לפניו ולאחריו עכ"ל הפרדס. ונראה מדבריו דסובר, דהנוטל לולב שנית אף בו ביום חשוב מצוה וצריך לברך. וכן אמרו בירושלמי (סוכה פ"ג ה"ד): ומברך עליו כל שעה שהוא נוטלו, ע"כ. והכוונה כפשוטו, דאפי' בו ביום [מברך עליו כל שעה שנוטלו, אע"פ שכבר קיים המצוה בבוקר], ודלא כפירושו של הקרבן עדה שם. וכן בתניא רבתי (סי' פ"ה) כתב בשם רב האי גאון דכל פעם שמגביהו מברך.

וי"ל דזהו הפלוגתא אי למצוה איתקצאי או לכולי יומא איתקצאי, והיינו דפליגי אי יש בנטילתו באותו יום מצוה עוד אחרי שכבר נטלו פעם אחת. והא דאמרו (סוכה מב.) "מדאגביה נפק ביה", [ולא חשיב טעה בדבר מצוה, אע"פ דמקיים המצוה גם כשנוטלו פעם שנית], היינו משום דכיון דאחרי הפעם הראשון שנטל הלולב, אינו חובה עוד, לכן אע"פ דאם נטל פעם שנית הוי מצוה, מ"מ לא חשוב טרוד, ואינו נפטר מטעם טעה בדבר מצוה. או דיש לומר בפשיטות, דמצוה שאינה חובה, לא חשיבה לפטור טעה בדבר מצוה וכו'.

תולדות הן לאשרי ז"ע

פעם נכנס אליו אדם אחד ואמר לו שבבדיקות שעשה הרופאים אומרים שגילו לו מחלה מסויימת. הצדיק מרעננה ז"ע הרבה מעט ואמר לו שלפי מה שהוא בדק בדברי הזוהר הק', לא יתכן שהמחלה הזאת שאמרו הרופאים היא זו שקיימת אצלו, ולדעתו הוא בריא ושלם. הלה הלך ועשה בדיקות חוזרות ונתברר שלא נפל מדברי הצדיק ז"ע ארצה, ומה שאמר כן היה במדוייק.

פעמים קרה כאשר חידש חידושי תורה אומר שיהא לרפואת פלוני, ותיכף נתרפא אותו אחד שהזכיר את החידוש תורה לרפואתו באורח פלא.

אי פעמים מסויימות הצדיק ז"ע היה אומר לאנשים שלא הכירם כלל קודם לכן את פגמיהם שהיה מכיר על פניהם, ובכך השפיע עליהם לחזור בתשובה. כשנשאל איך מגיעים לדרגה זו. השיב: אני מצטער שאני יודע, ויותר טוב שלא לדעת.

פעם אחת הביאו לפניו ספר של איזה מחבר תלמיד חכם, עיין כמו רגע בתוך הספר, ומיד שמטו מידו הק' וזרקו ארצה. ולתמהוון הנוכחים הסביר ואמר: מחבר זה יפגע בעצמו וימות בשנה זו במיתה משונה. וכן אירע אחר כמה חודשים שהלה איבד עצמו לדעת רח"ל, ויהי הדבר לפלא.

קרה במקרים מסויימים שמפני צורך גדול מאוד ומיוחד אמר לאנשים את שורש נשמתם. פעם בא לפניו אדם אחד לבקש ברכה לרפואה עבור אחותו החולה הנמצאת בחוץ לארץ, שאלו הצדיק ז"ע מסיבה מסויימת האם יש לה שערות שיבה, ניסה הלה להיזכר, ובעודו מהרהר אמר לו הצדיק ז"ע ראיתי כבר היא עם שערות שיבה (ברכה משולשת).

עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו!

פאר א נדבה פון \$180 פאר גליין מליצי יושר וועט מען מוידע זיין ביי די ציונים פון די **פלאצקע גאון** - וואראשא, **אבני נזר** - סוכאטשוב, **ילקוט סופר** - פאקש, **לב העברי** - הר הזיתים, **ר' יוסף ענגיל** - ייען, **בן לאשרי און חזון יחזקאל** - הר המנוחות אז איר האט מקיים געווען די צוואה, און יעצט איז די צייט פאר זיי מקיים צו זיין זייערע הבטחה!

געדענקט "מקח בלייבט מקח"!

gilyonmy@gmail.com 732-510-0560

אבל מדברי התוס' (ר"ה טז: ד"ה ותוקעים) מוכח דסוברים דאין בנטילת לולב שנית בו ביום מצוה, מדאצטריך להו למימר דלית ביה משום בל תוסיף. וע' תוס' (סוכה מה: סוד"ה אחד) שכתבו "אין עיקר מצותו אלא פעם אחת ביום", ומשמע דרק "עיקר" מצוותו אינו אלא פעם אחת ביום, אבל מצוה מיהא איכא (כשנטול פעם שנית).

לע"נ האדמו"ר מסטראזניץ הר"ר אשר מרדכי ב"ר ישכר בער ראזנבוים זצ"ל יא"צ ה'תשרי

חנון ה' וצדיק ואלקינו מרחם. יש לפרש על פי אומרים ז"ל (סוכה יד.) למה נמשלה תפילת הצדיקים לעתור, מה עתר זה מהפך התבואה בגורן, אף תפילתן של צדיקים מהפכין מידת הדין למידת הרחמים. והכי פירושו: "חנון ה'", זה מידת הרחמים, "וצדיק" בתפלתו פועל שגם "ואלקינו" - מידת הדין, "מרחם", יתהפך לרחמים עלינו ועל כל בני ישראל אמן.

האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד. "האמנתי" את אחרים, גרמתי שאחרים יאמינו בה', ע"י "כי אדבר" נפלאות השי"ת, הואיל "אני עניתי מאד", שאין צרה בעולם ואין מקום פורענות שלא גליתי לתוכו, ועברו עלי כל הצרות, ואעפ"כ עזרנו ה', ראוי אם כן שכולם יאמינו בה'.

לזכות ח.ב.פ. ומשפ' להצלחה בכ"ע וגה"ט

מקבלת אשה [לולב] מיד בנה ומיד בעלה ומחירתו למים בשבת. (סוכה פ"ג מט"ו). המשנה מחדשת בזה שני חידושים: א) שמותר לאשה לטלטל את הלולב, ואין בזה משום איסור מוקצה - אע"פ שהיא אינה חייבת במצוה. ב) שמותר להחזיר את הלולב למים בשבת, ואין בזה משום מלאכת זורע ולא משום תיקון מנא.

ובירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) מבואר, שלולב שנטלו, אם הניחו מידו לאחר שיצא בו, שוב אסור הוא בטלטול - שמשעה שמיניחו לאחר נטילתו, הרי הוא מוקצה. וכתב הפרי מגדים (סימן תרנ"ב אשל אברהם סק"ג), שהבבלי חולק וסובר שלעולם אינו מוקצה, דהרי בברייתא (סוכה מא:) איתא, שמנהגן של אנשי ירושלים היה להניח ע"ג קרקע בשעת קריאת התורה ואח"כ חזרו ונטלו את הלולב כשהולכו לבקר חולים, ואיך נטלו אחר שהניחוהו, אלא בעל כרחך סבור הבבלי שאין בו משום מוקצה. וכ"כ החת"ס שם.

ברם לדעת הירושלמי שאחרי שהניח מידו הוי מוקצה, צריך להבין את דין המשנה, למה מותר לאשה לקבל מיד בנה ובעלה. וכתב החזון יחזקאל (על התוספתא פ"ב ה"ג בחידושים), ש"מקבלת מיד בנה ומיד בעלה" דוקא - דהיינו שהם עדיין לא הניחו מידם, וכיון שהיא נוטלת מידם נחשב כמו שעודנו בידם, ולכן מותר גם לה לטלטלו.

בית ישראל ברכו את ה', בית אהרן ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה', ראי ה' ברכו את ה'. "בית ישראל ברכו את ה'", על שבחר בישראל מכל

העמים אשר על פני האדמה להיות עם סגולתו. "בית אהרן ברכו את ה'", אשר בחר בו ובזרעו אחריו מכל ישראל לעמוד לשרת לפני ה'. "בית הלוי ברכו את ה'" על שלקח הקדוש ברוך הוא שבט לוי מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת ה' "יראי ה' ברכו את ה'" על שזכו להיות יראי ה' בעזרת הקב"ה שהרי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. והא דאמרו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, היינו בבחירת האדם את דרכו ורצונו להיות ירא שמים. אמנם בביצוע רצונו למעשה, הוא זקוק לעזרת השי"ת, ועל זה אמרו בדרך שהאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

בשורה טובה

שוב יצא לאור הספר המבוקש ביותר
חלת לחם על הלכות חלה - ברכת הבית
על מסכת חלה

במהדורה מפוארת בתכלית ההידור והיפוי
ע"י מכון עבודה ברורה

אפשר להשיג הספר בארה"ב

הרב יצחק מיטניק שליט"א 732-987-4733

בירושלים: מכון עבודה ברורה 02-6576577

סגולה פאר ערליכע קינדער

סגולת אריה"ק כהדרת הרה"צ מ'אראד זצ"ל

**אריינברענגען יראת חסא אין אייערע קינד
דורך א שטיין ביי קברי צדיקים.**

וואס טוהט מכון דורות ישרים:

- א ת"ח וירש וואס טוהט עס שוין אסאך יאהרן צו העלפן אידן. ווערט געבאקען. שהוא עת רצון וועט עס טוהן פאר אייער ישוה להתכליל. כדי איר זאלט קענען פרויאט. בנאמנות. קאנפידענשעל.
- יעדע נאמען איז א באזונדערע שטיין. באזונדערע עבודה און תפלות פאר א לענגערע צייט. אלעס ווערט געטוהן מיט גרויס איבערגעגענקייט. מיט כחנה. במתינות. אזוי האט עס די ריכטיגע כח.
- מ'שרייבט די גאנצע נוסח אויפן שטיין סיי פאר מען באקט די תלות און סיי נאכדעם אויז ווי אלע שיטות. די שטיין בלייבט אין דעם אויווען פאר 2 וואכען.
- מ'זאגט די תפילה 18 מאל אויפן שטיין. ביי די ריכטיגע צייטען.
- מ'דאט איר וויסען ווען די שטיין ווערט געבאקען. שהוא עת רצון להתכליל. כדי איר זאלט קענען מיט זאגען די תפילה.
- די ת"ח גייט אליין צום ציון און מתפלל. נאכדעם וואס ער רופט נשמת הצדיק אל קברו (המחזיק מתישמת משה).
- די שטיין חערט באראבען ווי די ריכטיגע וועג. און אזוי וועט מען עס נישט.
- מ'קען איר אכענעמען די שטיין און עס אליין אראפלייגען ביי וועלכע צדיק איר ווילט.
- מ'קען באשטעלען אפאר שטיינער ביי מ'זאגט עס לייגען ביי אסאך צדיקים.

דוקא אייך דעם מקובלי'דיגן אופן פון **מכון דורות ישרים** וועט מען ווי עס ווערט מקיים די ווערטער פון אריה"ק אויפן הארץ. **יבצר הלב (-אמיתיות וין הארץ צו צדיקים).** **שיתפך לב לשמים לזכה (-ס'דישע די גאנצע מענטש).** **חזקת מלאים (-העט תבן ואונדז).** מ'קען עס געבען פון מעשה.

פאר פרטים רופט-טקסט מכון דורות ישרים

917-635-3883 dorosyesharim@gmail.com

**צופרידענע
עלטערען פון
מכון דורות
ישרים זאגן:**

”מיי קינד איז
געווארען א
אנדערע
מענטש. ער לערענט
מוסר. ער וויל
ענדיגען א מסכתא

”מיי זון בעהמ
מיי זיידע מיי
אויף 5 מינוט
פאר סוף זמן קריאת
שמע

”מיי יצחק האט
אריינגעלייגט א
פילטער

”אין האב נישט
געקוקט קיין
מנוחה פארדעם.
נישט וויסענדיג וואס
מיי בחור טוהט

”כהאב
גענוהריגען זעהן
הצלחה מיט
מייע קינדער נאכען
מנדב יין פאר מיי
חברים קינד

במלאות 12 חודש לפטירתו

שיחה מהגה"צ רבי נח חפץ זצוק"ל מספרו "חלון התיבה"

מצות סוכה היא המכשרת לצאת מהימים הנוראים לכל השנה

{י"ה"ר שיתלו עמנו בצאתינו מהסוכה
ולחיות עלינו שמירה מעולה להצילנו מחטא ועוון"}
ולחיות עלינו שמירה מעולה להצילנו מחטא ועוון"

הרבה מבני העליה, אחר העבודה הגדולה והקדושה בימים הנוראים שזכינו בהם בסייעתא דשמיא, בהתעלות ובהתרוממות הרוח, בתשובה שלימה, בקיום המצוות מתוך שמחה של מצוה, בדבקות בה' יתברך, יש להם לפעמים הרגשת כבדות, הרגשה של ירידה ח"ו, שהנה כעת באים אנו לימים שהם כבחינת אשר אין בהם השגה והרגשת התעלות והדבקות בו יתברך חלילה.

ובודאי אין זה הרגשה נכונה ואפשר לזכות הרבה אחר הימים האלו ימי הדין והרחמים ובזכות חג הסוכות ולהתחיל השנה בהתחדשות בראשית כפי שנבאר.

ויש לעיין ולטכס עיצה האיק נזכה להמשיך את אותם אורות שהאירו כזהו הרקיע בימים הנוראים, ובחג הסוכות, במצותיהם ובדיניהם, לכל ימות השנה הרגילים, בחינת מקום תחתון כלשון האר"י הק' כנ"ל.

ונראה בס"ד דהנה באם נשים לב נזכה ונראה שמוצאים אנו את כל סדר העבודה שבימים נוראים, בימי השנה כולה, בכל מעשי המצות של היום יום במצוות דאורייתא ומדרבנן, רק שבאים הם בצורה אחרת ובאופן תמידי וכדלהלן, ועלינו ללמוד מהימים שעברו עלינו בהתרוממות הרוח בעשיית המצוות ובהדבקות בו יתברך, כך גם להתחזק בעשיית כל מצוות שבכל יום ויום לעשותם בשמחה בדבקות בהתעלות ובהרגשת קרבה יתירה למלך מלכי המלכים אב הרחמים, כפי שאנו עושים בכל אותם מצוות שצורתם מתחדשת מזמן לזמן, ולא כמצות אנשים מלומדה.

ועל ידי כך נבין שכל המחשבות הנ"ל של הרגשת חסרון וכבדות, הם עצת היצר, להחלישנו, בהרגשה שהנה ימים אחרים של ירידה ברוחניות חלילה באים אלינו, ועלינו אדרבא לדעת, שכל עבודת הימים הנוראים הם לימוד דרך עץ החיים לחיי היום יום שכולם מלאים באותם עבודת קודש והשגות שזכינו בימים הנוראים, רק שהם בגדר של ימי חולין, ונפרטם כדלהלן.

תשובה והמתקת הדינים בכל יום לישראל בלבד

הנה בכל ימי הדין והרחמים שבחדש תשרי, שמחייבים ומרוממים אותנו לשוב מחטאינו, ולשוב אל ה' יתברך ביראה ובאהבה, ובכך זכינו להמתק הדינים, הנה יש בחינה זו בכל יום דמובא בגמרא במסכת ר"ה [טז, א] [ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר [איוב ז, יח] ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר [שם] לרגעים תבחננו".

ובספר שערי אורה [שער ה' עמ' מט] כתב שיש בזה הבדל בין ישראל לאומות העולם וז"ל "דע כי ה' יתברך סדר המערכות העליונות וצורת המרכבה בסוד ע' שרים, שבהן נראית מלכותו במעלתה הגדולה, והשרים הם כעבדים העומדים מחוץ לבית המלך... וכולם עיניהם צפויות לשם הוי-ה יתברך, לתת להם כח ומזון וקיום ופרנסה במה שיתקיימו ויוכלו כל אחד מהם לפרנס אומה שלו, וכולם אין להם כח ולא אור מעצמם, כי אם משם ה' יתברך שהוא המקור והמעייין... ובדרך זה כל ראש השנה שבעולם, נותן ה' יתברך חלק לכל שר ושר מכל שרי האומות, במה שיפרנס ארצו ואומתו וזהו סוד ועל המדינות בו יאמר, איזו לרעב, ואיזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות כו', ואין לשום אומה בעולם כח להוסיף לה, על החלק שנתנו לשר שלה בראש השנה ואפילו התפלל אותה האומה בתוך השנה כדי שיוסיפו לה טובה ומזון על מה שנגזר בראש השנה כל תפלותיהם לריק.

אבל ישראל אינם כן, שהם חלק ה' יתברך, ואע"פ שעמדו לדין ראש השנה, כל יום שירצו יקראו אותו הדין ויחדשו עליהם טובה וזהו שאמר בתורה [דברים ז, ז] ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו, התבונן מאוד גדולת פסוק זה, וכתוב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו, כלומר בכל יום ויום יכולין ישראל לקרוע הדין שנגזר עליהם בראש השנה ולחדש אותו לטובה, מה שאין אומה בעולם יכולה לעשות שאין שום אחד מכל שבעים שרים יכול להוסיף לאומתו יותר מאותו פרס וחלק שנתנו לו בראש השנה, ולפיכך תקנו בתפלה של ראש השנה עלינו לשבח כו'..."

דהיינו שכל יהודי יכול להמשיך את ימי ראש השנה, לשנות מצבו בכל יום לקרוע רוע גזר דינו, לשוב אליו יתברך, ולזכות להתקרב לקב"ה כפי מדת ההתקרבות שחש האדם בימים נוראים, כפי הכוחות שיקדיש להתעלות ולהתקרב.

זמנים המסוגלים לתשובה בכל השנה

כנגד מצות התשובה שבארבעים יום מ"ח אלול עד יום הכיפורים, יש לנו ב"ה בכל השנה זמני תשובה כמובא בחז"ל, וכתבם בספר פלא יועץ [אות תשובה] וז"ל "והנה זמן תשובה הוא כל ימי חיי האדם מראשית השנה ועד אחרית שנה, וכמאמר רבי אליעזר [אבות ב, י] שוב יום אחד לפני מיתתך. וכבר אמרו בזוהר הקדוש שראוי לאדם שבכל לילה קדם שכבו יפשפש במעשיו של אותו יום, ואם ימצא שעבר עברה ואשר לא טוב עשה, יתודה ויתחרט ויתקן את מעותו כאשר יוכל, באיזה סגוף או באיזה קנס לצדקה וכדומה, ואנשים כאלה קראם הזהר הקדוש מארי דחשבנא. ופרש בזוהר הקדוש שעל זה הזהירה תורה [דברים כא, כג] לא תלין נבלתו, שלא ילין עם החטא כי נבלה הוא. וכתבו המפרשים שהשב תכף באותו יום, בנקל יוכל לתקן את מעותו, שדומה לדיו לחה שבנקל יוכל להמחק ולהקנח, לא כן כשהיא יבשה.

ואם לא שב באותו יום, לפחות ישוב ביום הששי שבאותו שבוע שגם הוא זמן תשובה. וראוי לאדם להקדים הרהורי תשובה כדי שיוכל לומר הקידוש שהוא עדות, והרשע פסול לעדות, וגם כדי שיזכה לתוספת נפש רוח נשמה ולהארת קדשת שבת, ומזיו שפעת קדושתו ישפע עליו לימות החל לשוב בתשובה ולעבד את בוראו עבודה שלמה. ולכן טוב לגבר שיפנה מעסקיו קדם קבלת שבת וישפך שיחה, ידרש סליחה, ואחר כך ילך לבית הטבילה, וימצא תועלת לנפשו וטהרו וקדשו.

וכן יום ערב ראש חדש הוא זמן תשובה, על אשר חטא באותו חדש. וכבר רבים מאנשי מעשה נוהגים להתענות בכל ערב ראש חדש ומרבית בתחנונים, ונקרא שם היום בפי ספרים, יום כפור קטן. וכבר כתבנו כי לא התענית היא העיקר, אלא התשובה שישוב מדרכו הרעה ויהא מודה ועוזב אז ירוחם. בחינת יום הכיפורים, שהוא זמן המסוגל למחילה סליחה וכפרה, להטהר ולהתקדש, זוכים אנו בכל ערב ראש חדש שנקרא יום כיפור קטן כנ"ל.

ואם כל השנה הלך בשרירות לבו ויצרו הפיל עליו תרדמה, הנה בהגיע ימי חפץ ימי רצון, חדש רחמים ועשרת ימי תשובה, לא עת לנום ולישן כי מלך במשפט יעמיד ארץ [משלי כט, ד], וחרדה ילבש ויתעורר כאיש אשר יעור משנתו, עכ"ל.

ענין עבודת המלכויות שבימי ראש השנה, מקיימים אנו בכל יום במצות קריאת שמע שחרית וערבית, שהיא קבלת עול מלכות שמים, כמבואר בגמרא מסכת ברכות [יד, ב]. וכן מצות הנענועים שמקיימים אנו בארבעת המינים שהוא כדי להמליכו ולייחד שמו כנגד כל רוחות העולם, כפי שאומרת הגמרא [סוכה לז, ב] "א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו", כך גם במצות קריאת שמע מובא בשו"ע [או"ח סי' ס"ק ו'] להטות הראש כנגד כל רוחות העולם. בזוהר הק' [במדבר רנה, ב] מובא "ח"י נענועים כנגד ח"י אזכרות שבקריאת שמע וח"י ברכות שבשמונה עשרה".

"עזרו ישינים דכל השנה במצות מזוזה"

גם ענין מצות שופר מתקיים במשך כל השנה על ידי מצות מזוזה כפי שלמדים אנו מלשון הרמב"ם שלגבי מצות שופר כתב [הל' תשובה ג, ד] וז"ל "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה...".

כעין זה כתב הרמב"ם [הל' מזוזה ו, יג] במצות מזוזה וז"ל "חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

סוכה דכל השנה עטיפת הטלית והציצית

מצות הסוכה, שמצילה מקיפה ומגינה מכל מיני מקטרגים משטן ומיצר הרע כמובא בזוהר הק' [במדבר רנה, ב]. כמו כן מצות ציצית ועטיפת הטלית מקיפה את האדם ושומרת. כמובא בגמרא במסכת מנחות [מג, ב] "ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן... רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא". כפי שאומרים אנו לפני העטיפה ב"לשם יחוד... ועל ידי מצות ציצית תנצל נפשי רוחי ונשמתי ותפילתי מן החיצונים, והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם...".

בחינת ארבע מינין דכל השנה

בחג הסוכות בו נוטלין אנו ארבעת המינים כנגד עיקרי אברי האדם [עי' שיחה ארבעת המינים] כמובא במדרש רבה [ויקרא ל, יד] "רבי מני פתח [תהלים לה, י] כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב, השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם, וההדס דומה לעין, וערבה דומה לפה, והאתרוג דומה ללב, אמר דוד אין בכל האיברים גדול מאלו, שהן שקולין כנגד כל הגוף, הוי כל עצמותי תאמרנה".

ומובא בספר זרע קדש להרה"ק מראפשיץ זיע"א [סג, א], שהעלין שיוצאין מן הלולב למעלה מהשדרה רומז למוח שממנו נמשכת השדרה. היינו, שארבעת המינים הם כנגד עיקרי אברינו שבהם יש לנו לפעול לקדשם ולטהרם, וכך בכל יום, מצווים אנו להניח תפילין של יד כנגד הלב ושל ראש כנגד המוח, לשמור על העינים מראות ברע, ולהתנהג עם כל אדם בעין טובה, ובשפתיים לדבר דיבורי תורה ותפילה ולא ח"ו דיבורים אסורים ודיבורי חולין.

כמובא בספר החינוך [מצוה שכ"ד] מצות נטילת לולב. "משרשי המצוה. כבר כתבתי לך בני כמה פעמים במה שקדם, שהאדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה תמיד, ורעיוניו וכל עשתונותיו נתפשות אחרי פועל ידיו, אם טוב ואם רע. ועל כן כי רצה המקום לזכות את עמו ישראל אשר בחר, הרבה להם מצות להיות נפשם מתפעלת בהן לטובה תמיד כל היום. ומכלל המצות שצונו

להתפס מחשבתנו בעבודתו בטהרה, היא מצות התפלין להיות מונחות כנגד אברי האדם הידועים בו למשכן השכל. והם הלב והמוח, ומתוך פעלו זה, תמיד ייחד כל מחשבותיו לטוב, ויזכור ויזהר תמיד כל היום לכון כל מעשיו בישר ובצדק... יש בארבעה מינין אלו... שהם דומים לאברים שבאדם היקרים, שהאתרוג דומה ללב, שהוא משכן השכל, לרמז שיעבד בוראו בשכלו, והלולב דומה לשדרה שהיא העיקר שבאדם לרמז שיישיר כל גופו, לעבודתו ברוך הוא, וההדס דומה לעינים, לרמז שלא יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו, והערבה דומה לשפתים, שבהן יגמר האדם כל מעשהו בדבור, לרמז שישים רסן בפיו ויכון דבריו ויירא מהשם יתברך אף בעת השמחה...".

שמחת תורה דכל השנה הוא יום השבת

כמו כן, יום שמחת תורה ושמיני עצרת שהוא יום שמחה של ישראל עם הקב"ה לבד, כמובא בגמרא מסכת סוכה [נה, ב] "א"ר אליעזר הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות, פר יחידי למה כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך".

ברש"י [ויקרא כג, לו] כתב וז"ל "עצרת הוא. עצרתי אתכם אצלי כמלך שזמן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר אמר בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם".

גם הארת יום זה ממשיכין אנו על ידי השבת קדש שזה בחינה של אות היא ביני ובין בני ישראל. ובשמחתו לא יתערב זר, כמובא באור החיים הק' [שמות לא, יז] וז"ל "ואמרו ביני ובין בני ישראל פירוש אין זר אתנו בעולם הלז... עוד ירצה ביני ובין בני ישראל יהיה סוד הדברים האמורים ולא ידעם אדם בעולם, והוא מאמרם ז"ל [ביצה טז, א] שאמרו נשמה יתירה לא אודעינהו כי אין חפץ לה' שידעו האומות סתרי אל חי, והוא אומרו [תהלים קמ"ז, יט-כ] "...חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי... ואמרו אות היא לעולם פירוש כיון שכל זה יהיה סוד לישראל ולא יגלו הדבר אם כן הבא לישראל על מצות היום מה היום מימים מה אות נעשה בו לעשות בו כל השינויים מה תהיה תשובתנו אליו, לזה אמר אות היא לעולם פירוש שיהיה נגלה לבאי עולם כי ששת ימים וגו' וביום השביעי שבת וגו' טעם זה יהיה נגלה לזולתינו ועם בני ישראל טעם כמס עמם חתום באוצרות החיים".

אכן ברמב"ן על הפסוק [ויקרא כג, לו] "עצרת היא", כתב ביותר על הקשר בין שבת לשמיני עצרת וז"ל "עצרתי אתכם לפני כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד שקשה עלי פרידתכם לשון רש"י ואגדה זו שנויה בויקרא רבה, ועל דרך האמת כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ [שמות כ, יא] ויום השביעי הוא שבת ואין לו בן זוג וכנסת ישראל היא בת זוג שנאמר ואת הארץ והנה היא שמינית "עצרת היא", כי שם נעצר הכל...".

שעת רחמים ורצון

כל ימי חסד האלו, ימי הרחמים והסליחות, אפשר אף להמשיך לזכות לאורם על ידי מה שאמרו חז"ל [חגיגה יב, ב] "אמר ר"ל כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום ובלילה שירה עמי".

נמצא, שכל הארת המצוות, והימים והזמנים הנעלים שזכינו להם בחודש תשרי, אפשר להשיג בכל יום בעבודת ה' תמידית בכל מצוות והנהגות שבכל יום ויום, להדבק בו יתברך, ליראה ולאהבה אותו כל הימים.

זמני עליה וירידה = בחינת רצוא ושוב

ובאמת שחג הסוכות צריך להיות ההתחזקות כדי לא ליפול חס ושלוש כי דוקא חג הסוכות הוא זה שמכין את נפשות ישראל להתחזק לימים שאחריו וכפי שנבאר.

דהנה הזוהר הק' [ויקהל ריג, ב] אומר "זכאה חולקיה מאן דעאל ונפק, וידע לאסתכלא ברזין דמאריה, ולא תדבקא ביה". ובפרשת האזינו [רצב, א] "זכאה חולקיה דמאן דעאל ונפק, וינדע אורחין דלא יסטי לימינא ולשמאלא. ומאן דלא עאל ונפק, טב ליה דלא אברי. וכתוב [הושע יד, י] כי ישרים דרכי יי". [תרגום זכאי האדם שיודע להכנס ולצאת כשמתחבר ומסתכל ברזי התורה ומתדבק בהם, ויודע לצאת ולהכנס מבלי לסטות ימין ושמאל ומי שלא יודע זאת טוב לו שלו נברא כי ישרים דרכי ה']

בפשטות נראה דדברי הזוהר באים להורות על מי שנכנס לפרד"ס שצריך לדעת להכנס ולצאת בלא ליפגע ח"ו מלבוא בסוד ה' לדעת את ה', כפי שמביא בפרשת האזינו [שם] את הפסוק "כי ישרים דרכי ה'..." היינו שלא להיות בכלל אלו שנאמר עליהם סוף הפסוק "ופושעים יכשלו בס'".

אולם בספר ליקו"ה [ו, ד-ז] גילה לנו שיש בדברי הזוהר הק' עומק נוסף וז"ל "וכשרוצה אדם לילך בדרכי התשובה... וצריך להיות לו שני יכולות, היינו להיות בקי ברצוא, בקי בשוב, כמו שכתוב, [זוהר הק' ויקהל רי"ג, ב. האזינו רצ"ב, א] "זכאה מאן דעיל ונפיק" וזה בחינת [תהלים קל"ט, ח] "אם אסק שמים שם אתה", בחינת עייל, בחינת בקי ברצוא. "ואציעה שאול הנך", בחינת ונפיק, בחינת בקי בשוב. וזה [שיר השירים ו, ג] "אני לדודי ודודי לי". "אני לדודי", זה בחינת עייל. "ודודי לי" זה בחינת ונפיק. [וזה סוד כונת אלול]... וכשבקי בשני דרכים אלו הנ"ל, אזי הוא הולך בדרכי התשובה... שמי שרוצה לילך בדרכי התשובה, צריך לחגור מתניו, שיתחזק עצמו בדרכי ה' תמיד, בין בעליה בין בירידה, שהם בחינת "אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך" וכו', היינו כשיזכה לאיזו עליה, לאיזו מדרגה גדולה, אף על פי כן אל יעמד שם, ולא יסתפק עצמו בזה, וצריך שיהיה בקי בזה מאד, לידע ולהאמין שהוא צריך ללכת ולעלות יותר ויותר גם באסק שמים עדיין "שם אתה" [מרחוק ה' נראה לי וכו'] שזהו בחינת בקי ברצוא, בבחינת עייל, שהוא בחינת "אם אסק שמים שם אתה". אולם צריך לידע ולהיות בקי בהיפך לעלות מדרגה לדרגה

וכן להיפך, שאפילו אם נופל האדם חס ושלוש למקום שיפול, אפילו בשאול תחתיות, גם כן אל יתיאש עצמו לעולם, ותמיד יחפש ויבקש את השם יתברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא, בכל מה שיוכל, כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמנו אליו יתברך, וזה בחינת "ואציעה שאול הנך". וזה בחינת בקי בשוב, כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם כשבקי להלך בשני הבחינות האלו".

והיינו, יש לכל אדם זמנים של "עייל" של התעלות, של "רצוא" היינו ריצה אל ה' יתברך להדבק בקודשא בריך הוא ושכינתא, בבחינת "אם אסק שמים שם אתה", אולם יש זמנים בהכרח של "נפיק", של "שוב" היינו יציאה וירידה מהדבקות העליונה מחמת הזמן והמקום, וצרכי האדם הגשמיים, בבחינת "ואציעה שאול" אבל מכל מקום הקב"ה בבחינת "הנך" קרוב עד מאד, בכדי שנתקרב אליו, ועל זה אומר הזוהר הק' "זְכָאָה חוֹלְקִיה דְּמֶאן דְּעָאֵל וְנָפִיק", היינו זכאי הוא מי שידוע להמשיך את אור קדושת הימים הגבוהים אל הימים הנמוכים, להגביהם בעסק התורה והמצוות שבכל יום ויום.

ויש להוסיף, שבזמנים של "עייל" של התעלות, של "רצוא" היינו ריצה אל ה' יתברך להדבק בקודשא בריך הוא ושכינתא, בבחינת "אם אסק שמים" כאמור, על מצב זה נאמר על הקב"ה כביכול בלשון נסתר "שם אתה", כיון שעל אדם זה לדעת שעדיין יש לו עוד עבודת עלייה, להשיג את ה' יתברך, בעבודה יותר נעלה,

מאידך בזמנים שהם בבחינה של "נפיק", של "שוב" היינו יציאה שיבה וירידה רח"ל, כאמור איכא בחינת "ואציעה שאול", אבל מכל מקום אסור לאדם ליפול ליאוש ח"ו מחמת כך, כי אף בשאול תחתית, הקב"ה כביכול הוא ממש בבחינת נוכח "הנך" קרוב עד מאד, בכדי שנתקרב אליו, כפי שמובא בתלמוד ירושלמי [תענית א, א] "אמר רבי יהושע בן לוי אם יאמר לך אדם איכן הוא אלקיך אמור לו בכרך הגדול שבאדם [י"ג שברומי], מה טעמא אלי קורא משעיר, תני ר' שמעון בן יוחאי בכל מקום שגלו ישראל גלת השכינה עמה...". היינו אף מי שהגיע ר"ל לכרך גדול שברומי, לשפלות הטומאה, גם שם יכול למצוא את הקב"ה בבחינת "הנך", ולהתקרב אליו.

ונבין לאור זה שהכח להתחזק בימים אלו שאחר הסוכה הוא מכח הימים הק' האלו ומכח המצות סוכה שהיא עצמה בחינה מסוימת של רצוא ושוב היינו עליה וירידה

דהנה מתבאר שם סוד מצות ישיבת סוכה וז"ל "וזה בחינת מצוות סוכה אחר עשיית שאמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי, זכר לענני כבוד שסיכנו על ישראל כשהלכו במדבר, כי באמת עיקר הקדושה היא בתוך הבית של אדם, כי ידוע שבחוץ הוא מקום שליטת החיצונים... אבל בתוך הבית הוא מקום משומר מהם, ושם עיקר המשכת הקדושה... אבל אע"פ כן האדם מוכרח לצאת לחוץ ולהיות נכנס ויוצא בכל פעם, אך באמת זהו בחינת עייל ונפיק כי אע"פ שהיה ראוי שיהיה האדם דבוק בקדושה תמיד בבחינת עייל אע"פ כן עיקר שלימות הקדושה הוא דווקא כשזוכה האדם להיות עייל ונפיק, כי בהכרח שיצא האדם לפעמים קצת מהקדושה בבחינת נפיק... ואי אפשר שיעמוד תמיד במדרגה אחת... ואז כשיוצא מן הבית שהוא בבחינת נפיק אז הוא מברר מקומות החיצונים ומגביה הכל אל הקדושה... בבחינת אם אסק שמים שם אתה "ואציעה שאול הנך" שזהו בבחינת עייל ונפיק...

וזוהו מה שאחר עשרת ימי תשובה צוותה התורה לישב בסוכה ואמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי, זה בחינת נפיק שצוותה התורה לצאת מן הבית שהוא עיקר גבול הקדושה, זה רמז שעיקר שלימות התשובה היא דייקא כשזוכין להיות בבחינת עייל ונפיק, ובר"ה וביה"כ ובעשיית אז הוא בחינת עייל... ועל כן יוצאים מן הבית אל הסוכה, כי זה שיוצאין מן הבית זה בחינת נפיק כנ"ל... כאילו יציאה למקום נמוך {עד סוכת גנב"ך וכמו שאומרים בכניסה לסוכה כאילו הרחקתי נדוד עיין רשב"א ביצה א'}. אך ה' יתברך חומל עלינו וזיכה אותנו דוקא במקום זה דייקא במצות סוכה, שהוא בחינת ענני כבוד שסיכנו על ישראל כשהלכו במדבר... אז דייקא ה' יתברך חופף על ישראל בקדושה גבוהה מאד, בבחינת ענני כבוד בבחינת סוכה שהוא קדושה גבוהה מאד... שהוא בחינת מקיפים ששומרים ומגינים על האדם אז, כשהוא בבחינת נפיק...".

וא"כ הכח דמצות סוכה הוא להמשיך ענני כבוד למקום מדבר מחוץ לביתו של יהודי ולהמשיך דוקא במקום נמוך שם שמים על הדפנות ומקום הסוכה {עיין חידושי הרשב"א על סוכת גנב"ך} ובודאי כח הסוכה יתלווה עמנו בצאתנו לזמנים שאחר החג להצילנו מכל עוון

יעזרנו ה' יתברך שמו, להמשיך להתעלות בעבודת ה', בשמחה בהתלהבות דקדושה ובדבקות עליונה, בכל זמני ה"נפיק", הן בימי החול בכלל, הן בזמנים המיועדים לכך כימי בין הזמנים, הן בזמן שאדם נישא שריחיים על צוארו שיש בו גם בחינת נפיק, להתחזק בעבודה זו של התעלות וקרבה לה' יתברך, בעסק התורה ומעשי המצות, ויתקיים בנו מה שנאמר [דברים ד, ד] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום". אמן.

פרקי אבות

על פי דברי מרן רבנו הגראי"ל שטינמן זיע"א

ג'לויז 20 – סוכות תשפ"ג

עורר של לויית

להלן תמליל הקלטה. חוה"מ סוכות תשע"ה.

נכנס יהודי מירושלים (שהיה נראה שמרן מכירו):

"למעלה משלשים יום שלא ראיתי את ראש הישיבה, לכאורה אפשר לברך 'שחלק מחכמתו' רק לא נהיגין גבין". אמר האיש.

מרן: אני אדם קטן. קטן בהכל, הגוף קטן, והכל קטן...

נכד שהיה בחדר, נימה להפיג את המתח שנוצר בעקבות תשובתו של מרן, ואמר: "אבל הנשמה גדולה..."

מרן: נכון, הנשמה חלק אלוהי ממעלה.

הסיט מרן את הנושא והחל לדון: "מה הפירוש 'כשם שזכיתי לישיב בסוכה זו כן אזכה לישיב בסוכת עורו של לוייתן, הלא עורו של לוייתן פסול לסיכוך'".

היהודי החליט להשמיע גם הוא מרעיונותיו בעניין 'סוכת עורו של לוייתן'. אמר לו רבינו: הגר"א בספר אבן שלמה פרק י"א מביא שהכוונה לשמחה שאין למעלה הימנה. והרי מובן לך בוודאי ש'סעודת לוייתן' אין הכוונה שיאכלו פישעלעך (= דגים), וכי אנו מצפים אלפי שנים לסעודת דגים פישעלעך טעימים!;

חיזוק ביר'ש בפר' הקהל

(פר' נצוי, תשנ"ט): רבנו התפעל מהעוצמה של החיזוק שכתוב בפר' הקהל, הנה מגיע ראש השנה ויוכיף, שצריך להתחזק ביראת שמים, אח"כ עוסקים בסוכה ובד' מינים, ופתאום מגיע מוצאי סוכות, אחת לז' שנים – ומביאים אפילו את הטף להתחזק ביר'ש? מה היה עד עכשיו שלא התחזקו, ומה כ"כ מחזק עכשיו, שישפק לשבע שנים? הרי כ"כ קשה להתחזק ביר'ש, שצריך לעבוד כל יום, ואיך מספיק פעם בשבע שנים?

יארציט הגר"א

סיפר הגה"צ ר' דן סגל שליט"א (מסיי עם ביאור חובת האדם עמ' ת) שרבינו סיפר לו את המעשה שהתפרסם כפי שראה בעיניו את כתי"ק של הרה"ג ר' אלעזר לנדא בהרב ר' יעקב משה בהרב ר' אברהם בן הגר"א זצוק"ל (שלא נדפס מעולם).

בעז"ה יום ד' לסדר שופטים תרכ"ו לפ"ק פה שערשאב - שמעתי מהרבני המופלג יהודא ליב בהרב מו"ה מו"ה אברהם מקאמעניץ בהרב ר' דוב משווינצאן שדר בוויילנא - ששמעו יחד אב ובנו מהמשמש של א"י הגר"א ז"ל, שפעם אחד בעת שהי' הגר"א ז"ל בבית האסורים דשם, (מחמת מחלוקת הרב הגאון ר' שמואל אב"ד דשם) ומתחילה קודם שהביאו אותו להאסטרטאג, היה מקודם תפוס באטוואצק, אשר תיכף שהביאו אותו לשם, נפל על פניו ארצה לבל יראה פני האנשים הנמצאים שמה, כדרכו תמיד שלא להסתכל בפני שום אדם, ואף כי שמה היו ערלים וטמאים, והתחילו הערלים דשם לשחק על שהוא שוכב על הארץ, ויתחבא מאתם אל תחת ספסל אחד - ואחר כך לקחו אותו משם, והובילוהו להאסטרטאג דוויילנא, ונתנו לו שם חדר מיוחד אשר ישב שמה עם הגבאי, וניתן לו רשות להביא ספרים לשם ולמד גם שם,

כדרכו כל הלילה, והנה בלילה, בעת אשר היצר לו, מפני שלא הי'

רוצה לישן שמה, ורצה להפיג א"ע משינתו, ביקש מהגבאי שיביא לו מעט קאווע, או שארי חמין לשתות - והשיב לו הגבאי, הלא בלתי אפשר להשיג ואת, כי הלא החומה גבוהה ודלתים וברית,

אשר בלתי אפשר לצאת משם - ובפרט כי יש הרבה אנשי חיל) העומדים פתח השער יומם ולילה יסובבוהו וחרבם שלופה בידם, עד אשר אין מנוס מהם, ויאמר הגר"א ז"ל אליו (אחרי אשר אלצהו השניה, והוא לא רצה לישן רק ללמוד כדרכו שלא לישן)

עשה כך הלא יש צינור תחת השער בחצר בית הסוהר, אשר משם יוצא הקילוח מהגגות, ודרך אותו הצינור תלך לביתי, ותחמם לי חמין ותביא אלי - ויאמר לו הגבאי, הלא דבר הזה בלתי אפשר,

האחת מפני שהמקום דחוק מאוד, אשר בלתי אפשר לשום אדם לצאת דרך מקום צר כזה, שנית הלא כאשר יראוני אנשי חיל הנצבים פתח השער, אשר איש רוצה לברוח מבית הסוהר, ישאו את ראשי מעלי, והשיב לו הגר"א ז"ל, לך ותשוב, ולא יהי לך שום נזק, וכן הי' שיצא דרך המקום הצר הנ"ל והלך לביתו וחמין בידו, ושב דרך אותו מקום הצר, והביא את החמין ליד הגר"א ז"ל, והוא לא ראה שום אנשי, וגם הם לא ראוהו, והוא נס הפלא. [נדפס בתוך: תוספת מעשה רב, תלאביב תשל"א ובסוף סידור אשי ישראל].

הערות ודקדוקים

כותב הרה"ח ר' מאיר רייז שליט"א: בס"ד, במעלי שתא תשס"ז.

אל הוד כבוד פאר הדור זקן ראשי הישיבות הגאון הגדול רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א, המקום יהא בעזרו. כשבקרתי בבית הדר"ג שליט"א לפני מספר ימים, ותוך כדי שיחתנו עלה על הפרק ענין ידידנו היקר, האברך כמדורשו הרה"א נ"י אשר הוא איש מצליח, יחזקוהו ה' וישמרוהו מכל נזק ועוה"ר. ואחת מגדולי וחשובי הישיבות בארצות הברית לוחצת עליו להיות 'אורח כבוד' — דבר שכמובן כרוך בפרסום רב ועלול להתמיה עין הבריות, ובפרט לאברך בגיל כה צעיר. וכבוד הדר"ג שליט"א התנגד לדבר, ויעץ לו שלא יקבל 'כבוד' זה.

ואז הראה לי הדר"ג שליט"א את דברי הגמרא במסכת תמיד (דף לב ע"א) גבי אחת מהשאלות ששאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב. שם איתא: 'אמר להן מה יעביד איניש ויחיה. אמרו ליה ימית את עצמו. מה יעביד איניש וימות' — יחיה את עצמו. ופירש רש"י: 'יחיה את עצמו' — יגבה את עצמו, ומתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה ויקנאו בו וימותו. ולימדוד חכמים שאדם הרוצה שיחיה ישפיל את עצמו וירחמו עליו הבריות ויחיה שנים הרבה, עד כאן לשון רש"י. ואמרתי להדר"ג שליט"א שאני נסמכתי על דברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף צג ע"א) גבי חנניה, מישאל ועזריה, שם אמרו: 'ורבנן, להיכן אולו. אמר רב: בעין הרע מתר. ופירש רש"י שם: 'שהיו מסתכלים בהן על שהיו תמהין בהן', ע"כ. וביד רמה' על אתר כתב: 'שהיו הכל נותנים בהם עיניהן על הנס שנעשה להם, ורב לטעמיה דאמר (בבא מציעא דף קז קז ע"ס תשעין ותשע בעין הרע, ואחד בדרך ארץ', עד כאן לשון הרמ"ה. [נע"ע בס' אורי וישעי] ***

העירני הדרת גאונו שליט"א אודות המושג בין השמשות' ירשה נא לי לציין שכבר רבנו אברהם אבן עזרא בפרושו שמות יב העיר שבין הערבים' הוא מלה קשה'. ***

מפי ידידי המפואר הרה"ג רבי ירחמיאל בויאר שליט"א שמעתי כי הדר"ג שליט"א בהתייחסו למכתב שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל שלח לי בשעתו שאל אם יש בידי פירוש המושג עד בלי ירח' (תהלים צב, ז)

להארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

בסוד שיח

דברים שהתבטא מרן הגראי"ל שטיינמן צ"ל על הרבנית קניבסקי ע"ה

המעיל של הרבנית קניבסקי

סיפרו לרבנו, שסיפרה הרבנית קניבסקי ע"ה שהוריה שילמו להם לאחר נישואיהם דמי שכירות לשנתים. לאחר שנה נולדה להם בתם הגדולה ע"ה, וכבר לא היה מקום בבית, ויהודי יקר בשם ר' זאב רוזנגרטן ז"ל משוייץ היה לו בית ריק ברח' אור החיים, ואז היתה תקופה שכל בית ריק פלשו לתוכו והתגוררו בו, ולכן בעל הבית היה ממנהר להכניס את מי שמכיר לפני שיקחו את הדירה, והחזון איש ביקש ממנו שירשה לנו לגור בביתו ולכן הרשה לנו, ועברנו לשם. ונשאר עודף כסף של שנה שכירות, ואמרו שאני אקנה בזה מעיל שלא היה לי, ואמרת שהכסף יהיה לשי"ס לבעלי מרן הגר"ח, שלא נתנו לו לחתונה שי"ס, וכך עשו. וכשסיפרו דבר זה לרבנו, אמר הנה באמת לא היה לה מעיל לחמם גופה, אבל היא זכתה למעיל שיהיה לה בעולם הבא, מעיל שמוקף מהדפי גמרא של הגר"ח, וזה מעיל שילוו אותה לנצח נצחים. (מפי הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

לרוץ ולסייע

ואמר רבנו שאפשר לומר על הרבנית את דברי הגמרא (שבת קד, א) אל"ף בי"ת אלף בינה גימ'ל דל"ת גמול דלים מאי טעמא פשוטה כרעיה דגימ'ל לגבי דל"ת שכן דרכו של גמול חסדים לרוץ אחר דלים. שכן היה דרכה לרוץ ולסייע לנשים שבורות לב. (באר שבע עמ' ס"ו)

אי אפשר לסרב

ופעם הרבנית הפצירה שיקבלו בחור לשיבה, ובאו לשאול את רבנו, והתבטא יאי אפשר לסרב לאשה גדולה אשת גדולים ובת גדולים, ושכל ישראל נשען עליה ועוזרת ומעודדת את כולם. (באר שבע עמ' ס"ט)

כל כך רוצה

ואמר פעם רבנו, שמפני שהרבנית בת שבע כל כך רצתה לעזור לזולתה, הקב"ה מסובב בכל מיני דרכים שתוכל לעודד ולשמח אנשים. (באר שבע עמ' קכ"א)

בזכות כיבוד אב

סיפרו לפני רבנו כי שאלו להרבנית קניבסקי ע"ה באיזה זכות זכתה לבעל ת"ח כזה. [א"ה היינו מלבד עצם מסירות הנפש האמיתית שלה לתורת בעלה שזו הסיבה האמיתית]. וענתה, כי היה לה עידן ועידנים בשחר ימיה, שכיבדה את אביה מאד מתוך קושי, ועשתה זאת בהידור מצוות כיבוד אב, ואפשר שמצוה זו עמדה לה, בתחילה רבנו לא האמין לדברים, עד שת"ח משומעי השיעורים שליט"א העיר כי שמע זאת מפיה של הרבנית קניבסקי, ואז ניחא ליה. והתפעל. ולאחר הסתלקותה של הרבנית נודעו פרטי הדברים. (מאחורי הפרגוד עמ' 369) ופ"א אמר רבנו: הרבנית קניבסקי זכתה לבעל ת"ח, מפני מעשיה וחסדיה הגדולים, וגם היא בתו של ת"ח. וכשנכד הגר"י"ש אלישיב סיפר לרבנו ששמע מאשת הגר"ח קניבסקי שחושבת שאולי הטעם שאמא שלה זכתה לכהן בעל ת"ח ובנים וחתנים ת"ח, בזכות כיבוד אב שכל כך טרחה וזאגה כל השנים לחמותה שגרה אצלה, וטיפלה בה טיפול רפואי לעת זקנתה, אמר על כך רבנו את דברי המדרש במשנת רבי אלעזר שזוכים לבני ת"ח בזכות כיבוד אב (באר שבע עמ' ט).

אופה חלות לרבנו

מספר הגר"ש שטיינמן שליט"א: היו שנים שלצורך הבריאות של אבי, היה קל לו יותר לעיכול צנימים (והיו לחם אפוי בתנור באופן חזק יותר), אצל הורי אין תנור... ככא שלא היה בר ביצוע לעשות שם צנימים. הרבנית קניבסקי ע"ה שמעה מזה, ובלבה לב הרוחים - מיד נרתמה לעזור. כל שבוע היתה אופה חלות לשבת, היתה אופה שני חלות נוספות עבור אבי, ואופה את זה ומיד אחרי האפיה היתה חותכת לפרוסות ומכניסה שוב לתנור לעשות מזה צנימים, ואח"כ היתה שולחת את זה לחזון איש 5 עם שלח.

הכרת הטוב מרובה היתה לאימי ע"ה עבור זה, לכן היתה מחפשת הזדמנות להשיב טובה. מידי פעם לפני חגים וכדומה היתה קונה איזה שטיח או משהו דומה להכיר טובה להרבנית קניבסקי ע"ה, פעם קנתה מעיל חורף מחמם לבנו של מרן הגר"ח (שאלו) שלמד אז בישיבה, גם בשמחות שנערכו אח"כ במשפחה לפעמים קנתה משהו ואבי מרן היה כותב ברכה לשמחה.

איבדו אמא

במשך ימי החג התבטא מרן הגראי"ל הרבה פעמים בכאב על צערו הגדול של רבי חיים, וממש היה ניכר איך שמרגיש את הכאב הנורא, ובכל פעם הדגיש שהיתה "גרויסע צדיקת", צדיקת גדולה, פעמים אין ספור, וקרא עליה המקרא הזה [משלי לא טז] רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה. ואמר בין הדברים 'הרבה מעם ישראל איבדו אמא'.

אחרי פטירת הרבנית אמר משהו למרן הגראי"ל שרבינו לא נראה רק אלמן אלא גם יתום, והסכים עמו הגראי"ל.

אחת מאלף

באותם הימים שאל רבנו על מה שכתוב בקהלת [ז כח] אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי והרי בעינינו ראינו שהיתה הצדקנית הזאת, ובדומה

לקושיית רב עיליש בגיטין דף ס"ה א' על בנתי' דרב נחמן. והגר"ח הגיב על זה כי צריך לומר שכלל כלל יש יוצא מן הכלל, אך הקשה הגראי"ל שאם כן מה היה קשה לרב עיליש. (באר שבע עמ' ק"ס)

נשים צדקניות

עוד הזכיר מה שכתב בספר הרוקח על התורה בסוף פרשת חיי שרה כי נשים צדקניות מתות קודם בעליהן כדי שלא יתבזו היינו להישאר אלמנות, והראהו את זה כ"ק האדמו"ר ממכונבקה שליט"א בימי השבעה על הרבנית ע"ה. וכשאמר דבר זה למרן הגר"ח, אמר שזה נכון שהיתה אשה כשרה, לזה זה טוב. (באר שבע עמ' קס)

עין הרע

כשהגיע רבנו לנחם את מרן הגר"ח אמר לו הגר"ח שלדעתו הרבנית נפטרה מעין הרע, דלילה קודם היו בירושלים ובכל מקום המונים באו לראותה, ופגע בה עין הרע. ואמר לו רבנו שליט"א יאכן נראה כך'.

האם להגיע הרבה פעמים

רבנו בעת שניחם את הגר"ח קניבסקי על הרבנית, חקר האם במצות תנחומים יש מצוה להגיע הרבה פעמים, וכל פעם זה מצוה ואפי' לקצת זמן, או עדיף פעם אחת ארוכה.

[רבנו הגיע אל הגר"ח קניבסקי בבוקר אחרי פטירת הרבנית ושאל שאלה אודות האיסור ללמוד, שאסור להעמיק גם בדברים המותרים, מנ"ל אם אסור להעמיק אז במה זה נקרא שמוחר ללמוד הרי כאשר לא מבין זה לא נקרא שלומד, ונר"נ בזה].

במה להתחזק

כשנשאל רבנו הגראי"ל במה מוטל עליו להתחזק, השיב ואמר כי צריכים להתחזק בתורה, ואף נשים עליהן להתחזק בתורה וזה במה שאמרו בגמרא ברכות יז א נשים במאי קזכיין באקרויי בנייהו לבית הספר ובמה שמסייעות לבעליהן בלימוד התורה, וכששאלו מה יעשו בנות גדולות שעדיין אין להם בעל ובנים לסייען בלימוד, אמר שלא יפריעו לאביהן ואחיהן ללמוד.

ולאחר עצרת ההתעוררות במוצאי שבת, כשסיפרו למרן שדיברו להתחזק מאד בצניעות היה מרוצה ואמר כי טוב מאד עשו שדיברו על זה. (קו' מספד גדול עמ' ז)

דברים שאמר רבנו בעצרת המספד בבית המדרש לדרמן מוצש"ק בראשית תשע"ב

מורי ורבותי. חז"ל אומרים במועד קטן דף כ"ח א' שמיתת צדיקים מכפרת, ולומדים כמו שפרה אדומה מכפר כך מיתת צדיקים מכפר. ובעצם ודאי שאי אפשר להגיד שיוצאים את כל הטעמים של התורה, אבל קצת צריך להבין מה השייכות, בגלל שהצדיק מת יש כפרה, וע"כ מפני שיש צער, לכל האנשים יש צער, ומה שיש צער זה מכפר. יוצא שהעיקר תלוי בצער, וכמו שהגמרא אומרת גם כן בשבת כל המוריד דמעות על אדם כשר מוחלים כל עוונותיו, יוצא שבגלל שיש צער זה מכפר. הקב"ה יעזור שלא נצטרך כפרה כזאת על ידי צער כזה ומכאן והלאה. הקב"ה יעזור שיהיה כפרה גם בלי זה ולא נצטרך חלילה וחס צער כזה. הקב"ה יעזור למשפחה ולכולם שינוחמו. (ק' מספד גדול)

היא כבר בגן עדן

שמעתי מרבינו לאחר חודשיים מפטירת הרבנית קניבסקי ע"ה שהיא כבר בגן עדן, הסביר רבינו היא היתה צדקת, עשתה הרבה חסד, ובכלל אני טוען תמיד מאשה תובעים פחות ממה שתובעים מהאישי, והראי' מאדם הראשון שהתענה מאה שלושים שנה, אבל על חוה זה לא מוזכר.

כמה דברים מנחום אבליים שהיה רבינו הגראי"ל אצל מרן הגר"ח קניבסקי כ"ה תשרי תשע"ב

לאחר שהיה ממושכת בשתיקה, פתח הגר"ח ואמר - זה היה כמעט מיתה קלה.. שאל מרן - האם זה מעלה? [אח"כ ביאר רבינו כונתו לגמ' במו"ק דף כ"ח א' דמיתה פתאומית זה חסרון ע"ש. אך לפי מה דאמרינן שם דמשעבר שמונים אין חשש י"ל דמדשנכנסה לשנת שמונים - כמו הנפטרת הדקנית ע"ה סגי]. אמר הגר"ח שכתוב במדרש שכשאדם נולד כבר גוזרים עליו באיזה מקום ימות ובאיזה יקבר.

והביא רבינו בספר חסידים כתוב שגוזרים עליו כמה פסיעות ילך וכמה דיבורים ידבר. ונמצא שאם דיבר הרבה שטויות, כבר לא יכול אח"כ לדבר אפילו דברי תורה, אמר הגר"ח דהח"ח כותב את זה, [והוא בארחות יוסף אות ד'בור]. והוסיף רבינו כרגיל אדם צעיר אין לו שכל, ומדבר הרבה שטויות, ואח"כ כשמוקין כבר ניצל את כל הדיבורים שלו. והביא מדרש שהאיברים של הנחש אמרו לנחש למה אתה הולך תמיד קדימה עם הראש, הסיכים הנחש שילך מהצד השני לא עם הראש, ולא ראה האיד שחולך ונפל ונפצע בכל האיברים, אמרו האיברים עכשיו אנחנו מסכימים שתלך קדימה עם הראש, אמר הנחש עכשיו כבר אין לי ראש... וככה בן אדם בשנות העשרים עושה שטויות, ואח"כ רואה שזה לא טוב, אך כבר מאוחר.. (פרי חיים 71)

עובדות ופנינים לסוכות ושמחת תורה

תשרי תשפ"ג

שמחת תורה בברנוביץ

סיפר מו"ח הגר"ט גולדשטיין זצ"ל ששיא התעוררות היה בישיבה בשמחת תורה. השמחה היתה גדולה מאד, והרקודים היו נמשכים עד השעה אחת בלילה. והמשגיח ר' ישראל יעקב, עם ר' אברהם ברוידא עמדו עז ואמרו גראמען, דברים עמוקים, מתובלים בדברי מוסר. למחרת בבוקר, האריך הגבאי בכל הקפה ארבעים עד חמישים דקות, ולאחר ההקפה השלישית, עמד והכריז, הציבור מבקש שהרבי וה'צמח דוד' יעלו על השולחן לרקוד. ר' אלחנן לא זז ממקומו, וה'צמח דוד' נגש לר' אלחנן ואמר לו: "הציבור מחכה", הבחורים העמידו עבורם ספסל והשניים עלו על השולחן, ורקדו שם ביחד כחצי שעה. על כך אמר הגר"ט: "מי שלא ראה שמחה זו, לא ראה שמחה מימיו", והדברים גרמו להתעוררות גדולה. ועד כמה שהשאיף הדבר רושם על התלמידים, ניתן ללמוד מהעובדא הבאה:

בישיבה היתה קריאת עיתונים אסורה בהחלט וענשו של העובר על כך היה שילוחו מן הישיבה תיכף ומיד.

פעם נתפס בחור עם העיתון 'דאס קאפיטאל' שהיה עיתון קומוניסטי שהיה חבוי מתחת לכר שלו, וזרקו אותו מן הישיבה! ר' אלחנן ז"ל בטוב לבו, רצה להחזירו למוטב, לבלתי ידח ממנו נדח, והתיר לו להתפלל בישיבה בשמחת תורה. כוונתו של ר' אלחנן ז"ל היתה שהבחור יתעורר לתשובה על ידי זה כשיראה אותו רוקד על השולחן לכבוד התורה.

והנה עת שמחת תורה הגיעה, והגבאי קרא לר' אלחנן ול'צמח דוד' שיעלו ויבואו, וירקדו לכבוד התורה. הצדיקים רקדו על השולחן, ואתם הבחורים והשמחה היתה רבה. והנה, 'הבחור עם העיתון', נסחף גם הוא לאווירה העילאית, הרהורי תשובה התנוצצו במוחו, בלבבו הבין ושב, ונתקבל בחזרה לישיבה.

השמחה הגדולה בהקפות, והאווירה המרוממת שהשתררה אז, לא הצטמצמו רק בין כותלי הישיבה, אלא היו לשם דבר בכל ברנוביץ, ומכל רחבי העיר באו לישיבה לשמוח בשמחת התורה. כשמונה מאות בעלי בתים התקבצו ובאו, ובין הבאים היו גם כאלה שלא נמנו על שומרי תורה ומצוות, שגם הם השתוקקו לראות את בני התורה שמחים עם התורה.

פעם בליל שמחת תורה, כאשר התפללו בישיבה תפילת מעריב, ובין בני הישיבה היו גם בחורים חסידיים, אירע שהיה 'חסידישע בחור' שאיחר לתפילת מעריב, והגיע בזמן ההקפה הראשונה, הוא מצא לעצמו פינה ושקע בתפילה. התפילה שלו - מספר הגר"ט - היתה בכוונה בלתי רגילה. אחד מהאנשים החילונים - עורך דין במקצועו - שבא לצפות בהקפות, התבונן מן הצד וראה ושמע איך הבחור מתפלל בלב נשבר ובהתלהבות, והדברים עשו בו רושם עמוק. אחרי שמחת תורה בא העורך דין למשגיח ר' ישראל יעקב ז"ל וסיפר לו שראה את אותו בחור מתפלל מעריב בהתלהבות וברצונו לחזור בתשובה, הוא ביקש גם לדעת מה יעשה עם כליו שנטרפו, והוסיף בקשה, שרצונו ללמוד תורה, "והבחור הזה שהתפלל כה בהתלהבות, יהיה הרבי שילמד אותו תורה". ר' ישראל יעקב השיב לו שהבחור הזה הוא בינוני ויש הרבה טובים ממנו, אולם האיש התעקש שדוקא הבחור הזה יהיה רבו. ואכן כך היה.

האיש עלה ונתעלה ביראת שמים, נעשה לירא וחרד לדבר ה', והיה לאחד התומכים הגדולים של הישיבה. (איש הלכה עמ' 65 - 66)

היופי של האתרוג בשביעית

הוא עובדא אצל החזו"א זצ"ל בשנתו האחרונה הובא לפניו אתרוגים נקיים שלא היה קים ליה בהם שהופקרו כדין לא רצה לברך עליהם אלא בירך על אתרוג שהיו לו כמה בלעטליך ממקום שהכיר את בעליו שהפקירו כדין ארבעת המינים עמוד שכ"ב

סוכה בסיביר

סיפר מו"ח הגאון שליט"א כשהיה אביו הגאון רבי טוביה גולדשטיין זצ"ל עם קבוצת בחורים מיישובת קמניץ, בערבות סיביר אחר שגלו לשם ע"י הרוסים, והנה קרב ובא ימי חג הסוכות, ובקור העצום ששרד שם לא חשבו כלל על סוכה. באחד הימים לפני החג בא עליהם בחור חבדניק ושאל אותם מדוע אתם לא עושים סוכה, ואמרו שהם מצטערים ופוטרים מן הסוכה, אמר להם אני לא ת"ח רק למדו אותי שאחרי יו"כ בנוים סוכה. הלכו ובנו סוכה משלג, ובשביל סכך לקחו מהפסולת של הנסורת שהיה עמם בעת שכרתו את העצים וכן ישבו בסוכה. ולאחר שנים שאל מו"ח את אביו ז"ל האם לא הייתם מצטערים בקור הגדול, אמר לו לא הרגישו בסוכה כל את הקור רק חשנו קיום מצוה בשלימות. [לימים שמע מו"ח שהבחור החבד"י היה משגיח בישיבת חב"ד בכפר חב"ד ה"ה רבי מענדל פוטרפאס ז"ל].

הוסיף ר' טוביה וסיפר שהיה שם בסיביר עמו האדמו"ר ר' איציקל גבירצמן וחתנו רבי יעקב לייזר ז"ל פשעווארסק, והקפיד כ"כ על סוכה שאפי' בסיביר לא שתה מים מחוץ לסוכה. והקור שהיה שם היה נורא עד כדי כך, שכאשר הוציאו את המרק מן הסוכה, היה קופא מרוב קור. והם ישבו ואכלו כל החג בסוכה, ושרו את הזמירות ולא מנע אותם הקור מלקיים את המצוה כדבעי. ומאידך פ"א היה איזה תנאים של מאחד מחסדיו והסבא היה זקן מאוד ולא היה שייך שיקחו אותו לסוכה, והחל האדמו"ר וישב לידו ושתה שם לחיים, ואמר הגר"ט בהתפעלות שזה מעשה פלא ביותר, שהחמיר מצד אחד גם בקור הגדול, אבל כשזה נוגע לבין אדם לחבירו שתה מוץ לסוכה.

לא ישנו בחו"ל בסוכה

סיפר מו"ח הגאון שליט"א שבסוכות בארצות הברית עשו סוכה ברחוב יחד עם מן הגר"מ פינשטיין זצ"ל ואף אחד לא ישן שם מפחד השחורים, חוץ מהגר"ר אליהו משה סיגל חתן הגר"מ פ' שישן במסירות נפש שם. עוד סיפר שישבו שם שולחנות שולחנות, ודיברו בניהם בלימוד למרות זאת לא הצטרפו יחד לזימון וכ"א בירך לעצמו.

ופ"א התעורר ויכוח גודל בלימוד בין הגר"מ פ' לחתנו והסבא ר' טוביה, ואמרו איזה רש"י שנמצא בסנהדרין ואילו ר' משה אמר שזה נמצא במכות, וכך לא הגיעו לעמק השווה, ואחרי כמה דקות הגר"מ פ' נעלם, ולא ידעו להיכן הלך, ואחרי רבע שעה הוא מגיע עם גמ' מכות ומראה להם שהוא צדק, והסביר להם שהוא עונה מהזכרון בכל חלקי השו"ע, ואם רואה שהוא טעה ומתחיל לשכוח א"כ אסור לו לענות מהזכרון יותר לכן נחרד לראות שהוא באמת צודק היכן זה נמצא.

חביבות המצוה

על רבינו יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל מספר לשון תלמידו רבי יעקב ליפשיץ זצ"ל בס' תולדות יצחק: וכאבתו את התורה כן אהב מצותיה בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ואף למוות לתאר זהירותו וזהירותו ושמתו הגדולה בעת שקיים המצות ועשה אותן בשלימות לדוגמה במצות סוכה אשר כמעט לא מש ממנה ולא חדל לישון בה גם בלילות הקרים מאד. ובבכי ובדמעות יצא ממנה מפני הגשם, ובכל עת צאתו מהסוכה היה מביט כה וכה אם אין רואה ונשק את דופניו כפי שהתבוננו מקורביו שהיו רואים ואינם נראים במעשהו זה ע"ש.

ואממ"ר הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א הביא בנדר המועדים – סוכות, ושמעתי שכאשר נפרד רשכבה"ג רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל מהסוכה מיגש לכל דופן ובבכיות נפרד מכל דופן ודופן, אח"כ הסתכל על הסך ואמר ממך אני לא נפרד אתה תלוה אותי כל השנה, כמו שעשיו היינו בצילא דחימנותא בצל כנפך, כך נמשיך להיות כל השנה ופרץ בדמעות שליש.

אבא ה' הרשיעה בא

שאנו מנעמים את הלובב באבא ה' הושיעה נא לבד יש בזה מוסר השכל כמו שאמרו חז"ל (ב"מ עה, ב) מאן דביש ליה בהאי מתא ליל למתא אחרינא. ר"ל שאולה פרנסה לגמרי בעיר מגורו בארץ מולדתו והוא צועק ומבקש אבא ה' הושיעה נא, מותר לו וגם מצוה עליו לענע לכל רוח כלומר ילך אל כל אשר תשאנו הרוח בבטחונו על האלקים לבקש טרף ביתו כי אותה הוא שכן גזרה ההשגחה לסלסלה אל ארץ אחרת לטוב לו אבל אם עוד ימצא פרנסתו בעיר מגורו אפילו בצמצום והוא מבקש אבא ה' הצליחה נא כלומר רוצה להתעשר יעמוד במקומו ולא יענע אות כי לא מצאה ההשגחה חפץ להעשירו כי הקצר קצרה יד ה' להעשירו בעירו שמעתי שכן השיב הר"ג ר' יצחק אלחנן לאיש אשר שאל בעצתו. (רבי יחיאל פריד בס' תורת יפה עמ' ס. רבי יעקב צבי זיסלמאן – תפארת יעקב עמ' קנב – אמרי צדיקים עמ' 9 – זכרון בספר עמ' עה)

כל עצמותי תאמרנה

מספר רבי שלמה נפתלי סמיטצקי זצ"ל בס' קק ליצחק עמ' נא. שמעתי מהרה"צ ר' ניסן צלמיקר זצ"ל, הנה כוונת הארבע מינים אמרו חז"ל מפני כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, מפני שהלובב דומה לחוט השדרה של האדם וההדס לעינים והערבה לפה והאתרוג ללב וממנעם אותם כלומר שנותן הכל להש"ת אחר הימים הנוראים, אחר אמירת על חטא שדפק באגרופו על הלב שחטא באלו הדברים הוא נותן את אלו להש"ת, ועם אלו הוא משבח להקב"ה. וממילא מובן לפי"ז מפני מה נשנה בחג הסוכות כמה פעמים לשון שמחה ושמחת בחגך והיית אף שמח משא"כ בחג הפסח ובחג השבועות, וזה מפני שאחר הימים הנוראים נכנס האדם למצב של דאגה ויגון על עברותיו ומתמרמר מאד על חטאיו. ועל זה באה התורה"ק ומצוה אותנו שנשמח בחגנו ונבטח בה' שכבר יצא משפטנו לאורה והרא' על הנצחון שיצאנו בדימוס ונצטיינו לשמוח באלו הדברים עצמם שחטאנו בהם ע"כ.

והנה יש עוד כונה בארבע מינים אלו מפני שהלובב דומה לה, והערבה גדלה על מים וכשמנענע הוא זוכר את הניסים של יציאת מצרים, ההרים רקדו כאלים גבעות ככמי צאן הים ראה וינס. וכונת הסוכה היא לצאת מזירת קבע אל דירת ארעי ובסוכה ובארבעת המינים תהי' השמחה שמחה של מצוה לזכר יציאת מצרים ובטחון על העתיד שיגאל אותנו בקרוב ונוכל לשמוח באלו הדברים שבעה ימים.

וכמו"כ בחג הפסח באכילת מצות נוכל ג"כ לשמוח שבעה ימים והנה בחג השבועות ובשמיני עצרת שאין שם לא סוכה ולא מצה כי אם זמן מתן תורתנו בשבועות, וקשה עלי' פרדתכם בעצרת, ונשאר רק הכונה לחוד כי אם יהי יותר מיום אחד יתכן שיהי' השמחה שלא לשמה כי אם לעדן את עצמו ויצא מהכונה האמתית.

ולכן מנהיגו לקרוא קהלת בשבת חוהמ"ס כדי שלא נמשך בשמחה של הוללות שאינה של מצוה כי שלמה המלך ע"ה שהי' בתכלית השמחה אומר ושבחתי אני את השמחה זה שמחה של מצוה ולשמחה מה זו עושה זה שמחה שאינה של מצוה והבל הבלים הכל הבל כי משמחה של מצוה מתרומם האדם מאד לרוח הקודש ורואה שהכל הבל הבלים הכל הבל.

זכה לחיות 120 שנה

סיפר מזקני ירושלים של מעלה, מעשה ששמע מהגה"צ מצעלים זצ"ל (בנו של הגה"ק הערוגות הבושם ז"ע), שבדידה הווה. פעם הלך לבקר אחד ממכריו שהיה שוכן במושב זקנים. בחיותו שם יגש אליו

איש זקן וביקש לשוחח עמו ביחידות. נכנסו שניהם לחדר הפנימי, וסיפר לו הלה, כי הוא ישיש מופלג בן מאה ושש עשרה שנים, ומבקש ממנו להעתיך בעדו שישתלק מן העולם.

אמר לו הרב מצעלים: הנני רואה כי ב"ה ברא אתה בגופך וגם צלול בדעתך, א"כ מדוע תבקש כזאת? השיב לו, כי נמצא כאן גם בנו שהוא בן תשעים, ומתיישר נוראות, ואין בכוחו לראות בצרת הבן, ע"כ מבקש הוא למות.

הלך הרב לבקר את הבן, וראה שאכן הוא מוטל על מיטתו ורבים מכאוביו. שח בפניו הבן, כי הוא יודע בברור שיש לו עוד ארבע שנים לחיות. שאלו הרב מצעלים: "מניין לך יום פקודתך" ומי גילה לך רו זה? – אך לא היה בכוחו לענות.

חזר הרב אל 'האב' הישיש ובקש ממנו שיספר לו גופא דעובדא. פתח הלה ואמר: כי בנערותו התגורר בעיר קאלמי, ולא היה מבחירי הישיבה ומגדולי המתמידים שבה, כי ראשו היה אטום וסתום, וכבר בגיל עשרים החל לעבוד בבית הדואר המקומי. בתחילה מינו אותו להיות 'דוור' (פאסט טרעגער) המחלק מכתבים שנשלחו מעיר לעיר, וכאשר ראו שהוא חזק בגופו וגיבור חיל הוסיפו להטיל עליו לחלק גם את החבילות הכבדות ליעדם.

שנה אחת בערב חג הסוכות הלך לבית הדואר כהרגלו, וראה שם חבילת ספרים כבדה המיועדת עבור הגה"ק רבי הלל מקאלמי ז"ע, והבין בדעתו שבדואר ירצה ללמוד ולעיין בהם בחג הסוכות, על כן נטל את החבילה והעבירה לבית הרב.

והנה בבואו לשם ראה אותו שפמו נפולות והוא עצב ודואג, והתפלא מאוד לעצבות מה זו עושה, ובפרט בערב יו"ט זמן שמחתנו, ומה עוד שסוכתו כבר עומדת על תילה כשהיא מעוטרת בציצים ופרחים, וגם ארבעת המינים מוכנים, ושאל את הגה"ק רבי הלל מדוע הינו כה עצוב.

השיב לו, כי בתקופה האחרונה החלו הגויים הצעירים להשתכר בלילות ולהתפרע, וחושש הוא לישון בסוכה שמא יכלו בזזין ללבם ובשובבותם את הסוכה ואותו כאחד. ובפרט שביתו עמד במרכז העיר במקום גלוי ויזכר לעיני כל העוברים ושבים.

נענה לו הבחור: יסיר הרב דאגה מליבו, שהלא הרב רואה אותי כי יש לי חכ במתניי ב"ה, ואני אשמור על הרב מפני כל ה'מזיקין'. מיד נהרו פניו של רבי הלל בשמחה גדולה. ואכן אכל אצלו הבחור בלילה הראשון, ולאחר הסעודה כשהלכו לישון היח את מיטתו על יד הדלת ומקל חובלים על ידו מוכן ומזומן.

באמצע הלילה הגיעו גויים שיכורים - תיכף התעורר משנתו כארי ויצא החוצה והניסם משם בתוך כמה רגעים. וכך היה גם בלילה שלמחרתו ובעוד כמה לילות, עד שהבינו השקצים עם מי יש להם עסק ו'הבינו' על בשרם שכדאי להם לחפש מקום אחר. וכך נתלווה לרבי הלל כל חג הסוכות. ובסוף החג ברכו רבי הלל שיחיה מאה ועשרים שנה בבריות גופא, ושלא ימות שום אחד מבניו בחייו.

סיים הזקן באומרו: עיניך תחזינה מישרים שנתקיימה הברכה, והנה זה בני יחיד, וכנראה שמכאן יודע הוא שיש לו עוד ד' שנים לחיות אמר לו הרב מצעלים:

"במקום לבקש למות - תבקש שבך יברא"

בסוף הביקור פנה הרב אל מנהל המושב זקנים ובקש ממנו שיאיל בטובו להודיעו על כל שינוי במצב בריאות הזקן הישיש, אם יחלה או ימות. ואף ביקר אצלו עוד כמה פעמים.

לאחר ארבע שנים הודיעו לו שהזקן נפטר - בן מאה ועשרים שנה בדיוק. שעה אח"כ הודיעוהו שגם הבן נפטר.

ללמדנו על גדל מצוות סוכה, שיש בידה להשפיע אריכות ימים ושנים למי שמסייע לקיים מצוה חביבה זו. זאת ועוד, גם למדנו על חיוב הכרת הטוב למי שעוזר לקיים מצוה זו. (באר הפרשה)

מי כעמך ישראל

סיפר יהודי שמוכר אתרוגים ליד ישיבת מיר, שנה שעברה, הגיע יהודי לקנות אתרוג שחזותו החיצונית היתה נראית כיהודי שלא מדקדק כ"כ בהלכה וכו', והנה קנה אתרוג בסכום גדול, והתפלא המוכר שזה לא מתאים לאיך שהוא נראה. ושומע אותו המוכר ביציאה אומר רבינו של עולם הנה אני גם משקיע במצות שלך, אני לא רק משקיע בעולם הזה.

*

עוד סיפר שאברך נכנס בערך בשעה 3 אחה"צ ובקש לחפש אתרוג במחיר 100 ₪ ישב ובדק שעה ארוכה ובשעה 4:20 הגיע וישראל, ואח"כ בשעה 7:00 בערב הוא חוזר ומבקש להחליף לאתרוג של 150 ₪, והתפלא המוכר מה קרה. ואמר לו אני קבלתי ע"ע לקנות ד' מינים שלא יהיה על חשבון הסדרים, ולמעשה זה היה על חשבון 20 דקות מהסדר, ולכן אני לא מסוגל לכרז על כזה אתרוג, ורציתי להחליף רק אתה המוכר לא צריך להפסיק, לכן חשבתי שאם אני יוסיף כבר לא תקפיד עלי.

קונטרס

בארות יצחק**בעניני חג הסוכות****קטן שנטל לולב בלי כונה – באנו למחלוקת הגרש"ז
והגר"ש לענין קטן שמסופק אם בירך ברכהמ"ז**

אברך א' סיפר לי (סוכות דאשתקד) שכשחזר ביו"ט ראשון של סוכות מביהכ"ס לביתו, אמר לבנו הקטן שיטול ד' מינים. אמר הבן לאביו שהוא כבר נטל את הד' מינים, אלא שהקטן נטל שלא לשם מצוה כלל (אלא למשחק, או להעבירם ממקום למקום). ונסתפק האברך הנ"ל האם צריך לצוות לבנו ליטול שוב את הד' מינים עם כונה למצוה או לא?¹

ויסוד הספק: דהנה קיי"ל בדאורייתא מצו"כ ובדרבנן מצוות אין צ"כ. והנה אצל קטן גם ביו"ט ראשון חיובו הוא רק מדרבנן, א"כ י"ל דכיון דחיובא דהקטן הוא רק "מדרבנן" א"כ אין הכונה מעכבת ושפיר יצא אף אם לא כיון. או דלמא כיון דכשיגדיל חיובו יהיה מדאורייתא [שהכונה מעכבת], א"כ בעי' לחנכו כפי חיובו לכשיגדיל.

אמרתי לאברך הנ"ל: דבפשוטו נחלקו בזה פוסקי הדור מרן הגרש"ז **אויצרבאך** והגר"ש **אלישיב** [הובא בגליון דסוכות תשפ"א], בקטן שנסתפק אם בירך "ברכת המזון" אם צריך לחזור ולברך או לא. דיש להסתפק האם דיינינן ליה כדין "ספיקא דרבנן לקולא" כיון שחיובו רק מדין חינוך **דרבנן**, או שמא צריך לחזור ולברך מספק כדין "ספק דאורייתא לחומרא" כיון דלכשיגדיל יהיה חיובו **מדאורייתא** וצריך לחנכו כדין גדול.

דמרן הגרש"ז אויצרבאך זצ"ל נקט בפשיטות שצריך לחזור ולברך ברכת המזון, כדי לחנכו שיעשה כך לכשיהיה גדול.

ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל השיב: "תלוי מי השואל, דאם הקטן בא לשאול אנו משיבים לו שאינו חייב לחזור, כיון שאינו חייב במצוות אלא "מדרבנן" וספיקא לקולא, אבל אם האב בא לשאול אמרינן ליה שעליו לחנכו כאילו הוא גדול, דיסוד חיובא דהאב הוא "להרגילו" בחיוב המצוות לכשיגדיל"².

ולכא' נראה דה"ה לענין קטן שנטל ד' מינים בלי כונה, דלהגרש"ז א צריך לחזור וליטול עם כונה דיש לחנכו כדין גדול. ולהגר"ש א יהיה תלוי מי השואל, דאם הקטן בא לרב לשאול האם הוא צריך לחזור וליטול את הלולב עם כונה, הרב ישיב לו שאינו צריך כיון דכל חיובו בלולב אינו אלא חינוך **דרבנן**, ובדרבנן הכונה אינה מעכבת. אבל אם אביו בא לשאול את הרב, הרב ישיב לו שעליו לחנכו לחזור וליטול את הלולב עם כונה, כדי שיעשה כך לכשיהיה גדול. ודו"ק.

האם יש מצות חינוך על "כונה" למצוה

שוב נזכרתי דבגליון דאשתקד הבאנו ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דס"ל שאין מצות חינוך על "כונה" במצוות, דזהו ענין כללי בכל המצוות (ואי"ז מגוף המצוה), וא"כ גם אם אביו יבא לשאול את הרב... יענה לו הרב: שאין הקטן צריך לחזור וליטול את הלולב עם כונה, כיון דאין מצוה לחנכו ו"להרגילו" על כונה במצוה.

אולם הבאנו דמורה הגר"ש זצ"ל דעל הכונה המיוחדת שיש בכזית הראשון דליל יו"ט דסוכות - ד"למען ידעו דורתיכם כי בסוכות הרשעית את בני ישראל וגו', - יש מצוה לחנך את הקטן לכונה זו - כיון דכוונה זו היא **מגוף מצות סוכה עצמה** ולא דין כונה בעלמא הנפרד מהמצוה [דאי"ז ילפותא מ"לעבדו" אלא כונה שנכתבה בגוף פרשת סוכה "למען ידעו"].

ואם הקטן שכח לכוון את טעם המצוה: נראה דידוע הגר"ש דאף אם הקטן בא לשאול את הרב, הרב יענה לו שצריך לחזור ולכוון [אליבא דהב"ח והבכורי יעקב דהכונה בזה מעכבת] אף דחיובו רק "מדרבנן", דכל הטעם בדרבנן אין הכונה מעכבת - דשמא ההלכתא כמ"ד מצות אין צ"כ, אבל הכונה של טעם המצוה אי"ז שייך כלל לפלוגתא אם מצו"כ או לא, וכו"ע מודו בה [להב"ח].

ובאמת שגם ה"שבט הלוי" (חלק ח' סי' קנ"ב, להג"ר אפרים שטראוס שליט"א), נקט בפשיטות כדעת הגר"ש זצ"ל דליכא מצוות חינוך על "כונה" במצות - דדין חינוך הוא רק על עצם "מעשה" המצוה גרידא. וחיליה דידיה מהא דקיי"ל (משנ"ב סי' תרנ"ח) דקטן יוצא ביו"ט בשאול, הרי לנו דמצות חינוך הוא רק על עצם המעשה. **וזה לשוני במסקנת דבריי:** "והגדר בזה דחז"ל לא חייבו אלא צורה החיצונית של המצוה וצבינה **לא דיני כונה** ולא דינים כשואל וכיו"ב שאינם בגוף המצוה". עכ"ל.

¹ עיין בטורי אבן (תגובה דף ו') דס"ל דליכא חינוך על "כונה" למצוה, משום דקטן לאו בר כונה. אולם רבו החולקים עליו דסביר דקטן אית ליה כוונת מעשה (הב"ח תמהו כתב שיש לו 'חבילות של ראיות לכן'). וא"כ שפיר שייך מצות חינוך גם על הכונה. [ועיין בזה להלן בסמוך מהגר"ש א' והשבט הלוי].

² **בהבנת הדברים:** דהנה שיטת רש"י בברכות מ"ח דמצות חינוך הוא רק על האב והבן עצמו אינו חייב אפ"ל מדרבנן, ולהכי אינו מוציא אחרים החייבים מדרבנן, ושיטת תוס' שם דהקטן עצמו חייב במצוות מדרבנן. והנה זה ודאי שמוזד' התוס' דאיכא מצות חינוך גם על האב לחנכו במצוות, ולפינן לה להרמב"ם מתוך דנער ע"פ דרכו. ולהגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל ילפינן לה מקרא דאברהם "כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו'". **נמצא:** דלהתוס' במצות "חינוך" איכא ב' דינים, א. הקטן עצמו מחוייב במצוות מדרבנן. ב. דרמי חיובא על האב לחנכו. **והבין הגר"ש זצ"ל** שחלוקין ביסודם וגדרם, דהחיוב על הבן הוא **חיוב גמור** במצוות מדרבנן. אולם החיוב על האב הוא חיוב חינוך בעלמא "להרגילו" במצוות שלא יהיה לו קשה כשיגדיל. **וזהו שהשיב הגר"ש זצ"ל** דתלוי מי השואל, דאם הבן שואל אין צריך לחזור מספק, כיון דכל חיובו הוא רק מדרבנן. אבל אם אביו שואל בזה כיון שחיובו "להרגילו" את בנו לכשיהיה גדול, בזה אמרינן שעליו לחנכו כאילו הוא גדול, דזהו חיובו להרגילו בחיוב המצוות לכשיגדיל. ודו"ק.

ולכא' יש קצת לדון בדברי הגר"ש א, דיתכן לומר דאף לתוס' דהקטן עצמו מחוייב מדרבנן, מ"מ חיובו לפי גדר החיוב כשיהיה גדול, דמסביר דגם לתוס' יסוד החיוב שרבנן הטילו על הקטן הוא כדי "להרגילו" במצות לכשיגדיל, א"כ חייב לקיים המצוה - לפי הגדרים והדינים כשיהיה גדול. וצ"ע.

אולם צ"ע מש"כ השבט הלוי לדמות דכמו שקטן יוצא "בשאל" הוא הדין דיוצא "בלי כונה", דלכא' יש להחלק טובא בין פסול "שאל" דאינו מעכב אצל קטן, לדין "כונה" במצוות, דידוע מש"כ רבותינו האחרונים (הגר"ח מברסק, חזו"א, קוב"ש, קה"י, אבי עזרי) דלמ"ד מצ"כ - מצוה בלי כונה חשיב "מתעסק" בעלמא. ונראה פשוט דחסרון של "מתעסק" גרע טפי מחסרון של "שאל", דבשאל שפיר נתחנך לקיים המצוה "בצבינה" ו"בצורה החיצונית" [כלשון השבט הלוי], אבל קטן הנוטל לולב בלי כונה ובדרך של "מתעסק" – אין זה רק חסרון "בקיום" המצוה, אלא חסרון וגרעיותא בעצם ה"מעשה" מצוה עצמה [ואין זה מעשה מצוה ב"צבינה" כלל], וכמש"כ הגר"ח מברסק זצ"ל לבאר הטעם דהעושה מצוה בלי כונה אינו עובר בכל תוספי (עירובין צ"ה) אף שלענין ב"ת סגי בעצם "מעשה" המצוה, דבהכרח דבלי כונה לא חשיב "מעשה" מצוה. ומתקריא בלשון רבותינו "חצי מצוה" וא"כ שפיר יש לחנכו לקיים המצוה עם כונה לאשווי שם של מעשה מצוה. וצ"ע.

* * * * *

"העושה סוכתו תחת האילן פסולה" – האם גם בסוכה שתחת אילן גבוה מאד (גבוה חמישים אמה...)

יש שאלה מצויה, במקומות שיש בנינים גבוהים מאד: סוכה הנמצאת בחצר הבנין ויש מעליה מרפסת בגובה רב [בקומה 12] האם הסוכה נפסלת מחמת המרפסת, דשמא כיון דהמרפסת כ"כ גבוהה מהסוכה כבר אינה פוסלת את הסוכה שתחתיה. **ובאמת דיש להעמיד בידון זה** כבר במתני' ד"העושה סוכתו תחת האילן פסולה", האם כונת המשנה אף לאילן המתנשא לגובה יותר מכל אמה, או שמא רק אילן שבתוך כ' אמה פוסל את הסוכה שתחתיה דהוא מיצל על הסוכה דלמטה, אבל אילן גבוה מאד שהוא יותר מכל אמה אינו פוסל, כיון דאינו מיצל על הסוכה שלמטה.

וראיתי בספר אפקי מים שהביא שנשאלו בזה ב' ת"ח מופלגים שעסקו במסכת סוכה בעינין, לת"ח אחד יצא שהסוכה פסולה. ולת"ח השני יצא שהסוכה כשרה. והלכו לשאול בזה את פוסקי הדור. **המתיר הלך לשאול בזה את הגר"ש ז' אריעראבא זצ"ל** "שהשיב בחיור, שזה דבר פשוט שהסוכה כשרה", ושנשאל הגר"ש ז' א"יך זה שהפוסקים לא דיברו בזה, השיב בפשטות: "מכיון שעד לאחרונה לא היה בנינים רבי קומות". **והת"ח האוסר הלך לשאול בזה את הגר"ש ואזנר זצ"ל** והסכים עמו לאסור את הסוכה. [המכתב הובא בעמ' הבא].

ונשאל בזה גם פוסק הדור מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ע"י אברך שלא היה לו מקום לבנות את סוכתו אלא תחת אילן גבוה יותר מכל אמה, אם הסוכה כשרה או לא. והשיב מרן הגר"ש אלישיב **שהסוכה כשרה**.

ומרן הגר"ש זצ"ל שאל את האברך היכן הוא גר? והשיב ברח' "גשר החיים" בירושלים. אמר לו הגר"ש שיבקש מא' מגדולי התורה שבשכונתו שיבדוק שאכן האילן גבוה יותר מכל אמה. ואותו ת"ח שנתבקש מהגר"ש לבדוק את גובה האילן אמר שמתוס' בסוכה ט', ב' (ד"ה הא קא מצטרף) מבואר שאף באילן הגבוה יותר מכל אמה הסוכה פסולה, וניגש להראות כן להגר"ש, והגר"ש חזר בו ובאמת פסל את הסוכה. [ואמרו, שנתקיים בהגר"ש "א קרא ד"רגלי חסידיו ישמור", שהגר"ש שאל היכן הוא גר, אף שלא היה דרכו בכך כלל, אלא שמהשמים מנעו בכך מכשול מהגר"ש זצ"ל, שע"י כך חזרו לאותו אברך לומר לו שהגר"ש"א חזר בו].

ביסוד הפסול של העושה סוכתו תחת האילן

ועתה נדון בנידון הנ"ל - אב"א סברא אב"א גמרא:

הנה מצד הסברא היה נראה דהסוכה כשרה [כהגר"ש ז' א"י וכפי שסבר הגר"ש בתחילה], דבגמ' בסוכה ט', ב' מבואר שסוכה תחת האילן פסולה ילפינן לה מקרא ד"בסכות תשבו שבעת ימים" ולא בסוכה שתחת האילן. ובראשונים מבואר דאין החסרון משום דהאילן הוא סכך פסול, אלא משום דהיי' ב' סככים כמו סוכה תחת הסוכה, דילפינן מקרא דצריך לישב תחת סכך אחד ולא בסוכה תחת סוכה או תחת האילן ותחת הבית. וכ"כ הרבינו חננאל: "העושה סוכתו תחת האילן פסולה. מפני שהיא כסוכה תחת הסוכה". וכ"כ המאירי. והיינו דאיכא גזה"כ דסוכה צריכה רשות המצלת בפני עצמה ולא תחת רשות אחרת המצלת. **אולם בר"ן מבואר** דהחסרון בסוכה שתחת האילן הוא משום דכל צל הסוכה הוא מחמת **האילן שהוא סכך פסול** ולא מחמת הסכך הכשר. וכ"כ רבינו אברהם מן ההר "דתו לא מהני ליה סכך כשר דמסכך ביה ולא מידי".

והנה לא מבעיא להר"ן דסוכה תחת האילן פסולה משום דאין הסכך מיצל אלא האילן – דסוכה תחת אילן גבוה מעל כ' כשרה - דהרי מבואר בסוכה דף ב' שסכך למעלה מכל אמה אינו מיצל על הסוכה [והצל מחמת הדפנות], א"כ סוכה שתחת אילן גבוה מכל אין האילן מיצל על הסוכה כלל, אלא אף אי נימא כהראשונים דסוכה שתחת האילן פסולה מגזה"כ, ג"כ יש לצדד (קצת מיוחד) דכיון דאין האילן מיצל על הסוכה נמצא דאין שום שייכות בין הסוכה לאילן ואי"ז חשיב דהאילן "תחת" הסוכה, דאטו צריך להזהר בשעת האכילה בסוכה שאין מטוס מעל הסוכה...? דלכא' כיון שנמצא בגובה רב ועצום אין שייכות בין המטוס לסוכה ואי"ז חשיב שהסוכה "תחת" המטוס. (ויש לבדוק סברא זו). [והערוני דמטוס לא מאהיל לענין סומאה, וא"כ ה"ה לענין סוכה].

ראיה מגמ' מפורשת - דגם אילן מעל כ' אמה פוסל את הסוכה שתחתיה

ועכשיו נעבור לאב"א גמרא: הנה כשראיתי את הנידון הנ"ל [האם סוכה שתחת אילן גבוה כשרה או לא] היה בעיני פלא, דלכא' יש גמ' מפורשת בסוכה דף ט', ב' – שגם סכך מעל כ' אמה פוסל את הסוכה שתחתיה. דאיתא התם [לענין סוכה תחת הסוכה] "אמר רב ירמיה פעמים ששתייהן כשרות, פעמים ששתייהן פסולות וכו'" ומבארת הגמ' שהציוור ששניהם פסולות הוא בכה"ג שהסוכה העליונה גבוה מעל כ' אמה, ולהכי העליונה פסולה [כדן סוכה דלמעלה מכל אמה פסולה]. והסוכה התחתונה פסולה כיון שהיא תחת הסוכה העליונה, - והרי הסכך של העליונה גבוה מעל כ' אמה? מוכח דאף סכך הנמצא מעל כ' פוסל את הסוכה שתחתיה.

ויש ליישב: דהנה נתבאר לעיל דהטעם להכשיר סוכה תחת אילן גבוה, משום דכתבו הראשונים דכל יסוד הפסול דסוכה שתחת האילן הוא גזה"כ דהסוכה צריכה להיות עם סכך אחד ולא להיות "תחת" דבר אחר המיצל, ובאילן גבוהה מאד אי"ז חשיב דהוא "תחת" הסוכה דלמטה, ונראה לומר סברא, דאם יש דפנות המחברות בין הסוכה דלמטה לסוכה דלמעלה בזה מסתבר דאף אם הסכך דלמעלה הוא מעל כ' אמה – פסולה, כיון דאיכא דפנות שמחברות את הסוכות חשיב דהסוכה העליונה "תחת" הסוכה התחתונה, וא"כ לק"מ מהגמ' הנ"ל, דהגמ' איירי דאיכא דפנות המחברות את ב' הסוכות, ולהכי חשיב סוכה "תחת" סוכה.

והנה מצאתי בס"ד שהשוועות יעקב (ס' תרכ"ה סק"א) ג"כ כתב להתיר סוכה שתחת אילן גבוה מעל כ' אמה, (דמעל כ' אמה אינו מיצל על הסוכה שתחתיה), ורמי אנפשיה מהגמ' הנ"ל, וכתב ליישב דאירי בסוכה גדולה יותר מד' אמות על ד' אמות, ואיתא בגמ' בסוכה דף ב' דביותר מד' איכא צל סכך **אף ביותר מכל אמה**, נמצא דהסכך דלמעלה מכל מיצל ולא הסכך דלמטה.

ובמקרה: דלעולם י"ל דסוכה תחת אילן גבוה מאד הסוכה כשרה [כהגרשז"א], משום דלמעלה מ' אינו מיצל [ולא שייך את הפסול של הר"ן], וכן לא חשיב אילן וסוכה "תחת" הסוכה [ולא שייך את הפסול דהראשונים דסכך אחד ולא ב' סככין]. והא דאיתא בגמ' דסכך גבוה מ' אמה פוסל את הסוכה דלמטה: נתרץ כהישוע"י דאירי בסוכה גדולה דבכה"ג אף סכך דלמעלה מ' אמה מיצל [וישייך את הפסול של הר"ן דאין הסכך דלמטה מיצל כלל]. ולהראשונים דסוכה תחת האילן פסולה מגוזה"כ דסכך א' ולא ב', נתרץ דהגמ' איירי דאיכא "דפנות המחברות" בין ב' הסוכות ושפיר חשיב סוכה "תחת" הסוכה ופסולה.

סיכום השיטות בזה

סוכה שיש על גבה מרפסת או אילן יותר מ' אמה, לדעת הישועות יעקב הסוכה כשרה, אולם רק בסוכה שאין בה ד' על ד' (דאין אילן מיצל על הסוכה). ולהגרשז"א זצ"ל כשרה בכל ענין. וכך סבר הגריש"א זצ"ל בתחילה. אולם דעת הגר"ש וואזנר והגריש"א במסקנתו דהסוכה פסולה. **וכן משמע מהמשנ"ב** בס"י תרכ"ח סק"ח. [והנה השו"ע (סי' תרכ"ו, א') כתב "אין לעשות סוכה תחת בית או אילן; והעושה סוכתו תחת האילן, יש אומרים שאם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין". וצ"ב מהו הלשון "בכל ענין". ועמד בזה "הבית מאיר" שם, עיי"ש שנדחק. אולם יתכן דכונת השו"ע לרבות דאפילו אם האילן גבוה יותר מ' אמה פסולה. וצ"ע].

מכתב מהגר"ש וואזנר זצ"ל:

ב"ה, ירושלים עיה"ק, כ"ח ניסן תשנ"ג לפ"ק.
כבוד ידידינו המפואר הרב הגאון המופלג טובא בן גדולים כש"ת ר' דוב שפירא שליט"א בעיה"ק ירושלים ת"ו.
יקרתו קבלתי ואשתדל להשיב בעניי בקיצור עכ"פ. **אודות הוכחה** בענין **סוכה שיש על גבה מרפסת ביותר מ' אמה**, ודעת כב' להחמיר, ודעת שכנגד להקל הואיל ואינו עושה צל תחת' ולדעתו מותר בין לדעה ראשונה בין לדעה שניה שבס"י תרכ"ו. ואומר בטח דודאי פשטות מימרא דר' ירמ' ט' ע"ב (ואית דגרסי רבה) דפעמים דשניהם פסולים, והיינו מטעם סוכה שתחת סוכה, ואפילו בשעליונה למעלה מ' כמבואר בגמ' ושניהם צילתה מרובה מחמתה הרי דפסול סוכה תחת סוכה הוא פסול בפני עצמו ואינו מושפע מדיני צל, וכמש"כ גם כב', ומה שהביא בשם הגאון ישועות יעקב דר' ירמ' איירי בסוכה יותר מ' אמה דאיכא גם פסול צל, קשה לקבל את זה דהא ר' ירמ' אסתם סוכה דמשנתנו קאי דלדין איתכשר ב' טפחים ומכ"ש דחזינן לרבנן בכורי יעקב וביאור הלכה העתיקו דין זה דפוסל גם למעלה מ' סתם אף לדין דסתם סוכה פחות מ' אמות.
ובדאי פשטות לשון הטור סי' תרכ"ו דצריך לעשות תחת אויר השמים לא תחת אילן ולא תחת בית מורה דאם עשה והעלין שם סיכך גמור עליו דפסולה כאשר העיר כ"ת, **לכן לדינא צריך להחמיר בזה כמש"כ כב' מעלתו**.

והרני דוש"ת באבהה - מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי וואזנר

* * * * *

מצות סוכה מקיימים בכל הגוף? פלוגתא דהשפת אמת עם האמרי אמת... ובדעת הגר"א זיע"א בזה

השפת אמת שאל את בני בעל ה"אמרי אמת": איזו מצוה מקיימים בכל הגוף?
השיב האמרי אמת: מצות סוכה.

אמר לו השפת אמת: הרי למצות סוכה אין צריך שיהיה "כל גופו" בסוכה - דהרי יוצא גם "בראשו ורובו"?
אמר השפ"א: מצות "ואהבת את ה' אלקיך... ובכל נפשך..." אותה אכן מקיימים בכל הגוף...
והנה ידוע ומפורסם בשם אדונינו הגר"א זיע"א לפרש קרא ד"ויהי בשלם - סוכו ומעונתו בציון" דיש ב' מצוות שמקיימים בכל הגוף ["בשלם" א. מצות סוכה. ב. מצות ישוב א"י³. וצ"ע מה יענה הגר"א על הערת השפ"א דבסוכה יוצא גם בראשו ורובו.

ובדעת הגר"א י"ל בתרתי:

א. י"ל דס"ל להגר"א כהצד בחקירה הנודעת, שרובו ככולו אין הפשט דבאמת אין צריך כלל "כולו" וצריך רק "רוב", דלעולם באמת בעי' "כולו" אלא שנתחדש דכשעשה רובו הרי זה נחשב שעשה כולו, דהמיעוט נגרר בתר הרוב ומקבל את דינו. א"כ י"ל ד"ראשו ורובו" בסוכה - חשיב "בשלם סוכו" - כיון דגם המיעוט חשיב כאילו נמצא בסוכה מההלכה של רובו ככולו שהמיעוט נגרר אחר הרוב. [ואולי השפ"א ס"ל כהצד דברובו ככולו התחדש דסגי מעיקרא "ברוב" וא"כ אי"ז מצוה בכל גופו אלא ברוב גופן].

ב. עי' לדעת הגר"א: דהנה באמת הערת השפ"א צ"ב, דלא כשרובו בסוכה באמת אי"ז "בשלם" סוכו, אבל שנכנס "כולו" הוא מקיים המצוה בכל גופו ושפיר הוי "בשלם"? וצ"ל דהטענה של השפ"א דעד כמה שסגי ברוב א"כ גם שנכנס כולו אי"ז חשיב דמקיים המצוה ככולו, דהרי להמצוה אי"ז יותר מרוב. **ובדעת הגר"א י"ל בפשיטות** דהנה דעת כמה מגדולי הראשונים ריש פ"ב דחולין (רש"י, תוס', רמב"ן, ורמב"ם) דדין רובו ככולו אינו לכתחילה, ומדאורייתא בעי' לכתחילה **כולו ממש**, וא"כ פשיטא דהיכא שנכנס כולו לסוכה המצוה מתקיימת בכל גופו ["בשלם"] ולא רק ברוב גופו, דהרי מדאורייתא לכתחילה לא סגי ברוב ובעי' כולו ממש. ובלא"ה י"ל בפשיטות דקרא דבשלם סוכו איירי כשעביד המצוה לכתחילה שכולו בתוך הסוכה, ולא בראשו ורובו דאי"ז לכתחילה. [ואולי זה גם נרמז בפסוק "בשלם" סוכו - דכשנכנס כולו בסוכה הוי קיום המצוה בשלימות "בשלם"].

³ **העיר הגר"ר שלמה פישר זצ"ל** דלכא' יש עוד מצוה שמקיימים "בכל הגוף" - מצות "ראיית פנים" בעזרה בחג? ו**נראה ליישב:** דידוע שיטת הרמב"ם שמצות ראית פנים זה רק עם קרבן, אבל אם נראה בעזרה בלי קרבן לא רק שעובר על לא שלא ירא פני ריקם, גם לא קיים את העשה של ראית פנים. א"כ י"ל דהפסוק מנה רק את המצוות שמקיימים בכל הגוף בלי שום מעשה, משא"כ ראיה דהוי עם קרבן. ודו"ק.

ובאמת שהדברים מכונים מאד בשיטת הגר"א. דהגר"א ב"אדרת אליהו" (יחזקאל פרק מ"ד פסוק ל"א) כתב ששיטת רוב סימנים (דכשרה מדין רובו ככולו) אי"ז שחיטה מעליא כמו בשושט כולו, ולעתיד לבא הכהנים (לפי מדרגתם) לא יאכלו משחיטת "רוב" סימנים רק משחיטת "כל". וזה לשונו: "כל נבילה וטרפה לא יאכלו הכהנים – פירוש "כל נבילה" אפילו נבילה הכשרה היינו מיעוט סימן בתרא (שחיטת רוב) ומסוכנת, הכשרה לישראל מדינא, אבל הכהנים לא יאכלו זה לעתיד, שיהיו מקודשים כל כך שלא יאכלו אף מסוכנת כמו יחזקאל". עכ"ל. חזינן מהגר"א חידושו, ששחיטת כל הסימנים הוי "מתיר" טפי משחיטת רוב סימנים ושייך להחמיר שלא לאכול משחיטת רוב (לכהנים לעת"ל). ולפי"ז נפלא מש"כ הגר"א לפרש קרא ד"בשלם סוכו" דהוי מצוה שבכל גופו, דהרי קיום המצוה בשלימות הוא רק כשנכנס כולו לסוכה. ודו"ק.

* * * * *

פלוגתא דהגרשז"א והגריש"א עם הגר"ח"ק אם ראשו ורובו בסוכה זה לכתחילה או דיעבד

הנה לעיל נתבאר בדעת הגר"א דלכתחילה בעי' שכולו יהיה בסוכה. אולם ראיתי שנחלקו בזה גדולי ישראל: דעת מרן הגרשז"א ואירעבאך זצ"ל ומרן הגריש"א אלישיב זצ"ל דסגי לכתחילה בראשו ורובו בסוכה, ואי"ז שלכתחילה יהיה כולו בסוכה. והגרשז"א והגריש"א הוכיחו דראשו ורובו הוא לכתחילה – שהרי אין מקפידים שלא יהיו הרגליים תחת לשולחן, והרי כשהרגליים מתחת לשולחן נמצא דמקצתו חוץ לסוכה, דהא תחת השולחן תחת המיטה דמי שלא יצא ידי"ח. ונשאל הגרשז"א על ראיתו: הרי השולחנות הם פחות מגובה עשרה טפחים? הצביע ר' שלמה זלמן על שולחנו ואמר "שולחן זה יוכיח, שגבהו יותר מעשרה טפחים...". והוסיף הגרשז"א דאף אם השולחנות הם פחות מעשרה טפחים, אכתי ראיתו קיימת, מדלא אישתמיט לא' מהפוסקים שיזכיר שאם השולחן גבוה י' טפחים יש לזוהר לכתחילה שלא יניח הרגלים מתחת לשולחן.

אולם דעת מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (הובא בדרשו ריש סי' תרל"ד) ד"יש מעלה בכך שישב כולו בסוכה ולא רק רובו, וכשם שלענין ד' כוסות יש לכתחילה לשתות את כל הכוס, אף שמן הדין די בשתיית רובו מדין רובו ככולו". וכ"כ בספרו "נחל איתן" (סי' ה' סעי' א' סקט"ז) וז"ל: "וכן הדין בכל הדברים דאמרינן רובו ככולו צריך לכתחילה כולו כמו בשחיטה עיין רמב"ם פ"א משחיטה ה"ט, ועיין משנ"ב סי' תע"ב סק"ל לענין רוב כוס". עכ"ל.

ויש בפלוגתא זו נפק"מ מאד מצויה, בסוכה קטנה [במפרסת שבתוך הבית] ויש כמה בנים, דמניחים את המזרונים לרוחב, באופן שראשו ורובו בסוכה ומקצת רגליו בתוך הבית, דלהגר"ח"ק אי"ז לכתחילה.

מ"ש שחיטה וד' כוסות דלכתחילה בעי' כולו לסוכה דאין צריך לכתחילה שיהיה כולו בסוכה

ובתחילה שראיתי את הנידון הנ"ל [אם סגי לכתחילה בראשו ורובו בסוכה] היה בעיני פלא, אטו הנידון אם "רובו ככולו" הוא לכתחילה זה נידון חדש שנחלקו בו פוסקי הדור האחרון? הרי זו סוגיה ערוכה בריש פרק שני דחולין (כ"ז, א'), דתנן התם דסגי בשחיטת רוב סימן, ומ"מ אמרינן בגמ' שם דלכתחילה צריך לשחוט את כל הסימן. וכן פסקו הרמב"ם והשו"ע. והכסף משנה לומד בדעת הרמב"ם דמדאורייתא בעי' לכתחילה כולו ואי"ז גזירה מדרבנן (שמא לא ישחוט רובו). וכן לומד הבית הלוי בדעת רש"י ותוס' דלכתחילה בעי' מדאורייתא כולו ממש. וכן צידד הרמב"ן שם. אולם דעת הרשב"א והר"ן דהא דבעי' לכתחילה כולו הוא דין דרבנן⁴. ובעיקר תיקשי על הגרשז"א והגריש"א דסברי דרובו בסוכה הוא לכתחילה, ומ"ש משחיטה דבעי' לכתחילה "כולו" (עכ"פ מדרבנן). ונראה לבאר בתורה:

א. בספר מועדים לישראל (עמ' קפב) כתב דיש לחלק בין סוכה דאי"ז לכתחילה כולו – לשחיטה וד' כוסות דבעי' לכתחילה כולו: דהא דאמרינן דלכתחילה בעי' כולו הוא היכא שצריך שיתקיים מעשה, או שם בהחצא, כגון בשחיטה שצריך שיתקיים מעשה שחיטה בהסימן, וכן מעשה שתייה בהכוס, דעיקר הדין הוא שיתקיים בכל הדבר, אלא דע"י שנתקיים ברובו הרי זה כאילו נתקיים בכולו גם בהמקצת שלא נשחט דרובו ככולו, ולכן כה"ג בעי' דלכתחילה יתקיים בכולו ממש, ולא רק ע"י דין דרובו ככולו. משא"כ ביישיבת רובו בסוכה, הא דצריך רוב גופו בסוכה, י"ל דאינו כדי שיתקיים ברוב גופו הדין דיישיבה, אלא דין אחר הוא, דאמרינן דהיכן שנמצא רוב גופו – שם הוא – שם חשיב "מקומו", וכיון שאתה אומר שמציאותו הוא בסוכה, א"כ אין צריך יותר מזה, דאטו ע"י שיכניס גם מקצתו יהיה נקרא יותר שנמצא בסוכה.

ולפי"ז במצות דהנידון היכן האדם נמצא, יהיה סגי לכתחילה ברובו, כגון באכילת קדשים קלים ומע"ש לפנים מן החומה, וכן לענין קיום מצות ישוב א"י [אף אם מקצת רגליו בחו"ל], וכן לענין ראיית פנים בעזרה [אף אם מקצת רגליו חוץ לעזרה].

ב. עוד נראה ליישב דעת הגרשז"א והגריש"א דסברי דלכתחילה סגי ברובו בסוכה, אף שלענין שחיטה וד' כוסות לכו"ע בעי' לכתחילה כולו: דסברי הגרשז"א והגריש"א דהא דבסוכה סגי בראשו ורובו לאו משום דין רובו ככולו קא אתינן עלה אלא מהלכ' שיעורין, כלומר: דהנה עד עתה היה לנו 'מונה פשטא' דהא דבסוכה סגי בראשו ורובו הוא מדין "רובו ככולו" [וכא דמצינו דהנכנס ראשו ורובו לבית המנוגע נטמא דכתב רש"י ביבמות ק"ג "כיון דעל רובה - ככולה דמיא" [וכ"כ תוס' בשבועות דף י"ז, ב']. וכן מצינו בזבחים כ"ו דעמד ראשו ורובו בצפון כאילו עמד כולו בצפון, וכתב רש"י שם "כדק"ל בכל התורה רובו ככולו". אולם מצאתי ב"קריית ספר" (פ"ד בסוכה ה"א) שכתב שדין ראשו ורובו הוא "הלכה למשה מסיני" דשיעורין, וכ"כ הפרמ"ג. (ובמפתח החדש על רמב"ם-זמנים הביאו עוד אחרונים שנקטו כן). ונראה פשוט דאם סגי בסוכה ראשו ורובו הוא משום דהכי אגמריה רחמנא למשה: "שיעור סוכה בראשו ורובו" – אין זה שיעור של דיעבד [מדין רובו ככולו], אלא זהו שיעור "לכתחילה", דלא מסתבר דרחמנא אגמריה שיעור דבני על דיעבד.⁵

נמצא: דלעולם בכל התורה כולה מודו הגרשז"א והגריש"א דדין רובו ככולו אינו לכתחילה, אולם ראשו ורובו בסוכה הוא לכתחילה משום דאי"ז מההלכה של רובו ככולו אלא מההלכה של שיעורין. אולם הגר"ח"ק למד דראשו ורובו בסוכה הוא מההלכה של רובו ככולו ולהכי נקט דלכתחילה בעי' כולו ממש בסוכה.

⁴ ואסבר לן ה"בית הלוי" דפליגי בחקירה הנ"ל האם ברובו ככולו התחדש "דסגי ברוב" וא"כ אי"ז לכתחילה למעבד יותר מהרוב. או דלעולם בעי' כולו אלא דנתחדש דהמיעוט נגרר אחר הרוב ולהכי לכתחילה בעי' למעבד כולו ממש.

⁵ ויתכן דזה גופא נתחדש בהלל"מ דלכתחילה סגי בראשו ורובו ואי"ז לכתחילה כולו, דלולי הלל"מ היה סגי ראשו ורובו מדין רובו ככולו ובה קי"ל דלכתחילה בעי' כולו, ולהכי בא ההלכתא לומר דראשו ורובו הוי "לכתחילה". ואולי הוא משום דסוכה דירת "ארעי" [וראשו ורובו הוי נמי צורה של ארעי] כמש"כ "הבן איש חי" בספרו "רב ברכות" תפילין עמ' קע"ח.

ראיה ממשנה מפורשת כהגרשז"א והגריש"א

הנהגה לכא' יש ראיה ממשנה במסכ' סוכה כדעת הגרשז"א והגריש"א דלא כהגרש"ק: דהנה תנן בסוכה כ"ח "מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו **שישב ראשו ורובו בסוכה** ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר". מוכח דסגי לכתחילה בראשו ורובו בסוכה, דאל"כ אמאי לא קיים ר' יוחנן בן החורנית מצות סוכה לכתחילה ש"כולו" בסוכה, וגם אמאי שתקו לו זקני ב"ה וזקני ב"ש על כך ולא הוכיחו אותו שאי"ז מצוה לכתחילה, דנהי דס"ל לזקני ב"ש וב"ה דלא גזרו על שולחנו בתוך הבית, ולהכי לא אמרו לו דבר [כפי שהוכיחו ב"ה לב"ש], אבל "כולו" מיהא צריך לכתחילה. (אלא א"כ נימא דליכא מצות "תוכחה" על קיום מצוה "לכתחילה" כיון דסו"ס יוצא המצוה. אולם לא מסתבר כן. עיין ברכות ל"א, ב'. וצ"ע. ובלא"ה אכתי צ"ע אמאי ר' יוחנן בן החורנית לא קים המצוה לכתחילה). **ועיין להלן (בסוף העמוד) יישוב לזה.**

הטעם שזקני ב"ש וב"ה בקרו את רבי יוחנן בסוכה והאם רבי יוחנן בירך "ליישוב בסוכה"

אמו"ר זצ"ל שאל אותי 'בנאות דשא' (במושב בר יוחאי, אב תשע"ו): "...בנו כבר יש משהו מוכן לסוכות...", אמרתי לו שראיתי בחוברת קול התורה (חוברת מ"ז) מאמר **מהגרמ"מ שולזינגר זצ"ל על הגאון מטשעביץ זצ"ל**, וז"ל: "אצל הגאון מטשעביץ היה כל דף גמרא שבבלי וירושלמי [וראשונים ואחרונים ופוסקים ושו"ת וכו' וכו'] בהיר וגדיר וגלוי וידוע על כל פרטיו ופרטי פרטיו, כל תיבה ואות וידיעה שבגמרא ורש"י ותוס' הכל היה ידוע לו ושגור על לשונו ועומד לפניו כאילו עכשיו הוא לומד שם.

והביא שם כמה דוגמאות לזה, ואחד מהם: דהנה לא נתפרש במשנה בסוכה כ"ח הנ"ל למה הלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית? אלא שהדבר מבואר **בתוס' בסוכה דף ג'** דהוסיפו מילה אחת על המשנה, וז"ל התוס' "מעשה ברבי יוחנן החורני **שחלה** והלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו" והיינו שהלכו ל"ביקור חולים". עכ"ד. [והג"ר **צבי פסח פראנק** זצ"ל (הר צבי סוכה כ"ח) הביא שעמדו על לשון המשנה "שהלכו" זקני וכו' ולמה לא סגי לומר שבקרו. וכתב דלתוס' שהלכו לבקר את החולה א"ש דנקט לשון "הלכו" כדדרשנן ב"מ ל', ב' "אשר ילכו" זו "ביקור חולים". עיי"ש].

ושאלתי את אמו"ר זצ"ל אם ר' יוחנן בן החורנית היה "חולה", א"כ מה ראיה הביאו ב"ה ממה שהיה ר' יוחנן יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר דיוצא בזה, דלמא לא אמרו לו כיון דמדינא היה פטור מן הסוכה כדתנן דחולים ומשמייהם פטורין מן הסוכה? ומצאנו שעמד בזה "הערוך לבר" שם. [וכתב הערוך ד"ב דע"כ דיש למחוק תיבת חלה מדברי התוס'].
ואמו"ר לא הסית דעת מקשייה זו על התוס', ולאחר כמה שעות אמר לי: דיש ליישב בפשיטות, דהנה יש להקשות אם ר' יוחנן היה חולה אמאי ישב בסוכה הרי אמרו בירושלמי שכל הפטור מדבר ועושהו בקרא "הדיט"? ובע"כ איירי שלא הוקל לר' יוחנן מחוליו ביציאתו מהסוכה לביתו, וכתבו הפוסקים (הובא להלכה במשנ"ב ס' תר"מ סק"ט) דחולה דפטור מן הסוכה זה רק אם יוקל מעליו החולי ביציאתו מהסוכה, אבל אם לא יוקל מעליו החולי אינו פטור מן הסוכה, דומיא מש"כ הרמ"א בס' תר"מ סעי' ד' לענין "מצטער" דפטור מן הסוכה רק היכא שבביתו יצול מהצער. וכיון דר' יוחנן היה חייב בסוכה [כיון דלא הוקל עליו החולי חוץ לסוכה] שפיר הוכיחו ב"ה דהיושב בסוכה ושולחנו בתוך הבית דיצא מהא דלא אמרו לו דבר.

מהלך נוסף מהג"ר אליהו ברוך פינקל זצ"ל

ועל עצם הערת אמו"ר זצ"ל מפני מה ישב ר' יוחנן בן החורנית בסוכה, מאחר שחולה היה וחולה פטור מן הסוכה וכל הפטור מן הדבר ועושהו בקרא הדיט [ותי' דבהכרח לא הוקל מחליו ביציאתו מהסוכה], ראיתי מהלך נוסף מהג"ר אליהו ברוך פינקל זצ"ל, וז"ל: "ויש לפרש עפ"י המעשה הנודע עם **מרן הג"ר חיים עוזר זצ"ל**, שבא אליו בעל ה"שרידי אש" להקביל פניו ברגל בחג הסוכות, ואמר הגרש"ז ע לאורח שילך לטעום משהו בסוכה, ואילו הוא לא יבוא כיון שהוא חולה ומצטער פטור מן הסוכה. וכשנכנס האורח לסוכה לפתע הוא רואה את הגרש"ז ע נכנס אחריו, שאל השרידי אש את הגרש"ז ע "הלא הרב אמר שהוא חולה ומצטער ופטור מן הסוכה", ענה לו הגרש"ז ע "מצטער פטור מן הסוכה, אבל מצטער אינו פטור מהכנסת אורחים, ומחמת מצות הכנסת אורחים עלי לשבת עמך בסוכה". ועד"ז י"ל לגבי ר' יוחנן בן החורנית שישב בסוכה לכבוד האורחים, ואף שלשון המשנה "ומצאוהו" שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה משמע שישב כך לפני שהגיעו, י"ל מפני שהיה יודע שכל היום באים אורחים לבקר, והאורחים זקוקים לסוכה, ולכן היה יושב משום מצות הכנסת אורחים.

ועל הקושיה הנ"ל איך ב"ה הביאו ראיה מהא דלא אמרו לרבי יוחנן דבר, הרי ר"י היה חולה שפטור מסוכה וישב בה רק מצד הכנסת אורחים? **תירץ הג"ר אלי' ברוך זצ"ל**, דהראיה של ב"ה: דאם באמת כששולחנו בתוך הבית לא יצא, היה עליהם לברר אם עבד כן רק בהיותו חולה, או דעביד כן גם בהיותו בריא, ומזה שלא שאלו אותו כן מוכח - דשולחנו בתוך הבית יצא.

האם מרן הג"ר חיים עוזר זצ"ל בירך "ליישוב בסוכה" כשנכנס לסוכה רק מצד מצות "הכנסת אורחים"

נמצא עד עתה: דאיכא ב' דרכים בהא דיישב רבי יוחנן בן החורנית בסוכה אף שהיה חולה שפטור מן הסוכה, א. לאמו"ר משום דלא הוקל מחוליו חוץ לסוכה. ב. להגר"א ב' פינקל ישב בסוכה משום מצות "הכנסת אורחים" ולא משום מצות סוכה.

וחשבתי דאיכא נפק"מ בין אמו"ר זצ"ל לר' אלי' פינקל זצ"ל: האם ר' יוחנן בן החורנית בירך "ליישוב בסוכה"?

ונראה דלדעת אמו"ר דהיה חייב בסוכה [כיון דלא הוקל עליו החולי חוץ לסוכה], מסתבר דבירך ליישב בסוכה, אבל לר' אלי' פינקל דבאמת היה מצטער וחולה דפטור מן הסוכה, וישב רק מלתא דהכנסת אורחים, לכא' נראה פשוט דלא בירך ליישב בסוכה, דכיון דהוא מצטער ליכא כלל קיום מצות סוכה דכתיב ביה - "תשב"ו" - כעין תדורו. **ולפי"ז גם מרן הג"ר חיים עוזר זצ"ל** לא בירך ליישב בסוכה [אם אכל עם השרידי אש] כיון דהיה מצטער מהסוכה לית ליה קיום מצות סוכה - דאי"ז תשובו כעין תדורו.

שוב ראיתי שאמו"ר במשולחן גבירא (מועדים ח"ג עמ' ל"ו) כתב לדון האם מרן הג"ר חיים עוזר זצ"ל בירך ליישב בסוכה, והביא דהגרשז"א צידד דחייב לברך כיון דסו"ס חייב להיות בסוכה, אף שהוא מחמת מצות הכנסת אורחים. והדברים מחודשים.

ועכשיו נחזור לראיה מהמשנה בראשו ורובו בסוכה הוא "לכתחילה" [דלא כהגרש"ק זצ"ל] **מהא דר' יוחנן בן החורנית ישב ראשו ורובו בסוכה:** ונראה דתליא קצת בב' הדרכים הנ"ל, דלר' אלי' פינקל זצ"ל דר' יוחנן בן החורנית היה **פטור** מן הסוכה [משום "חולה"] וישב בסוכה רק משום "הכנסת אורחים", א"כ ליכא ראיה מהמשנה כלל, דהרי להכנסת אורחים ודאי סגי בראשו ורובו.... אבל לדרכו של אמו"ר שהיה **חייב** בסוכה [דלא הוקל מחוליו חוץ לסוכה], שפיר מוכח דראשו ורובו בסוכה הוא לכתחילה כדעת הגרשז"א והגריש"א, אלא א"כ נימא דכשישב ראשו ורובו הוקל עליו מחוליו טפי אם ישב כולו בסוכה.

בטעם מנהג ק"ק לבוב דנשים מברכות על לולב

ואינן מברכות על הסוכה

אשתקד הבאנו דיש כעין 'כתב חידה' בישועות יעקב (סי' תר"מ סק"א) דכתב שאף שנשים מברכות על מעשהו"ג אבל על מצות סוכה אינן מברכות. והוסיף שזהו המנהג בק"ק לבוב דאף דנשים מברכות על "לולב" אבל אין מברכות על "סוכה". וידוע שגם אצל החת"ס נשים בירכו על מעשהו"ג אבל על "סוכה" לא בירכו⁶. (הובא בדרשו ריש סי' תר"מ. ובספר "מפיהם" עמ' 522 הובא בזה גם עדות מביתו של החת"ס). רצ"ב מ"ש לולב מסוכה. [והישועות"י שם סתם ולא פירש את הטעם].

וכתבנו בגליון דאשתקד לבאר: דכתבו כמה ראשונים דהא דנשים פטורות מסוכה אינו משום מעשהו"ג, אלא משום דהתמעטו מקרא ד'**האזרח** – להוציא את הנשים'. [כ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש על הא דתנן (סוכה כ"ח) דנשים פטורות מסוכה כתב בפיהמ"ש "אמר הש"י כל האזרח בישראל ישבו בסוכות ובאה הקבלה כי זה להוציא נשים". וכ"כ הרע"ב על המשנה שם. וכ"כ היראים סי' רל"ו. והסמ"ג עיין מ"ג]. והנה להרמב"ם שנשים פטורות מסוכה הוא מקרא 'דהאזרח', א"ש הא דס"ל לישועות"י והחת"ס דנשים אינן מברכות על סוכה, דרך בפטור הכללי של מעשהו"ג נשים מברכות משום דאי"ז 'הפקעה' אלא "פטור" (דמשעובדות לבעליהן). אבל במצות סוכה דהתמעטו נשים בגוף הפרשה דסוכה גופי' "האזרח" – להוציא את הנשים", זהו הפקעה גמורה מהפרשה של סוכה, ולא מסתבר דלאחר המיעוט מגוף הפרשה אית להו קיום מצות סוכה, ולהכי אינן מברכות על הסוכה.

והבאנו דיסוד הדברים כתב גם ה'טעמא דקרא' לענין מש"כ האדר"ת בספרו 'זכר למקדש' (פ"ב אות ד') דמברכין על מצות "ראית פנים" בעזרה, וז"ל האדר"ת: "ברור בעיני דעל מצות ראיה היו מברכים כל אחד הבא לעזרה קודם שנכנס ברכת המצוות" עם "שהחיינו", דמי גרע ראיה מלולב וכיו"ב. רצ"ע. עכ"ל. וכתב מרן הגר"ח ק"ק דאף אם נסכים דאיכא ברכת המצוות על ראיה בעזרה, אבל "נשים" העולות לרגל אינן מברכות אף לר"ת דנשים מברכות על מעשהו"ג, כיון דנתמעטו והופקעו לגמרי בגוף הפרשה ממצות ראיה דכתיב "יראה כל זכורך" – להוציא את הנשים (תגיגה דף ו'). ח"ל "ל...ל דבאמת אנשים מברכין על מצות ראיה, אבל נשים אינן רשאיות לברך, והיינו משום דהתורה מיעטה אותם במפורש דכתיב "יראה כל זכורך", ולא שייך אינו מצווה ועושה, שאין המצוה שייכת כלל אצלן. ודמי לישראל הרוצה לקיים דיני "כהן" שלא שייך כלל אינו מצווה ועושה, שהמצוה אין שייכת כלל אצלם". עכ"ל.

עד כאן מאשתקד ועתה בס"ד נוסיף בזה כמה פנינים יקרים:

אם בנשים אמרינן מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת

מדברי הישועות"י והחת"ס איכא לכא' נפק"מ לענין "הוצאה" בשבת חוה"מ. דאיתא בסוכה (ז', א') דאף דלענין שבת בעי ג' מחיצות שלימות לאשווי רה"י, מ"מ בשבת חוה"מ סגי בב' כהלכתך ושלישית טפח משום "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת" ונשאל הבנין ציון (לבעל הערוך לנר) לענין נשים אי אמרינן לגביהו "מיגו דהוי דופן לענין סוכה", דשמא לא שייך גבן מיגו כיון דנשים אינן חייבות במצות סוכה. והשיב הערוך לנר דפשיטא דגם לנשים אמרינן מיגו, דאטו "מצטער" או "עוסק במצוה" לא נימא בהו "מיגו דהוי דופן לענין סוכה" כיון דפטורים מן הסוכה?

אולם "הבית יצחק" נקט בפשיטות דאצל נשים לא שייך לומר 'מיגו' כיון דפטורות מסוכה. ובאמת תיקשי עליו כהנ"ל אטו מצטער ועוסק במצוה לא שייך אצלם מיגו כיון דפטורים מסוכה? וביותר תיקשי הרי בפשוטו גם לנשים יש קיום מצות סוכה?

וכנראה שהבית יצחק כתב כן לפי מנהג אתרא ידידיה שהיה אב"ד לבוב – ותלמיד מובהק של הישועות יעקב והובא לעיל מהישועות"י שהמנהג בלבוב דנשים מברכות על לולב ולא על סוכה, משום **דנשים מופקעות מסוכה**, וא"כ שפיר יש לחלק בין 'מצטער' ו'עוסק במצוה' דאינו מופקע מהמצוה (עיין שעה"צ והכל פסח סי' תע"ה) דשפיר אית להו מיגו, לבין נשים בסוכה דמופקעות לגמרי מהמצוה דלא שייך לומר אצלם מיגו דהוי דופן לענין סוכה. [וכמובן דאפשר להתווכח עם הבית יצחק ולומר דאף אם לנשים אין קיום מצות סוכה אכתי אית להו מיגו כיון דהמיגו הוא על החפצא והרשות דסוכה, ולא על קיום המצוה ד"הגברא". ודו"ק].

והבנין ציון דלא נית"ל לחלק כן י"ל דאזיל לשיטתו בבכורי יעקב (סי' תר"מ סק"א) שכתב דנשים פטורות מסוכה משום דהוי מעשהו"ג, ולא מקרא דהאזרח, וא"כ יש לנשים קיום מצות סוכה [ואף מברכות], ושפיר שייך לומר אצלן "מיגו" דהוי דופן לענין סוכה. [אולם בלא"ה י"ל דס"ל לבנין ציון דמיגו אינו על הגברא אלא על החפצא וכהנ"ל. שו"מ בבנין ציון שכתב כן].

לנשים אין קיום מצוה במצות "פרו ורבו" כיון דהופקעו בגוף הפרשה

בחול המועד דאשתקד קיבלתי טלפון מתלמיד חכם (איני מכירו) ואמר לי דיש לו ראיה נפלאה מהמצוה הראשונה בתורה – מצות "פרו ורבו". ליסוד הנ"ל דהיכא דנשים התמעטו בגוף הפרשה אין להן קיום מצוה כלל.

דהנה תנן בריש האיש מקדש ד"האשה מתקדשת בה ובשלוחה", ואמרינן בגמ' שם "דמצוה בה [לקבל את הקידושין] יותר מבשלוחה". והקשה הר"ן דאיזה מצוה יש לאשה בקידושין הא קי"ל כרבנן דנשים פטורות מפריה ורביה. ותי' הר"ן דהמצוה של האשה הוא בזה "שמסיעת" לבעל לקיים מצותו. עיי"ש. ורבו התירוצים בראשונים והאחרונים על ק' הר"ן ועיין בספרן של מלקטים דהביאו את כל התירוצים בזה.

והנה השיטה לא בידע למי (קידושין מ"א) כתב על זה ג' תירוצים, ובתרוצו השני כתב דיש לאשה מצוה ושכר ד"פרו ורבו" בתורת אינו מצווה ועושה, ובאחרונים ביארו כוונתו: דכמו שבכל מעשהו"ג אף דאינן "חייבות" מ"מ אית להו שכר וקיום מצוה ומברכות, הוא הדין לענין מצות פריה ורביה אף דאינן חייבות מ"מ אית להו קיום מצוה⁸.

⁶ ולדבריהם מיושב "צע"ג של הגרעק"א". דבסוכה ב', ב' הוכיח ר' יהודה דסוכה למעלה מכ' אמה כשרה מהא דהילני המלכה ישבה בסוכה למעלה מכ' אמה וחכמים לא אמרו לה דבר. ורבנן השיבו לר"י דהטעם שהחכמים לא אמרו לה דבר משום "דאשה פטורה מן הסוכה". והקשה הגרעק"א להניי שיש נשים מברכות על מעשהו"ג אמאי חכמים לא אמרו לה שהסוכה פסולה כדי שלא תברך ברכה לבטלה. והנהיג הגרעק"א בצע"ג. ולישועות"י והחת"ס דנשים אינן מברכות על הסוכה קושיה מעיקרא ליתא. [אולם תוס' בחולין (דף ק"ג), ד"ה טלית] כתבו להדיא דנשים מברכות על סוכה וא"כ הדרכ"ל, ועיין בזה בבית מאיר (חי' על הש"ס ר"ה דף ל"ג). וע"ע בזכרון שמואל סי' כ"ט אות י'.

⁷ ולכא' דבריו א"ש רק להרמב"ם (פ"ב מחגיגה ה"א) דנשים התמעטו מראית פנים מקרא דזכורך, ח"ל "ומניין שכל אלו פטורין מן הראייה, הרי הוא אומר ויראה כל זכורך להוציא את הנשים". וכ"כ הרע"ב על המשנה בריש חגיגה. אולם רש"י בקידושין ל"ה והגיגה דף ו' כתב דנשים פטורות מראית פנים משום מעשהו"ג, וא"כ אית להו קיום מצוה כמו כל מעשהו"ג.

⁸ ונמצא לפי"ז דבר הלכה חדתי – דאית להו לנשים הענין "דמצוה בה יותר מבשלוחה" במצות עשה שהזמן גרמא. ודו"ק.

והנה צ"ע אמאי כל הראשונים ובראשם הר"ן לא תירצו תירוצי פשוט זה דאיכא לאשה "מצות פרו ורבו" בתורת אינו מצווה ועושה כמו כל מעשהו"ג דאף דפטורות אית להו קיום מצוה ושכר ואף מברכות. ואמאי הוצרך הר"ן להידחק דאית ליה לאשה מצות "סיוע" (דלא מצינו מקור לזה, וכמו שהעיר בח' אנשי שם "לא אשכחן עיקר לסיוע זו בשום מקום"). וכן אמאי הוצרך 'השיטה' לעוד ב' תירוצים נוספים. (והדוק לומר דהר"ן ושאר הראשונים ס"ל דאם אינה חייבת במצוה לא שייך בזה "מצוה בו" - דלכא "סיוע" לא עדיף מיניה).

אולם לפי היסוד הנ"ל א"ש דס"ל להר"ן דחלוק טובא פטורא דאשה ממצות פריה ורביה מפטורא דאשה ממעשהו"ג, דשאני פריה ורביה דנשים התמעטו בגוף הפרשה דפרו ורבו דכתיב "פרו ורבו וכבשנה" ודרשו חז"ל (יבמות ס"ה, ב') דאיש דרכו לכבש ואין דרכה של אשה לכבש, וכיון דהתמעטו בגוף הפרשה דהמצוה דפרו ורבו גופי' לית להו קיום מצוה כלל [ורק מצוה ד"סיוע" אית להו], משא"כ מעשהו"ג דזהו פטור כללי (דמשעבודות לבעליהן) בזה שפיר אף דפטורות מ"מ יכולות להכניס עצמן לחיוב כאנשים.⁹ ודו"ק¹⁰.

איך נשים מברכות "ברכות התורה" **הרי הופקעו ממצות ת"ת - דכתיב "את בניכם" ולא בנותיכם**

בחזרה מ"סוכות דאשתקד, פגש אותי חכם אחד שליט"א ואמר לי: יש לי קושיה על היסוד הנ"ל [דהיכא שנשים התמעטו בגוף הפרשה אין להם קיום מצוה] - ממצות "תלמוד תורה". דמפורסם דעת השו"ע ד"נשים חייבות בברכות התורה" ואף דנשים פטורות ממצות ת"ת, כתב הביאור הלכה לבאר בשם הגר"א "דהטעם דמברכות הוא, דאף דפטורי מתורה מ"מ יכולות לברך ולומר "וצונו", דלא גריעא מכל מצות עשה שהזמן גרמא דקימא לן דיכולות לברך עליהן". [ונבאני עזרי פ"א מת"ת תמה איך ביאר כן בדעת השו"ע, הרי שיטת השו"ע כהרמב"ם דנשים אינם מברכות על מעשהו"ג].

ולכא' יש להעיר על הגר"א, איך מדמי הגר"א ברכה"ת לכל מעשהו"ג, דלמא רק במעשהו"ג נשים מברכות משום דלא התמעטו בגופא דפרשה [והוי רק פטור כללי] ושפיר אית להו קיום מצוה, אבל במצות ת"ת דנשים התמעטו בגופא דפרשה - דכתיב ולמדתם אותם את "בניכם" ולא "בנותיכם" - אין להם קיום מצות "תלמוד תורה" כלל, ואין יכולות לברך ולומר "וצונו"? ולכא' חזינו דאף היכא דנשים התמעטו בגוף הפרשה אית להו קיום מצוה ודלא כהיסוד הנ"ל. עכ"ד של החכ"א שליט"א¹¹.

ובפשוטו יש ליישב: דנשים בהכרח לא הופקעו לגמרי מת"ת דהא צריכות ללמוד "הדינים שלהם", אלא דהוקשה להגר"א דנהי דנשים אינן מופקעות מת"ת מחמת הדינים שלהן אכתי תיקשי הרי אינן חייבות במצות ת"ת ואין יכולות לומר "וצונו", לזה תירץ הגר"א דאמצינו כן בכל מעשהו"ג דאף דאינן חייבות מ"מ יכולות לומר "וצונו".

נמצא שתירוצו של הגר"א בנוי על התרין הקודם של הביאור הלכה (שם) דנשים מברכות משום הדינים שלהן, אלא שהוסיף הגר"א דאף יכולות לומר "וצונו" משום דלא גרע ממעשהו"ג. ודו"ק.

* * * * *

כמה נפק"מ לדינא בהא דד' מינים **באין "לרעות על המים"**

אפתח במילי דאגדה. ידוע מה שדרשו חז"ל בקרא ד"ולקחתם לכם ביום הראשון" - ראשון לחשבון עוונות. [היינו דנמחלו העוונות ביוה"כ ועתה מתחיל חשבון חדש]. וצ"ב אמאי התורה רמזה זאת דוקא במצות ד' מינים ולא במצות סוכה?

⁹ יש קצת לדון, לפי מש"כ "המשך חכמה" (פר' נח) בטעם דהתורה פטרה נשים ממצות פריה ורביה, משום דהתורה לא מצווה על דבר שקשה מאד לקיימו ["ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל"], וכמו שאמרו ב"יפת תואר" דהתורה התירה כן משום הקושי הגדול שבוה וכו', ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה, וקודם הזהירה וחייבה לאכול. - ולהכי התורה לא ציוותה על נשים לפירות ולרבות משום דמסתכנות בעיבור ולידה, עד כי אמרו בשעה שזרעת לילד קופצת אשה ונשבעת שלא תזדקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן (נדה לא, ב). עיי"ש בלשונו הזהב. והנה לפי טעם זה מסתבר דנשים אינן מופקעות לגמרי מיסוד המצוה דפריה ורביה אלא רק יש להם "פטור" מעצם "החיוב" משום הקושי והצער הגדול שבוה. וכמוכח דאינו מוכרח. (וזו הערה קצת על דרך אגדה).

¹⁰ נמצא, דמא דכתב הר"ן לתרץ דלאשה יש רק מצוה ד"מסייעת" לפי', ולא כתב דאית לה שכר כמי שאינה מצווה ועושה מוכח כהיסוד הנ"ל דאין לנשים שכר מצוה דפ"ו כיון דהופקעה בגוף הפרשה דפ". אולם מהר"ן בתשובה (ס' ל"ב) חזינו להיפוך ודלא כהיסוד הנ"ל: דנשאל הר"ן (שם) אם יש לאשה קיום מצוה בפרו ורבו [ונ"מ לענין "הפרה" אם חשיב נדרי "מצוה"], דהשואל כתב שמצא לאחד מהראשונים דכתב "דאע"ג דקיימא לן דאתא לא מפקדא אפריה ורביה אומר אני דאפילו הכי אית לה מצוה אף על גב דאינה מצווה ועושה". ונשאל הר"ן אם מסכים לדבריו. והשיב הר"ן "דעתי מסכמת במה שכתב וכו' וראיה מריש האיש מקדש וכו'". והנה הר"ן מסכים דיש לאשה "מצוה" של פ"ו [אע"ג דאינה מצווה], חזינו מהר"ן דאע"ג דנשים נתמעטו מפ"ו בגוף הפרשה מקרא ד"וכבשנה", אפ"ה אית להו לנשים קיום מצוה דפרו ורבו, ודלא כהישעו"י והטעמא דקרא דאם נשים התמעטו בגוף הפרשה אין להם קיום מצוה.

אולם יתכן לומר, דמודה הר"ן ליישועות יעקב דבסוכה לית להו לנשים קיום מצוה [להצד נתמעטו מקרא דהאזרח ולא מפטורא דמשעו"ג], וכן מודה הר"ן ל"טעמא דקרא" דלנשים אין קיום מצוה בראיית פנים, - דשאני סוכה דהתמעטו להדיא - "האזרח" (המובחר) להוציא נשים, וכן בראיית פנים התמעטו להדיא "זכורך" - זכר ולא נקבה, משא"כ בפרו ורבו דנשים לא התמעטו להדיא בפרשה אלא רק מדרשת "וכבשנה" ואי"ז כ"כ מיעוט להדיא - להפקיעם לגמרי מהמצוה. ודו"ק.

שוב מצאתי שכבר כתב מרן הגר"ח זצ"ל במכתב בראש ספר 'אבני המקום' (הגיגה), דיש דרגות במיעוט דנשים במצוה: נשאל איך כתב ב"טעמא דקרא" דאין לנשים קיום מצוה בראיית פנים משום דנתמעטו בגוף הפרשה מקרא ד"זכורך", הרי קיימ"ל דנשים מברכות על הסוכה אף דנתמעטו בגוף הפרשה מקרא ד"האזרח" ותי' הגר"ח זצ"ל: דרך בראיית פנים נשים הופקעו לגמרי משום דאיכא קרא להדיא - "זכורך" ולא נקבות, אבל לענין "האזרח" דכתיב לגבי סוכה למעט נשים אי"ז מיעוט להדיא, ולא הופקעו לגמרי מסוכה (דלא כהישועות יעקב והח"ס הנ"ל). עכ"ד. אולם בדעת הישוע"י והח"ס י"ל דמיעוט נשים בסוכה מ"האזרח" חשיב מיעוט להדיא [ולהכי אין להם קיום מצוה סוכה], ורק מיעוט נשים ממצות פ"ו מקרא ד"וכבשנה" אי"ז חשיב מיעוט והפקעה להדיא. ודו"ק.

¹¹ **יש להדגיש,** שכל קושייתו הוא רק מדברי הגר"א, אבל מעצם הדין דנשים מברכות על מצות ת"ת אין ראיה נגד היסוד הנ"ל דבאמת י"ל דנשים מופקעות מת"ת ואין להן קיום מצוה כלל, ומ"מ שפיר מברכות ברכה"ת, דנודע מהגר"א בשם הגר"ח "דברכה"ת אין הברכה על קיום המצוה דת"ת, רק הוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה וכדילפינן לה מקרא דכי שם ה' אקרא וגו' א"כ אין זה דין דשייך למצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה". - ורק מדברי הגר"א דהשווה מצות ת"ת לשאר מעשהו"ג תיקשי דלכא' יש לחלק בין ת"ת דהופקעו בגופא דפרשה ואין להם קיום מצוה כלל - למעשהו"ג דלא הופקעו ואית להו קיום מצוה.

וביאר הב"ח (אור"ח סי' תקפ"א) דדוקא בד' מינים רמזה התורה את הענין של **מחילת עוונותיהם של ישראל**. משום דארבעת המינים באים לרצות על המים, ואיתא בתענית דף ז' דאין הגשמים יורדין אלא אם כן **נמחלו עוונותיהם של ישראל**. להכי מרצים על המים "ביום הראשון" בזמן שנקיים מעונות - לאחר כפרת יוה"כ - [דרך מעתה מתחיל חשבון עונות]. עיי"ש שהוסיף דמה"ט אמרה תורה לרצות על המים בחג הסוכות ולא סמוך לרביעה ראשונה בר"ח כסלו, משום דאז כבר נכתמו בעונות. עיי"ש. (וא"ש טפי ל"ערוך לנר" (בר"ה ט"ז, א') שהדין וגמר הדין על המים הוא רק ביום הראשון (ואז הוא ראשון לחשבון עונות, ונקיים מעונות), ודלא כהטורי אבן שם ושאר פוסקים דגמרו"ד על המים הוא בהושענא רבה. עיי"ש).

וכ"כ השפ"א (תענית ז', ב') וז"ל "אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל. אפשר דלכך בחג נידונין על המים אחר הסליחה ביוה"כ". עכ"ל.

בטות טעם להביא כאן ווארט שהיה חביב על אמר"ר זצ"ל: מנהג ישראל לקשט את הסוכה בפסוק "ברוך אתה בבוואך" וביציאה "ברוך אתה בצאתך", וצ"ב השייכות של זה לחג הסוכות, ואמאי לא תלינן כן בבתינו בכניסה לבית וביציאה מהבית... **ושמע לבאר**: דעל הפסוק "ברוך אתה בבאך, ברוך אתה בצאתך" דרשו חז"ל (בב"מ ק"ז) "מה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא" - וזהו שבאים לרמוז - דכמו שביאתך לסוכה ביום הראשון הוא בלא חטא, דהוא "ראשון לחשבון עונות" לאחר שנתכפרו כל העונות ביוה"כ, כך ביציאתך מהסוכה במשך כל השנה כולה שיהיה בלא חטא. **נפלא**. [ולענין הלכה, אם מותר לכתוב את הפסוק "ברוך אתה בבוואך" כדי לתלות בסוכה - עיין "בדרשו" סי' תרל"ח הערה 26 מהבכורי יעקב להקל].

עד כאן באגדה ועכשיו נעבור להלכה:

הנה אמרו חז"ל בריש מסכת תענית (ב', ב') ובר"ה (ט"ז, א') "אמר רבי אליעזר ארבעת המינים הללו אינן באין אלא לרצות על המים, כשם שארבע מינים הללו אי אפשר בהם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים". הנה בדרך כלל בדברי אגדה שבש"ס אין נפקותא לדינא, אולם במאמר חז"ל שד' מינים באין "לרצות" **מצינו בראשונים כמה נפקותא לדינא, וכדלהלן**:

ד' מינים באים "לרצות" - לכן "לולב הגזול" פסול

הנה בפשוטו פסול "מצוה הבאה בעבירה" הוא בכל מצוות התורה, וילפינן לה מהא דפסלה התורה קרבן גזול [והבאתם גזול וגו'], אולם הראשונים [הרמב"ן והמהר"ם חלאווה פסחים ל"ה, והריטב"א בסוכה דף ט'] הביאו שיטת ראשונים שכתבו לחדש דבכל המצות ליכא פסול של מצהב"ע, דא"א למילף מהא דפסלה התורה קרבן גזול, דשאני קרבן דבא לרצות וא"א לרצות כשבא בעבירה. ויצא מן הכלל - מצות ד' מינים - דיש בהם פסול של מצהב"ע (סוכה ל', א') משום **דהלולב בא לרצות** כמו קרבן דמרצה. ובזה תירצו את קשיית תוס' הנודעת אמאי בעי' קרא ד"לכם" לפסול גזול במצה וסוכה תיפו"ל משום מצהב"ע - ולהנ"ל א"ש סוכה ומצה אינם באים לרצות כקרבן ולא שייך בהו פסולא דמצהב"ע, ולהכי בעי' לקרא ד"לכם" דגזול פסול.

וז"ל הריטב"א "תמיהא מילתא הא למה לי קרא [דלכם] תיפוק ליה דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה כדאמרין בקרבן ובלולב, תירצו בתוספות דליכא למימר מצוה הבאה בעבירה **אלא בדבר הבא לרצות כקרבן ולולב** אבל לא בשאר מצות". עכ"ל.¹²

והנה בראשונים מבורר שהחידוש הנ"ל דרך מצוה הבאה לרצות איכא פסול מצהב"ע - הוא "דאורייתא", דהרי כתבו דכל הקרא ד"לכם" דכתיב במצה וסוכה לפסול גזול - ואינו פסול מצד מצהב"ע - משום דאינם באים "לרצות" כלולב, ש"מ דהוה ענין וסברא מדאורייתא, דאם זה סברא דרבנן איך זה מיישב את הפסוק. ודו"ק.

והנה הגאון רבי צבי הירש שפירא זצ"ל בשו"ת אבני קדש סי' ח' (לבעל ה"דרכי תשובה" על יו"ד, ממנוקטש) תמה מנין לראשונים לחדש שד' מינים באים "לרצות" כקרבן דמשום הכי איכא בהו פסולא דמצהב"ע. והאריך בזה ע"ד פלפול.

והנה קשה להאמין שנעלם מגאון עולם כהדרכי תשובה הגמ' בתענית ור"ה הנ"ל דארבעת המינים באים לרצות על המים, אלא שכנראה הוקשה לו דבגמ' לא קתני "מפני מה אמרה תורה ליטול ד' מינים, משום דצריך לרצות על המים..." דנימא דזו יסוד וסיבת המצה, אלא קתני דד' מינים מרצים על המים, ובפשוטו דלמצות ארבעת המינים - איכא סגולה דריצוי, אבל אי"ו היסוד והחפצא של המצה דהוי "מצוה דריצוי" עד דנימא דבלולב גזול דאינו מרצה (דבא בעבירה) דפסול לצאת בו מדאורייתא. [דאם הריצוי היה ענין צדדי ולא החפצא של המצה לא מסתבר לומר דהיכא דאינו מרצה פסול מדאורייתא]. וצ"ע. עכ"פ חזינן מהראשונים שהם למדו דד' מינים הוי "מצוה דריצוי" דומיא דקרבן המרצה, ולהכי איכא בהו פסולא דמצהב"ע. ודו"ק.

ד' מינים באים "לרצות" - לכן מותר להחזיק את הד' מינים בתפילה

והנה איכא עוד נפק"מ בהא דד' מינים באים לרצות: דהנה איתא בסוכה מ"א, ב' שמותר להחזיק את הלולב בשעת התפילה. ופריך הגמ' מהא דלא יאחו אדם תפילין בידו ויתפלל וכו'. מתרצת הגמ' "התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו, הכא [בלולב] מצוה נינהו ולא טריד בהו". ופירש רש"י דאם אינו מחזיק חפץ של מצוה "הוי עליו למשא" וטריד בתפילה, אבל במצה מחמת החביבות אינו מרגיש "משא וכובד" ואינו טריד.

הבית יוסף (סי' צ"ו) כתב דלרש"י דתליא אם מרגיש "משא" או לא, א"כ חפצים "שאין בהם הפסד אם יפלו מידו מותר להשתפל בעין בידו" כיון דאינם "משא" וכובד - ואינו טריד. אולם הב"י הביא מהרבינו יונה "דאין לו ליטול בידו **שום דבר בשעת התפילה** אלא לולב בלבד דמשום חבובי מצוה לא ימעט בזה כוונת התפילה". וכן כתב הריטב"א (בסוכה דף מ"א), והוסיף הריטב"א דאדרבה מחמת הלולב הוא יכון בתפילה טפי. וצ"ב אמאי מחמת הלולב הוא יכון יותר.

וביאר בזה ה"מנחת אלעזר" ממנוקטש (ח"א סי' נ'; בנו של הדרכי תשובה הנ"ל): "ומה שכתב בחידושי הרשב"א שהלולב יזכרנו לכיוון בתפלתו יותר, צריך ביאור. ויש להסביר כונת דעתו עפ"ימש"כ בחי' הרשב"א שם בסוכה (דף ט' ודף ל') בשם התוס' **דלולב בא לרצות כמו קרבן** משא"כ שארי מצות, וע"כ י"ל שפיר ענין א' הוא עם התפילה שהוא במקום **קרבן תקנתו חז"ל**, וזה י"ל שכ' הרשב"א שהלולב בזמנו (שבא לרצות) אינו מעכב וסותר התפילה אדרבא יתנו ויזכרנו לכיוון בתפלתו יותר כיון שיישקין שהלולב בא לרצות כי עת להננה יתעורר יותר לעורר רחמים לרצות פני ה' בתפלתו בעת ובעונה ההוא עם הלולב בידו שיש לו כח בימים האלו לרצות פני קונו לעורר רחמים ע"י נטילתו בידו. ונכון". עכ"ל.

נמצא: דמשום דד' מינים באים "לרצות" כקרבן שרי להחזיק את הד' מינים בשעת התפילה - דתרווייהו באים לרצות כ"קרבן" ואין הלולב סותר לכונת התפילה ואין כונת התפילה סותר לכונת הלולב אלא אדרבה כל א' מועיל לחבירו. ודו"ק.

¹² והא דפריך בברכות מ"ז, ב' על רבי אלעזר ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה דהוי "מצוה הבאה בעבירה". צ"ל דתפילה חשיב "כקרבן". עיין בשו"ע סי' צ"ט שכתב שכל דיני הקרבנות איכא גם בתפילה כגון עמידה, פסול של מחשבת פיגול וכו'. [עי"ל דבאמת מדרבנן איכא פסול של מצהב"ע בכל המצוות אף שאינם מרצים, ודק בדאורייתא איכא פסול רק במצוות הבאים לרצות. ולפי"ז א"ש הא דנצינו מצהב"ע לענין חלה גזולה בב"ק צ"ד].

אולם בלא"ה י"ל כמש"כ האחייעזר (ח"ג סי' ע"א סק"ג) "באמת אין פ' הגמ' דמצהב"ע בברכות מ"ז כהא דאמרין בעלמא מהב"ע, דשם לא איירי לענין אם יצא יד"ח המצה כשבאה בעבירה אלא דלכתחלה אסור לו לעשות העבירה בכדי שייקיים אח"כ המצה, ומה"ט תמוהים ג"כ ד' חתן הנוכח" שהובאו בסוף ת' הנוכח" מהדו"ק שהשוה ג"כ ענין מצהב"ע דלולב הגזול להך דשחרר עבדו להשלימו ל"ה, ובאמת אין לזה שייכות כלל וכמ"ש עכ"ל הג"ר חיים עוזר זצ"ל.

ד' מינים באים "לרצות" – לכן יש "לעמוד" בשעת קיום מצות ד' מינים

הנה השו"ע כתב בס' ח' דיש לעמוד בשעת קיום מצות "ציצית". ובס' תפ"ט כתב השו"ע דיש לעמוד בשעת "ספירת העומר". וביאר המשנ"ב: דהטעם דיש לעמוד בספירת העומר, דסמכו כן, דכתיב בעומר 'מהחל חרמש בקמה' ודרשינן בקומה. ולענין ציצית משום דכתיב "לכם", וילפינן גזירה שוה מעומר דכתיב ג"כ "לכם".

והנה לענין מצות ד' מינים לא פורש בשו"ע אם צריכים ליטלם בעמידה. ובמשנ"ב ס' תרנ"א ס"ק כ"ז כתב דיש ליטול את הד' מינים בעמידה. ובשעה צ"כ כתב **"ענין בשבלי הלקט כמה טעמים לזה"**. עכ"ל. ובשבלי הלקט דכתיב ב' טעמים:

א. דבולב כתיב "לכם" [ולקחתם לכם] וגמרינן גז"ש מעומר דכתיב ביה לכם. [והאבודרהם] כתב דיש לעמוד בכל המצוות שכתוב בהם 'לכם', ונתן על כך סימן **"על"ץ של"ם"**, עומר (וספרתם לכם), לולב (ולקחתם לכם), ציצית (והיה לכם לציצית), שופר (יום תרועה יהיה לכם), לבנה (קידוש לבנה, החדוש הזה לכם), מילה (המול לכם כל זכר). **ובאמת צ"ב** מה נתייחדו דוקא מצות אלו דיש לקיימם בעמידה. וצ"ע.

ב. עוד טעם כתב **השבלי הלקט** (הובא בהאליה רבה ס' תרמ"ו) דיש לעמוד בשעת קיום מצות לולב [אף אם לא גמרינן גז"ש מעומר] משום דקיי"ל (חז"מ ס' י"ז) דיש לעמוד בשעת "הדין", ובחג "נידונים" על המים. וז"ל האליה רבה: "ובשבלי הלקט [ס' שסן] כתב הטעם: ששנינו ובחג נידונין על המים, דד' מינין הללו הן סניגורין הבאים לרצות על המים, ומצות בעל הדין בעמידה".

ולכא' כוונתו: דהנה הזמן שבו נידונים על המים – הוא בזמן הריצו – בשעת נטילת הלולב, [וכידוע מהספרים שהאדם נידון בר"ה בזמן התקיעות שבא לרצות], והנה קיי"ל בשו"ע חז"מ ס' י"ז סעי' א' דהבעלי דינים צריכים לעמוד בשעת הדין ובשעת גמר הדין, וילפינן לה מ"ועמוד" וגו', **והקצות החושן** (שם) כתב שהעמידה של הבעלי דינים (בבי"ד סמוכים) מעכבת. עיי"ש, וכיון שבשעת נטילת הלולב "נידונים" על המים, יש מצוה על הבעלי דינים... לעמוד. (ולכא' אף בשאר הימים צריך לעמוד בנטילה, כיון דגמיר"ד על המים הוא בסוף החג. עיין טורי אבן ר"ה ט"ז ובעל"ג שם).

נמצא: דהא דצריך לעמוד בשעת נטילת הלולב אינו משום המצוה כלל, אלא משום דמצוה על בעלי הדינים לעמוד בשעת הדין.

נטילת ד' מינים "במקדש" באים לרצות על המים?

הנה כתבנו לעיל דחזו"ן מהראשונים דלולב הוי "מצוה דריצוי" [על המים] דומיא דקרבן. [ולא רק בגדר דיש ללולב סגולת ריצוי]. וזהו שכתבנו לעיל דיוצא מזה כמה נפק"מ. ויש להוסיף בזה:

דיש לברר אם נטילת ד' מינים "במקדש" באים לרצות' כקרבן, דיש קצת לדון דבמקדש יסוד המצוה הוא רק מצד "ושמחתם" [וכבר דנו ראשונים ואחרונים האם הנטילה במקדש ונטילה בגבולין (ביו"ט ראשון) חלקין ביסודם וגדרם] ואי נימא דבמקדש הד' מינים אינם באים בשביל לרצות, א"כ ליכא במקדש פסול דמצהבב"ע אליבא דהראשונים שרק במצוות הבאות לרצות איכא פסול של מצהבב"ע. וכן יש לדון בשאר הנפק"מ הנ"ל אם הם שייכא גם בנטילה במקדש. וצ"ע. וראיתי בשם הגרי"פ **פערלא** שנקט שלולב במקדש אינו בא לרצות על המים. וצ"ע. [וכן יש לדון האם בגבולין בשאר הימים דהוי "זכר למקדש" הוי נמי בגדר "מצוה דריצוי"].

* * * * *

כשלא קיים מצות סוכה כראוי

האם יכול לחזור ולקיים את המצוה בשלימות

דנו רבותינו: המקיים מצווה שלא לכתחילה דיצא בדיעבד, אם יכול לחזור ולקיים המצווה לכתחילה. וכגון הקורא קר"ש ולא דקדק באותיותיה דיצא בדיעבד, האם יכול לחזור ולקרא קר"ש בדקדוק, או שמא כיון דכבר יצא תו אינו יכול לחזור ולתקן המצווה. וכן בקרא קר"ש (קודם התפילה) בלי ברכותיה דיצא בדיעבד, אם כשחזר וקורא עם ברכותיה יצא בזה לכתחילה, או שמא כיון דכבר יצא בדיעבד אינו יכול לתקן את מצוות קר"ש.¹³ [ובספר 'שיח השדה' להגאון מקו"ג'גלוב (ס' ה') האריך בזה].

ולכא' יש לנידון זה פשיטות מדברי מרן הח"ח זצ"ל בביאור הלכה בהלכ' סוכה ס' תרל"ד: דהנה נחלקו הראשונים בהא דתנן בסוכה כ"ח ע"א דהיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דלא יצא, דלתוס' לא יצא מדאורייתא וכדמשמע מלישנא דמתני' "דאמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך". ולדעת הריטב"א והר"ן מדאורייתא יצא. והא דאמרו לו "לא קיימת מצות סוכה מימך" כתב הריטב"א "פירושו לא קיימת מצות סוכה **כראוי וכרצון חכמים**, ודכוותה בפרק ערבי פסחים מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, שפירושו שלא קיים מצותו כראוי אבל ודאי אינו מעכב, וכן רבי"ם". עכ"ל. וכ"כ הר"ן שם.

והנה הביאור הלכה (ס' תרל"ד) הביא את פלוגתא דתוס' והריטב"א אם לא יצא כלל או דיצא מדאורייתא, וכתב (ומקורו בביכורי יעקב) "ולדינא אין נפקותא דלכל השיטות צריך לחזור ולאכול בסוכה". היינו דגם לריטב"א והר"ן דיצא המצוה מ"מ צריך לחזור ולקיים המצוה "כראוי וכרצון חכמים". [ומשמעות דבריו דאף צריך לחזור ולברך "ליישב בסוכה" ורק לענין "שהחיינו" הביא דנאלקו בבכורי יעקב והפרמ"ג. עיי"ש].

והעיר זקני הג"ר מרדכי גביזי זצ"ל "ונראה דמה שנקט הביאור הלכה כדבר פשוט דאם יושב בליל יו"ט בסוכה ששולחנו בתוך הבית שחייב לחזור ולאכול בסוכה, לענ"ד צ"ע דאטו מי שלא אמר שלושה דברים בפסח חייב לחזור ולאכול מצוה ומרור ולומר ג' דברים, דנראה דא"ל לו לחזור ולתקן דבר זה, דכיון שמצות התורה לא נפסלה א"כ בחזרתו בשניה לא מקיים את המצווה דאורייתא, וא"כ מה הועילנו אם יחזור וישב בסוכה כדן חכמים, סו"ס המצווה לא התקיימה כראוי". עכ"ל בספרו "מורשת יעקב" סוכה דף כ"ח.

¹³ **ונידון זה אינו שייך לנודע בשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל** דמי שבירך על אתרוג כשר ויצא בו, דתו אינו יכול לחזור ולקיים המצוה באתרוג מהדור. דהידור שאני, דאינו שייך לגופא דמצוה ממש, אלא מעלה ותוספת במצוה [דהרי' מי שלא מהדר לא חשיב מצוה "בדיעבד"]. וכיון דכבר יצא את המצוה לא שייך 'המעלה' של הידור בלי המצוה. אבל מצוה של "דיעבד" דאי"ז מעלה ותוספת מחוץ למצוה, אלא כעין גריעותא במעשה מצוה שפיר יש לצדד שיהי' לחזור ולקיים המצוה לכתחילה ובשלימות.

והנה החלוקת יראב (אור"ח ס' ל"א) כתב "לפענ"ד לאחר שאדם יצא ידי חובתו בהכשר אף **שלא הי' מן המובחר**, מ"מ א"א לתקן זה בעשותו עוד הפעם, כיון שכבר יצא ומה יתקן וכו'. ואע"פ שבלח"מ (פ"ה דבבכות יוה"פ ה"א) כתב להיפוך דאם אפשר לחזור ולהיות מחויב לחזור ולהיות, אף לענ"ד כמש"כ. עכ"ל. ויל"ע האם החלוקת יראב ביצא המצוה בדיעבד אם יכול לחזור ולקיים את הלכתחילה כנידון דידן, או אירי בציור שחסר לו רק איזה "מעלה" וכעין דברי הגר"ח הנ"ל [וכלשונו "שלא היה מן המובחר"] – וא"כ אין דבריו שייכא לנידון דידן.

האוכל בסוכה כששולחנו בתוך הבית – חייב לחזור ולאכול

משום דלא קיים כלל את הדרבנן

אולם באמת יש לדחות הראיה מדברי הביאור הלכה: דשם לעולם גם לח"ח לאחר שקיים המצוה ויצא ידי"ח תו לא שייך לחזור ולתקן את המצוה, ונסכים להלכה של ה"מורשת יעקב" דמי שלא אמר ג' דברים בפסח אינו יכול כבר לתקן את המצוה, (ובאמת שלא מצאתי בפוסקים דברים מפורשים האם לדעת הריטב"א והר"ן חייב לחזור לאכול מצה ומרור ולומר ג' דברים אלו), אבל לגבי סוכה ששולחנו בתוך הבית נראה דצריך לחזור ולאכול בסוכה כדין, דשאני אמירת ג' דברים בפסח דהוי תוספת בקיום המצוה, דבזה אולי יש לצדד דאינו יכול כבר לתקן המצוה ולעשותה בשלימות, אבל הכא בסוכה ששולחנו בתוך הבית דחז"ל אסרו סוכה זו, [מחמת הגזירה דשם ימשך] "וכאילו לא ישב בסוכה" (לשון הרמב"ם והשו"ע), ושוויהו רבנן כמי שלא אכל בסוכה כלל, בזה פשיטא דצריך לחזור ולאכול בסוכה, דאע"ג דמדאורייתא יצא, מדרבנן לא יצא כלל מצוות סוכה, ומחוייב מדרבנן לחזור ולאכול בסוכה כדין, ולהכי צריך גם לחזור ולברך "ליישוב בסוכה" כדמשמע בביאור"ל שם.¹⁴ ומה שהשווה הר"ן והריטב"א בין סוכה ששולחנו בתוך הבית למי שלא אמר ג' דברים בפסח, הוא רק לענין לישנא דמתני' דקתני "לא קיימת מצוות סוכה מימיו", דאין הכוונה דלא יצא כלל (כמו שדייקו תוס'), אלא דרך מדרבנן לא יצא, וע"ז הביא דוגמא ממתני' ד"כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו" דהתם נמי הוא לאו דוקא, אבל לעולם חלוקין בגדרם ודינם.

המקיים מצוה בדיעבד האם יכול לחזור לקיימה לכתחילה

ובעצם הנידון הנ"ל אם המקיים מצוה שלא לכתחילה, דיצא בדיעבד, האם יכול לחזור ולקיים המצוה לכתחילה: הנה באמת צ"ב מה הצד שיוכל לחזור ולקיים את המצוה לכתחילה לאחר שכבר יצא ידי חובתו. ונראה לבאר: דבפשוטו מבינים שמצוה לכתחילה ומצוה בדיעבד זה אותו מעשה מצוה אלא שזה לכתחילה ומעליא וזה בדיעבד, אולם כנראה שלכתחילה ודיעבד הוי ב' מעשים חלוקים יש "מצוה לכתחילה" ויש "מצוה בדיעבד" ולהכי יש מקום לומר דמי שקיים "מצוה בדיעבד" אכתי יכול לקיים את המצוה לכתחילה דהוי מעשה מצוה אחריתי ולא רק דמשלים איזה תוספת על המעשה מצוה שעשה בתחילה.

ומעתה נראה, דמסתבר דיש כמה דרגות של לכתחילה ודיעבד, היינו שיש מקומות שהדין לכתחילה באמת הוא רק מעלה ותוספת למצוה [ואז אינו יכול לחזור ולקיים את הלכתחילה], ויש מקומות שהדין לכתחילה הוא ממש מעצם המצוה, ואיכא כעין גריעותא במעשה מצוה [ואז שפיר מצי לחזור ולקיים המצוה לכתחילה].

והנה בתשובות והנהגות (כרך ד סימן ק) כתב "שמעתי לגבי ק"ש שהגאון רבינו חיים מואלוז'ין זצ"ל נהג לקרוא ק"ש בהברה אשכנזית ואח"כ בהברה ספרדית לצאת לכל הדעות, וקשה הלוא יצא בדיעבד, א"כ מאי מועיל שיקרא שנית, אלא כיון שחסר לו דקדוק אותיותיה שוב שייך להשלים ולקיים מצוה מן המובחר". עכ"ל.

ולדברינו, צ"ל דקרא ולא דקדק באותיותיה הוי חסרון בגוף הקריאה ולא הוי "מעלה" בעלמא. עד כדי כך דנשאלתי בילדותי מת"ח שליט"א אמאי באמת מי שלא דקדק באותיותיה [כגון שאמר 'על לבבך' ולא נתן רווח] יצא ידי"ח, הרי הוא "חסר" אות אחת, שהרי אמר אות ל' אחת בשביל ב' המילים, וכעת ראיתי שעמד בזה ה"אגרות משה" (אור"ח ח"ה ס' ד') עיי"ש שנדחק, עכ"פ ודאי הקורא קר"ש בלא דקדוק חשיב כעין גריעותא בגוף הקריאה, ולהכי שפיר ס"ל להגר"ח מואלוז'ין זצ"ל דיכול לחזור ולקורא בדקדוק, דקריאה בדקדוק עם כל תיבותיה חשיב כעין קריאה אחריתי שלא קיימה כלל קודם לכן. ודו"ק היטב.

והסתפקתי, לדעת מרן הגר"ח זצ"ל (הובא לעיל) דראשו ורובו בסוכה אינו לכתחילה, ולכתחילה בעל"שיהיה כולו בסוכה, מי שאכל את הכזית הראשון בליל סוכות רק ראשו ורובו, האם יכול לחזור ולאכול כזית כשכולו בסוכה. דיש לברר אם הא דרובו ככולו אינו לכתחילה [מדאורייתא, לכמה ראשונים], האם "רובו" חשיב כעין גריעותא במצוה, ושפיר יכול לחזור ולקיים המצוה לכתחילה וכמשנ"ת לעיל, או שמא "כולו" בסוכה הוי רק תוספת מעלה, וא"כ אינו יכול לחזור כבר לחזור ולקיים המצוה לכתחילה שכולו בסוכה, דכבר יצא את המצוה. וצ"ע. [ויש לי בזה עוד כמה ספקות בכמה מצות, וקצרה היריעה].

גירש בגט שכשר בדיעבד האם יכול לחזור ולגרש בגט שכשר לכתחילה

הפרי יצחק ח"ב סי' ל' במכתב לבית הלוי, כתב בשם המהרש"ק דכל הנידון הנ"ל אם המקיים מצוה דיצא בדיעבד אם יכול לחזור ולקיים המצוה לכתחילה, זה רק במצוה על "הגברא" דבזה שפיר יש מקום לומר דיכול לחזור ולקיים המצוה לכתחילה, אבל במצוות שיש בהן "חלות בחפצא", פשוט דאינו יכול לחזור ולקיים את המצוה בשלימות, וכגון המגרש בגט שכשר רק בדיעבד, דפשוט דאינו יכול לחזור ולתת גט אחר דכשר לכתחילה – כיון דכבר פקע האישות – ע"י הגט הראשון דכשר. ולכא' ה"ה לקידושין דאינם לכתחילה דתו לא שייך לחזור ולקדש לכתחילה, כיון דכבר חל חלות הקידושין ע"י המעשה קידושין הראשון. וכתב הפרי יצחק שיש להאריך בסברא זו. וצ"ע.

ויש קצת להעיר, דהנה בשו"ת ריב"ש (סי' פ"ב) כתב בשם הראב"ד ז"ל דמי שקידש ע"י שליח יחזור ויקדשנה בעצמו, דמצוה בו יותר מבשולחו. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' רס"ד) "וששאלתם למה נוהגים לחזור ולקדש מי שקידש ע"י שליח. נראה משום דמצוה בו יותר מבשולחו לכן חזר ומקדשה בעצמו".¹⁵ עכ"ל. ומדבריהם חזינן לכא' דלא כה"ל בתרתי: א. חזינן דאף שכבר יצא ידי"ח, אפשר לחזור ולקיים אפי' מעלה בעלמא כ"מצוה בו" (והוכיח כן מדבריהם החלקת יואב שהובא לעיל בהערה 8). ב. חזינן דאף במצוה דאית בה חלות שפיר אפשר לחזור ולקיימה בשלימות, ודלא כהפרי יצחק הנ"ל.

אולם נראה ליישב: דהנה עצם דבריהם דשייך לחזור ולקדש בעצמו לאחר שכבר חלו הקידושין ע"י השליח לכא' תמוהים, וכמו שתמה בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל (בריש האיש מקדש) וז"ל "והוא דבר מתמיה דכיון דסוף סוף חלו הקידושין ע"י שליח א"כ מה ענין לקידושין שניים והרי את אשתו הוא מקדש". עכ"ל. וצ"ע. ולחומר הקושיה נראה, דשאני המעלה של "מצוה בו" דהוי כעין גדר "חיוב מצוה" שמראה שאין המצוה עליו לטורח ששלח שליח, אלא הוא בעצמו טורח במצוה, וענין חיוב מצוה יתכן דשייך אף לאחר קיום המצוה, וגם לאחר שחלו הקידושין, דסוף סוף איגלאי מילתא למפרע דהוא מחבב ורוצה לקיים המצוה ואינו עליו לטורח. ולפי"ז אין ראיה כלל מהריב"ש לנידון דידן, ודלא כהחלקת יואב דדימה הדברים. וצ"ע.

¹⁴ וצ"ל דמש"כ הריטב"א והר"ן "לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים" הכוונה שלא יצא מדרבנן כלל. וקצת דוחק. וצ"ע.

¹⁵ ושמעתי דלפי"ז א"ש בפסוקים בפר' חיי שרה שמבואר לכאורה שאליעזר קידש את רבקה ליצחק, וקשה הא דכתב אח"כ (בראשית כד, סז) ויביאה יצחק וגו' ויקח את רבקה וגו', והרי קיחה לשון קדושין ונראה א"כ שיצחק קידשה שוב וצ"ע, ובמלבי"ם (שם) עורר בזה, אך לדברי הריב"ש א"ש, שאכן ה' לאליעזר דין שליח, ומ"מ כיון שמצוה בו יותר מבשולחו, קידשה שוב יצחק, ודו"ק.

היתר עגונה – מהלכ' סוכה

הנה הגר"ח מוראליץ זצ"ל ב"רוח חיים" [אבות פרק ה' משנה כ"ב] על המשנה ד"הפוך בה והפוך בה דכולה בה": כתב בתוך דבריו ד"מדין סוכה יכולים להוציא להיתר עגונה, וכדומה, אף שלפי הראות נראה שכמה דינים אינם נצרכים ואינם נהוגים לנו עתה, ולא כן הוא, כי יכולים ללמוד דין אחד מחבירו, ודבר זה ידוע להוגים בר". עכ"ל.

ונשאל מרן הגר"ח זצ"ל היכן מציינו שמדיני סוכה יכולים להוציא להיתר עגונה. והשיב: "עיין בב"ב קס"ב". דאיתא שם לענין גט שהרחיק את עדי מן הכתב ב' שיטין הוי גט פסול, ומ"מ אם מלאהו בקרובים כשר, ואמרינן עלה "ואל תתמה" איך יתכן דחתימות של פסולים עדיפי טפי אם הניח את המקום ריק. עונה הגמ' דמציינו כן לענין הכשר סוכה, שאוויר סוכה פוסל בשלושה וסכך פסול פוסל בארבעה. הרי שמדיני סוכה אפשר להכשיר גט [שמלאהו בקרובים], ולהתיר את האשה שלא תשב עגונה. **שוב ראיתי שכתב כן בעצמו ב"טעמא דקרא"** (הוצאה חדשה) משלי פרק ה' פסוק י"ג.¹⁶

ויש להעיר, דלכא' ההיתר עגונה מסוכה... תליא קצת בדברי התוס' והמאירי שם, דבאמת תוס' שם נתקשו על הדימוי של גט דמלאהו בקרובים לסכך פסול, וביותר תיקשי מה בכלל הוקשה לגמ' אמאי עדיף מילוי קרובים מהיכא דהניח את המקום ריק, הרי היכא דהשאיר את המקום ריק שפיר יש לחוש דיוסיף בה תנאים וכדו' אבל במילוי קרובים שפיר כשר כיון דאינו יכול להוסיף בו תנאים. **וביארר התוס':** דהוקשה לגמ' דנגזור גט דמלאהו בקרובים פסול - אטו גט דלא מלאהו בקרובים, ולזה הוכיחה הגמ' "מסוכה" דחזינן דלא גזרינן סכך פסול אטו אוויר, וה"ה בגט דלא גזרינן. והנה לפי תוס' באמת א"ש מש"כ הטעמא דקרא בדעת הרוח חיים דמדין סוכה יכולים להוציא להיתר עגונה.

אולם המאירי שם כתב [מחמת הקושיה הנ"ל]: **"דרך צחות** גלגלו בכאן מה שנאמר בענין סוכה אוויר פוסל בשלושה סכך פסול פוסל בארבעה". עכ"ל. משמע מדבריו דבאמת אין למדין גט מסוכה, ודימוי הגמ' לסוכה הוא **על דרך צחות**. ובאמת יסוד ההיתר בגט דמלאהו בקרובים הוא משום דכבר אין חשש שיוסיף בו תנאי וכיו"ב, ולא משום דמציינו היתר זה בסוכה. ודו"ק.

היתר עגונה – מהלכ' לולב

הרמ"א באבהע"ז הלכ' גיטין סי' קל"ט כתב דבשעה שהאשה מקבלת את הגט "תזרזר שלא יהא שום דבר, כגון טבעת בידה, וכיוצא בזה, בשעת קבלתו". עכ"ל. משום דצריך שלא יהיה חציצה בין הגט לידה, ולהכי צריכה להסיר את הטבעת מידה. ומשמע ברמ"א דזהו מעיקר הדין, ואשה שקיבלה גט ולא הסירה את טבעתה מידה אינה יכולה להינשא עם גט זה. והנה אשה זו עגונה... **אולם יש לה "היתר עגונה" מהלכ' לולב**, דהרמ"א בהלכ' לולב (סי' תרנ"א סעי' ז') כתב לענין דצריך שלא יהיה חציצה בנטיילת הלולב: "ונהגו להחמיר להסיר התפילין וטבעות מידם, אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכסה בהן". ולכא' כשם שלענין לולב אין הטבעת חציצה מדינא, כך לענין גט אין הטבעת חציצה מדינא, ומותרת להינשא בגט זה...

ובאמת שהפתחי תשובה (סדר הגט, אות רכ"א) ציין את דברי הרמ"א בהלכ' לולב דטבעת אי"ז חציצה מדינא. ונראה מדבריו דנקט בדעת הרמ"א שגם בגט אי"ז חציצה מדינא. **אולם ה"כפות תמרים"** (בסוכה ל"ז) ראה כאן סתירה בדברי הרמ"א, דלענין לולב כתב דטבעת אי"ז חציצה מדינא, ואילו באבהע"ז נראה דס"ל לרמ"א דטבעת הוי חציצה לעיכובא, והניח בצ"ע.

וחשבתי דאולי יש מקום לחלק בין גיטין ללולב [ולא נוכל להתיר את "העגונה"... להינשא בגט שהיה בידה חציצה דטבעת]. דשאני גט דכתיב ונתן "בידה" ולהכי בעינן כל היד וכשהטבעת על ידה אי"ז חשיב שהגט ניתן "בידה" אלא גם על גבי "הטבעת"... ומשום"ה ס"ל לרמ"א דהוי חציצה המעכבת. [וכן לענין "חליצה" שכתב השו"ע באבהע"ז סי' קס"ט סעי' כ"ו שלא יהא חציצה בין הנעל לרגל, התם נמי כתיב מעל "רגלו" י"ל דבעינן כל רגלו ואם איכא חציצה אי"ז חשיב דהנעל על "רגלו"]. משא"כ בלולב לא כתיב בידו כלל, ומה דבעינן בידו הוא רק כדי לאשווי שם לקיחה, וא"כ אף במקצת היד נמי הוי לקיחה [וכמש"כ הרמ"א דאי"ז חציצה מדינא], ורק היכא דאיכא חציצה בכל היד חשיב חציצה. ואכתי צ"ב. [וע' בשבט הלוי ח"ד סי' ס"ג].

היתר עגונה – מהלכ' חול המועד

הנה יש לעיין איך לנהוג למעשה כשנאבדה הכתובה או שנשרפה, דקיי"ל דאסור להתייחד עם אשתו בלא כתובה. ויש לזה פשיטות מדברי "המשנה ברורה" בהלכ' חול המועד. דהרמ"א בהלכ' חוה"מ סי' תקמ"ה סעי' ה' כתב שמותר לכתוב "כתובה" בחול המועד. ועל זה כתב המשנ"ב (ס"ק כ"ז) דמייירי שנשא אשה בערב הרגל, דהרי אין נושאין נשים במועד, ואף שאסור להתייחד עם אשתו בלא כתובה ואיך לא כתב לה כתובה עד עכשיו, צריך לומר שהיה שעת הדחק שאז רשאי לסמוך להתייחד על עדי הקנין. עכ"ד המשנ"ב. הרי לנו היתר אשה לבעלה מהלכ' חוה"מ... דבשעת הדחק כשריפת הכתובה וכדו' אפשר לסמוך על עדי הכתובה. [והנה עצם הדין אם אפשר לסמוך על עדי הקנין בשעת הדחק נחלקו הרמ"א והב"ח באהע"ז סי' ס"ו, וכפי שהביא החלקת מחוקק שם, אלא שיש לנו הכרעה מהמשנ"ב בהלכ' חוה"מ כהשיטות דאפשר לסמוך על עדי הקנין בשעת הדחק ולהתיר אשה לבעלה...].

והנה סיפרו על הגר"א גניחובסקי זצ"ל שבשעה שנשרף ביתו (ברח"א אבטליון בב"ב) אמר שיש כעת בעיה להתייחד עם אשתו בלא כתובה. **ובתשובות והנהגות** (ח"א סי' תש"ס) כתב "אזכיר כאן עובדא שהיה עם הגאון וצדיק רבי **זאב מיינצברג** זצ"ל, שהיה בין אלה שנשארו בעיר העתיקה ירושלים ונאסרו ע"י הירדנים, ולבסוף שלחו את הזקנים לחפשי והגיעו ערב שבת עם משפחותיהם לשכונת קטמון שבירושלים ורצוצים באבדן כל רכושם ר"ל, ולפני כניסת שבת שלח רבי זאב זצ"ל מבית לבית אזהרה לפליטים שאסורים בנשותיהן עד שיסדרו כתובה, שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלי כתובה, הרי גם בשעה כזאת לא שכה לעמוד על המשמר לקיים דין השו"ע". עכ"ל. **ובהליכות והנהגות** (חופה וקידושין עמ' כ"ט) הוסיף על המעשה הנ"ל: **"וזהו רבי זלמן מלצר רבי איסר זלמן מלצר** היה שרוי במתח ופחד שמא נאבד לו הכתובה, ולא נכנס לביתו משום איסור ייחוד".

ויתכן דעדי הכתובה של הגר"א ז' מלצר והגר"ז מיינצברג והגר"א גניחובסקי כבר מתו וא"א לסמוך על עדי הכתובה, ובכה"ג גם למשנ"ב אסור להתייחד עם אשתו בלי כתובה. וצ"ע.

¹⁶ הגר"מ שולזינגר זצ"ל שלח למרן הגר"ח זצ"ל למה הוצרך להביא ממרחק לחמו, והלא במסכת עצמה אשכחן דיני גיטין, וכדאמרינן בסוכה דף ל"ד "למאי נפק"מ לגיטי נשים" (לענין אמירת בפ"נ ובפ"ג ממקום הסמוך לבבל), וכן איכא סוגיה שלילמה בדיני גיטין בסוכה דף כ"ד. והשיב הגר"ח זצ"ל: "כמדומני שכתוב שם מדיני סוכה". כלומר דהא לא רבוהא היא שבמסכת סוכה יש דיני גיטין, רק החידוש הוא שמדיני סוכה אנו למדין להתיר עגונה, וזהו כמו שמצינו בגמ' בב"ב הנ"ל.

הרבנית שך ע"ה בישראל ביו"ט עבור גוי

הסתפק הרב שך זצ"ל אם יועיל לאכול

מהתבשיל לבטל את האיסור מלמפרע

מִרְן הַגְרָא"מ שך זצ"ל כשהיה גר בסלוצק, בחזרתו לביתו מביהכ"ס באחד מן החגים, סיפרה לו הרבנית מרת גוטל ע"ה, שזה עתה אפתה שני דבר מאפה, האחד לבני הבית לכבוד יו"ט, והשני עבור רופא שהיה גוי [הרבנית ע"ה פירנסה את ביתה ע"י שהיתה מכינה סממנים לרופא העיירה].

מיד אמר לה מִרְן זצ"ל – שכל ההיתר לבשל ולאפות ביו"ט הוא רק "לכם" ישראל, ולא לעכו"ם, וא"כ היה אסור לאפות לגוי. וזכתה הרבנית שבזכותה נוסף לדורות שטיקל "באבי עזרי", דתוך כדי שדיבר עמה עלה בדעתו שאם הוא יאכל מן המאפה, אולי זה יואיל לבטל האיסור מלמפרע... – והדפיס ספק זה באבי עזרי, וזה לשונו (פ"א מיו"ט הט"ו) "ונסתפקתי באם בישל לצורך העכו"ם האם אחר הבישול יש תקנה אם יאכל הוא בעצמו עכשיו, וע"י זה יתוקן האיסור שהרי בסוף נאכל ע"י ישראל ביו"ט. או שמא דמה דהוה הוה, והאיסור בשעת הבישול, ועבר כבר על האיסור".

ובתחילה רצה הרב שך זצ"ל להוכיח מהסוגיה הנודעת במנחות ס"ד אם בתר "מחשבתו" אזלינן או בתר "מעשיו אזלינן", ולאחר העיון כתב דאין הנדון בהם ראייה לנידון דהכא. ובסוף דבריו הביא מהמאירי בפסחים (דף מ"ו, ב') שכתב שאם לבסוף אכל מהתבשיל נתקן האיסור מלמפרע. ולפי"ז כתב הרב שך זצ"ל דמי שבישל ביו"ט לחול או לגוי מחוייב הוא לאכול מהתבשיל כדי להינצל מאיסור דאורייתא, וסיים "ותמהני מה שלא ראיתי מבורר זאת. אח"ז ראיתי בספר אמרי בינה בדיני יו"ט סי' ג' מה שכתב בזה". עכ"ל.

גם בספר **תולדות זאב** (להג"ר זאב פראנק אחיו של ר' צבי פסח, בחו' לפסחים מו, ב) כתב ששאל את "**הגאונים ר' אברהם אהרן בורשטיין, ור' משה מרדכי עפשטיין ז"ל, ויבלח"ט הגרצ"פ פראנק שליט"א**" כהנ"ל אם המבשל לחול או לגוי יכול לתקן את האיסור ע"י שיאכל מהתבשיל ביו"ט. והשיבו כולם: שאם לבסוף יאכל בעצמו מהתבשיל ביו"ט ינצל מהאיסור דאורייתא, דסו"ס נאכל ביו"ט ע"י ישראל. [וכמבורר במאירי הג"ל]. וכ"כ בבצל החכמה חו"ס סי' ה'.

הבורר בשבת אוכל מתוך פסולת "כדי להניח לזמן רב" אם יועיל לתקן

ע"י שיאכל לאלתר, כמו שמועיל לתקן במבשל ביו"ט לגוי

הסתפק ה"קריית מלך רב" (פ"ח משבת) בבורר אוכל מתוך פסולת בשבת כדי להניח לזמן רב, האם יועיל לתקן את האיסור ע"י שיאכלנו מיד, די"ל דכיון דמחשבתו היתה ברירה לאחר זמן, א"כ חיילא עליה שם מלאכה, ולא יהני מידי במה שיאכל מיד. **והסיק ה"קריית מלך רב"** דחייב חטאת בכה"ג, דבתר מחשבתו של שעת הביורור אזלינן. **וכ"כ באורחות שבת** פ"ג סעי' ב"ח בפשיטות, וז"ל "מי שעבר וברר אוכל מן הפסולת שלא על מנת לאוכלו לאלתר, ואח"כ נמלך ואכלו לאלתר, אין זה מתקן את האיסור שעבר". ובהערה ב"ז כתב "כן נראה פשוט". [והאריך בספק זה ה"בן איש חי" בשו"ת רב פעלים ח"א אור"ח סי' י"ב. וע"ע בס' שביתת השבת מלאכת בורר (באר רחובות אות ח)].

יש שרצו להביא ראיה מדברי המאירי הנ"ל [דהמבשל לחול או לגוי ולבסוף אכלו בעצמו דנתקן האיסור למפרע] דהוא הדין דמהני לתקן את האיסור של "בורר" אם לבסוף יאכלנו לאלתר, דהרי התם גמי בעת שבישל ביו"ט הייתה מחשבתו לצורך חול או גוי, ואפ"ה אם אכל את התבשיל ביו"ט ניתקן האיסור למפרע. [ודלא כהכרעת ה"קריית מלך רב"].

אולם באמת יש לחלק בזה טובא, וכמו שהציע חכ"א קמיה מרן הרב שך זצ"ל: דהנה לגבי בורר בשבת אין הפשט דהותר לעשות "מלאכת בורר" כדי לאכול לאלתר, אלא דכה"ג לא חייל עליה שם מלאכה, דהוה 'דרך אכילה', ומשום"ה כל שחישב לאכול לאחר זמן חיילא שם "מלאכה" בהכי, ובזה לא יתקן כלל ע"י מה שיאכל מיד. אבל ביו"ט גדר ההיתר הוא, דלצורך אוכל נפש הותרה מלאכת מבשל, ואף דשם מלאכה עליה גמי התורה לצורך אוכל נפש, ובזה י"ל דכל שהמלאכה הייתה במציאות לצורך אוכל נפש אף שבשעת עשייתו חשב לאכול בחול או לגוי, אפ"ה שפיר דמי וניתקן בזה האיסור. **וימרן**

הגרא"מ שך זצ"ל קלסיה לזה החילוק.

ונראה לומר ביתר ביאור: ותחילת הדין כמו שאמר החכ"א הנ"ל דהבורר בשבת ליתא עליה שם מלאכה, והוה מעשה אכילה, אבל בבורר לאחר זמן דהוה מלאכה גמורה, לא יועיל לתקן ע"י שיאכל לאלתר, דהרי האכילה דעכשיו לא מגדירה שמעשה הברירה דמקודם היה "מעשה אכילה" - דהרי במציאות הוא ברר בתחילה בשביל לאחר זמן. ואיסורא דעבד עבד. אבל לענין המבשל ביו"ט לחול או לגוי ס"ל למאירי דיהני תיקון, ובהקדם: דנחלקו הראשונים אם מלאכת יו"ט הוה בגדר "הותרה" [והכי ס"ל לרמב"ן דא"ז מלאכת עבודה], או דהוה בגדר "דחוויה" היינו שלצורך אוכל נפש נדחה מלאכת מבשל, ונראה לומר: דאם הוה בגדר "הותרה" ולצורך חול אסרה תורה, אז באמת אה"נ יתכן דיודה המאירי דלא יהני תיקון ע"י שיאכל עכשיו כיון דבשעת הבישול עביד "מלאכה" גמורה [דהרי לא הותרה עבור גוי או לחול], אבל אם הוה בגדר "דחוויה" היינו דתמיד הוה "מלאכה" אלא שמלאכה זו נידחת מפני "אוכל נפש" בזה מסתבר מאד דאף שבישל לגוי או לחול שיועיל לתקן אם יאכל בעצמו ביו"ט, שהרי אם אכל בעצמו נמצא שפיר נדחת המלאכה מקמיה האכילה ביו"ט. ודו"ק היטב. (ובעצם החקירה בגדר 'מלאכת אוכל נפש' אם הוה 'הותרה' או 'דחוויה' - עיין במנחת אריאל שבת ל"ט, ב' שהביא את כל הרייד בזה. עיי"ש).

אם הרב שך זצ"ל היה מגיע לאחר שכבר הרבנית נתנה את התבשיל לגוי

האם יועיל לקנות ממנו את התבשיל?

והסתפקתי לו יצויר שמרן הרב שך היה חוזר לביתו, והרבנית הייתה מספרת שבישלה עבור גוי - **וכבר נתנה לו את התבשיל**, האם היה מהני שהרב שך ילך לאותו גוי סלוצקאי, ויבקש ממנו חזרה את התבשיל כדי לאכול ממנו ביו"ט, דסו"ס נאכל התבשיל ביו"ט ע"י ישראל. או שמא לא יהני לחזור ולקנות מהגוי את התבשיל, משום דחשיב כתבשיל "חדש" שקנה מהגוי.

ואולי זה שייך קצת לפלוגתא דהשב יעקב והנודע ביהודה, דהשב יעקב ראה שבעירו שוחטים ביו"ט בהמות של גוי כדי שיוכלו ישראל לקנות ממם. דהשב יעקב הרעיש על זה דהוה שחיטה ביו"ט עבור גוי דאסור מה"ת. והנודע"ה הצדיק את אנשי עירו של השב יעקב, דס"ל לנוד"ה דנהי דהשחיטה עצמה היתה בשל גוי, אבל כיון דלבסוף נאכל ע"י ישראל שפיר דמי. והקצות (שו"ת אבני מילואים סי' ב') צידד כהשב יעקב. רצ"ע.

נשאל הגאון מטשעבין זצ"ל:

המוריד "דמעות" בתפילתו בשבת ויו"ט – בגינה

האם יש בזה איסור זורע או חורש...

נשאל הגאון מטשעבין זצ"ל: היה יהודי צדיק שבכל שבת והג היה יוצא לגינת ביתו והיה אומר "תהלים" בכוונה עצומה, וזלגו עיניו דמעות ללא הפוגה עד שממש ניכר הרטיבות בקרקע ובמצחים מדמעותיו. ובאו לשאול את הרב מטשעבין זצ"ל האם יש להוכיחו על כך משום איסור "חורש" או "זורע" בשבת ויו"ט. [שאלות של דור העבר...].

והשיב הגאון מטשעבין: דאין בזה חשש זורע או חורש, דברשיי (שבת ל"ג) מבואר שדמעות הם מלוחים, וברשיי בתענית (ט', ב') מבואר שמים מלוחים אינם מצמיחים א"כ דמעות דמי למי רגלים דמבואר בגמ' ובשו"ע דאין בהם חשש זורע או חורש כיון דאינם מצמיחים. וזה לשון התשובה:

"ע"ד צדיק שה' מתבודד בגן גם בש"ק ויו"ט, ושפך דמעות לרוב באמירת תהלים עד שה' ניכר הרטיבות בגן, והמתנגדים לעזו על זה ואמרו שעבר על איסור חורש או זורע כמבואר בש"ע סימן של"ו סעי' ג'.

ואמרתי להצדיק את הצדיק, דהא מבואר שם בשו"ע דמותר להטיל שאר משקין שאינן מצמיחין, והנה בש"ס תענית דף ט' דפריך והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן, וברשיי שם, ואין תבואה גדילה מהן, ובש"ס שבת דף ל"ג [ע"ב] איתא דהוי קא בכי וקא נתן דמעות עינ' וקמצוהא לי וכו', ועי"ש ברשיי שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן, וכן מבואר להדיא במ"ר פ' קרח פ' י"ח ובאבות דר"נ פ' ל"א [ה"ג] דמי העין מלוחין הם עיין שם, וא"כ ליכא חשש הב"ל. ועפ"ז נראה דמותר לשתות מי מעיינות המלוחין בגינה, והא דמבואר בש"ע שם [ברמ"א] דטוב להחמיר משום דבקושי יש להזהר שלא יפלו שם מים, היינו רק במים פשוטים". **דוב בעריש וידנפעלד.**

המזיק בדמעות – אם חשיב אדם המזיק

הנה מדברי הרב מטשעבין נראה שאם היה בכוח של דמעות להצמיח היה בזה חשש (עכ"פ מדרבנן) של זורע או חורש – דבהורדת הדמעות חשיב כמעשה ידיה של זריעה או חרישה. [היינו הדמעות מתיחס אלין].

ועכשיו נעבור לבבא קמא. הנה יש לעיין האם המזיק את חבריו "בדמעות" חייב או לא. ונצייר ציור: מעשה שהביאו לפני אחד מגדולי הדור כתב יד מקורי של אדונינו הגר"א זיע"א, ומרוב התרגשות זלגו מעיניו דמעות, ומחמת כן נטשטש הכתב וניזוק לגמרי. האם חייב או לא. דיש לדון א] האם חייב מדין "אדם המזיק" או לא. ב] יש לדון האם חייב מדין "אש" או לא. אבל מטעם "בור" א"א לחייבו דהוי כלים בבור.

וראשית נדון האם המזיק "בדמעותיו" חייב מדין "אדם" המזיק [וחייב אף באונס]: דהנה המגדיר של 'אדם המזיק' הוא היכא דעביד הנזק בגופו או בכחו – דכחו כגופו, מעתה יש להסתפק אם זליגת "דמעות" חשיב דנעשה "מכוחו", דשמא רק אדם שהזיק "בכחו וניעו" (בב"ק ג', ב') חשיב כוחו כיון דיוצא מגופו ע"י **כחו** כמבואר ברשיי ותוס' שם ע"י **נעניע בחוזק** וכו', אבל דמעות לכא' אינם יוצאים מגופו "מכוחו" אלא **זולגות מאליהן** שמא אי"ז אדם המזיק. או שמא אף דמעות חשיב דיוצאים מגופו מכוחו – וכחו כגופו.

המזיק ע"י ליחת האף (ליחה דקה כמים) האם חשיב אדם המזיק?

ובאמת דיש להעמיד את הנידון הנ"ל כבר בתחילת בבא קמא. בסוגיה של כחו וניעו, דרשיי (בב"ק ג', ב') פירש: "כיון, רוק הפה. וניעו, ליחת החוטם". והקשו תוס' שהרי הגמ' בנדה (נ"ה, ב') מביאה ברייתא בענין רוקו של זב, ושם מנתה הברייתא שלשה דברים "כיון, ניעו, ומי האף" ומבואר שניעו ומי האף הם ב' דברים נפרדים. [ודלא כרשיי דניעו היינו מי האף]. ותירץ הרש"ש [וקדמו המאירין] דיש ב' מיני "מי האף" יש ליחה עבה היוצאת מהאף, ויש ליחה דקה היוצאת מהאף כמו מים (מצוי בחורף), וא"כ באמת י"ל כפרשיי ד"ניעו" הוי ליחת החוטם – העבה, והא דבברייתא בנדה מני גם "מי האף" היינו המין השני דהוא ליחת דקה היוצאת כמים. [דייקא נמי דקתני "מי" האף – משמע ליחה היוצאת כ"מים". (בית אהרן)].

ומעתה יש להסתפק: המזיק את חבריו ב"מי האף" היינו בליחה הדקה היוצאת מהאף כמו מים, האם חשיב "אדם המזיק" או לא. דשמא כיון דאינו יוצא מגופו ע"י "כוחו" תע"י "נענוע" [אלא נוזל מעצמו] לא חשיב "אדם" המזיק לחייבו אף באונס.

ולכא' יש דקדוק גדול – דמי האף (כעין מים) לא חשיב אדם המזיק; דאי נימא ד"מי האף" חשיב כוחו ו"אדם המזיק" אמאי הגמ' בב"ק תני לענין אדם המזיק רק "כיון וניעו" ולא קתני "כיון, וניעו, ומי האף" וכמו דתני הגמ' בנדה לענין רוק הזב, ולכא' מוכח דבאמת מי האף לא חשיב אדם המזיק, כיון דלא יוצא "מכוחו", ולהכי לא תני לה.

וחיפשי בספר 'המפתח' על בב"ק ולא הביאו בזה, וכן בשאר ספרי המצינים והמלקטים לא הביאו בזה כלום, ונצערתי שלא דיברו בזה, וכנראה הדיוק הנ"ל מהגמ' אינו נכון. אולם בס"ד מצאתי בספר "סוכת דוד" (מראשי ישיבת מיר בארה"ב) דכתב בפשיטות ד"מי האף" אי"ו אדם המזיק ולא חשיב כוחו. וז"ל **"כיון וניעו שפיר חשיב אדם המזיק דשניהם יוצאים בכח [ע"י נענוע וכו']**. אבל **מי האף היינו שזב המים בלא כוח**, א"כ אי"ז אדם המזיק ויכול להיות רק **אש דאין זה כוח**". עכ"ל. ולכא' הוא הדין "דמעות" (דהוי נמי זב כ"מים") לא חשיב "כוחו" ואדם המזיק, כיון דיוצא בלא כוח. [אלא א"כ נימא דדמעות חשיב יוצא מכחו טפי ממי האף. וצ"ע].

זרק מלח לתבשיל חבירו האם חשיב אדם המזיק או רק בור דפטור על כלים

נמצא עד עתה דהמזיק בדמעותיו א"א לחייבו מדין אדם המזיק – דלא חשיב "כוחו" [וכמו שכתב הסוכת דוד' לענין מי האף]. אולם אכתי יש לדון דהמזיק בדמעותיו יהיה חייב מדין תולדה ד"אש", דלא גרע מאס"ו בראש גג שנפלו ע"י רוח מצויה דחייב. **אולם יש להעמיד בזה ספק גדול:** דידוע דא' מהמבדילים בין בור לאש, דאש מזיק בעצמותו דהולך ושוּרף ומכלה את הדבר, ואילו בור אינו מזיק בעצמותו אלא שהניזק ניתקל ונחבט בו. והא דהמניח אבן בראש גגו ונפל ברוח מצויה חייב מדין "אש" הוא רק היכא שהזיק "בהדי דקא אזלי" שמכוח הזריקה והתנופה שנפלו מהגג נעשה הנזק [ודמי לאש שמזיק בעצמותו דרך הליכתו]. ולאחר שנח בארץ חייב רק מדין בור דכבר אינו מזיק בעצמותו. וכן לענין "דליל" שהזיק באדווי אדווי דחשיב אש (בב"ק י"ט, ב') התם נמי כח ותנופת הזריקה מזיק דומיא דאש דהולכת ושוּרפת.

ועכשיו בחזור ל"דמעות" שהזיק את כתי"ק של הגר"א, האם יש לחייבו מדין תולדה ד"אש": הנה לכא' הדמעות שזלגו על הכת"י אין הנזק בא מחמת "כוח הזריקה" של הדמעות... על הנזק, אלא רק מחמת הימצאות הדמעות על הנזק, ואף אם היו מניחים את הדמעות על הנזק 'בנחת' היה נזק בדיוק כמו בטיפטוף, ושלא כיון דהנזק אינו בא מחמת הזריקה והתנופה החזקה אין זה "אש" אלא "בור" וכמשנ"ל לעיל, וא"כ אותו גדול שהזיק את הכת"י פטור כדין כלים בבור. [וביתר ביאור: כיון דהנזק רק מכח הימצאות הדמעות על הנזק א"כ י"ל כעין "דל מעשה הזריקה והתנופה החזקה דהגברא מהכא" כיון דאי"ז יצר את הנזק, וכל הנזק מחמת הימצאות הדמעות על הכת"י וא"כ פטור כדין כלים בבור]. או שמא כיון דהנזק בא בצורה של זריקה [והליכה של המזיק לנזק] חשיב "אש" אף שהנזק אינו בא מחמת הזריקה.

וכי"ב יש לדון - במעשה שהיה - באחד שזרק מלח לתבשיל חבירו וניזוק, האם חייב או לא. דהתם נמי אין הנזק נעשה מחמת הזריקה של המלח לתבשיל אלא עצם הימצאות המלח בתבשיל מזיקה, ושמא בכה"ג אינו חשיב "אדם המזיק" אלא רק "בור" ופטור כדין כלים בבור. [ולפי"ז אפי' אי נימא דדמעות חשיב כוחו ואדם המזיק, אכתי יש לפטור את המזיק כת"י הנ"ל מדין כלים בבור, כיון דהנזק לא נעשה מחמת כוחו וזריקתו, אלא רק מחמת הימצאות הדמעות על הנזק].

הכרעת מרן החזו"א – הזורק מלח חשיב "אדם המזיק" ולא בור

ובאמת מרן החזו"א **א"ש זצ"ל** [בב"ק סי' א' סק"ד ד"ה ובשו"ע] דן בספק הנ"ל היכא שמעשה הנזק נעשה בצורה של זריקה, אולם **עצם הנזק** אינו בא מחמת הזריקה האם חשיב אדם המזיק או בור, והביא כמה ראיות דחשיב אדם המזיק או אש ולא בור. א. הוכיח החזו"א מאדם שהזיק בכיחו וניעו בהדי דאזלי (בב"ק ג', ב') דפרש"י "שנפלו למשקין ונמאסו" דחשיב "אדם המזיק" אף שהנזק אינו נעשה מחמת כח הזריקה אלא מחמת עצם הימצאות הרוק במשקין.

ב. הוכיח החזו"א משור שנפל לבור והבאיש מימיו בשעת נפילה (בב"ק מ"ח, ב') דחשיב רגל ולא בור, קמן שאף שהנזק מחמת הימצאות השור בבור מ"מ כיון דנעשה בשעת הנפילה והזריקה לבור חשיב שור ולא בור. עיי"ש בחזו"א עוד ראיות לזה. וצ"ע.

* * * * *

האם יש חילוק בין הגוזל "לולב" לגוזל "הדסים" לענין הברכה

איתא בשו"ע (סי' תרמ"ט) דאם גזל לולב ותיקנו ע"י שיפוי כשר לנטילה, משום דקנאו 'בשינוי מעשה', אבל לא יברך עליו, כיון דמתחילה בא לידו בגזל. וכמש"כ תוס' בב"ק ס"ז ע"א "אף על גב דקנה קודם לכן לענין ברכה להזכיר שם שמים עליו ראוי להחמיר יותר". ויל"ע אם גזל **הדסים** וקנה אותם בשינוי מעשה, האם בכה"ג שפיר יכול לברך על נטילת "לולב" כיון דבברכה אינו מזכיר את ה"הדסים", או שמא אף אם ההדסים או שאר המינים גזולים אינו יכול לברך על נטילת לולב? **ושורש הספק:** דיש לחקור בברכה על "נטילת לולב" האם הברכה מתייחסת רק ללולב ושאר הג' מינים נפטרים ממילא מדין טפל כמו בברכת הנהנין שמברכים על העיקר והטפל נפטר, וא"כ בגורא שההדסים גזולים שפיר יכול לברך על "הלולב" משום דהברכה לא קאי על ההדסים. או דלמא דהברכה באמת קאי על כל הד' מינים ורק שכולן נקראין במטבע הברכה על שם הלולב, וכמש"כ רש"י בסוכה ל"ז ע"ב בהא דקאמר הגמ' דהטעם דמברכים על הלולב "הואיל וגבוה מכולן", ופרש"י "חשוב הוא ונקרא האגד על שמו". וכיון דהברכה קאי גם על ההדסים, לכא' אם ההדסים גזולים א"א לברך על נטילת לולב דנמצא שמברך על דבר גזול. [ואינו מוכרח, דשם דאף דהברכה קאי גם על ההדסים, אך כיון שסו"ס בנוסח הברכה מזכיר רק את הלולב, אי"ז כ"כ גנאי ואינו חשיב ניאוף. וצ"ע].

ולכא' ב' הצדדים הנ"ל בגדר ברכת הלולב הם ב' פירושים ב"כלבו": וז"ל "ומברכין על הלולב ולא שאר המינים, לפי שבמינו גבוה מכולן, פירוש והוא הלולב עיקר ושאר המינים טפלין לו, ומברך על העיקר ופוטרו את הטפל. וי"א מאחר שהוא חשוב במינו מכולן, כל האגודה נקראת על שמו, והרי כמו שבירך בפירוש על כל אחד בשמו". עכ"ל. ועיין ברבינו מנוח פ"ז מסוכה ה"ו שכתב בדעת הרמב"ם כפי' א' בכלבו שהוא מדין עיקר וטפל. ובדעת רש"י כתב דזהו משום דכל האגד נקרא על שם הלולב וכהנ"ל. וכ"כ ברבינו מנוח פ"ז מחמץ ומצה הי"א.

אמרו"ר זצ"ל בספרו "משולחן גביר" (מועדים ח"ג עמ' מ"ה) כתב לדון נפק"מ בין הג' דרכים של הכלבו הנ"ל בגדר ברכת לולב, [אם זה כעיקר וטפל, או שהברכה מתייחסת לכל המינים], אם לכתחילה בעל' לכוון בשעת הברכה על כל הד' מינים, דאם הוי בגדר של עיקר והטפל סגי שיכוון בברכה רק על הלולב שהוא העיקר. אבל אם הוא בגדר דכל האגודה נקראת ע"ש הלולב "והוי כמי שבירך בפירוש על כל אחד בשמו", א"כ ראוי שלכתחילה יכוון בברכתו על כל הד' מינים אף שבברכתו מזכיר רק את הלולב.

גזל הדס וקנאו בשינוי אם מברך - פלוגתא דהכפות תמרים והמג"א

ובעצם הנידון הנ"ל בגזל "הדסים" וקנאם בשינוי אם יכול לברך על נטילת לולב, מצאתי דברים מפורשים ב"כפות תמרים": דהנה על מש"כ תוס' והשו"ע דאף אם קנה את הלולב בשינוי אינו יכול לברך. הקשו המהרש"א והמג"א מהמג' הנודעת בסוכה (דף ל') בהנהו אוונכרי [מוכרי הדסים] דאמר להם רב הונא שאתם קונים הדסים מגוי, אל תגזזו אתם אלא הגוי, כיון דסתם עכו"ם גזולים, וע"י שהגוי עצמו יקצוץ את הדסים יש כאן יאוש ושינוי רשות. ופריך הגמ' אמאי צריך שהגוי יקצוץ את הדסים [כדי שיהיה יאוש עם שינוי רשות], הרי אף אם ההדסים גזולים הישראל קונה אותם - "בשינוי מעשה" ו"שינוי השם"? ולפי תוס' תיקשי מאי פריך הגמ' דא"צ שהגוי יקצוץ ויקנה הישראל בשינוי מעשה, הרי לתוס' מי שקונה בשינוי מעשה אינו מברך, וא"כ שפיר אמר רב הונא דהגוי יקצוץ ובעל' ליאוש ושינוי רשות דבזה שפיר מברך [וכמו שכתב המשנ"ב (ס' תרמ"ט) דאף דבשינוי מעשה אינו מברך אבל ביאוש ושינוי רשות "יכול ג"כ לברך לכולי עלמא", דבהתיירא אתי לידה]. א"כ מאי פריך הגמ'?

ותירץ הכפות תמרים דהתם בסוגיה דאוונכרי אירי בהדס גזול ושפיר יכול לברך "על נטילת לולב", דבברכה אינו מזכיר את ההדס, וכל מה שמבואר בשו"ע דאין לברך גם לאחר שקנה אותו בשינוי מעשה הוא רק "בלולב" גזול. וא"כ שפיר פריך הגמ' דיקנה הישראל את ההדסים בשינוי מעשה ואף יכול לברך עליו כיון דבנוסח הברכה מזכיר רק את הלולב. והמג"א דלא תי' כן כנראה ס"ל דאף בגזל הדסים וקנאם בשינוי אינו מברך, דהברכה קאי גם על ההדסים. ודו"ק. **נמצא לכא' דבנידון הנ"ל אם בגזל הדסים יכול לברך, נחלקו הכפות תמרים והמג"א, דלכפ"ת שפיר מברך. ולמג"א לכא' אינו מברך. ודו"ק.**

שינה ב"מיטת קומתיים" בסוכה

מצוי הדבר בבתי כנסיות, שתחת העזרת נשים התקרה בבית הכנסת עצמו נמוכה יותר (כמו בשיבת פוניב'ז), יש שטענו שאין לצרף למנין אותם שעומדים מתחת לתקרה הנמוכה עם אותם שתחת התקרה הגבוהה, **דמופסקים ע"י מחיצת "פי תקרה"**. ונ"כ בספר אגן הסהר (ח"א אות ה"ו) **שהגר"א גנחובסקי זצ"ל** היה מקפיד כשהיה צריך את העומדים תחת התקרה הנמוכה לצירוף המנין, שייכנסו כולם תחת התקרה הגבוהה.

והוסיף בספר הנ"ל "שמעתי שבישיבת סלבודקא על פי הוראת הגר"ד לנדו שליט"א היתה תלוי מודעה ליד הש"ץ שאין לצרף לחזרת הש"ץ למנין עשרה לאותם שעומדים באגף החדש שמופסק בפי תקרה כיון שפי תקרה מחלקת הרשויות".

אולם בלומדינו מסכת עירובין פרק כל גגות, אמר לי מוריני ראש הכולל (דרשב"י) הג"ר בן ציון ברגמן שליט"א דמסתבר דלגבי התקרה שתחת העזרת נשים לא אמרינן "פי תקרה יורד וסותם" כיון דלא לא נעשתה כלל לשם "תקרה" ליושבים תחתיה, ואין זה אלא **"ריצפת העזרת נשים"** [ואדרבה לו יצויר דהיה שייך למעבד עזר"נ בלי תקרה זו היה עדיף טפ"ן], ופשוט דרך לענין התקרה דלמעלה דמשמשת כתקרה עבור כל הבית מדרש אמרינן "פי תקרה". וא"כ שפיר אפשר לצרף למנין גם את העומדים מתחת העזר"נ, כיון דאינם מופסקים במחיצת פי תקרה. ודו"ק. (וע"ע ב"אגרות משה" בזה לענין גשרים ואכ"מ).

ונתעוררתי מסברא זו לענין מה שדנו פוסקי הדור האחרון, בדבר משפחות גדולות שאין מקום לכולם לישן בסוכה, האם מותר לישן **"במיטת קומתיים"**, במקום שאין בין מיטה למיטה עשרה טפחים, שהנה בשו"ע ס' תרכ"ז סעי' ג' מבואר דהנצי"ט היוצאים מארבע ראשי המטה, אסור לפרס עליהן סדין ולישן תחתיו אפילו אם אינם גבוהים עשרה טפחים, שכיון שהם "קבועים" יש להם דין "אוהל" גם כשאינם גבוהים י' טפחים. ולפי"ז כתב בשו"ת קנין תורה (ח"ה ס' א') שהוא הדין לענין "מיטת קומתיים" שכיון שהמיטה העליונה קבועה בחזקת על המיטה התחתונה, הרי יש לה חשיבות "אוהל" גם כשאין י' טפחים בין המיטות **והישן תחתיה לא יבא ידי"ח**.

אולם יש לצדד [לפי הסברא הנ"ל] דשפיר אפשר לישן תחת מיטת קומתיים [אם אין בין המיטות י' טפחים], ואין לדון את המיטה העליונה כאוהל קבוע למיטה התחתונה, שהרי עיקר המיטה העליונה עשויה לישן עליה, ולא להיות "אוהל" למיטה התחתונה, ומה שנותנים את המיטה זו על זו הוא רק משום חסרון מקום. ובאמת בשבט הלוי ח"ז ס' ל"ו כתב בזה להקל. עיי"ש.

[וכמובן שאין ב' הנידונים הנ"ל [פי תקרה, ואוהל קבוע] דמי ממש אהדי, דלגבי פי תקרה יותר מסתבר לומר דאם אינו נעשה לשם תקרה לא אמרינן דיורד וסותם, דיסוד ענין "פי תקרה" דהוא בא להבדיל ולסיים את המקום מסביבותיו [כמש"כ החזו"א (ס"ז, ט"ז) כתב וז"ל "ענין הקירוי הוא מגדיר את המקום שנגדו מסביבותיו, ואם נשלמו תנאיו הוא עצמו חשיב ככל דין מחיצות דהיינו דינא דפי תקרה"] וכשלא נעשה לשם תקרה מסתבר דאינו מסיים ומבדיל, אבל לענין אוהל יש מקום לומר דאף אם לא נעשה לשם כך, חשיב אוהל, דסוף סוף איכא אוהל קבועה. וצ"ע].

* * * * *

ענינה של מצות "הקהל"

הוא חזרה על מעמד הר סיני

הרמב"ם פ"ג מהגיגה כשהוא מסדר את דיני "הקהל" כתב "והיכן הוא קורא מתחילת חומש ואלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לוהיה אם שמוע ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, ופוסק". עכ"ל. הנה התיבה האחרונה שבה סיים הרמב"ם את ההלכה - "ופוסק" צריכה ביאור, הרי הרמב"ם מונה והולך את הפרשיות שהמלך קורא, א"כ בודאי כל שאינו נכנס בכלל המנין אינו נקרא, ומהו שהדגיש הרמב"ם על ענין ההפסק.

וביאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל (פחד יצחק אגרות ומכתבים עמ' קנו) וז"ל "הנה המעיין היטב בלשון הרמב"ם בהלכות הקהל מוצא בה הטעמה מודגשת כי ענינה של מצות הקהל הוא חזרה על מעמד הר סיני, הלא כך הוא כותב: "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה **כיום שניתנה בו בסיני**, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה". הרי להדיא לפנינו כי מעמד הקהל בעזרה משמעו מבחינת "מעין" של המעמד של אימה ויראה וגילה ברעדה בהר סיני. והמדקדק בלשונו של הרמב"ם ימצא עוד רמז שקוף לענין זה, שכן הרמב"ם קורא ליום זה שבו מתקיימת מצות הקהל "יום הקהל" [עיי"ש בהלכה ז'], וביטוי זה של צירוף תיבת "יום" לתיבת "הקהל" מורה באצבע שהרמב"ם התכוין בכאן להסמיק את מעמד הקהל למעמד הר סיני, שכן הכתוב (דברים י"ח, ט"ז) קורא ליום שניתנה בו התורה "יום הקהל", והרמב"ם עשאו דוגמה ליום שמתקיימת בו מצות הקהל והוא קורא אותו "יום הקהל". [גם לשונות הפסוקים של "מעמד הר סיני" ו"הקהל" דמי אהדי].

ועל כן כשהרמב"ם מונה את סדר הקריאה של המלך המסיימת בפסוק "את הברית אשר כרת אתם **בחורב**", על זה אומר הרמב"ם, שאין כאן בסיום זה סתם מילי דעלמא של עובדה ששם נגמרת קריאתו, אלא שאילו היה ממשיך יותר לאחר פסוק זה, כי אז היתה כונת כל הענין מתקלקלת, ודוקא על ידי שהוא מסיים את קריאתו בפסוק העוסק במעמד הר סיני, מתבלטת כונת המעמד לשמש דוגמה של מעמד הר סיני, והיינו שהוסיף הרמב"ם תיבה זו "ופוסק" כדי ללמדנו שגם מקום ההפסקה הוא שייך להלכה של מצות היום". עכ"ל. [ובאמת לשונות הפסוקים של "מעמד הר סיני" ולשון הפסוקים במצות "הקהל" דמי אהדי, דו"ק ותשכן].

הזמן המתאים ביותר למצות "הקהל" – שהוא מעין "מעמד הר סיני"

הוא במצאי השמיטה בחג הסוכות – שכלל ישראל נמצא במצב מיוחד

של "אחדות ושלוה" – ויחן ישראל נגד ההר – כאיש אחד בלב אחד

הנה נתבאר לעיל דמבואר ברמב"ם דמעמד "הקהל" הוא מעין "מעמד הר סיני". **ראולי אפשר לזרסיף עוד נקודה**: דהנה המפרשים בפר' וילך האריכו לבאר אמאי מצות הקהל הוא דוקא במצאי השמיטה ובחג הסוכות. [עיי' כלי יקר, משך חכמה, וב"משולחן גבוה" תנינא].

וחשבתי לבאר, דכיון שמעמד הקהל דומה למעמד הר סיני – והרי במעמד הר סיני כלל ישראל היה במצב של "ויחן ישראל נגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, ושזוהו התנאי לקבלת התורה וכמש"כ האור החיים "וענין ג', יעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים, לא שיהיה בד בבד שעליהם אמר הכתוב חרב אל הבדים וגו', וכנגד זה אמר ויחן ישראל לשון יחיד שנעשו כולם יחד כאיש אחד". והנה במצאי השמיטה בחג הסוכות – כלל ישראל נמצא במצב מיוחד של "אחדות" ו"כאיש אחד". **מ-ג' טעמים**:

א. ראשית, "זמן הרגל" הוא זמן של "כל ישראל חברים" ואף עם הארץ נאמן על התרומה (חגיגה כ"ו), וכמש"כ **"המהר"ץ חיות** (נדה דף לד) **"עיקר הסיבה לעליית רגל משום לחבר לבית ישראל זה לזה, אבל עדיין לא תושג המטרה אם לא יהיו נאמנים זה לזה לטהרות, וראו חז"ל עצות מרחוק להשביט המונע, שלא יבא השטן לרקוד ביניהם בימים הקדושים הללו לגרום שנאה ופירוד להלבבות, ועשאו כל ישראל חברים בשעת הרגל, ולכן האמינו אז גם עמי הארץ על יינם ושמןם, ומפני זה הרשות לחבר ולע"ה לאכול יחדו, וע"י כן תגדל האהבה ויתחברו להבבות זה לזה"**. עכ"ל.

ב. הנה "חג הסוכות" נתייחד בענין **"שלום ואחדות"** וכמש"כ "הפורש סוכת שלום", "ופרוש עלינו סוכת שלומך", וכמו שרמזו ג"כ במאמר חז"ל סוכה כ"ז, ב' "ראויין כל ישראל ליישב בסוכה אחת", וכן הובא בשם הגר"א זצ"ל על הפסוק "תצפנם בסוכה מריב לשונות". ובספר "מועד לכל חי" לרבי חיים פאלאג'י זצ"ל (ס"ו כ' אות מ"ה) כתב "דכמו בזמן שהיו בתוך עניי הכבוד היו כולם באחדות כן צריך בחג הסוכות להיזהר ביותר להיות באחדות". עכ"ל. [הטעם בזה ביאר "במכתב מאלהיו" (ח"ב בעניני חג הסוכות) דאיתא בחז"ל דכלל ישראל זכו בצי"מ לענני הכבוד בזכות אהרן, ואהרן הכהן הרי היה "אבות שלום ורודף שלום", ולכן גם הסוכה שהיא "זכר לענני הכבוד" היא "סוכת שלום".] וכן מצינו ענין "אגודה אחת" במצות ד' מינים – דאוגדים ביחד את כל החלקים שיש בעם ישראל, כידוע מהמדרש.

ג. הנה "במרוצאי השמיטה" כלל ישראל נמצא במצב של "אחדות ושלום", כמש"כ הכלי יקר (דברים לא י"ב) חז"ל "כי שנת השמיטה גורם גם כן השלום, על ידי שלא יזרע ולא יצמיח בו ואכלו אבינו עמו כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה בלי ספק סיבת השלום כי כל דברי ריבות נמשכין ממדת שלי שלי זה אומר כולה שלי וכו', וזה באמת ענין השלום".

ובכיון שכלל ישראל במצאי שנת השמיטה בחג הסוכות נמצא במצב "השיא" של אחדות ושלום ואגודה אחת – מבחינת "ויהיו כל ישראל נגד ההר" – זהו הזמן המתאים לשוב לכעין "מעמד הר סיני" – קבלת התורה ויראת שמים. במעמד "הקהל". ודו"ק.

פלוגתא דהחת"ס והאדר"ת - אם התינוקים בכו במעמד "הקהל"

הנה במצות הקהל בצטור "אנשים נשים וטף", וידוע מה שאמרו חז"ל (חגיגה ג') אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאיהם. ורבים התעוררו בתימה בענין "הבאת הטף", דממ"נ אם יש איזו תועלת לטף עצמם בביתאם, א"כ אין צריך צריך לטעם דליתן שכר למביאיהם, ואם אין להם לטף שום תועלת לעצמם בביתאם, איזה מקום יש כאן לנתינת שכר למביאיהם, "כלום מגיע להם אותו שכר בגלל הובלת המשא"?

וביאר הגר"ר יצחק הוטנר זצ"ל (שם) "...במצות הקהל ישנה חובה מיוחדת להבאת טף, מפני שעל ידי זה מתדמה מעמד הקהל למעמד הר סיני, שהטף היה שם חלק מהמעמד, (כמבואר בתוס' בסנהדרין ס"ט שהיו כמה יונקי שדים) והוא השכר למביאיהם, מפני שיצירת מצב מעין מעמד הר סיני, נוגע הוא למביאיהם, שכן הבאת הטף היא המביאה את המעמד לשלימותו הכללית".

והנה יש ויכוח אם היה "נס" שכל התינוקים לא בכו במעמד "הקהל": הגידון בזה מתחיל מחידושו של ה"מנחת חינוך" דהמצוה להביא "טף" הוא אפילו תינוק בן יומו, וצידד דאולי מיד כשיצא מכלל "נפל". [ודלא כהרמב"ן (דברים לא, ג) דכתב ד"אין הטף כאן יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך" עכ"ל. ועיין ברש"י מגילה (ה', א'). ובהמשך"א בחגיגה (ג', א').]

ובספר "זכר למקדש" להגאון האדר"ת זצ"ל העיר על המנ"ח דקטנים ביותר עלולים לבכות ולהפריע למעמד "הקהל". וזה לשונו: "בספר מנחת חינוך כתב דטף הוא גם יונקי שדים וכו'. ואני עני נפלאתי מאד איך יתכן להביא רבבות ילדים מכל המון ישראל מכל מקומות פזורים בעזרה, והם צועקים ובוכים והומים הן ואומנותיהם. ומי ישמור אותם מנקיותם. וביחוד במקום המקדש ובמעמד הקדוש והנפלא כזה בפני מלך וכל הגוי כולו, איך אפשר להשקיט סערת אלפים ורבבות עוללים ויונקים בכל משך קריאת הפרשיות עם הברכות, אם לא שהיה להם נס נגלה ונפלא על כל זה. ואם כי עין בעין זכינו לראות במקדש ה' בכל יום נסים ונפלאות, אבל כבר נודע מרבתינו שלא סמכה תוה"ק לכתחילה לצוות בדרך נס". עכ"ל.

אולם החת"ס הביא בשם הגר"נ אדלר (הובא בשערי אורה מאמרים ח"ב עמ' שט"ז) שבאמת הבאת הקטנים ל"הקהל" הפריעה לגדולים לשמוע כראוי, "אך אעפ"כ גילו לנו חז"ל שיש להביא אותם לא רק לצורך הקטנים עצמם, אלא גם מצד הגדולים שהביאו אותם כי עדיף לגדולים למעט בשלמותם הרוחנית כדי להמשיך את לבם של הקטנים לעבודת ה', ואדרבה, הגדולים יקבלו שכר מיוחד על כך שהביאו אותם". עיי"ש בשערי אורה שהאריך בנקודה זו.

והנה אמר"ר זצ"ל בכתביו צידד שהתינוקות לא בכו – דהרי נתבאר לעיל דמעמד "הקהל" הוא כעין מעמד "הר סיני", והרי במעמד הר סיני היה נס שאפילו עוף לא צייץ וחמור לא געה וכו' וכו' [כידוע מהמדרש], ומסתבר דהתינוקים ודאי לא בכו והפריעו למעמד הנשגב של "קבלת התורה". וא"כ אף "הקהל" דהרי כעין מעמד הר סיני – התינוקים לא בכו והפריעו.

למה המשנה לא מונה את "הנס" שהתינוקות לא בכו בהדי הנסים שהיו במקדש

אלא דהעיר אמר"ר זצ"ל: אם היה "נס" שהתינוקות לא בכו (כהאדר"ת), אמאי נס זה למה לא נמנה במשנה במסכת אבות בניסים שנעשו לישראל במקדש? [ובפשוטו י"ל "דתנא ושייר" דבאמת יש עוד ניסים רבים שהיו במקדש דלא נמנו במשנה כמבואר במפרשים שם].

וחשבתי לתרץ: דכל הנסים שנעשו במקדש הם באים מחמת המקדש, וכגון שלא הסריח בשר, ולא היה זבוב בבית המטבחים דכל זהו הוא מחמת המקדש, משא"כ מצות "הקהל" אין זה מצות "מקדש" [והרמב"ם לא הביא הל' הקהל בהל' בית הבחירה או כלי המקדש והעובדים בו], אלא שמקומה הוא בעזרה, אבל אין זה חיוב שבא מכח המקדש, ולהכי לא מני להו בהדי ניסים שבאו מחמת המקדש. ודו"ק. ומצאתי יסוד הדבר בשו"ת אגרות משה יור"ד ח"ד ס"ה דכתב בתו"ד "דהקריאה דמלך אין זה ענין מקדש, אף שקורא בעזרת נשים". עיי"ש נפק"מ בזה.

שוב ראיתי שהמנ"ח (מצוה תרי"ב) מצדד שקריאתה בביהמ"ק אינו לעיכובא ואפשר לקיומו אפילו במקום אחר בירושלים.

ביאור נפלא מה "פני מנחם" זצ"ל בהא דאמר רבי יהושע - "שמעתי, ואין לי לפרש"

בסיים בוראש: דהגמ' בחגיגה ג' מביאה שרבי יהושע אמר על מה שאמרו חז"ל ד"הטף באים כדי ליתן שכר למביאיהן" – דזו "מרגלית טובה". והטעם שרבי יהושע כל כך החשיב את המאמר הזה עד שאמר דזו מרגלית טובה – ביאר המשך חכמה פ' וילך: משום דאמו של רבי יהושע עשתה כן שהביא אותו בדיעותיו "טף" לבית המדרש... חז"ל "יתכן עפ"י מה דאיתא בירושלמי יבמות (סוף פ"ק) ראה ר' דוסא את ר' יהושע אמר זכור אני, שהיתה אמו מוליכת עריסתו לבית הכנסת כדי שיתדבקו אזניו בדברי תורה, ולזה אמר ר' יהושע - שלו יאיר המאמר כמרגלית טובה לבעליה, שגם אמו עשתה כן, ופשוט". [וא"ש טפי למנ"ח הנ"ל דהגיל של ה"טף" למצות "הקהל" הוא אף תינוק בן יומן].

והנה מצינו בכמה דוכתי בש"ס דרבי יהושע אמר "שמעתי ואין לי לפרש" [בבמות ע"ט, ב', ובפסחים (צ"ו ב') אמר ר' יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קריבה ואין לי לפרש], וביאר בעל ה"פני מנחם" זצ"ל מגור, דהרי רבי יהושע מיום שנולד, אמו הוליכה את עריסתו לבית המדרש, כדי שיכנסו באזניו רק דברי תורה (ירושלמי הנ"ל) - וזה פירושו שמעתי "בהיות תינוק" ואיני יודע לפרש, כי הייתי תינוק ואני רק זוכר את המילים ששמעתי.

מוסרף שהפני מנחם זצ"ל היה בניחוח אבליים, ואמר את הווארט הנ"ל דהא דא"ר יהושע "שמעתי ואין לי לפרש", היינו שר' יהושע שמע זאת בהיותו תינוק מוטל בעריסה וע"כ אין לי לפרש, ואמר א' מהנוכחים שהצמח צדק חזר על המאמר שהגיד ה"בעל התניא" בברית מילה שלו אף ששמע כן בגיל שמונה ימים... השיב ה"פני מנחם" שהצ"צ יכל לידע גם ע"י רוח הקודש, אולם ר' יהושע ס"ל (בכ"מ נ"ט, א) דאין משגיחין בבת קול דלאו בשמים היא, וע"כ שהיה מזכרונו.

ר' שמואל שאל את הרב שך איך יונה אמר

"שאוני והטלוני אל הים" – הרי בזה הוא

"מאבד עצמו לדעת"

באחד השנים ביום הכיפורים ניגש מרן הגר"ש רובינשטיין זצ"ל לאחר קריאת "מפטיר יונה" למרן רה"י הגרא"מ שך זצ"ל ושאלו כיצד יונה הנביא אמר לאנשי הספינה "בשלי הסער הגדול הזה שאוני והטלוני אל הים", והא הו"ל "מאבד עצמו לדעת" (שהרי ברור שהם יטילו אותו לים), ואיך הותר לו לומר להם כן.

השיב לו מרן הגרא"מ שך זצ"ל שיונה היה סבור דכיון שבשלו כל הסער הגדול הזה בספינה, א"כ הרי הוא "רודף" לאנשי הספינה, ולכן אמר שאוני והטלוני אל הים, דיכולים הם להציל עצמם בנפשו כיון דרודף הוא. ואף בכך נה הדין כן כמבואר בגמ' בסנהדרין נ"ז וברמב"ם פ"ט ממלכים ה"ד.

אולם הגר"ר שמואל זצ"ל לא הסכים לזה משום דמבואר במשנה באהלות (פ"ז מ"ז) שאשה שמקשה לילד אסור להרוג את העובר כדי להציל את האם, ופריך הגמ' (סנהדרין דף ע"ב, ב') אמאי אסור להורגו הרי הוא "רודף" את האמא. מתרצת הגמ' "דמשמא קא רדפו ליה" דהיינו דאין העובר עושה מעשה רדיפה אלא דממילא נעשה, ובכה"ג אין בזה דין דניחן להצילו בנפשו של רודף אלא אמרינן דאין דוחין נפש מפני נפש, וא"כ הכ"נ ביונה הרי הוא לא עשה מעשה הרדיפה אלא דמשמא קרדפו להם ואין בו דין רודף להורגו, ואמרינן ביה דאין דוחין נפש מפני נפש, ואיך מסר יונה עצמו למיתה.

ולא סיימנו מה הייתה תשובתו של מרן על טענת הגר"ש, ובפשוטו י"ל דבאשה המקשה לילד אין מתייחס לעובר "מעשה" רדיפה כלל, דהוי בכלל "טבעו של עולם" (לשון הרמב"ם), ובפשוטו העובר חשיב כגורן ביד החוצב, אבל אצל יונה שפיר מתייחס מעשה הרדיפה אליו דהרי **"בשלי"** הסער הגדול הזה – והכל נעשה מחמתו, ובעצם ישיבתו בספינה הוי מעשה רדיפה. [ועיין באבי עזרי (ק) פ"א מרוצח ה"ט ד"ה ולכאורה היה אפשר לפרש].

אולם בעצם תשובתו של הרב שך דיונה לא חשיב מאבד עצמו לדעת דחשיב "רודף", יש בזה ב' הערות:

א. מבואר בדבריו דישאל (יונה) שרודף אחר גוי, מותר לגוי אחר להרוג אותו [אף שהוא "ישראל"] מדין "רודף", ולכא' צ"ע דאף שמבואר בח' **רבינו חיים הלוי** (פ"א מרוצח) דאיכא דין רודף בכך נה (דהוי בכלל דינים) וגוי שרודף אחר חבירו מותר לגוי אחר להציל הנרדף בנפשו של רודף (וכ"כ במג"ח רצ"ו), אבל מנ"ל להרב שך דהדין כן גם בישראל שרודף אחר גוי – דמותר לגוי אחר להרוג נפש של "ישראל" כדי להציל את הגוי הנרדף.

ב. יל"ע בתשובתו של הרב שך, דלכא' תיקשי אמאי יונה **גילה וסיפר** לאנשי הספינה את ההלכה דמותר להם להרוג אותו מדין רודף, הרי אין לו חוב לומר להם, ולכא' עד כמה שלא היה חייב לגלות להם כן, הוי בכלל מאבד עצמו לדעת. וצ"ע.

וכן יש להעיר כן על דברי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שכתב בטעמא דקרא (יונה) ח"ל: "שאוני והטלוני וגו' וישאו וגו'. נראה מה שאמר שאוני שהוא לא רצה לסייע להם שאסור לו לסור נפשו עבור הצלת גוים, רק **הורה להם** שמותר להם להטילו לים **להציל נפשם** ולכן היו מוכרחים לשאתו מירכתו הספינה".

שיטת חכמי הדורות: לנרדף עצמו מותר להרוג אף "רודף משמא"

ערך יש ליישב הערת הגרש"ר על תי' של מרן הרב שך זצ"ל [דלא שייך אצל יונה דין רודף משום דמשמא קא רדפו ליה]. עפ"י מש"כ ר' שמואל בעצמו בזכרון שמואל (ס' פ"ג), דהביא שיטת המאירי בשם חכמי הדורות דהא דאסור להרוג את "העובר" מדין "רודף" משום "דמשמא קא רדפו ליה" – זה רק לאדם אחריני שבא להציל את הנרדף, אבל לנרדף עצמו מותר להרוג את הרודף "ולהציל" את עצמו גם "ברודף משמא", ובאמת לאמא עצמה מותר להרוג את העובר להציל את עצמה. וא"כ א"ש שהיה מותר לאנשי הספינה להרוג את יונה "ולהציל" את עצמם אף אם נסכים לגרש"ר דיונה חשיב רודף משמא.¹⁷

ובאמת דשיטה זו [שהובא במאירי] שלנרדף עצמו מותר להרוג את הרודף אף ברודף משמא, צריכה ביאור, דהרי בפשוטו היכא ד"משמא קא רדפו ליה" אין מעשה הרדיפה מתייחסת לעובר והוי כגורן ביד חוצב, ואמאי מותר לאם להרוג את העובר?

וביאר שם הגאון ר' שמואל זצ"ל עפ"י המבואר בח' רבינו חיים הלוי (שם) דברודף איכא ב' דינים. א. דין הצלת הנרדף. ב. חוב הרודף, דדין רודף מחייב שנפשו תידחה מחמת נפש הנרדף. וכתב הגר"ח דדין "משמא קא רדפו ליה" מפיק רק דין "חוב הרודף", אבל נשאר בזה דין "הצלה" לנרדף, דסו"ס העובר "חשיב רודף" במציאות, ולזה ביאר הגרש"ר סברת חכמי הדורות הנ"ל, דלאחרים אסור להרוג אע"ג דבמציאות הוא רודף, משום דלא חל עליו חובא דרדיפה, אבל לאם עצמה יש דין אחר המתיר לה להרוג מדין הבא להורג השכם להרוג שזהו היתר בפנ"ע להרוג אחרים להצלת עצמן, והתינוק חשיב "שבא" להורגו דהרי מבואר בגר"ח דחשיב רודף במציאות.¹⁸

¹⁷ **בשואה האירומה היה שאלה מצויה:** כשהתחבאו מהנאצים ימ"ש, היו תינוקים שבכו (מחמת הרעב והמחנק), ובכך הסגירו את כולם בידי הנאצים, היו שטענו שאולי מותר להניח יד או כר על פיו של התינוק אף שעלול למות מכך, מדין "רודף", ויש שטענו דאסור להרוג את התינוק משום ד"משמא קא רדפו ליה" היינו דתינוק שבוכה "זה טבעו של עולם" (לשון הרמב"ם). [וכמדומני ששאלה חמורה זו הובא להכרעת ה"דבר אברהם" בגטו קובנא]. והנה להראשונים הנ"ל דלנרדפים עצמם מותר להרוג את הרודף אף דמשמא קא רדפו ליה כדי "להציל" עצמם לכא' מותר להרוג את התינוק הבוכה מדין רודף. אולם לא ברירא אם נפסקה שיטה זו להלכה. [ועיין בתשובות והנהגות (ה"ג סי' תש"ב) שכתב סדר ה"תשובה" לאחד שבזמן השואה הניח כר על פיו של תינוק שהחל לבכות (במסתור מהנאצים ימ"ש) ומת התינוק רח"ל].

¹⁸ **ידוע המעשה שהיה בארה"ב** שנולדו תאומות מחוברות בלבבות, לאחת מהן היה לב שלם והיה מחובר לה חצי לב של אחותה, ולא הייתה להן אפשרות לחיות באופן זה כלל, ואמרו הרופאים שיש תקוה להצלת חיי האחות עם הלב השלם, ע"י שיתכונן ממנה את אחותה בעלת חצי הלב. ומשמא קא רדפו ליה" היינו למעבד הריגה בידים ע"מ להציל את אחותה. השאלה הובא **להכרעתו של פוסק הדור מרן הגר"ר משה פיינשטיין** שהסתגר בביתו כעשרה ימים, ולבסוף הורה דמותר להרוג את בעלת חצי הלב מדין "רודף". וגדולי התורה תמהו על הכרעתו מהגמ' הנ"ל ד"עובר" לא חשיב רודף משום "דמשמא קא רדפו ליה", ואיך פסק להרוג בידים את בעלת חצי הלב מדין "רודף".

וביאר הגרש"ר אריעראך זצ"ל דהגר"מ פיינשטיין זצ"ל הסתפק האם יש לדון את האחות עם חצי הלב כנפש שאינה גמורה כיון שכל חיותה רק ע"י אחותה והרי הוא כעובר שמותר להרוג כיון דאינו נפש גמור, והכרעתו הייתה דאינו נפש גמור. ואף דמשמא קא רדפו ליה, כבר הסביר הגר"ח מבריסק פ"א מרוצח ה"ט (הנ"ל) שסבירא זו מועילה רק להפקיע "חוב" דרודף אבל העובר דלאו נפש גמור הוא ודי בדין "הצלת הנרדף" עצמו להרוג הוי רודף אף דמשמא רדפו ליה, ובעלת חצי הלב לא נחשבת בעלת נפש גמור ודינה כדן עובר דדין רודף לה למרות הסברא דמשמא קרדפו ליה. [ובאבי עזרי כתב דקשה לעמוד על סוף דעתו של ר' חיים בזה].

הוסיף הגרש"ר זצ"ל: "יש להתבונן לשם מה ברא הקב"ה כזאת בריאה, הרי בעלת הלב השלם מתה כמה ימים לאחר הניתוח מזיהום, אלא כל המטרה הייתה כדי שיתן הג"ר משה פיינשטיין דעתו על אופן זה, וכעין דרוש וקבל שכר".

ואגב דאמינא להא דנשאל הרב שך בענין רודף, אביא כאן עוד שאלה שנאל הרב שך בענין רודף:

הרודף אחר נערה פנויה שנתקדשה לאחר ל' ועד שיתפוס את הנערה כבר תהיה מקודשת

הרב ש. לורנץ זצ"ל נסע פעם עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל במסניתי. ובמכונית ישב גם הג"ר אלי ברוך פינקל זצ"ל. ור' שלמה לורנץ הציע לפני הרב שך ספק האיך הדין ברודף אחרי נערה פנויה אלא שנתקדשה לאחר ל' ועד שהרודף יתפוס את הנערה כבר יגיע הזמן והיא תהיה מאורסת. האם אפשר להורגו מדין "רודף אחר נערה המאורסה" או דלמא כיון שעכשיו בפתעל היא פנויה אין לו דין רודף. והרב שך שקע במחשבה ולא ענה.

והגרא"ב פינקל הציע לפני מרן הרב שך שיש לו ראייה מתוס' בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין ע"ג, ב'), דבגמ' שם יש ה"א שהעומד לחלל שבת מותר להורגו להצילו מן העבירה, וילפינן מפסוק למעוטי מדין רודף. והקשו תוס' למה לי קרא למעוטי, הרי המציל עצמו מחלל שבת משום חובל בחבירו [נטיילת בשמה] ואיך "יחלל שבת" כדי להציל את חבירו מ"חילול שבת"? ואמר ר' אלי ברוך דלכא' קשה דאיכא נפק"מ באחד שרץ בערב שבת לעשות מעשה חילול שבת, ועד שיעשה את המלאכה כבר יכנס שבת, דבכה"ג היה שייך להורגו מדין רודף אחר חילול שבת, כיון דהמציל אינו מחלל שבת שהרי הורגו בערב שבת, ולכך בעינן קרא למעוטי? אלא מוכח מתוס' שכיון שאכתי אי"ו שבת לא חשיב רודף אחר חילול שבת, והוא הדין ברודף אחר נערה המאורסה פנויה אף שעד שיתפוסה כבר תהיה נערה המאורסה מ"מ אי אפשר להורגו מדין רודף כיון שעכשיו היא פנויה. מרן הרב שך זצ"ל שמע ומאד נהנה, ואמר "א שיינע ראייה, א שיינע ראייה".

* * * * *

הערת אמו"ר זצ"ל: אמאי לא ילפינן "זריזין" מזריזות של אברהם בגירוש ישמעאל מביתו

כתב השו"ע (סי' תרנ"ב סעי' א') "כל היום כשר לנטילת לולב, ומ"מ זריזים מקדימין למצות ונטילים אותו בבוקר". ובמשנ"ב סק"א כתב: "בטור איתא "דמשכימין" והוא משום דזריזין מקדימין למצות לקיים מצות לולב". עכ"ל. [וכדמצינו אצל אברהם: "וישכם" אברהם בבקר]. ובאמת יש לזה רמז במתני' בסוכה מ"א ע"ב דתנן "יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת, למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונטילין". עד כדי כך דרש"י במגילה כ' ע"ב נתקשה איך תני "כל היום כשר לנטילת לולב" - הרי זריזין מקדימין? וז"ל: "כל היום כשר - אף על גב דקיימא לן 'זריזין מקדימין למצות', דכתיב וישכם אברהם בבקר (בראשית כב), אפילו הכי כשר כל היום". עכ"ל. [ובאמת צ"ב מה הוקשה לרש"י מ"זריזין", הרי במתני' קתני את עיקר הדין. עיין בטו"א ובשפ"א שם. ועיין להלן ישוב לזה].

והנה המקור לדין "זריזין מקדימין למצות" איתא בגמ' (בכמה דוכתי) דילפינן לה מאברהם דנודרו לקיום מצות "העקידה" וכדכתיב (בראשית כ"ב, ג') "וישכם אברהם בבקר, וחברו את חמור... ואת הילד וישלחה".

והקשה אמו"ר זצ"ל אמאי לא ילפינן מקודם לכן - מהא דנודרו אברהם לקיום ציווי ה' לגרש את ישמעאל מביתו, וכדכתיב (בראשית כ"א, י"ד) "וישכם אברהם בבקר, ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר... ואת הילד וישלחה".

ותירץ אמו"ר זצ"ל דליכא למילף דין 'זריזין' מגירוש ישמעאל, דשמא לעולם ליכא כלל דין זריזין, והא דנודרו אברהם לגרש את ישמעאל לאו משום דין זריזין קאיתנין עלה, אלא מפני החשש שישמעאל יקלקל את יצחק אבינו וישפיע עליו לרעה. וחזונו יסודי: דיש לחשוש להשפעה רעה אפילו בזמן מועט... וחייבים להודרו בזה. ודו"ק היטב. [והא דהמתין אברהם לבקר, צ"ל דבליה שכולם ישנים אין כ"כ חשש שישמעאל יקלקל את יצחק, וכדאיתא בסנהדרין ע"א שינה לרשעים הנאה להם ולעולם].

איך נודרו אברהם לעקידת יצחק הרי הוא מקרב בזה את מיתתו של יצחק

והנה יש לתמוה בעצם הדין "זריזין" דילפינן מהא דנודרו אברהם לעקידה, דלמא שאני אברהם אבינו שעשה כן לפי רום מדרגתו הגדולה, ואיך אנו נקום וניגמור מאברהם אבינו? ומ"ש ממש"כ מרן הח"ח זצ"ל באהבת חסד (עמ' רי"ב) דאין למילף מאברהם - דחולה (כשלישי למילה) צריך "לזריז" אפי' שבחין "כחום היום" לקיים מצות 'הכנסת אורחים' - משום "שאין מדרגתו לקיים באופן זה", ואמאי לענין "זריזין" כן ילפינן מאברהם. (ועיין בגמ' ביומא כ"ח, ב' בהרגשה בקושיה זו).

ושמעתי מאמו"ר זצ"ל ביאור נפלא, דשפיר ילפינן זריזין מאברהם, דאי נימא דבאמת ליכא דין זריזין, ואי"ו שלימות בגופא דמצוה, והוי רק "מעלה בעלמא" דאברהם עשה כן רק לפום מדרגתו הגדולה דיליה, א"כ תיקשי קושיה גדולה, איך אברהם השכים ונודרו לעקוד את יצחק, הרי הוא מקרב בזה את מיתתו של יצחק [והרי אפי' על חיי שעה מחללים שבת], בהכרח דזריזין אי"ו מעלה בעלמא אלא דכך הוא שלימות עצם המצוה, וכיון שנצטווה על העקידה, נודרו לקיים המצוה בשלימות.¹⁹

ומעתה יש לנו יישוב נפלא אמאי לא ילפינן 'זריזין' מהא דנודרו אברהם לגרש את ישמעאל: דלעולם אין לנו למילף כלל מהזריזות של אברהם - דשאני אברהם שעשה כן לפי מדרגתו הרמה דיליה [וכמו שאר מעלותיו של אברהם דלא ילפינן לדידן] ולהכי א"א למילף מזריזותו בגירוש ישמעאל, ורק מהעקידה מציינן למילף דין זריזין, דאם זריזין אינו דין מחוייב אלא "מעלה" בעלמא איך אברהם נודרו לעקוד הרי הוא מקרב בזה את מיתתו. ודו"ק.

ובאמת שהיה בעיני קצת פלא, אמאי אמו"ר זצ"ל לא תירץ כן, הרי לפי דבריו הנ"ל שרק מהעקידה שייך למילף זריזין לק"מ. וכנראה שאמו"ר זצ"ל הבין (בעדינות נפשו) דכמו דמעקידה ילפינן דין זריזין דאל"ה איך אברהם נודרו לקרב מיתתו של יצחק, הוא הדין דאפשר למילף דין זריזין מגירוש ישמעאל, דאל"ה איך אברהם נודרו, הרי הוא מקרב ומקדים בזה את צערו הגדול של ישמעאל? ובהכרח דזריזין זהו דין מחוייב ולא 'מעלה' בעלמא. ולהכי שפיר הקשה אמו"ר זצ"ל דנילף מגירוש דישמעאל דכתיב קודם לעקידה. ולזה תי' דאברהם חשש מהשפעתו הרעה של ישמעאל ולהכי נודרו לגרשו, ולא משום דין זריזין. ודו"ק.

¹⁹ ולפי"ז א"ש קצת הא דהוקשה לרש"י הנ"ל בהא דתנן "כל היום כשר לנטילת לולב" הא קי"ל ד"זריזין מקדימין למצות"? והשתא נתבאר דזריזין אי"ו מעלה בעלמא אלא משלימות המצוה גופי', ולזה תירץ רש"י דאפ"ה כשר כל היום. ואכתי צ"ע.

האם אברהם אבינו בירך "ברכת המצוות" קודם "גירוש ישמעאל"

והאם בירך אברהם "ברכת המצוות" קודם "העקידה"

וחשבתי עוד מהלך אמאי חז"ל לא למדו דין זריזין מהא דנזדרזו אברהם לגרש את ישמעאל:

ובהקדם: דהנה יש מקום לומר, גירוש ישמעאל לא חשיב "מצות עשה" דאורייתא, אלא שהיה כאן הכרעה בסוגיה העמוקה ד"חינוך הבנים" שנתווכחו אברהם ושרה, האם עדיף לגרש את ישמעאל מהבית כדי שלא יקלקל את יצחק וכך סברה שרה, ואברהם פליג עליה וס"ל דאדרבה עדיף שישמעאל ישאר בביתו של 'גדול הדור' מאשר שיתובב ויתקלקל בשווקים ורחובות. ולזה הקב"ה הכריע כשרה ו"שמע בקולה" – להוציא את ישמעאל מהבית כדי שלא יקלקל את יצחק, ויתכן דאי"ז בגדר "מצוה" אלא הנהגה כללית השייכת להלכ' חינוך, ומסתמא אברהם לא בירך לפני שהוציא את ישמעאל "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לשמוע בקול שרה" או בנוסח "וציוונו להוציא את ישמעאל מביתנו".

משא"כ "עקידת יצחק" דהוה ממש מצוה דאורייתא, דנצטווה "קח נא את בנך יחידך ועלהו לעולה" ומסתמא בירך אברהם אבינו קודם העקידה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעלות את יצחק לעולה" (או בנוסח דומה לזה), ואף כיוון אברהם קודם העקידה לשם מצוה, דקיי"ל בדאורייתא ד"מצוות צריכות כונה".

ומעתה א"ש דחז"ל שרצו ללמד דין "זריזין" במצוות העדיפו למילף כן מדבר "מצוה", ולהכי למדו כן מהעקידה דהוי "מצוה" דאורייתא, משא"כ בגירוש דישמעאל דאי"ז ממש מצוה גמורה וכמשנ"ל לעיל.

וכשהצטתי תירוץ זה לפני כמה תלמידי חכמים, דחו את הדברים בתוקף, וטענו שאף יציאת ישמעאל מביתו של אברהם הוי מצוה דאורייתא גמורה, ואם היה אברהם רגיל לברך, אז פשוט דבירך 'ברכת המצוות' לפני שהוציא את ישמעאל מביתו (ואף הוציאו ביד ימין...), שהרי היה לאברהם ציווי אלוקי מפורש "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". [אולם יתכן דאברהם לא בירך קודם גירוש דישמעאל דאין מברכים על "פורענות" וכמש"כ בתשובות הרשב"א. וכן יש לדון אם גירוש דישמעאל (וכן העקידה) חשיב מצוה "התלויה באחרים" דכתב הרשב"א דלא תיקנו בזה ברכה. וצ"ע].

יסוד נורא – בעוון החמור של פגיעה בבין אדם לחבירו

ואגב דאתינא לפרשת גירוש ישמעאל מביתו של אברהם, אימא ביה מילתא:

דהנה הבעל הטורים (בראשית כ"א, י') כתב חז"ל "ובשביל שגירשה שרה להגר מביתה נענשה, ונשתעבדו בניה, והוצרכו להתגרש משם" [ועיין ברמב"ן שכתב (בפר' לך לך) בפעם הראשונה שציערו את הגר "שמע ה' אל עניה, ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם בכל מיני עינוי"].

דברי הבעל הטורים נראים תמוהים: אמאי שרה נענשה על גירוש הגר הרי היה בזה ציווי אלוקי מפורש להוציאה מביתם כדכתיב "ויאמר אלוקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך, כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"?

וביאר מרן הגרמ"צ ברגמן שליט"א (שערי אורה מאמרים, ח"א עמ' קל"ח) חז"ל "מדברים אלו עולה **יסוד נורא**: אף במקום שיש צווי מן השמים לעשות מעשה, מ"מ אם מונח בזה פגם בבין אדם לחבירו, צריך לתקן פגם זה". היינו לא בתורת "עונש" ח"י אלא בתורת "תיקון". עיי"ש שהאריך לבאר הטעם בזה.

והוסיף דמה"ס קורין ביום א' דר"ה – דהוא מדאורייתא – פרשת הגר וישמעאל, דלכא' טפי היה מתאים יותר לקרות ביום הראשון [דאורייתא] פ' העקידה דיזכור לנו זכות עקידת יצחק. ולהנ"ל י"ל "...שהרי גם בפרשת הגר וישמעאל מסופר על מעשה "עקידה", והכונה למעשיהם של אברהם ושרה ש"עקדו" את זרעם עד סוף הדורות לסבול מוות ויסורים מידי ישמעאל, למען חינוכו של יצחק אבינו, ושלא כמו עקידת יצחק שלמעשה לא נתקמה, עקידה זו נתקיימה בפועל לדורי דורות". עיי"ש.

* * *

ואגב דאתינא לחומר העון של פגיעה בבין אדם לחבירו, אביא בענין זה מכתב ממרן "הבית אהרן":

השוחט את חבירו... צריך להיות כשר לשחיטה...

בעולם הכיללים למדו לאחרונה עניני 'שחיטה' במסכ' חולין... בנותן טעם להביא כאן מכתב בעניני שחיטה... בשוחט נפשות... שכתב מרן הג"ר אהרן וואלקין זצ"ל לגיסו הגר"ז סורוצקין זצ"ל (בעל 'האזנים לתורה'):

דנשאל הג"ר זלמן סורוצקין: בענין "השוחט ובודק" של עיירת לוצק, שיצא עליו לעז שנכנס ויוצא לבית טומאה, האם לפטרו לאלתר או לא. והעביר את השאלה להכרעתו של גיסו הג"ר אהרן וואלקין. והשיב הגר"א וואלקין **במכתב**:

כבוד גיסי הרב מוהר"ר זלמן סורוצקין שליט"א אב"ד בלוצק

"ע"ד השוחט ובודק... מרחוק הנני נרעש ונפחד לשמוע כזה על משרת בודק, שצריך להיות מצוין ביר"ש שכם אחד על סתם בני אדם, אבל בכל זאת, בבואי לחתוך עליו דין תורה, את האלוקים אני ירא לשפוך עליו כל חמתי ולירד לחייו לקפה פרגסותו דההוא גברא דתלי' בי' טפלי, וכל גופי מרתע בי להיות שוחט ולשחוט אב לבנים ובעל לאשה, על יסוד שמועות קלוטות כאלו.

ולמדתי ק"ו לעצמי מיניה דידיה גופא, השתא שוחט ובודק ששוחט בהמות, אם ידי מרתתות בו שחיטתו פסולה, כל שכן אני שבאתי לשחוט נפשות אדם, ולא רק ידי אלא כל גופי מרתת האידך אוכל לשחוט, בשעה שעפ"י ד"ת אין יסוד לזה. האם אפשר להתחסד יותר מהתורה עצמה, ואם התורה חסה למצוא זכות על חשוד לעריות לומר עליו שאינו חשוד לשחיטה אנן גיקום ונאסור, היתכן?

ולכן לדעתי ישב כ"ג בצירוף שני ת"ח הלומדים והחשובים שבעירו, ויבא השוחט ובודק לפניכם ויקבל דברי חבירות בחומר שבועה שמהיום והלאה ישמור עצמו מלזות שפתים ויתרחק מן הכיעור, וסחור סחור לבית המנוגע זאת לא יקרב, וגם במשך שנה תמימה יהא מחוייב להראות סכיניו לפני כ"ג שתי פעמים בכל שבוע, ובזה יהא סר עונו וחטאתו תכופר, יאכלו עניוים וישבעו משחיטתו.

"חושש אני שפסק הזה לא ישיביע רצון החרדים, לאמר כי הקלתי בדינו ובעונשו, אבל בידעי נשפו הטובה של כ"ג כי עינו לצדק ישרור, וגם נפשות אבותינו ואבות אבותינו, דורות הרבה, רבנים ויושבים על מדין, **שידיהם לא נגאולו בתשפוכת דמן של ישראל – לכן גם יוצאי חלציהם, מתוייבים לשמור מסורת אבות, וחלילה לנו להגאול ולטנף ידינו בדם אדם**, נפלה נא ביד ה', כי רבים רחמיו, וביד אדם אל נפולה".

והיה זה שלום – כנפש גיסו המכור בברכת

אהרן וואלקין

האם הברכה שאברהם בירך על ה"עקידה" הייתה ברכה לבטלה

הנה כתבנו לעיל, דיתכן דאברהם אבינו בירך ברכת המצוות קודם "העקידה". והנה לאחר שאמר לו המלאך "אל תשלח ידך אל הנער" – נמצא לכא' שברכתו לבטלה (אלא א"כ נימא שהמלאך הגיע אליו לפני שברך), ומסתמא הרהר אברהם אבינו בדברי הריטב"א (חולין ק"ו) שהמברך על נטילת ידים ונמלך שלא לאכול, אין זה ברכה לבטלה, דבהיא שעתא שנטל היה דעתו לאכול. ועיין ברש"י נדרים נ"ט שהמברך על התרומה "ונשאל עליה" אין הברכה לבטלה, והסמך דבריו לדברי הריטב"א בחולין. אולם יש אחרונים שטוענים שהריטב"א איירי רק לענין נט"ל דהוי מצוה בפנ"ע. [והנה בתוך התופת והגהנם של אושוויץ האיומה, הרהר הג"ר מנשה קליין (הקטן) זצ"ל בדברי הריטב"א, וז"ל: "...וזכרתי ימי עניי ומורדי במחנות אושוויץ, פעם נטלתי ידי וברכתי על נטילת ידים, והיה לי קצת לחם בכיס, ועד שברכתי ונגבתי ידי, הוציא מאן דהו את הלחם מכיסו וגבבו, ונשארו לי לחם, וזכרתי אז בדברי הריטב"א בחולין שאין זו ברכה לבטלה".]

* * * * *

סוכות כנגד יעקב: העיקר זה ה"בית מדרש" ושאר עניני העולם טפלים ובטלים

ידוע מש"כ הטור (הלכות ראש חודש סימן תי"ז) "שהמועדים נתקנו כנגד אבות: פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לוחי ועשי עוגות ופסח היה. שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק. סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג) ולמקנהו עשה סוכות". עכ"ל.

ורגילים לפרש, דמצוות סוכה בא להשריש שעה"ז הוא "עראי", וכדאיתא בגמ' בסוכה דף ב' "בסוכות תשבו שבעת ימים – אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי", והשקפה זו למדנו מיעקב אבינו, דהנה התרגום יונתן בן עוזיאל כתב על הפסוק "ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית, ולמקנהו עשה סכות": "ויעקב נטל לסוכות ואיתעכב תמן תריסר ירחי שתא ובנא ליה בי מדרשא ולגיתיו עבד מטלן". [ויעקב נסע לסוכות והתעכב שם תריסר חודשי שנה, ובנה לו בית מדרש, ולמקנהו עשה סוכות]. מבואר בדברי התרגום, שהבית שבנה יעקב אבינו לא היה בית למגורים אלא "בית מדרש" ללימוד התורה, וזה היה "בית" מאבנים ["ויבן לו בית"]. אבל למקנהו דזהו עניני עוה"ז עשה "סוכות" מבנה "ארעי" מענפי עצים.

"ויהי" לי שור וחמור – לשון צער – דגשמיות אצל יעקב הוא צער...

בברכות שביריך יצחק אבינו את יעקב ועשיו – עומד הרמב"ן על חילוק לשון, דאצל עשו כתוב "ויען יצחק אביו ויאמר אליו: **הנה** משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל" (בראשית כ"ז, ל"ט). אצל עשיו פתח הברכה ב"הנה", ואצל ברכת יעקב לא פתח ב"הנה" אלא "ויתן לך... מטל השמים ומשמני הארץ וגו'". עיי"ש מש"כ בזה הרמב"ן.

וראיתי בזה ביאור נפלא מהג"ר ש"ד וואלקין זצ"ל (בנו של הג"ר אהרן): וז"ל "ונראה עפ"י דאיתא בספרי פר' קרח סי' קי"ז: "הנה" לשון שמחה, וי"ל דזהו שהוסיף בברכה לעשו: "הנה", כלומר: ההנאה והעונג במשמני הארץ יהיו במלוא השמחה וההודוה, אך לא כן חלק יעקב, שמשמני הארץ ורוב דגן ותירוש אינם תמצית שמחת וחדוות יעקב, ואינם אלא אמצעי שיהיו לו נחת רוח וישוב הדעת למען יוכל לפנות לבו אל עבודת ה' המוטלת עליו, ועל כן אין ברכתו פותחת ב"הנה", ואדרבה כשילח מלאכים לעשו לומר לו: "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה" (בראשית ל"ב, ו) פתח בלשון "ויהי", **ושמעתי מפה קדוש הגה"ק רבי אברהם וינברג זצוק"ל הרבי מסלונים**, שפירש עפ"י מה שאמרו חז"ל (תנחומא, שמעני ט') דכל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צרה, דהיינו שאמר יעקב דהשור והחמור ושאר הקנינים הגשמיים המה אצלו בבחינת "ויהי", כי לצרה ולתלאה יחשבו בעיניו". עכ"ל. ודברים אלו הוי תוספת נאה לנתבאר לעיל "דסוכות כנגד יעקב" שביטל את כל עניני העוה"ז.

ובנרותן טעם להביא כאן ווארט נאה שהובא בגיליון הנפלא "משולחן גבורה" (גיליון 20, שיצא לאור בס"ד מידי שבע לע"נ אמור"ר זצ"ל ע"י גיסו הרה"ג יצחק וילמן שליט"א), דבפר' כי תבא – פרשת "ביכורים" נאמר "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוך", ואמרו חז"ל "בכל הטוב" אין טוב אלא תורה, [וידועים דבריו של "האור חיים" שם על ענין מתיקות ועריבות שבתורה ושהתורה כוללת כל הטובות שבעולם]. וצ"ב מדוע רמזה התורה ענין השמחה בלימוד התורה דוקא בפרשת ביכורים? **וביאר רבי יוסף צבי דינר זצ"ל** (במקדש הלוי) שבזמן קצירת הפירות והבאת הביכורים שמחתו של האדם גדולה כשראה ברכה בעמלו וזכה לראות את ההבטחה "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו", לכן דוקא בשעה זו מרמזת לנו התורה כי אין מקום לשמחה אמיתית "במשמני ארץ"... ובשפע הטוב של הפירות, אלא רק בטוב האמיתי של התורה הקדושה, שזו שמחה אמיתית.

עשיר לא צריך שמירה – כי לא מקנאים בו...

ויש להוסיף, דכיון דחג הסוכות נתייחד ל"זמן שמחותינו" לאחר כפרת יוה"כ וכו', לכן ציוותה התורה לצאת מדירת קבע ולהיכנס לדירת ארעי, כי שמחה אמיתית לא יכולים להשיג אלא כשבאים לידי הכרה כי העולם הזה הוא רק ישיבת ארעי, ואדרבה כל הקנינים הגשמיים של עניני העוה"ז הם מבחינת "ויהי" לשון צער [כהג"ל], כי מי שהוא שקוע בהבלי העולם א"א להיות אצלו שמחה, כי הקנאה והתאוה מפריעים לו להיות שמח כי תמיד נדמה לו שחסר לו, יש לו מנה רוצה מאתים, אבל אם האדם מבין כי העולם הזה הוא רק ישיבת ארעי הוא לא מקנא בשום אדם וממילא הוא שמח במה שיש לו.

כתב הגר"י ניימן זצ"ל: הגה"צ ר' משה רזנושטיין זצ"ל היה אומר, רגילים לומר טעם למה קוראים בסוכות "קהלת" מפני שהיא זמן שמחותינו ומפחדים שמא ישמחו יותר מדאי לכן קוראים קהלת כדי להבהיל את העולם הזה וממילא ימנעו בשמחה, והוא אמר בדיק להיפך, מפני שמצוה להיות שמח מאד, וכל זמן שאדם קשור להבלי העוה"ז א"א להיות שמח כראוי, כי תמיד הוא מקנא בחבירו, והתאוה והכבוד אוכלות את לב האדם ומפילות עליו עצבות, לכן קוראים את קהלת ומתבוננים איך שכל הבלי העולם הזה הם הבלי חול ואלא כדאי לרדוף אחריהם, אז הוא יכול לקיים בשלימות המצוה של "ושמחת". עכ"ל.

הנה איתא בברכות נ"ד, ב' "שלשה צריכים שימור [מן המזיקין], ואלו הן, חולה חתן וכלה, וי"א אף תלמידי חכמים בלילה". ופרש"י דהטעם שחתן וכלה ות"ח צריכים שימור "מקנאותו מתגרה בהם". והקשה ה"כן איש חי" (בן יהודה בברכות שם) אמאי לא תני "עשיר" דצריך שימור? ותיירץ הג"ר **אברהם ארלנגר זצ"ל** (ברכ"א ברכות שם) וז"ל: "ובספר בן יהודה הקשה מ"ט אין השטן מקנא בעשירים. ונראה דלק"מ שירדע השטן שלעשירים אין חייהם חיים, שטרודים תמיד בכספם, ודואגים על הפסד, ויש לו מנה רוצה מאתים, ויש לו הרבה חסר לו הרבה". עכ"ל.

בַּצֵּאתִי מִחֶדְקִי מִסֻּפָּה (מתוך סבך קוצים, והיינו ארץ מצרים או עשי"ת) / **גִּרְתִּי בַּסֻּפָּה** / **מִחֶרֶב הָיִיתִי נְסֻפָּה**. (מסוככת מהשמש) **מִצֹּת סֻפָּה מְעֻטָּת קָרְמִים** (קרמים היינו שטיחים כדאי' בסוכה י.) / **לִפְנֵיךָ בָּהּ כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים** / **אִפִּילוּ נִכְנַס בָּהּ מֵאֵה פְעָמִים**. **שִׁפְרִי יִפְעֶתָהּ** (יפיה) **בְּצִיּוֹר סְדִינִים** / **וְתִלָּה בָּהּ פְּרִמִּילִים** (פרכילי ענבים) **וְעֻטְרוֹת וְשִׁמְנִים** / **אֲסוֹר לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם עַד לְאַחֲרֵינִים**. (עד יו"ט אחרון). **הִתְנַאי אִם הִתְנָה עֲלֵיהֶם** / **הִפֵּל מְקִיָּם לִפְנֵי תְּנָאֵיהֶם** / **וְאִם לֹא עַד לְמוֹצָאֵיהֶם**. (מוצי"ט אחרון) **בַּסֻּכּוֹת כָּל שִׁבְעָה יָדוּרוֹ** / **תִּשְׁבּוּ כָּעֵין תְּדוּרוֹ** / **שֶׁחֵר וְנִשְׁפָּה** (בקר ערב) **כָּל יַעֲדָרוֹ**.

מפיוט לסוכות הנהוג בקהילות צרפת, חלק הנוגע לדיני נוי סוכה עם ביאור קצר. מתוך מחזור לסוכות מהדור' גולדשמידט

תוכן:

א. הטעמים לנוי סוכה. ב. 'רבונים'. ג. עצירת ג'זקים. ד. טילא דמהימנותא. ה. איסור הנאה בנוי סוכה. ו. נוי שאינו מחובר. ז. עוד בענין הנ"ל (קצת בלומדות). ח. ראייה לאות דלעיל. ט. בל תשחית. י. תלה הנוי לפני שסיכך. יא. טעם לפגם. יב. דער שענסטער נוי סוכה. יג. א מוראדיג'ע לשון פון מטה אפרים. יד. קישוטים המיוצרים לחגאם. טו. אגודת שי.

א. הטעמים לנוי סוכה

הפשטות הוא מדין זה קלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות, וכדאז"ל (שבת קלג) עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה, אלא דלפי"ז על הסוכה עצמה להיות יפה ולא רק קישוטיה. ובפאר הדור (ח"א, רפט) הביא שמנהג החזו"א היה שהדפנות היו מהוקצעים ונאים.

ויש לדון כשהדפנות מכוסות סדינים אם יש ענין שיהיו יפים, ועכ"פ אולי מבחון ראוי שיהיו נאים.

ובארחות רבינו (ח"ב עמ' רכ) כ' שמסתבר שיש דין נוי סוכה גם על מה שתלוי על הדפנות מבחון כי מתכוין לנאות את הסוכה בזה. הרי משמע שיש ענין לנאותה מבחון, ועכ"פ שהקרשים יהיו בני תרבות.

ובשו"ת הרשב"א (סי' נה), וכן בשו"ת מהר"י וויל (קצא) כ' שטעם המצוה לנאותה משום דכתיב תשבו כעין תדורו. ובאמת בגמ' (סוכה כח:) משמע כן, דאי' שם כל שבעת הימים עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה. ולפי"ז היה מקום לומר שראוי לתלות בסוכות תמונות שתולה בבית כל השנה, ולא ניירות קרפ.

אכן באג"מ (או"ח ח"ה לט) כ', יש מי שפרסמו שאין לעשות נוי סוכה מדברים שאין דרך להשתמש בבית דכתיב תשבו כעין תדורו - אך האג"מ פליג ע"ז וממשיך - והנה כעין תדורו אינו שייך לבנין הסוכה אלא לשיבתה, ואף מי שאינו רגיל לייפות קירות ביתו יש לו לייפות כתלי סוכתו משום חשיבות המצוה וכדאי' בסוכה (י.) עיטרה בקרמים וסדינים המצוירים, וכ"ה בכל הפוסקים בשו"ע.

אמנם לפי הטעם הראשון של התנאה לפניו בודאי שיכול לקשט לפי ראות עיניו (קרפ) ובלבד שיהיה יפה.

ב. 'רבונים'

כ' הרמב"ם בהל' ע"ז (ג, י) אסור לעשות צורה לנוי אע"פ שאינה ע"ז שנאמר לא תעשון אתי וכו'. והוא שתהיה הצורה בולטת אבל אם היתה הצורה שוקעת או צורה של סממנים (דיו וצבע) כגון צורות שע"ג לוחות וטבלאות או צורות הנרקמות באריג מותרות. והראב"ד פליג וכ' צורת אדם אסור לעשותה גם כשאינה בולטת. ועוד ראשונים אסרו בצורת אדם אפילו של דיו וסממנים. ובשו"ע (יו"ד קמא) התיר כדעת הרמב"ם.

ובתמונות מצולמות אפשר שיש להתיר טפי. ובשו"ת דברי מלכיאל החמיר מאד בתמונות. אכן כבר נהגו העם היתר בתליית תמונות מצולמות וציורים של גדו"י.

וסבא רבא רבא של רבה של רכסים (הגר"מ"ז שליט"א ברש"י ברא"ד ברי"מ ברי"ח), רבה של ירושלים מרנא הגרי"ח זוננפלד זצוק"ל, בשו"ת שלמת חיים (ח"ב י"ד סי"ח, ובמהדו"ח הוא סי' רנ"ז) כ' וז"ל מה שיש מהדרין לנאות את הסוכה ותולין תמונות של גדו"י, פשוט שגם בזה י"ל תשבו כעין תדורו והנהוג היתר בביתו ונחשב הדבר בעיניו למצוה להסתכל בדיוקנן של צדיקים יכול לעשות כן גם בסוכה.

ובארחות רבינו (ח"ג עמ' ט) כ' דבסוכת הקה"י היו תלויים תמונותיהם של רבותינו מצוקי ארץ: הגר"ח מבריסק, החפץ חיים, הגר"ח ע"ה, הגר"ר אלחנן וסרמן, החזו"א, והגר"י.

אך אלו העושים מניין בסוכתם לתפילה זו או אחרת (דין זה חל גם לא במנין) יזהרו לבל יתפללו אל מול התמונות, ולא יועילו עיניים עצומות (או משקפיים מלוכלכות...), דאסור להתפלל כנגד המראה דמיחזי שמשתחוה לבבואה שלו כדאי' במ"ב (צ, עא), והיינו אפילו בעיניים עצומות, דפתוחות בלא"ה אסור משום ביטול כוונה. ואזהרה זו נכונה גם כל השנה להעושים מנין בביתם או בסוכתם הסגורה.

ג. עצירת ג'זקים

שאל ת"ח מפו' אחד את הגריש"א זצ"ל כיון שמותר לשים סדין לנאותה ואמנם מפני הנשר אסור, אך האם מותר לשים מפני הנשר או בכדי לעצור את החרקים הנופלים מן הסכך שהרב ויא שליט"א מתריע עליהם לרוב, סדין מצוייר שהוא גם נוי לסוכה, והגריש"א ענה שאפשר.

ד. טילא דמהימנותא

מעשה ביהודי הגר בעוטף או קרוב לגבול או עכ"פ באחד מאזורי העורף הבטחוני, שנכנסו לסוכתו ומצאו טיל (מלחמתי) עומד בפינת הסוכה, והסביר יהודי זה את המראה הלז ואמר שטיל זה נפל לתוך ביתו במרכז הסלון בשעה שכל בני הבית שהו שם, אבל למרבה הנס הוא לא התפוצץ, ועל כן הוא הניחו בסוכה להראות את חיבת השי"ת לעמו ואת נסיו הגדולים.

ואכן יש ללמוד מכך כמה נאים הם ישראל המייפים את סוכותיהם בנסים שהקב"ה חננם. כי אכן כל בחינת הסוכה היא זכר לנס ענני הכבוד שהקיפם הקב"ה, והיא מגינה מכל הצרות וכו', כך יאה.

אלא דיש לדון האם יש לטיל זה דין נוי סוכה שאסור בהנאה כל שבעה. ועי' באות ו.

ה. איסור הנאה בנוי סוכה

בסי' תרלח אי' דנוי סוכה אסור בהנאה, הן אלו שעל הסכך והן שעל הדפנות ואפילו נפלו בחוה"מ. אכן הגר"מ פיינשטיין (לי"מ) פסק ד'עבודות' שהילד מביא מהגן (שבד"כ הגנת עבדה עליהם, וכל אומנותו של התינוק היתה להביאו שלם הביתה, ואכן לא הצליח בזה) אין בהם דין נוי סוכה ומותרים בהנאה, וזאת משום שאינם קשורים כלל לסוכה והם רק לכבודו של הילד.

ואם אמר 'איני בודל מהן כל בין השמשות' או שאמר 'אני מסתפק מהן בכל זמן שארצה' (לאפוקי אם אמר 'אני מסתפק מהן לכשיפלו' דאינו מועיל) הרי זה מותר בהנאה. ומ"מ בזמננו אין להתנות על נוי התלוי בסכך (כמב' ברמ"א לפי י"א, אמנם יש מפקפקין בזה דהלא התנאי מפורש בגמ' אלא על נוי שבדפנות).

ו. נוי שאינו מחובר

יש לדון אם דוקא נוי המחובר לדפנות ולסכך אסור בהנאה או גם נוי שעומד על הארץ. בספר שולחן שלמה כ' שדינו כנוי סוכה וכן משמע בבכורי יעקב סי' תרס"ז סק"א (משמע מדבריו כן, דכ' דמה שלא יחד לסוכה אין לו דין נוי, שמשמע אבל מה שייחד אפילו שאינו חובר לדפנות אסור בהנאה). אבל בספר החיים כ' דמה שלא בטל לסוכה כגון נוי גדול (וכמו הטיל הנ"ל מאות ד) אינו אסור בהנאה. והוא דומה לדברי הגר"מ פיינשטיין באות דלעיל דזה נוי אדם ולא נוי סוכה.

ומרן שה"ת זצ"ל (הובא בסוכת חיים עמ' רצה אות ח) פסוק שנוי שאינו על הדפנות או על הסכך מותר בהנאה, ומה שעל הדפנות אפילו אם אינו מחובר אסור, וכ"פ הגריש"א. והנה הגר"מ פיינשטיין (ח"א סי' קפ"א) פסק דשטיחים יש בהם דין נוי סוכה אסורים בהנאה כל שבעה, ויש הסוברים שלהגר"מ א"צ שיהיה מחובר לדפנות. אבל אפשר דגם להגר"מ פיינשטיין בעינן מחובר אלא דסבר דהריצפה היא כמו הדפנות והסכך דהם חלק מהכשר הסוכה.

ועי' עוד בזה באות דלהלן.

ז. עוד בענין הנ"ל (קצת בלימודות)

והנה היה אפשר לתלות דין זה דנוי שאינו מחובר בב' הטעמים המובאים באות א', דלטעם שמשמע מהגמ' דהוא משום זה קלי ואנוהו הרי שהסוכה עצמה צריכה להיות יפה והיינו שהמצווה היא יפה, אבל זה רק הסוכה גופה ולא תוכנה. ואילו להרשב"א שהוא משום תשבו-כעין-תדורו אפשר דסביבות הסוכה צריכות להיות יפות כמו ביתו, ועל כן גם עציץ (או לעניננו גם טיל, אם הוא ישים זאת גם בסלון) יהיה לו דין של נוי סוכה.

ועי' בירחון מוריה אלול תש"מ דכ' הגרי"ב זולטי זצ"ל דלטעם הגמ' דזה קלי ואנוהו אין הנוי חלק מגוף המצוה אלא דיש דין לעשות המצוה נאה, אבל להרשב"א דמשום כעין תדורו הנוי הוא חלק מגוף הסוכה, וא"כ אפשר דלדבריו גם הנוי שאינו מחובר הוא חלק מגוף המצוה ואסור בהנאה.

ועי' באות דלהלן. (בעצם, עיין בכל האותיות דלהלן ודלעיל)

ח. ראייה לאות דלעיל

עי' בחת"ס סוכה לה: דמדין זה קלי ואנוהו צריך שהמצווה עצמה תהיה נאה ולא להדרה מבחוץ וכגון נוי סוכה דאינו אלא מדת חסידות.

והוא לכאורה ראייה מופלאה לדברינו דזה תלוי בב' הטעמים, דאמנם לפי הרשב"א שיש גם דין כעין תדורו לגבי נוי הרי זה חלק מהמצוה עצמה, אבל מטעמא דגמרא דזה קלי ואנוהו, שעליה מדבר החת"ס אין הנוי חלק מהמצוה.

ט. בל תשחית

יש לעיין מדוע אין חשש בל תשחית על פירות שמתקלקלים ע"י תלייתם בסוכה. ובשו"ת משנת יוסף (ח"י סי' קג) כ' דלצורך מצוה מותר להשתמש בעצי פרי, וכדמוכה במס' תמיד דבררו עצי תאנה למערכה וכן שפוד של רימון בצליית הפסח ועוד.

ודוחק לומר דאיירי רק באילנות זקנים שאינם עושים פירות, כ"כ הפנים יפות פ' שופטים.

ובשו"ת דובב מישרים (א, קלד) כ' שהמשנה למלך (סוף הל' איסורי מזבח) מביא באר שבע דמקשה כנ"ל מדין בל תשחית וכ' דלצורך מצוה גדולה כי האי (עצי מערכה וצליית הפסח) מותר. אכן הק' במשנת יוסף דבנדו"ד בנוי סוכה הרי משתמשים בפירות ולא רק בענפיו ומנין דזה מותר. וביאר דכיון דזה לצורך מצוה אין זה דרך השחתה ומותר.

י. תלה הנוי לפני שסיכך

כ' הערול"ב (סוכה י). לדייק מלשון הברייתא דתני סיככה כהלכתה ואח"כ תלה בה אגוזים ושקדים, דאם תלה הנוי ורק אח"כ

סיכך הרי זה פוסל דאינו בטל לסכך משום שהוא היה קודם. וסיים דלדינא צ"ע דהפוסקים לא הזכירו מזה. (ועי' בקרבן נתנאל שם (אות ה) דמדבריו מוכח דלהתוס' שם אינו פוסל).

ובערוך השולחן (תרכט לד) פסק דמהני אפילו תלה הנוי קודם הסכך, ע"ש.

יא. טעם לפגם

יש התולים בסוכתם או בסלון ביתם תמונה גדולה של הכותל הניבט מתוכו גם הר הבית כשבמרכזו הכיפה המשוקצת, בית גאים יסח ה'.

והרי זה טעם לפגם, וכי נאה היא תמונה זו, וכי יתלה אדם תמונת אביו הי"ד כשברקע הקבר עומד הרוצח עטור בכיפה מזהב?? ואמנם בארחות רבינו (שם) כ' שבסוכת הקה"י היה תמונת הכותל שראו בה גם את הר הבית, ומן הסתם לא ניבטה משם אותה כיפה משוקצת.

יב. דער שענסטער נוי סוכה

אין די גאליציאנער רבי'שע הויפען ווערט זעהר פיל געלט אויסגעגעבען אויף "נוי סוכה". אין א טייל הויפען פלעגט מען זאגאר ברענגען ספעציעלע דעקאראציעס פון אויסלאנד אויף צי בעציהרען די סוכה, אבער רבי חיים צאנזער איז געווען א שטארקער געגנער דערפון און ער פלעגט שרייען אז מען איז עובר אויף בל תשחית. דאס גאנצע געלד פון די "פדיונות" וואס די חסידים פלעגן איהם איבערלאזן נאך יום כפור פלעגט ער ערב סוכות צוטיילען צווישן ארימעלייט און א סוכה פלעגט בי איהם זיין א פשוט'ע מיט גאקעטע ווענט "דער שענסטער נוי סוכה איז, פלעגט ער זאגען, אז די ארימעלייט זאלען אום יום טוב נישט הונגערען" (פון אונזער אלטען אוצר, ימים טובים עמ' 9).

(תרגום: בחצרות האדמורי"ם בגליציה היו מוציאים ממון רב על נוי סוכה, בחלק מהחצרות היו נוהגים להביא במיוחד דקורציות מיוחדות מחו"ל בכדי לייפות את הסוכה, אבל הגר"ח מצאנו היה מתנגד חריף לזה וזעק שהם עוברים על בל תשחית. את כל כסף הפדיונות שנתנו לו החסידים היה נוהג לחלק בין העניים וסוכתו היתה פשוטה ו'ערומה' "הנוי סוכה הכי יפה, היה נוהג לומר, שהעניים לא ירעבו" - לתשומת לב קופות הצדקה ...)

יג. א מוראדיג'ע לשון פון מטה אפרים

"אף על פי שעסק כל היום בתיקון הסוכה לעטרה ולנאותה ביתר שאת, אף על פי כן, קודם שילך לבית הכנסת יש לו לילך לתוך הסוכה ויעיין בה, אולי ימצא בה עוד מעוות שיוכל לתקן, כדי שיהיה הכל בתכלית השלמות כדעתו וצביונו, כפי כחו והונו, ובזה יתרצה אל מלכו ואדונו, וימצא חנו, בעיני צורו וקונו, להרים בכבוד קרנו, והדר גאונו, ויהי בשלם ספו והשמחה במעונו" (מטה אפרים תרכה כח).

יד. קישוטים המיוצרים לחגאם

בשו"ת שבט הלוי (ב, נז) כ' דקישוטים המיוצרים בביח"ר המייצר עבור חגי הנכרים והקישוטים נוצרו עבורם, מותר לתלותם בסוכה משום דהזמנה בלבד ללא מעשה אין נאסר. ואפילו שיצרו אותן לשם ע"ז דא"כ הוא לכא' יותר מהזמנה, מ"מ הלא ידוע שהביח"ר מייצר לכל דבר ומה שכותבים שיוצר לצורך ע"ז הוא רק בשביל הפרסומת לקדם המכירה.

והגריש"א פסק (מובא בתורת המועדים) שהגם שאינו אסור מדינא וכהשבה"ל הנ"ל, מ"מ מכוער הוא להשתמש בהם לצורך מצוה. ולכאורה גם להשבה"ל אם יש לזה צורת סמל ע"ז כמו אשוח וכדו' אין לתלותו.

טו. אגודת שי

ידוע הדין דאדם יכול לשמש כדופן לסוכה (שו"ע, תר"ל יב). והנה יש לדון אם העמיד כמה אנשים לדפנות סוכה, ואנשים אלו עונדים על עצמם תכשיטים שונים, אם יש לתכשיטיהם דין נוי סוכה.

ובודאי דאין שאלה בזה דאין זו סוכה לשבעה ימים.

מעשה ביהודי יקר המפורסם בשכו' גאולה בי-ם שהיה מאסף תרומות ל"אגודת (מלעיל..) שי" כשהוא לובש ע"ע לוח ועליו ההמלצות, ופ"א ש"ב שליט"א ראה זאת והפטיר לעברו: "האם לבשת זה מדין נוי סוכה". והלה שמח.

יְבָרְכֶם בְּמַצְעוֹת וּמְלִים לְתַלְלָהּ (לרוממה, מל' תל) / וְלִישׁוֹן וְלִישׁוֹן בְּמוֹעֵדָה סָלָה / כָּל שִׁבְעָה יוֹמִים וְלִילָה (מהפיוט המובא בריש הדברים)

מכתב עוז ממדרג הגאונים הגדולים

רבי יהושע אייבנשטיין שליט"א | רבי דוד כהן שליט"א

ברוך ה' זכיננו שבדורינו נתרבו הלומדים בכל עולם הישיבות, ודבים מהם נישאים ותרם אחד מסגרת ראויה להמשך עלייתם לאחד נישואיהם. במקביל התרבו היכלי הכוללים בדחבי ארצ"ק, שבהם יושבים עשרות אלפי אברכים ושוקדים על תלמודם בכל שעות היממה, כחזיונם של גדולי הדורות האחרונים ובמיוחד מרן החזון אי"ש זצוק"ל שכל בן תורה הלומד בעולם הישיבות, ומשיך את דרכו בכולל, שהמציאות מוכיחה כי רבים מתעלים וגדלים בשנים אלו לאין ערוך במסגרות שונות וייחודיות, וניתן לומר כל עליהם עומד העולם.

בשנים האחרונות, עקב ריבוי הגדול בכמות ובאיכות הלומדים בישיבות, והמחסור הקיים בכוללים המתאימים לכל אחד לפי דרגתו ורצונותיו, נתקלים במקרים רבים בהם שלא מצאו מקום הולך להמשיך עלייתם לאחד נישואיהם, ובמקביל רבים מהאברכים לומדים במקומות שאינם מתאימים לסגנון ואופי לימודם, ופעמים רבות נובע הדבר מחוסר מידע על מסגרות הלימוד השונות הקיימות במסגרת הכוללים ברחבי ארצ"ק.

בנוסף לכך, מעידים ראשי ישיבות, כי ישנם התנאים צעירים רבים, החפצים להמשיך את לימודם במסגרות הכוללים השונים, ולגדל בתיהם על אדני התורה והיראה בלימוד עיוני על סוגי השונים, ואברכים רבים לאחד נישואיהם עובדי עצות ואין יד מכוונת שתוכל להנגיש להם המידע הנצרך למצוא מקום ראוי בהתאם לרצונותיהם להתעלות באותם שנים.

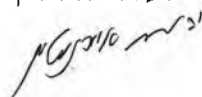
לשם כך הוקם הפרויקט המיוחד - 'ליבו חפץ' - בי מדרשא' בשיתוף פעולה עם קרן 'אחזקת תורה', וקרן 'אדפט א' כולל' להקים מאגר מקיף של כל הכוללים הקיימים היום בארצ"ק בכל עיר ושכונה שבה, קהילה וחזו, בפירוט כל סוגי ואופני הלימוד בהם, ואופני הקבלה ופירוט המילוגות וסוגי הלומדים, כדי לקבל תמונה מדויקת שדרכה יוכלו לכונן כל בחור/ אברך כשהוא ניגש לסוגיית הכוללים, למצוא בנקל את הכולל המתאים ביותר לצמיחתו בע"ה.

אנו מחזקים בזאת את ידיהם של הרה"ג רבי יהושע גולדשמידט שליט"א ועימו הרב הגאון רבי הלל מן שליט"א שאיתמחי גברא בהקמת כוללים ובעליית האברכים, ודרך הקו התורני 'קול מבי מדרשא' בדיו יחדיו להקים את המפעל הגדול שיפנה בע"ה בצעה אחת עם ראשי הכוללים די בכל אתר ואתר, להגדיל הרשימות כדי שיהיה לכל אחד ואחד אפשרות לקבל תמונה מדויקת וראויה, וראוי לכל מי שנידו לסייע להשלמת המלאכה, ליטול חלק במפעל כבוד זה, שלבטח ידבה פעלים לתורה בשנים הנבחרות של הצעירים בשנות עלייתם.. וכל המסייעים בדבר נעלה זה לבטח יזכו ללהתברך מטקור הברכות בכל מילי דמיטב, וזכות התורה תעמוד להם ולזרעם עד עולם.

דוד כהן

יהושע אייבנשטיין

112 (ב)

ליבו-חפץ

בהכוונת מדרן הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

מאגר הכוללים בארה"ק - ליבו חפץ - בי מדרשא

ברגשי הודאה להשי"ת בהכוונת וברכת גדולי התורה שליט"א, הננו לבשר לציבור האברכים בני העליה בארה"ק - על הקמת מאגר מיוחד ממוחשב ובו מאות כוללים מסווגים בכל רחבי הארץ, להתאמת האברכים לפי סוג הלימוד, הגיל ופרטי המקום.

במיזם החדש יוכלו האברכים להירשם ולהותיר פרטיהם ומבוקשם ולקבל מענה חולם בהתאם לציפיותיהם, ע"י תוכנה מיוחדת שפותחה עבור זה.

אלו המעוניינים להירשם ללא תמורה יכולים לעשות זאת:
בעמדות נדרים פלוס - ליבו חפץ - מבי מדרשא, או בקו מבי מדרשא

077-251-9000 שְׁלוּחָה 66

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 102 | פר' וילך תשפ"ג | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מדרן רבינו דשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

בהבדלה במוצאי ראש השנה

בהתרת נדרים

מדרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל עלה לבית מדרן גאון ישראל הגר"ד לנדרו להתברך לקראת השנה החדשה

ובידוע המשגיח יושב בתענית דיבור בכל חודש אלול מזה שנים רבות ואינו מוציא תיבה אחת של חולין בכל ימי הרחמים והסליחות, (מה אומנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם, ואין כל מלאך וברי' יכולים לשער גודל השכר של החוסם פיו, ועל כל דיבור של הבל ראוי להתקלע מסוף העולם ועד סופו), ולכן כתב את בקשתו לברכה לשנה טובה על נייר והביאה לרבינו, רבינו ברכו בכל לב ולאחר מכן ביקש רבינו מהמשגיח שיברכו גם הוא, ובהיותו בתענית דיבור נענע בראשו לאות ברכה ולא הוציא הדברים בפיו, אמר רבינו נו הרי הרהור כדיבור, [ותחול הברכה בהרהור].

סיפר רבינו בימים אלו שרבים המתדפקים על דלתות הת"ח לקבל ברכות צדיק, שעובדא הוה שאחד תינה צרותיו לפני הגר"ח מברסק וביקשו לברכו להינצל מהצער, אמר לו הגר"ח צ"ל ברכה אפשר לקבל מכל יהודי המברך מתוך הלב ולא צריך ללכת לצדיק שיברך, ולכן יעץ לו שילך על יד המקוה בשיוצאים יהודים מהטבילה ויספר את צרותיו לאחד מהם ויכנסו הדברים לליבו ויברכו מתוך הלב ותועיל ברכתו.

ובהזדמנות אמר רבינו למי צריך ללכת להתברך לא לאותם המפורסמים וכו', אלא לאותם נדכאי לב וגלמודים שאין להם דורש הם ראויים לברך, ויש בזה מצוה גדולה לשמח לב נדכאים שאין להם מבקרים.

מדרן הגרמ"צ ברגמן שליט"א
בעשיית פרוזבול

מדרן ראשי ישיבת סלבודקא
הגר"ד לנדז והגרמ"ה הירש

בהתרת נדרים

מדרן הגר"ש שטיינמן
בשיחת חיזוק בישיבת שיה יצחק

בעשיית הפרוזבול

מדרן הגאון הגדול הגרא"י קוק
דה"י מאור התלמוד וחבר מועצה"ת בעשיית פרוזבול

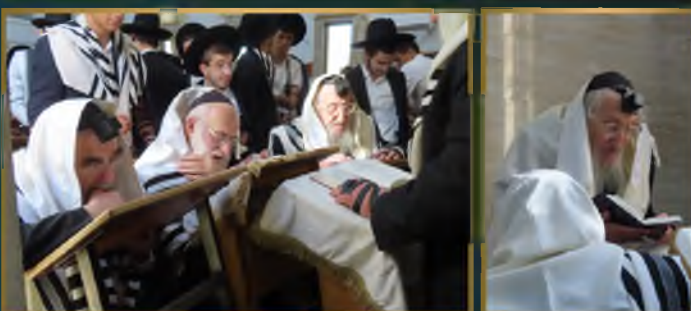
מעמד לחיים התקיים בבית גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו
לדגל הוצאת הספר "שיח דבר" ח"ב
בהשתתפות בני מרן הגר"ח קניבסקי שיבלחט"א

הגר"ח פ ברמן בהתרת נדרים

ראש ישיבת שכר שכיר הגר"א לוי בהתרת נדרים

מעמד פרוזבול עם שלושת רבני שכונת דמות אלהן בב"ב
מרן פוח"ד הגר"י זילברשטיין, הראב"ד הגר"י סילמן
ורב העיר הגר"מ בן שמעון עבוד תושבי השכונה

**מסע מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א בהיכלי התורה בבית שמש
במסגרתו התכנסו מאות ילדי התני"ם לקבלת ברכה**

הראב"ד הגר"י סילמן בהתרת נדרים

**הגר"ש קניבסקי
בתפילה במערת המכפלה ערב יום הדין**

מעמדי פרזובול בבית הדין בראשות הראב"ד הגר"י סילמן ואב"ד הגר"ש רוזנברג שליט"א

מסע מודן ראש הישיבה הגדמ"ה הירש שליט"א לעיר עפולה

בישיבה קטנה

בכולל סלבודקא מגדל עוז

אהל משה

בבית"ס מרום

בהיידר

הקבלת פני רבו ברגל

זמני קבלת קהל בימי חול המועד אצל מרן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן הגר"י אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן
רחוב: חזקיהו המלך 30 י-ם

מרן הגר"י אזרחי שליט"א
ראש ישיבת מיר
רחוב: סורוצקין 9 כניסה ג' י-ם

מרן הגר"ש שטינמן שליט"א
ראש ישיבת אורחות התורה
וחבר מועצה"ת
רחוב: ורנר 5 ב"ב

מרן הגה"צ
רבי שמעון גלאי שליט"א

מרן הגר"ח פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה
רחוב: רבי מאיר 3 ב"ב
כל יום לאחר תפלת מנחה, זמן
התפילה 1.45 במעונו, וכן 8-10 בערב

מרן הגרא"י פינקל שליט"א
ראש ישיבת מיר
רחוב: ר' חיים נאה 10 י-ם

מרן הגר"א דינר שליט"א
רב מרכז ב"ב
רחוב: האדמו"ר מגור 37 ב"ב

מרן הגרמ"ש אדלשטיין שליט"א
רב שכונת נאות יוסף
ביום חמישי בשעה 12:30 בצהריים
בסוכה בבית מדרשו בנאות יוסף
רח' יואל 16 ב"ב

מרן רבינו הגדול
הגר"ג אדלשטיין שליט"א
רחוב: ראב"ד 17 ב"ב

מרן ראש הישיבה
הגר"ד פוברסקי שליט"א
רחוב: בן זכאי 45 ק"ב ב"ב
אחרי התפילות, מנחה: 1:00
מעריב: 7:00

מרן גאון ישראל
הגר"ד לנדו שליט"א
רחוב: הרב שר 15 ב"ב
לאחר התפילות בהיכל הכולל
מנחה: 1:15 מעריב: 7:30
שאר היום בתיאום בלבד!

מרן פוסק הדור
הגר"מ שטרנבוך שליט"א
רחוב: קצנלבוגן 4 י-ם

מרן הגרמ"צ ברגמן שליט"א
רחוב: האדמו"ר מגור 28 ב"ב
בין השעות: 12:30 – 1:30
ביום הושע"ר לא תתקיים קבלת קהל

מרן הגר"מ גרינמן שליט"א
רחוב: יהודה נחשוני 38 ב"ב
אחרי מנחה גדולה ואחרי מעריב

מרן המשגיח הגר"ד סגל שליט"א
רחוב: עזרת תורה 34 י-ם
יום רביעי תתקיים שמחת בית
השואבה וקבלת פני רבו בבית המדרש
רחוב גבעת משה 8 בשעה 9:00
יום חמישי תתקיים קבלת פני רבו
משעה 8 ועד השעה 10

מרן הגר"א לוי שליט"א ראש
ישיבת שכר שכיר וחבר מועצה"ת
רחוב: שלום בוניק 3 נתיבות

מרן הגר"ד כהן שליט"א ראש
ישיבת חברון וחבר מועצה"ת
רחוב: דוד 16 י-ם

מוגש ע"י מערכת "קובץ גליונות"

השימה זו נסגרה בערב שבת שובה ומפאת קוצר הזמן
לא הצלחנו לקבל את הזמנים אצל כל גדולי ישראל,
וכן יתכנו שינויים בזמנים
יש להתעדכן אצל בני המשפחה.

הרשימה הסופית והמעודכנת
תופץ דרך המייל סמוך לחג הסוכות.

לקבלת ה"קובץ גליונות" במייל מדי שבוע
ניתן לשלוח בקשה לכתובת: k.gilyonot@gmail.com
בברכת חג כשר ושמח
מערכת "קובץ גליונות"
לעדכוני זמנים ניתן לפנות: 053-3145900

טעים חדש

בלימוד המשנה ברורה בדורנו

E. Kahana

לאחר שחלק א'
וחלק ג' כבשו
בסערה את
עולם התורה:

הזפייע
ויצא
לאור
חלק ו'

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

קולמוס

הפצת ספרים שעובדת.

072-2441-660